

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Gençlik yıllarım Cilt1

LEV TOLSTOY

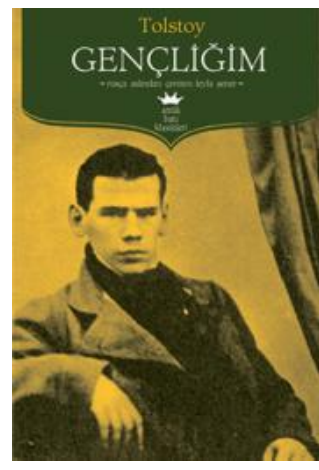
GENÇLİK

I

Ruşçadan Çevirenler:

Râna Çakıröz - Cengiz Ekinci

75. yıl coşkusuyla...

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı

Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

GENÇLİK

I

I

GENÇLİĞİN BAŞLANGICI ÜZERİNE

Önceden de söylediğim gibi, Dimitri'yle olan arkadaşlığım, benim yaşam, yaşamın amacı, yaşam ilişkileri üzerine görüşlerimi değiştirmişti. Görüşlerimin özü, insanların dünyadaki görevleri, ahlak bakımından olgunlaşmaya çalışmaları, bu olgunlaşmanın da olanaklı, kolay ve sürekli olabileceği inancına dayanıyordu.

Bununla birlikte, şimdiye dek ancak bu kanılarımdan doğan yeni düşünceler bulmaktan, gelecekte ahlak çalışmalarımın parlak tasarımlarını yapmaktan zevk alıyordum. Ama günlerim, gene eskisi gibi karmakarışık, ufak tefek bir sürü şeyle dolu, bomboş geçiyordu.

Çok sevdiğim, kimi zaman içimden, "Eşsiz Mitya," dediğim arkadaşım Dimitri'yle konuşurken ele aldığımız yüksek düşüncelerimizi, artık duyarak değil, düşünerek beğeniyordum. Ama öyle bir an geldi ki, bu düşünceler, ruh buluşlarımın taze gücüyle kafamda birden öyle bir parladı ki, şimdiye dek günlerimin boşa geçmiş olduğunu düşünerek irkildim. Bu düşüncelerden asla vazgeçmemek kararıyla, daha o anda yaşama uygulamak isteğini duydum.

İşte bu anı, gençliğimin başlangıcı kabul ediyorum. O zamanlar on altı yaşımı bitirmek üzereydim. Öğretmenler eskisi gibi gidip geliyorlar, St. Jérôme çalışmalarımı izliyor, ben de zoraki, isteksiz, üniversiteye hazırlanıyordum. Çalışmalarımın artan zamanlarımı tek başıma kurduğum karmakarışık düşlemlerle, düşüncelerle; dünyanın en güçlü insanı olmak için jimnastik yapmakla; odalarda belli başlı bir işle uğraşmadan, en çok da hizmetçi kızların odası önündeki koridorda dolaşmakla; aynada kendimi seyretmekle geçiriyordum. Aynanın önünden çoğu kez neşesiz, dahası, tiksinerken ayrılırdım. Sorun yalnızca yüzümün çirkin olmasında değildi; bu durumdakilerin kendilerini avutabilecek özelliklerinden biri bile bende yoktu. Yüzümde anlamlı, soylu, zekice bir eda var diyemezdim; yüzüm gösterişli değildi; bayağı kaba, çirkin çizgiler, hele aynaya baktığım zamanlar zeki olmak şöyle dursun, anlamsız görünen küçücük, kurşuni gözlerim vardı; erkekçe davranışlarım da azdı. Boyum pek kısa değildi, yaşıma göre çok güçlüydüm; ama, yüzümün çizgileri yumuşak ve donuktu; yüzümde soyluluk diye bir şey de yoktu. Tersine, yüzüm, kocaman ellerim, ayaklarım, sıradan bir köylünün yüzünü, ellerini, ayaklarını andırıyordu. O zamanlar bu görünüş bana çok utanç verici gibi geliyordu.

II

İLK YAZ

Üniversiteye girdiğim yıl, Paskalya yortuları nisan ayına rasladı; öyle ki, sınavlarımız büyük perhizin sonuna geliyordu. Büyük perhizin son haftasında hem kiliseye sürekli gitmek, hem de sınavlara iyice hazırlanmak zorundaydım.

Yağan sulu kardan sonra (Karl İvanoviç bu kar için, "Babasından sonra oğlu geldi," diyordu) üç günden beri hava açık, ılık ve dingindi. Sokaklarda hiç kar kalmamıştı. Yapışkan çamur yerine parlayan ıslak kaldırımlar ve hızla akan seller görünüyordu. Saçaklardan güneşin erittiği karların son damlaları düşüyor, bahçedeki ağaçlarda tomurcuklar kabarıyordu. Avludaki donmuş gübre yığınının yanından ahıra doğru kuru bir yol açılmıştı. Dış kapının önündeki taşlar arasından çimenler fıskırıyordu. İlk yazın, çevreye bol, parlak ışıklarını saçan ama yakmayan güneşi, akan selcikleri, yer yer kurumaya başlayan toprağı, havadaki güzel, taze kokuları ve uzun, saydam bulutların serpiştiği mavi göğüyle insan ruhuna en çok dokunan günleriydi. Bilmem neden, bana öyle geliyor ki büyük kentlerde ilkyazın ilk günlerinin insan ruhundaki etkileri daha çok duyulur. Az görür, ama çok duyarsınız.

Güneş, pencerenin çift camından süzülüyor, bana son derece bıkkınlık veren çalışma odamın döşemesine tozlu ışıklarını serpiyordu. Ben bu pencere önünde durarak kara tahtada uzun bir cebir problemi çözüyordum. Bir elimde Franker'in yıpranmış, kapsız cebir kitabını, öbüründe yüzümü, kısa frakımın kollarını, ellerimi kirlenen küçük bir tebeşir parçasını tutuyordum. Kollarını sıvamış, önüne önlüğünü bağlamış olan Nikolay, bir pensle bahçeye bakan pencerenin macunlarını kazıyor, çivilerini söküyordu. Onun bu çalışması, bu arada çıkardığı gürültüler, dikkatimi dağıtıyordu. Aslında sıkılıyor, hiçbir şeyden zevk duymuyor, hiçbir şey başaramıyordum; daha başlangıçta yaptığım bir yanlış yüzünden bütün problemi yeniden çözmek zorunda kalmıştım; iki kez elimdeki tebeşiri düşürdüm; yüzümün, ellerimin kirlendiğinin ayrılmındaydım; silgi ortalarda yoktu; Nikolay'ın yaptığı gürültü de sinirlerimi kamçılıyordu. Kızmak, söylenmek istiyordum. Tebeşiri, cebir kitabını atarak odada dolaşmaya başladım. Birdenbire bugün kilisede günah çıkartacağımızı, bütün kötü şeylerden kendimizi sakınmamız gerektiğini düşündüm; birden üstüme bir dinginlik çöktü; Nikolay'a yaklaştım; sesime son derece yumuşak bir ton vermeye çalışarak:

- Nikolay, izin ver de sana yardım edeyim, dedim.

Canımın sıkıntısını yenme, ona yardım etmekle iyi bir davranışta bulunma düşüncesi, içimdeki uysallığı büsbütün artırıyor.

Macunlar kazındı, çiviler söküldü, Nikolay var gücüyle pencere çerçevesine asıldığı halde bir türlü çıkaramıyordu. Bunu görünce kendi kendime, "Nikolay'la çerçeveyi söküp çıkarırsak, bugün artık derse çalışmak günah olur; bundan çok çalışmamalı..." diye düşündüm. İkimiz asılınca, bir yanı kurtuldu, çerçeve de çıktı.

Nikolay'a:

- Nereye götüreyim? diye sordum.

Çabalamama şaşan, aynı zamanda bundan hoşnut olmamış gibi görünen Nikolay:

- İzin verin de ben kendim götüreyim; karışmasınlar diye çerçeveleri numaralayıp yerleştiriyorum, dedi.

Ben çerçeveyi kaldırarak:

- İşaretlerini ben de korum, dedim.

Bana öyle geliyordu ki, çerçevenin konulduğu yer iki verst (1) uzakta, bu çerçeveler de iki kat daha ağır olsa, daha hoşnut olacaktım. Nikolay'a bu yardımı yaparken, kendimi hırpalıyor, yormak istiyordum. Odaya döndüğüm zama, o, pencerenin iki camı arasından çıkan ufacık tuğlaları, toz piramitlerini alıyor, elindeki kuş kanadıyla da tozları ve uyuşuk sinekleri dışarıya süpürüyordu. İçeri giren temiz, kokulu hava odayı dolduruyor, dışardan kentin gürültüsüyle bahçedeki serçelerin civıltıları duyuluyordu.

Bütün eşyalar bol ışıkla aydınlatılmış, oda neşelenmişti; hafif ilkyaz yeli cebir kitabının yapraklarını, Nikolay'ın saçlarını oynatıyordu. Pencereye yaklaşıp üzerine oturdum, bahçeye doğru eğilerek düşünceye daldım.

Benim için yeni, çok güçlü, aynı zamanda hoş olmayan bir duygu, birdenbire içimi doldurdu. Sarı saplı, yemyeşil, sivri uçlu taze otların yer yer fışkırdığı ıslak topraklar, üzerinde odun parçalarının, toprakların yüzdüğü güneş ışıklarıyla parlayan selcikler, tam pencerenin dibinde sallanan şişkin tomurcuklu, kızarmaya başlayan leylak dalları, aralarında uçuşan kuşların canlı civıltıları, üstündeki karların erimesiyle kararan ıslak duvar, en çok da bu kokulu ve nemli havayla neşeli güneş, çok güzel bir şeyi güçlü bir biçimde duyuruyordu. Bunları size gördüğüm gibi değil de duyduğum gibi anlatmaya çalışacağım. Her şey bana güzellikten, mutluluktan, erdemden söz açıyor; bunların hepsine ulaşabileceğimi; hepsinin birbirini tamamladığını; güzelliğin, mutluluğun, erdemın aynı anlama geldiklerini söylüyordu. Kendi kendime, "Bu denli kötü olduğumu, mutlu olabileceğimi ve gelecekte de mutlu olacağımı nasıl anlayamamışım? Hemen, zaman geçirmeden değişip bambaşka bir insan olarak yeni bir yaşama başlamalı..." diyordum. Bununla birlikte, daha uzun bir zaman hiçbir şeyle uğraşmaksızın düşlemler kurarak pencerenin içinde oturdum. Yazın yağmurlu, kapalı bir günde uykuya dalıp, güneş batarken uyanarak gözlerinizi açtığınız zaman, pencerede rüzgârdan gerilmiş, çarpan keten perdenin aralıklarından, yağmurla ıslanmış yol boyunca sıralanan kayın ağaçlarının morumsu gölgelerini, batan güneşin ışıklarıyla aydınlanan bahçenin nemli yolunu, pencerede güneşin ışığı altında saydam gibi görünerek uçuşan sinekleri görüp, bahçedeki kuşların neşeli civıltılarını duyarak ve yağmurdan sonraki havanın kokusunu duyumsayarak, "Ne yazık ki böyle güzel bir akşamı uykuda geçirdim," düşüncesiyle üzüntü içinde, hemen yaşamın zevkini anlamak isteğiyle bahçeye koştuğunuz oldu mu? Böyle bir şey başınızdan geçtiyse, işte bu an, o zaman yaşadığım o güçlü duygunun bir eşi olabilir.

III

DÜŞLEMLERİM

Kendi kendime, "Bugün tövbe ederek bütün günahlarımdan kurtulacağım, bundan sonra asla günah işlemeyeceğim," diye düşündüm. (O anda bana en çok acı veren bütün günahlar aklıma geldi.) "Her pazar kesinlikle kiliseye gideceğim, döndüğümde tam bir saat İncil okuyacağım; üniversiteye gittikten sonra bana verilecek olan yirmi beş ruble aylığımın iki buçuk rublesini, onda birini, kimseye duyurmadan yoksullara dağıtacağım. Ama sokaktakilere değil, öyle kimseler arayıp bulacağım ki, bunlar, kimsenin tanımadığı bir öksüz çocuk ya da bir yaşlı kadın olacak. Kendi odam olacak (sanırım St. Jérôme'un odasını bana verirler), bu odayı kendi elimle temizleyip çok derli toplu tutacağım. İşlerimi hizmetçilere yaptırmayacağım, çünkü onlar da benim gibi insandır. Üniversiteye yürüyerek gideceğim. Bana da bir araba verilerse onu satıp, parasını gene yoksullara ayıracağım. Ben her şeyi, her şeyi harfi harfine yapacağım. (O zaman bu her şeyin ne olduğunu sorsalar söyleyemezdim, ama pek mantıklı, ahlaklı, temiz bir yaşamın kuralları olduğunu açıkça anlayabiliyordum.) Ödevlerimi hazırlayacak, okunacak derslerime çok önceden çalışmış olacağım; öyle ki, ilk yıl sınıfın birincisi olup bir tez hazırlayacağım; ikinci yıl bütün dersleri önceden hazırladığım için doğrudan doğruya üçüncü sınıfa geçeceğim; böylelikle on sekiz yaşında iki altın madalya kazanarak okulu birincilikle bitireceğim. Sonra doktora sınavını verip, Rusya'nın, belki de Avrupa'nın en tanınmış bir bilim adamı olacağım..." "Peki, sonra ne olacak?" diye kendi kendime soruyordum. Birdenbire bu düşlemlerimin bir gururlanma, bir günah olduğunu anımsadım; bu akşam hemen papaza günah çıkarmak gereğini duyarak gene önceki düşüncelerimin başına döndüm: "Derslerime çalışmak için yürüyerek Varabyof tepelerine gideceğim; orada bir ağaç altında seçtiğim yere oturup çalışacağım; bazen yanıma kahvaltı olarak peynir, ekmek, Pedotti'den börekler, bunlara benzer daha başka şeyler alacağım; sonra biraz dinlenerek ya iyi bir kitap okuyacağım, bir görünüm resmi yapacağım ya da herhangi bir çalgıyı çalacağım (kesinlikle flüt çalmasını öğreneceğim). Sonra bir genç kız bu tepelere gelecek, bir gün bana yaklaşip kim olduğumu soracak. Ben de ciddi ciddi yüzüne baktıktan sonra, bir papaz oğlu olduğumu, ancak buralarda tek başıma kaldığım zaman mutluluk duyduğumu anlatacağım. O bana elini uzatarak bir şey söyleyip yanıma oturacak.

Böylece, biz her gün oraya gideceğiz, arkadaş olacağız, sonra ben onu öpeceğim... Hayır bu çok kötü. Tam tersine, bundan sonra kadınlara bakmayacağım. Hiçbir zaman hizmetçi kızların odalarına girmeyeceğim; odalarının önünden geçmemeye bile çalışacağım. Üç yıl sonra erginlik çağıma erince kesinlikle evleneceğim. Elden geldiğince çok hareket edip her gün spor yapacağım, öyle ki yirmi beş yaşıma geldiğim zaman Rappo'dan daha güçlü olmaya çalışacağım. İlk gün uzattığım elimde 20 funtluk güllüye beş dakika tutacağım; ertesi gün bu ağırlığı 21 funta, üçüncü günü 22'ye, en sonra 160 funta çıkararak, adamlarımızın arasında en güçlüsü olacağım. Bir gün biri beni aşağılarsa ya da o genç kızdan konuşurken bir saygısızlık gösterirse, ben onu hemen göğsünden tuttuğum gibi bir elimle yakalar, bir buçuk metre yüksekliğe kaldırır, benim gücümü anlaması için öylece havada tutar, sonra bırakırım. Böyle düşünmek de doğru değil... ama bunda kötü bir şey yok; kötülük yapacak değilim; ancak o anlasın ki ben..."

Gençlik düşlemlerimin de, çocukluk ve ilk gençlik düşlemlerim gibi, çocukça olduğunu okurlarım hoş görsünler. Çok uzun bir ömrüm olur da bu öyküm yaşar, benim yaşlılığıma kavuşursa, eminim ki yetmiş yaşına geldiğim zaman bile, düşlemlerim aynı, şimdiki gibi çocukça olacaktır. Düşlemlerimde, bir zamanlar Mazepa'yı (2) sevdiği gibi, beni de yetmiş yaşında, dişsiz ve yaşlı bir adam olduğumda bile sevebilecek güzel bir Maria'yı yaşatıp pek akıllı olmayan oğlumun birdenbire bir bakan olabileceğini ya da benim de birden milyonlarca paraya kavuşup zengin olacağımı canlandıracağım. Bence dünyada hiçbir çağ, hiçbir insan yoktur ki, böyle ruhu okşayıcı, avutucu düşlemlerden uzak kalsın. Bütün düşlemlerde olan gerçekleşme olanaksızlığı ve çekiciliği bir yana bırakılırsa, bütün düşlemlerin her insana, her şeye göre, özellikleri olduğu görülür. İlk gençliğimin sonu, asıl gençliğimin de başlangıcı saydığım dönemde düşlemlerim dört temele dayanıyordu. Birincisi; içimde her zaman aynı duyguyla yaşattığım, herhangi bir yerde karşıma çıkmasını beklediğim kadına olan aşkım. O kadın, biraz Soniçka, biraz da teknede çamaşır yıkarken Vasiliy'in karısı Maşa, biraz da apak boynundaki incisiyle çok eskiden tiyatrodaki yanımızdaki locada gördüğüm kadın. İkincisi; sevlimeye karşı olan zayıflığım. Herkesin beni tanımasını, sevmesini istiyordum. İstiyordum ki, Nikolay İrtenev dediğim zaman herkes şaşırınsın, çevremi alsın, bilmem nelerden dolayı bana teşekkür etsinler. Üçüncüsü; beni çıldıracak dereceye getiren, yükselme duygularımı okşayan, çok güçlü, eşsiz bir mutluluk umudu. Olağanüstü bir raslantıyla, birdenbire dünyanın en zengin, en tanınmış insanı olacağıma öyle inanmıştım ki, her an anlatılmaz bir mutluluğu beklemekten doğan bir coşku içindeydim. İnsanın isteyebileceği her şeye eriştiği zamanın gelmesini bekliyordum. Bunun, benim olmadığım bir yerde başlaması olasılığını düşünerek, her zaman acele ediyordum. En önemlisi olan dördüncü düşüncem de, pişmanlık ve kendime karşı duyduğum tikslenme duygularıydı. Ama bu pişmanlık, beklemekte olduğum mutluluk umuduyla öyle karışmıştı ki, artık üzüntülü denebilecek yanı yoktu. Bana, geçmişten kurtulmak, her şeyi değiştirip onu unutmak, geçmiş her günün artık bir bağı, bir etkisi olmadığını düşünerek, yepyeni bir yaşam, yeni ilişkiler kurmak çok kolay, çok doğal geliyordu. Geçmişten tiksilmek bana zevk verdiği için, geçmiş olduğu için daha karanlık görmeye çalışıyordum. Geçmiş günlerimin anısı nasıl karanlıksa, bugünkü yaşamım da o karanlığın içinden öyle temiz, daha aydın bir nokta gibi görünüyor, gelecek günlerim de bu noktanın çevresinde renkler, ışıklar olarak kendilerini gösteriyordu. Bu pişmanlık duygusu, eksiksiz olma isteği, o gelişme çağında en önemli, en yeni duygularımdan biridir ve dünyaya, insanlara, kendime karşı beslediğim düşüncelerimin değişmesini sağlamıştır. Ey o zamandan beri, çok kez yaşamın yalan ve sefahat gücüne ruhun susarak boyun eğdiği o acıklı günlerde türlü haksızlıklara, yalanlara karşı cesurca baş kaldıran, geçmişin kötülüklerini açığa vuran, yeni yaşamın taze kaynağını göstererek onu sevmeye zorlayan, gelecekte bize iyilik, mutluluk getireceğine söz veren iç açıcı, güçlü, hoş ses... Acaba, seni duyamayacağım anlar olacak mı?

IV

AİLE ÇEVREMİZ

Bu ilkyaz babamız evde pek az kalıyordu, ama kaldığı günlerde de çok neşeliydi. Piyanoda sevdiği parçaları çalıyor, bize göz kırpmıyor, bizimle Mimi için türlü türlü, alaylı öyküler uyduruyordu: Bir Gürcü prensinin kayak yerinde Mimi'yi gördüğünü, ona tutulup karısını boşamak için hemen başpapaçlığa bir dilekçe verdiğini, benim de Viyana elçi yardımcılığına atandığımı, pek inandırıcı tavırlarla anlatıyordu. Katenka'yı da örümceklerle korkutuyordu; arkadaşlarımız olan Dubkov'la Nehlodov'a çok güler yüz gösteriyor, durmadan bize ve konuklarımıza önümüzdeki yıl için tasarılarını anlatıyordu. Bu tasarılar hemen her gün değiştiği, birbirine uymadığı halde, öyle ilgi çekici, öyle sürükleyiciydi ki hepimiz kulak kesilir onu dinlerdik; Luboçka da, tek sözcüğü kaçırmamak için gözlerini bile kırpmadan onun ağzına bakardı. Bu tasarılar göre, kimi zaman biz Moskova'da, üniversitede kalıyoruz; kendisi Luboçka'yla birlikte, iki yıl kalmak üzere İtalya'ya gidiyor; kimi zaman Kırım'ın güney kıyısında bir çiftlik alınıyor, her yaz oraya gidiyoruz; kimi zaman da bütün aile Petersburg'a taşınıyor vb. Babam neşeliydi ama son zamanlarda onda beni pek şaşırtan büyük bir değişiklik daha gördüm. Kendisine modaya uygun bir giysi olan zeytin renginde bir frak ve subyeli bir

pantolonla, ona çok yakışan uzun bir palto diktirdi. Konukluğa, daha çok da tanıdığı bir kadının ziyaretine giderken, üzerinden güzel kokular yayılıyordu. Mimi, bu kadının sözünü ederek içini çeker, hep yüzü, "Zavallı öksüzler! Ne uğursuz tutkunluk! İyi ki o ölmüş bulunuyor," diyen bir tavır takınırdı. Babam bize kumar oynadığını hiç söylemezdi; ama bu kış şansının iyi gittiğini, pek çok para kazandığını, paralarını "Emniyet Sandığı"na yatırdığını, ilkyazdan sonra artık oynamayacağını Nikolay'dan öğrendim. Sözünde duramayacağından korktuğu için bir an önce köye gitmek istiyordu. Benim üniversiteye girmemi beklemeden, kızlarla birlikte Paskalya'dan hemen sonra Petrovskoe'ye gitmeye karar vermişti; Volodya'yla ben sonradan gidecektik.

Volodya bütün kış, ilkyaza dek Dubkov'dan hiç ayrılmadı (Dimitri'yle olan arkadaşlığı gittikçe zayıflıyordu). Konuşmalarından anlıyordum ki onların başlıca zevkleri, durmadan şampanya içmek, ikisinin de sevdikleri bir kızın penceresi altından kızakla geçmek, çocuk balosunda değil de artık gerçek balolarda karşılıklı dans etmekte. Volodya'yla birbirimizi çok sevdiğimiz halde, bu durum bizi ayırdı. Daha öğretmenden ders alan bir çocukla büyüklerin balosunda dans eden bir delikanlı arasındaki büyük farkı anlıyor, birbirimize düşüncelerimizi açmayı göze alamıyorduk. Katenka adamakıllı büyümüş, durmadan roman okuyor, yakında evlenebileceği düşüncesi bana artık şaka gibi gelmiyordu. Volodya'dan büyük olduğu halde ikisi anlaşamıyor; birbirlerinden sanki tiksiniyorlardı bile. Diyebilirim ki, Katenka evde oturduğu zaman romanlardan başka bir şey onu eğlendirmiyor, çok zaman canı sıkılıyordu; ama yabancı erkeklerin konuk olarak evde olduğu sırada çok neşeleniyor, canlanıyor; öyle kaş, göz hareketleri yapıyordu ki anlamını bir türlü kavrayamıyordum. Sonraları onunla konuşurken, kızların ancak gözleriyle cilve yapabileceklerini, bunun ayıp olmadığını duyunca, başkalarını hiç de şaşırtmayan bu garip göz süzüşlerinin ne olduğunu anlayabildim. Lubočka da uzun denebilecek giysiler giymeye başlamıştı; çarpık ayakları, bu uzun giysiler altında hemen hiç görünmüyordu; ama kendisi, eskisi gibi çok mızımsızdı. Şimdi o artık süvariyle değil, bir sanatçı ya da müzisyenle evlenmeyi düşünüyor, bu düşünceyle ciddi olarak müzik çalışıyordu. Ancak sınavlarını bitirinceye dek bizim evde kalacağını anlayan St. Jérôme, bir kontun evinde kendisine iş buldu. O zamandan sonra, ev halkına bir tür küçümsemeyle bakmaya başladı. Evde çok az bulunuyordu; o sırada moda sayılan sigara içme hevesine kapıldı, ağzına bir mukavva tutarak, durmadan ısıklı neşeli parçalar çalışıyordu. Mimi, günden güne daha üzüntülü duruyor, sanki, biz çocukluktan kurtulup büyümeye başladıkça hiçbirimizden, hiçbir şeyden hayır ummuyor gibi görünüyordu.

Yemeğe indiğim zaman, salonda yalnızca Mimi'yi, Katenka'yı, Lubočka'yı ve St. Jérôme'u buldum. Babam evde yoktu, Volodya da odasında, arkadaşlarıyla birlikte sınavlara hazırlandığından, yemeğinin kendi odasına götürülmesini istemişti. Son zamanlarda, çoğu zaman evin büyüğünün oturduğu yere, yemekte Mimi oturuyordu. Hiçbirimiz onu saymıyorduk, öğle sofrası eski zevkini yitirmişti. Artık öğle yemeği annemin ya da büyükannemin zamanında olduğu gibi belirli saatte bütün aileyi bir araya toplayan, günü iki bölüme ayıran bir tören değildi. Sofraya geç gelmeyi yanlış saymıyor, çorbadan sonra sofraya oturuyor, şarabı bardaktan içiyor (bu işte St. Jérôme bize örnek olmuştu), iskemleye yayılarak oturuyor, yemek bitmeden kalkıyor, başka kuralsız birçok davranışta bulunmaktan çekinmiyorduk. O zamandan sonra, öğle yemeği eskiden olduğu gibi ailenin neşeli bir töreni olmaktan çıkmıştı. Petrovskoe'de böyle miydi? Saat ikide hepimiz yıkanmış, giyinmiş, yemeğe hazır bir durumda salonda durur, konuşarak yemeğin başlamasını beklerdik. Garsonların odasında saat daha ikiyi çalmaya başlarken, Foka, elinde peçete, ciddi ve ağırbaşlı bir yüzle, sessiz adımlarla içeri girer, sözcükleri uzatarak gür sesiyle, "Yemek hazırdır, efendim..." deyince hepimiz neşeli, hoşnut, büyükler önde, küçükler arkada, kolalanmış eteklerin hışırtısıyla, ayakkabıların, çizmelerin gıcırıtısıyla yemek odasına doğru yürür, hafif hafif konuşarak yerlerimize otururduk. Ya da Moskova'da, yemek salonunda hazır sofranın başında yavaş sesle konuşarak (Gavrilo büyükanneme yemeğin hazır olduğunu haber vermeye gittiği için) onun gelmesini ayakta beklerdik. Birdenbire kapı açılır, entari hışırtısı, sürünen ayakların çıkardığı sesler duyulur, başlığında garip, mor bir kurdele bağlı olarak, yan yana, gülümseyerek ya da somurarak (bu onun sağlığının yerinde olup olmamasına bağlıydı) yüzer gibi büyükannem ortaya çıkardı. Gavrilo koşarak onun koltuğunu yerleştirir, iskemle gürültüsü duyulur, iştahın habercisi olan bir duygu sanki soğuk bir dalga gibi sırtımızı okşardı. Kolalanmış, nemli peçeteyi alır, bir ekmek kabuğu çiğner, neşeli bir sabırsızlıkla masa altında el ovuşturarak başgarsonun herkesin konumuna, yaşına ve büyükannemin gösterdiği ilgi derecesine göre sırayla dağıttığı tabaklardaki çorbaya bakardık.

Bugün artık, yemeğe gelince hiçbir neşe, hiçbir coşku duymuyorum.

Ruşça öğretmenin nasıl çirkin bir çizme giydiği, Prenses Karnakovların volanlı giysilerinin biçimi ve başka şeyler konusunda Mimi, St. Jérôme ve kızların konuşmaları bana gerçekten bayağı gelir, canımı sıkardı; bunu Katenka'yla Lubočka'dan saklamaya da gerek görmezdim; oysa şimdi bu gevezelik, yeni, hoş ruh durumumu etkilemedi. Uysallığım üstümdeydi, onları neşeli bir gülümsemeyle dinlerken, St. Jérôme'dan büyük bir incelikle bana kvası uzatmasını rica ettim; yemekte konuşurken Fransızca söylediğim bir cümleyi, St. Jérôme'un "je peux" yerine "je puis" demek daha güzel olur diye düzeltmesini kabul ettim. Bununla birlikte, itiraf edeyim ki, iyiliğimi, uysallığımı kimsenin fark etmeyişi beni biraz üzüyordu. Yemekten sonra Lubočka,

hazırladığı günah listesini bana gösterdi; bu davranışının çok iyi olduğunu, ama günahların her zaman herkesin içinde gizli kalmasının daha doğru olacağını söyledim, kısacası, "Bu gibi şeylerin böyle yapılmaması gerek," dedim. Luboçka da:

- Nasıl yapılması gerek? diye sordu.

- Neyse canım; böyle de olur, diye yanıtladım. Sonra St. Jérôme'a çalışacağımı söyleyerek yukarıya, odama çıktım. Çıkışımın nedeni çalışmak değil, daha çok, günah çıkarma zamanına dek olan bir buçuk saatlik sürede, yaşamımda bütün görevlerimin, işlerimin bir dizelgesini, yaşama çabalarımı saptamak, hep bunları göz önünde tutarak davranmak için bir izlençe hazırlamaktı.

V

YAŞAM KURALLARIM

Temiz bir yaprak kâğıt çıkararak, her şeyden önce, gelecek yılki görevlerim, çalışmalarım için bir izlençe hazırlamak istedim; bir dizelge yapmak gerekiyordu; cetvel olmadığı için, onun yerine Latince sözlüğü kullandım. Çizgi çizdikten sonra, sözlüğü yana doğru çekince, çizgi yerine mürekkep yayılan uzunca bir leke ve kâğıda göre boyu çok kısa gelen sözlüğün alt köşesinden dönen eğri bir çizgi gördüm. Başka bir kâğıt alarak, gene sözlüğü indire indire, bin bir güçlülle çizgiyi çizibildim. Tanrı'ya, yakınlarıma, kendime karşı olmak üzere görevlerimi üçe ayırdım. Kendime karşı olanları yazarken bunların çok çeşitli olduğunu görerek, önce "yaşam kuralları"nı belirledikten sonra bir izlençe yapmanın daha yerinde olabileceğini düşündüm. Altı yaprak kâğıdı bir arada dikerek bir defter yaptım, üstüne "Yaşam Kuralları" diye yazdım. Bu iki sözcüğü öyle eğri büğrü yazdım ki, yeniden yazmam gerekir mi diye uzun uzun düşündüm, sonra, yazıp yırttığım izlençe parçalarına, defterin çirkin yazılı başlığına bakarak, epey üzüldüm. Ruhumda açık ve güzel bir biçimde canlanan şeyler, kâğıda geçerken ya da düşüncelerimin kimileri yaşamda kullanırken, neden böylesine çirkinleşiyorlardı?

Nikolay içeri girerek:

- Papaz geldi, ayini dinlemek için aşağı buyurun, dedi.

Defteri masanın gözüne sakladım, aynaya baktım. Saçlarımı yukarı doğru taradım. Çünkü bu saç biçiminin bana düşünceli bir tavır verdiği inanıyordum. Üzerine, yanan mumlarla kutsal resimler yerleştirilen masanın durduğu dinlenme odamıza indim. Babam da aynı anda başka bir kapıdan giriyordu. Ciddi yüzlü yaşlı papaz, babamı kutsadı, o da papazın, kuru, geniş, ama pek büyük olmayan elini öptü; ben de aynı şeyi yaptım.

Babam:

- Voldemar'ı çağırın, nerede o? Ha, evet. O, üniversite kilisesine gidiyor, değil mi? dedi.

Katenka:

- O, prensle çalışıyor, diyerek Luboçka'ya baktı. Luboçka nedense hemen kızardı, bir yeri ağrıyormuş gibi yaparak odadan çıktı. Ben de arkasından çıktım. Salonda durdu, günah kaydına bir şey daha yazdı.

- Ne o, yeni bir günah daha mı? diye sordum. Luboçka kızarak:

- Hayır, şey... diye kekeleydi.

O sırada koridordan, Volodya ile esenleşen Dimitri'nin sesi geldi. Katenka odaya girdi ve Luboçka'ya dönerek:

- İşte sana günaha girmek için bir neden daha! dedi.

Kız kardeşime birdenbire ne olduğunu bir türlü anlayamadım. Nedense Luboçka öyle utandı ki, gözleri yaşardı; büyük şaşkınlığı sinirliliğe dönüştü; hem kendisine, hem de sanırım onunla alay eden Katenka'ya kızmaya başlamıştı:

- Yabancı olduğun nasıl da belli, dedi. (Katenka için "yabancı" sözcüğünden daha ağır bir aşağılama olamazdı. Luboçka da bunu bilerek söylemişti!) Sonra ciddi bir sesle:

- Böyle bir din töreni sırasında beni özellikle kızdırıyorsun... Anlamıyor musun, bu şaka değil, diye ekledi.

"Yabancı" sözcüğüne içerleyen Katenka, bana:

- Nikolenka, kâğıda ne yazdığını biliyor musun? Şunları...

Sonunu getiremedi, çünkü ağlama derecesine gelen ve yanımdan çıkmak üzere olan Luboçka:

- Senin bu denli kötü olduğunu bilmezdim, dedi. Böyle bir dakikada, beni durmadan, inadına günaha sokuyorsun. Oysa ben senin dertlerinle, duygularınla alay etmiyorum...

VI

GÜNAH ÇIKARTMAMIZ

Herkesin toplandığı ve rahip günah çıkarmadan önce bir dua okumak için ayağa kalktığı sırada, ben de dağınık düşüncelerle oturma odasına döndüm. O sessizlik içinde, dua okuyan rahibin, anlamlı ve ciddi sesi duyulunca, hele, "Utanmadan, hiçbir şeyi gizlemeden, kendinizi haklı çıkarmak hevesine kapılmadan, işlediğiniz bütün günahları olduğu gibi açıklayınız ki, ruhunuz Tanrı'nın katında temizlensin. Bir şey gizlerseniz büyük bir günah işlemiş olursunuz!" sözlerini söylediği zaman bu ayini düşünürken sabahleyin duyduğum coşku, içimde yeniden canlandı. Dahası, bu coşkudan bir zevk duyuyor, o anda aklıma gelen bütün düşünceleri bir yana atıp, içimde beliren korku duygusunu artırmak istiyordum.

Günah çıkartmaya herkesten önce babam gitti. Ayinin yapıldığı büyükannemin odasında uzun zaman kaldı. Biz de bu sürede dinlenme odasında oturuyor, susuyor; arada bir hangimizin daha önce gideceğini sessizce konuşuyorduk. Sonunda kapının arkasında, dua okuyan rahibin sesi yeniden duyuldu, kapı gıcırdadı, babam eski alışkanlığıyla omzunu oynatıp öksürerek, hiç kimseye bakmadan çıktı. Neşeyle Luboçka'nın yanağını okşayarak:

- Haydi şimdi sen git, Luboçka; bana bak büyük günahkârım, her şeyi olduğu gibi söyle.

Luboçka sarararak, önlüğünün altından pusulayı çıkardı, gene sakladı, sanki yukarıdan başına birisi vuracaktı gibi boynunu kıstı, başını öne eğerek kapıdan içeri girdi. İçeride uzun zaman kalmadı, ama çıkarken omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Gülümseyerek kapıdan çıkan güzel Katenka'dan sonra sıra bana geldi. İçimde artmasına yardım ettiğim deminki belirsiz korkuyla, loş odaya girdim. Kürsünün başında duran rahip ağır ağır yüzünü bana çevirdi.

Büyükannemin odasında beş dakikadan çok kalmadım, ama oradan, o zamanki kanıma göre tertemiz, bambaşka bir ruhla, mutlu ve yeni bir insan olarak çıktım; yaşamımın eskisi gibi sürmesi, çevremde aynı odayı, aynı mobilyaları, aynı insanları görmek, beni kötü etkilediği halde, ruhum gibi her şeyde bir değişiklik olsun istiyordum. Bu hoş ruh durumu yatağa girinceye dek sürdü.

Uyumak üzereyken, kurtulduğum günahları kafamdan geçirdiğim sırada, birdenbire, rahibe söylemeyi unuttuğum, beni utandıran bir günah aklıma geldi. Günah çıkarmazdan önce rahibin söylediği sözleri anımsadım; bu sözler kulaklarımda çınladı. Bütün erincim bir anda yok olmuştu. "Bir şey gizlerseniz, büyük günah işlemiş olursunuz!" sözlerini iştir gibi olurken, işlemiş olduğum bu günaha uygun ceza bulamayacak denli günahkâr olduğumu görüyordum. Durumumu düşünerek her dakika Tanrı'nın cezasını beklerken, belki de birdenbire ölürüm diye aklımdan geçirerek (bu düşünce beni çok korkutuyordu) uzun zaman yatakta kıvrandım. Ama, birdenbire beni sevindiren bir şey aklıma geldi, bu da tanyeri ağarırken yaya ya da arabayla manastırdaki rahibe giderek, yeniden günahlarımı çıkartma düşüncesi idi. İçim rahatladı.

VII

MANASTIRA GİDİŞ

Geç kalırım korkusuyla, gece birkaç kez uyandım; saat altıya doğru ayaktaydım. Ortalık yeni aydınlanıyordu. Nikolay'ın henüz temizlemeye götürmediği buruşuk giysilerimi, karyolanın yanında duran tozlu çizmelerimi giydim, dua etmeden, yüzümü yıkamadan, yaşamımda ilk kez olarak yalnız başıma sokağa çıktım.

Karşıdaki büyük evin yeşil boyalı damının arkasından soğuk bir sabahın sisli şafağı kızarıyordu. Oldukça yeğlin sabah ayazı sokaktaki çamurları, akan suları dondurmuştu; soğuk, yüzümü, ellerimi ısıyor, ayaklarımı sızlatıyordu. Bir an önce binip gidebilmek için hemen bulabileceğimi sandığım arabaların hiçbiri bizim sokakta görünmüyordu. Ancak birkaç araba Arbat'tan geçiyor; iki taş işçisi konuşarak yaya kaldırımında yürüyordu. Bin adım kadar yürüdükten sonra tek tük suya giden fiçili arabalara, ellerinde sepetlerle pazara giden erkeklere, kadınlara raslamaya başladım. Dörtüyl ağzında bir börekçi görüldü, simitçi dükkânı açıldı. Arbat kapılarında, mavimtırak ve yıpranmış yamalı arabasında sallanarak uyuyan yaşlı bir arabacıya rasladım. Manastıra gidip gelmek için, önce benden, uyku sersemliğiyle olacak, yirmi kapik istedi, sonra birdenbire akli başına geldi; tam arabaya bineceğim sırada, dizginlerle atlara vurdu. Nerdeyse beni bırakıp gidecekti; "Gidemem efendim, atların yem zamanı," diye mırıldandı.

Beni götürmesi için ona kırk kapik önerip zorla kabul ettirdim. Atını durdurdu, beni dikkatle süzdükten sonra, "Haydi efendi, bin!" dedi. Doğrusunu söyleyeyim, beni ıssız bir sokağa götürüp soymasından çok korkuyordum. Yırtık giysisinin yakasından tutarak, arabanın dalgalı mavi renkli, yaylı sedirine oturdum. Bu sırada, onun kamburlaşmış sırtından buruşuk ensesi gözüktü. Nedense bu görünüm insanın içini sızlatıyordu. Araba, sarsılarak Vozdvijenka'dan aşağı ilerlemeye başladı. Yolda giderken, araba şiltelerinin de arabacının giysisinin aynı olan yeşilimtırak kumaşla kaplı olduğunun ayırımına vardım; bu durum nedense beni yatıştırdı, arabacının beni ıssız bir sokağa götürüp soymasından artık korkmuyordum.

Manastıra yaklaştığımızda güneş oldukça yükselmiş, kiliselerin kubbelerini, bol ışıkla altın gibi parlatıyordu. Gölgelede henüz buzlar çözülmemişti, ama bütün yol boyunca bulanık seller akıyor, atların ayakları

çamurlara batıyordu. Manastır kapısından girince ilk gördüğüm kimseye rahibi nerede bulabileceğimi sordum. Yanımdan geçmekte olan bir rahip biraz durdu ve merdivenli küçük bir evi göstererek:

- İşte onun hücresi, dedi.

- Çok teşekkür ederim.

Birbirinin ardı sıra kiliseden çıkan ve bana bakan rahipler, acaba hakkımda ne düşünüyorlardı? Büyük olmamakla birlikte, çocuk da değildim, yüzüm yıkanmamış, saçım taranmamıştı, giysime kuş tüyleri yapışmıştı, fırçalanmamış çizmelerim çamur içindeydi. Bana bakan bu rahipler, içlerinden beni hangi sınıf insana benzetiyorlardı acaba? Bana dikkatle bakmalarına aldırmadan genç rahibin gösterdiği yöne ilerledim.

Hücrelere giden daracık yolda karşıma çıkan gür beyaz kaşlı, siyah giysili yaşlı bir adam, benden ne istediğimi sordu.

Öyle bir an oldu ki, içimde, "Hiçbir şey istemiyorum," diyerek arabacının olduğu yere koşup eve dönme isteği duydum; ama adam, çatık kaşlı olmasına karşın bana güven verdi. Aradığım rahibin adını söyledim. Durumumu hemen anlamakta gecikmeyen yaşlı adam, geri dönerek:

- Gelin küçük bey, sizi götürüyüm. Papaz efendi ayindedir; şimdi dönerler, dedi.

Kapıyı açtı, temiz bir aralıktan geçtik, yere serilmiş yol yaygılarına basarak hücreye girdik, sonra insanı yatıştıran, içten bir sesle:

- Siz burada bekleyin, dedi ve dışarı çıktı.

Bulduğum oda çok büyük değildi, ama çok temizdi. Odanın bütün eşyası, içlerinde birer sardunya saksısı bulunan iki pencere arasında, üstü muşambalı küçük bir masa, üzerinde kutsal resimler duran bir raf, rafın önünde asılı duran bir kandil, bir koltuk, iki iskemleydi. Köşede, minesini çiçekle süslenmiş, zincirinde demir küreler sallanan bir duvar saati asılıydı. Tavana kireçle badana edilmiş çitelerle bağlı olan paravanaya (arkasında sanırım karyolası duruyordu) çakılı çivide iki papaz çüppesi asılıydı.

Pencereler, bir buçuk metre kadar ötedeki beyaz bir duvara bakıyordu. Pencereyle duvar arasında küçük bir leylak ağacı vardı. Odaya dışardan en ufak bir ses bile gelmiyordu; öyle ki bu sessizlikte sarkacın hoş ve tekdüze tıkırtısı, güçlü bir ses olarak duyuluyordu. Bu sessiz yerde yalnız başıma kalır kalmaz, bütün eski düşüncelerim, anılarım, sanki yokmuşlar gibi bir anda dağılıverdi. Anlatılmaz, hoş bir düşünceye daldım. Bu eskimiş astarlı, sararmış papaz çüppesi; üstünde madeni kilitleri olan bu yıpranmış, siyah deri ciltli kitaplar; yıkanmış, koyu yeşil dipleri ıslak çiçekler; hele saat sarkacının tıkırtısı, bana pek açık olarak, şimdiye dek tanımadığım dua, dinginlik, mutluluk dolu bir "inziva" yaşamını tanıtıyordu.

"Aylar, yıllar geçiyor; o adam yalnız, dingin her şeyi duyuyor, duasının kabul edildiğine inanıyor..." diye düşündüm. Bana bu denli çok şey anlatan bu seslerin uyumunu bozmamak için, kıvılcıdamamaya, derin bir soluk bile almamaya çalışarak, yarım saat kadar iskemlede oturdum. Saat sarkacının da eskisi gibi sola daha güçlü, sağa daha hafif tıkırtıları sürüyordu.

VIII

İKİNCİ GÜNAH ÇIKARTMA

Rahibin ayak sesi, beni düşüncelerimden ayırdı. Ağarmış saçlarını eliyle düzelterek:

- Günaydın, bir işiniz mi var? dedi.

Beni kutsamasını rica ettim; sonra büyük bir zevkle, onun büyük olmayan sarımtırak elini öptüm.

Dileğimi bildirince, hiç ses çıkarmadan, kutsal resimlere yaklaştı, günah çıkarmaya başladı.

Günah çıkarma işi sona erince, ben de utancımı yenerek, içimdeki bütün gizli şeyleri döktükten sonra, o ellerini başıma koydu, yumuşak bir sesle, "Tanrı hep senin yanında olsun; içindeki inanç, uysallık, başeğme duygularını korusun. Amin..." dedi.

Çok hoşnuttum; sevinç gözyaşları boğazımı tikiyordu. Çüppesinin bir ucunu öptüm, başımı kaldırdı. Rahibin yüzü pek dingindi.

Sevinç ve hoşnutluk içindeydim. Bu durumun bana verdiği mutluluğu yitiririm korkusuyla, rahiple ivedi olarak vedalaştım; başka şeylerle oyalanmamak için çevreye bakmadan manastırdan çıktım; yeniden sağa sola yalpa vuran alacalı arabaya bindim. Arabanın sarsıntısıyla, geçerken gözüme ilişen sıradan şeylerle duygularım çabuk dağıldı; şimdi rahibin arkamdan, benim ne iyi yürekli bir genç olduğumu, yaşamında benim gibi bir insanla karşılaşmadığını, karşılaşmayacağını; benim gibilerin dünyada bulunamayacağını aklından geçirdiğini düşünüyordum. Bundan yüzde yüz emindim; bu inancım bende öyle bir sevinç uyandırdı ki, bunu kesinlikle birine anlatmak isteğini duydum.

Biriyle konuşmak için can atıyordum, ama yanımda arabacıdan başka kimse olmadığı için onunla konuşmaya başladım.

- Nasıl, içerde epeyce kaldım değil mi? diye sordum.

Sanırım güneşin çıkmasıyla biraz neşelenen yaşlı arabacı:

- Eh, oldukça... Atların yem zamanı da gecikti; ben aslında gececiğim, diye yanıt verdi.
- Ben de içerde bir dakika kadar kaldım sanıyordum, dedim ve yaşlı arabacıya biraz daha yakın olan çukurca bir yere yerleşerek:

- Manastıra ne için gittiğimi biliyor musunuz? diye ekledim.
- Bize göre hava hoş! Müşteri nereye isterse, oraya gidiyoruz.

Ben sorup duruyordum:

- Öyle olsun; ama bugün ne düşünüyorsun?
- Herhalde birisini gömmek için bir mezar yeri almaya gittiniz, diye yanıtladı.
- Hayır, öyle değil; ne için biliyor musun?
- Nereden bileyim efendim? dedi.

Arabacının sesi bana öyle hoş geldi ki, ona gidişimin nedenini söylemek; bütün duygularımı açmak istedim.

- İstersen anlatayım? Nasıl söyleyeyim? Dün...

Her şeyi olduğu gibi anlattım; duyduğum güzel şeyleri bile hep açığa vurdum. Bugün bile anımsadıkça kızarıyorum.

Arabacı kuşkulu kuşkulu:

- Demek öyle, dedi.

Bundan sonra, uzun zaman sessiz sessiz, hiç kımıldamadan oturdu; ancak ara sıra, arabanın ucuna dayanan, araba sarsıldıkça hopleyan kocaman çizmeli ayağının altından ikide birde dışarı fırlayan paltosunun ucunu yerine sıkıştırıyordu. Onun da, hakkımda rahip gibi düşündüğünü, yani dünyada benim gibi bir genç daha bulunmadığını düşündüğünü aklımdan geçirdiğim sırada, birdenbire bana dönerek:

- Ne olacak efendim, sizin işleriniz kibar işi, dedi.
- Ne dedin? diye sordum. Arabacı dişsiz ağzını şapırdatarak:
- Şey efendim, kibar işi, diye yineledi.

"Hayır, beni anlamadı" diye düşündüm, eve varıncaya dek onunla hiç konuşmadım.

Tanrı'ya karşı beslediğim şükran ve bağlılık duygularımı değilse de, bu duygulardan doğan gururu, hoşnutluğu sokaklarda, bol güneş ışığında dolaşan kalabalığa karşı içimde saklıyordum. Eve gelir gelmez bu duygular tümüyle yok oldu. Arabacıya verecek 40 kapiğim yoktu. Borçlu olduğum başkalfa Gavriilo, artık bana ödünç para vermiyordu. Arabacı, benim para bulmak için avludan iki kez geçtiğimi görünce, koşmamın nedenini anlamış olacak ki arabadan indi, bana iyi yürekli gözükmesine karşı, beni iğnelemek için, dünyada arabacının parasını ödemeyen züğürtler olduğunu söyleyerek yüksek sesle bağırmaya başladı.

Evde daha herkes uyuduğu için, hizmetçilerden başka kimseden 40 kapık bulamazdım. En sonra Vasiliy, ödeyeceğime söz aldıktan sonra (bu sözüme inanmadığını yüzünden anlıyordum), daha çok da ona ettiğim iyilikten dolayı beni sevdiği için, arabacının parasını ödedi. Duygularım bir duman gibi dağılmıştı. Herkesle birlikte kilisedeki kutsal ayine gitmek için giyinmeye başladığım zaman, giysimin hazır olmadığını ve giyemeyeceğimi anlayınca, bir sürü günah işledim. Başka bir giysi giydim; kafam, tuhaf bir biçimde karmakarışık, iyi duygulara karşı çok kuşkulu bir durumda ayine gittim.

IX

SINAVLARA NASIL HAZIRLANIYORDUM

Paskalya haftasının perşembe günü babam, kardeşim, Mimi ve Katenka köye gittiler. Böylece büyükannemin kocaman evinde yalnızca ben, Volodya ve St. Jérôme kalmıştık. İçimde, günahlarımı çıkartmak için manastıra gittiğim günlerdeki ruh durumumdan, belirsiz olmakla birlikte, hoş anılardan başka bir şey kalmamıştı. Bu anılar da, kavuştuğum özgür yaşamın yeni izlenimleriyle yavaş yavaş siliniyordu.

"Yaşam Kuralları" adlı defterimi de, öbür karalamalarımla birlikte ortadan kaldırmıştım. Yaşamın bütün cilvelerine karşı kullanabileceğim kurallar bulup, yaşamımı onlara göre düzenlemek düşüncesi hoşuma gidiyor; bunu yapmak kolay görünmemekle birlikte, bana büyük bir işmiş gibi geliyordu. Buna karşı, ilkeleri yaşama uygulamak istiyordum. Yalnızca bu işi hemen yapmak gerektiğini unutuyor, hep geri bırakıyordum. Ama kafamdaki bütün düşüncelerimin, kurallarımın bir bölümüne, ya Tanrı'ya, ya insanlığa ya da kendime karşı olan görevlerimden birine kesinlikle uyması, beni avutuyordu. İçimden, "İşte o zaman, bu konular üzerine bütün düşündüklerimi ilerde defterime geçiririm," diyordum. Şimdi de, çoğu kez kendi kendime, "Acaba, insan aklının, her şeyi yapabileceğine inandığım zaman mı, yoksa ruhça gelişme yeteneğimi yitirip insan aklının gücüne, değerine karşı inancımın sarsıldığı şu sıralarda mı haklıydım?" diye soruyor, buna yanıt veremiyordum.

Kavuştuğum özgürlük ve daha önce söylediğim gibi, ilkyazla birlikte içime dolan o duygu, bilmediğim bir şeyi bekleme duygusu bana öylesine coşku veriyordu ki, kendimi tutamıyor, bu yüzden de sınavlara iyi hazırlanamıyordum. Örneğin, sabahleyin ders odamda çalışırken, ertesi gün gireceğim sınav için iki bölümün

henüz hazırlanmamış olduğunu pek iyi biliyor, çalışmak zorunda olduğumu anlıyordum. Ama, birdenbire ilkyaz kokusu pencereden girip odamı doldurunca, sanki bir şeyler anımsamam gerekiyormuş gibi kitabı bırakıyordum; ellerim ayaklarım kendi kendine devinerek beni aşağı yukarı dolaştırmaya başlıyor; sanki bilinmeyen bir güç, başımdaki makinenin yayına basmış gibi kafamdan büyük bir kolaylıkla, doğallıkla, neşeli ve eğlendirici düşümler öyle bir hızla geçip gitmeye başlıyordu ki, bunların ancak parlaklığının ayırımına varabiliyordum. Böylece hiçbir şey anlamadan bir iki saat geçiveriyordu. Ya da, elimde kitap, okuduğum şeylere bütün dikkatimi vermeye çalışırken koridorda birdenbire bir entari hisirtisi, bir kadın ayak sesi duyuyor, geçenin büyükannemin yaşlı oda hizmetçisi Gaşa olduğunu bildiğim halde kafam karışıyor, yerimde oturamaz oluyordum. Birdenbire, "Ya geçen oysa? Ya zihnimde yaşattığım şeyler şimdi başlayıverir de kaçırırsam?" diye düşünüyor; koşarak koridora çıkıyor, geçenin gerçekten Gaşa olduğunu görüyordum. Ama bundan sonra, bir süre daha kendimi toparlayamıyordum. Sanki, gene bir makinenin yayına basılıyor, her şey karmakarışık olmaya başlıyordu. Kimi zaman, gece olmadan tek başıma mum ışığı altında otururken, mumun fitilini düzeltmek ya da daha rahat oturmak için iskemlede kımıldayarak, bir an için kitabı bırakıyor; bütün kapılardaki, köşelerdeki karanlığı görüyor; evdeki sessizliğin farkına varıyor; gene bu sessizliği dinleyerek açık duran kapıdan karanlık odaya bakmadan uzun zaman devinimsiz durmak ya da aşağı inip boş odalarda dolaşmak elimden gelmiyordu. Sık sık, kendimi belli etmeden, akşamları saatlerce salonda oturarak, Gaşa'nın koskoca salonda tek bir mum ışığında, piyanoda tek parmakla çaldığı "Bülbül" şarkısını dinliyordum. Dolunay olan gecelerdeyse, hiçbir güç beni yatağımda tutamazdı; pencereden sarkıp bahçeyi seyretmek, Şapoşnikovların evinin aydınlanmış damına, kilisemizin düzgün çan kulesine, bahçe yoluna düşen duvarların, çalıların kapkara gölgelerine bakmamak elimden gelmezdi. Geç vakte dek süren bu durum, sabahın onunda bile zor uyanmama yol açıyordu.

Hâlâ bana ders vermek için gelen öğretmenler olmasaydı, St. Jérôme istemeyerek de olsa ara sıra onurumu kırmasaydı, en çok da sınavların çok iyi derecede geçmesine önem veren arkadaşım Nehludov'a becerikli bir insan olarak görünmek isteğini beslemeseydim, evet, bu sonuncu neden olmasaydı, ilkyaz ve özgürlük yüzünden eski bildiklerimin hepsini unuttur; sınavımı, olanağı yok, veremezdim.

X

TARİH SINAVI

16 Nisan'da, beni götüren St. Jérôme'la birlikte, üniversitenin büyük salonuna ilk kez girdim. Üniversiteye oldukça şık faytonumuza binerek gittik. Yaşamımda ilk olarak frak giymiştim; giysim, çamaşırlarım, çorabıma dek her şeyim yepyeni ve en iyi türdendi. Aşağıda kapıcı kaputumu çıkardıktan sonra, karşısında giysimin bütün şıklığıyla kaldığımda bu göz kamaştırıcı görünüşümden kendim bile sıkıldım. Bununla birlikte, frak ve lise giysisi giymiş olan kalabalık, parke döşeli aydınlık salona girdiği zaman, aralarından kimileri yüzüme hiç aldırış etmeden baktılar; salonun öbür ucunda, masaların çevresinde özgürce dolaşan ve büyük koltuklarda oturan kurumlu profesörleri görünce, bakışları üzerime çekme umudum o anda suya düştü. Evde ve aşağıda soyunurken, yüzümde beni bu denli parlak ve soylu görünüşümden üzüntü duyar gibi gösteren anlam yok oldu, yerini büyük bir çekingenlik ve neşesizlik aldı; ama yakındaki sıralardan birinde, herkesten ayrı, arkada oturan, yaşlı olmadığı halde apak saçlı, kılıksız, kirli giysili adamı görünce onunla aramızdaki karşıtlık beni sevindirdi. Hemen yanına sokuldum, sınava giren gençlere bakmaya, onlar konusunda yargılar ileri sürmeye başladım. Burada birçok insan vardı. Bunların hepsini, o zamanki düşüncelerime göre üçe ayırıyordum.

Buraya benim gibi, eğitimleriyle ya da velileriyle gelenler arasında tanıdığım Frost'la birlikte küçük İvin ve yaşlı babasıyla İlinka Garp vardı. Bizim gibi onlar da, henüz ustura vurulmamış, hafif tüylü yüzleriyle, kar gibi ak frenkgömlekleleriyle getirmiş oldukları kitapları, defterleri açmadan, uslu uslu oturuyor, belli bir çekingenlikle profesörlere, sınav masalarına bakıyorlardı. Sınava girenlerin bir başka bölümüyse lise giysili olanlardı ki, çoğunun yüzleri tıraşlıydı. Çoğu birbirlerini tanıyor, yüksek sesle konuşuyor, bütün profesörlerin adlarını biliyorlardı. Burada soruları hazırlıyor, birbirlerine defterlerini uzatıyor, sıralardan atlıyor, koridordan getirdikleri börekleri, yağlı ekmekleri yalnızca başlarını sıranın arkasına eğerek hemen oracıkta yiyiveriyorlardı. Sınava girenlerin üçüncü takımıysa kalabalık değildi. Kimi fraklı, çoğu redingotlu, frenkgömlekleleri görünmeyen, tümü yaşlı kimselerdi. Herkesten uzak bir yerde oturuyorlardı; çok ciddi ve asık yüzlüydüler. Benden çok daha kötü giyinmiş olan ve bu durumuyla benim avunmama yol açan kişi bu son kümedendi. Parmakları arasından karışık, kır saçları çıkmış bir durumda, iki elini başına dayayarak oturmuş, kitap okuyordu. Ancak bir an için parlak gözleriyle yüzüme pek içten olmayan bir tavırla baktı; kendisine pek yaklaşmama olanak vermemek için somurtarak, parlayan dirseğini benden yana biraz daha uzattı. Liselilerse, tersine çok senli benli ve kayıtsızdılar; öyle ki onlardan biraz da korkuyordum. Biri elime bir kitap tutuşturarak, "Şu arkadaşına uzatıverin," dedi; öbürü yanımdan geçerken, "Bırakın da geçeyim kardeşim," diye söylendi; üçüncüsü sıramın üstünden atlarken, sıraya dayanıyormuş gibi omzuma dayandı.

Bunların hiçbiri hoşuma gitmiyor, bana bayağı görünüyordu. Kendimi bu liselilerden çok yüksek görüyor, onların bana böyle senli benli davranmalarını yersiz buluyordum. Sonunda soyadıyla sınava çağırılmaya başladılar. Liselilerin çoğu büyük bir gözüpeklilikle ortaya çıkıyor, iyi yanıt veriyor, neşeli neşeli dönüyorlardı; bizimkiler onlardan daha sıkılgan görünüyordu, sanırım yanıtları da daha kötü oluyordu. Yaşlı olanlardan kimileri çok iyi, kimileri de çok kötüydü. Semyonov adı okununca, parlak gözlü ve kır saçlı komşum, beni kabaca iterek ayaklarımın üstünden atladi, masaya doğru ilerledi. Onun, korkusuz, çok iyi yanıt verdiği profesörlerin durumundan anlaşılıyordu. Yerine dönünce nasıl bir not aldığını anlamadan, soğukkanlılıkla defterlerini alarak dışarı çıktı. Soyadları okunurken, ben birkaç kez yerimden fırlayacak gibi oldum; ama İyle başlayan soyadları çağrılmaya başlandığı halde benim sıram daha gelmemişti. Birdenbire, bir köşeden profesörün biri, "İkonin ve Teniyev!" diye bağırdı. Sırtımdan, saçlarımdan bir elektrik akımı geçmiş gibi oldu. Çevremde:

- Kimi çağırıyorlar? Bartiniyev kimdir acaba? sesleri duyuluyordu.

Arkamda duran, uzun boylu, al yanaklı bir liseli:

- İkonin, çık, seni çağırıyorlar; Bartiniyev... Martiniyev kim? Söylesenize... diye söyleniyordu.

St. Jérôme, bana:

- Sizi çağırıyorlar, dedi.

Ben al yanaklı liseliye:

- Ama benim adım İrteniye'dir; İrteniye diye çağırıyorlar mı? dedim.

Al yanaklı liseli bana:

- Elbette, gitsenize! der demez ben yerimden kalktım, liseli de duyulacak bir sesle, "Bu ne şıklık!" diye ekledi. Önümde, yaşlılar öbeğinden, 25 yaşlarında genç bir adam gidiyordu. Bu, İkonin'di. Üstünde zeytin rengi dar bir frak ve boynunda à la moujik (3), titizce taranmış sarı saçlarının örttüğü, lacivert atlas boyunbağı vardı. Daha sırada otururken onun giyimine dikkat etmişim. Çirkin değildi; çok konuşuyordu. Boynuna kadar uzattığı kırmızımtırak, acayip saçları; en çok da durmadan yeleğini açıp gömleğinin altından göğsünü göstermesi çok tuhafıma gidiyordu.

İkonin'le birlikte yaklaştığımız masada üç profesör oturuyordu; selamımıza hiçbiri aldırış etmedi. Genç bir profesör, iskambil kâğıdı karıştırıyormuş gibi soru kartlarını tarıyordu. Frakında yıldız nişanı takılı başka bir profesör, Şarlman üzerine çabuk çabuk konuşarak açıklama yapan, sık sık sözlerinin sonuna "sonunda" sözcüğünü ekleyen bir liseliyle ilgileniyordu. Üçüncü yaşlı profesör de, başını eğerek gözlüğünün üzerinden bize baktı ve soru kartlarını gösterdi. Profesörün aynı zamanda bana ve İkonin'e baktığını, ne olduğunu anlayamadığım bir özelliğimizden, belki İkonin'in kızıl saçlarından hoşlanmadığını duyumsuyordum. Çünkü, yine ikimize birden bakarak, sabırsız bir baş işaretleriyle soru kartlarını almak için çabuk olmamızı belirtti. Burada iki şey çok ağırıma gitmişti. Birincisi, profesörlerden hiçbirinin selamımızı almaması; ikincisi de, sanırım "sınava girenler" adı altında beni İkonin'le aynı düzeyde tutmaları ve İkonin'in kızıl saçları yüzünden şimdiden bana karşı da tavır almalarıydı. Hiç korkmadan bir kart çekip yanıt vermeye hazırlandığım sırada, profesör gözleriyle İkonin'i gösterdi. Çektiğim soruyu okudum; bildiğim bir konuydu; çevremde olup bitenleri seyrederek, sessizce sıramı bekliyordum. İkonin de korkusuz, biraz da gözüpekçe, yan dönerek kartı almak için yaklaştı; saçlarını silkererek çektiği soruyu gür bir sesle okumaya başladı. İkonin, sanırım yanıt vermek için olacak, ağzını açacağı sırada, yıldızlı profesör liseliyi överek salıverdikten sonra İkonin'e baktı. O, bir şey anımsıyormuş gibi durakladı. Bu sessizlik iki dakika sürdü. Gözlüklü profesör:

- Başlayın, dedi.

İkonin ağzını açtı ve yeniden sustu. Genç profesör de:

- Siz burada yalnız değilsiniz, haydi, yanıt verecek misiniz, vermeyecek misiniz? dedi, ama İkonin ona bakmadı bile; dikkatle soru kartına bakıyor, tek sözcük bile söylemiyordu. Gözlüklü profesör ona gözlükle, gözlüğün üstünden ve de gözlüksüz baktı. Bunca zamanda profesör gözlüğünü çıkarıp silmeye ve yeniden takmaya zaman bulabilmişti. İkonin tek bir sözcük söylemedi; yüzünde birdenbire bir gülümseme belirdi. Saçlarını başının devinşleriyle arkaya attı ve gene yan yan masaya doğru ilerleyerek soru kartını masaya koydu; sırayla birer birer profesörlerin gözlerine, sonra bana baktı; döndü, kollarını sallayarak canlı adımlarla sıralara doğru yürüdü. Profesörler birbirlerine baktılar, genç profesör:

- Gördünüz mü delikanlıyı, kendi hesabına okuyor... dedi.

Masaya daha da yaklaştım; ama profesörler, sanki benim varlığımdan hiç haberleri yokmuş gibi sessiz sessiz konuşmayı sürdürüyorlardı. O sırada kesin olarak inanıyordum ki, bu üç profesör benim sınavı verebileceğim ve ne dereceye kadar başarabileceğim konusuyla çok ilgileniyorlar; ama kendilerine çok önem verdim için görmezlikten gelerek benimle hiç ilgilenmiyorlarmış gibi davranıyorlardı.

Gözlüklü profesör yanıt vermem için ilgisiz ilgisiz bana döndüğünde gözlerine baktım, bana karşı ikiyüzlü davrandığı için onun hesabına utandım ve bu yüzden başlangıçta biraz durakladım. Ama gittikçe daha rahatladım. Soru çok iyi bildiğim Rus tarihinden olduğu için çok iyi yanıtladım; öyle açıldım ki, İkonin gibi olmadığımı, onunla aramızda ne büyük fark olduğunu profesörlere göstermek için bir soru daha çekmeyi

önerdim; ama profesör bir baş işaretiyle, "Güzel!" dedi, önünde duran deftere işaret etti. Sırama döner dönmez, nasıl öğrendiklerini Tanrı bilir, liseliler beş numara aldığımı söylediler.

XI

MATEMATİK SINAVI

Sonraki sınavlarda kendime uygun bir arkadaş görmediğim Garp'tan ve nedense benden çekinen İvin'den başka, birçok yeni tanıdık edindim. Kimileriyle arkadaşlığımız selamlaşacak denli ilerlemişti. İkonin beni görünce sevindi bile; çünkü tarih profesörünün geçen yıl olduğu gibi bu yıl da sınavda şaşırttığını, kendisine kızgın olduğunu, bunun için tarihten yeniden sınava gireceğini söyledi. Benimle aynı matematik fakültesine giren Semyonov, sınav sonuna dek herkesten çekiniyor, sessizce parmaklarını kır saçları arasına sokarak tek başına oturuyor ve sınavları çok iyi veriyordu. O ikinciydi, birinci de, bir numaralı lisenin öğrencilerinden bir gençti. Uzun boylu, zayıf, esmerce, sarı benizli, alnı ergenlik sivilceleri içinde, yanağı siyah bir kravatla bağlı bir gençti. Çok uzun parmaklı, zayıf ve kırmızı ellerinin tırnakları kemirilmekten o kadar kısalmıştı ki, sanki parmak uçları iplikle bağlıymış gibi duruyordu. Bütün bunlar, bana çok güzel görünüyor, lisenin en iyi öğrencisinin böyle olması gerekiyormuş gibi geliyordu. Çevresindekilerle herkes gibi konuştuğu için ben de onunla tanıştım. Bununla birlikte onun yürüyüşünde, dudak büküşlerinde, kara gözlerinde, herkeste olmayan bir şey, bir çekicilik buluyordum.

Matematik sınavına zamanından önce geldim. Oldukça iyi hazırlanmıştım, ama cebirden nasılsa öğretmenden gizlediğim iki konu vardı ki, onları hiç bilmiyordum. Şimdi onları hâlâ anımsıyorum; bunlar, toplama çıkarma yöntemi ve Newton kuramıydı. Arka sırada oturmuş, bilmediğim bu iki konuyu gözden geçiriyordum. Ama, gürültülü odada çalışmaya alışık olmayışım, zaman darlığının verdiği heyecan, okuduğum şeylere bütün dikkatimi vermeme engel oluyordu. Arkamdan Volodya'nın tanıdığım sesini duydum:

- Nehlüdov, bu yana gel, o burada, diyordu.

Başımı çevirince, sıranın arkasından ceketlerinin önleri açık olan kardeşimle Dimitri'nin, ellerini sallayarak bana doğru geldiklerini gördüm. Üniversitede evlerindeymişler gibi dolaşmalarından yeni öğrenci olmadıkları hemen anlaşılıyordu. Onların böyle önleri açık gezmeleri, sanki bize, yeni gelenlere bir aşağı bakma gibi geliyordu. Bu durum, bizde de onlara karşı kıskançlık ve saygı uyandırıyor. Çevredekilerin eski üniversitelilerle tanışık olduğumu görmeleri düşüncesi gururumu okşuyordu. Bunun için onları karşılayayım diye, hızla ayağa kalktım.

Volodya, üstünlüğünü göstermek merakından kendini alamadı.

- Vah zavallı, sınava daha girmedin mi? dedi.

- Hayır.

- Okuduğun ne, yoksa hazırlanmadın mı?

- Evet, pek hazırlayamadığım iki konu var. Şurada bir şey var, anlayamıyorum.

Volodya:

- Anlayamadığın neymiş bakalım, bu mu? dedi ve Newton kuramını anlatmaya başladı. Ama anlatması pek hızlı ve karışık; verdiği bilgilere karşı gözlerimde beliren kuşkuyu görmüş olacak ki, Dimitri'ye baktı: Sanırım onun gözlerinde de aynı kuşkuyu gördüğü için kızardı, ama anlamadığım bir şeyler söylemeyi sürdürdü.

Dimitri, profesörlerin oturduğu köşeye göz attıktan sonra:

- Dur Volodya, bırak da zaman varsa bu konuyu ona ben anlatayım, dedi, yanıma oturdu.

Arkadaşımın, çok sevdiğim ve kendinden hoşnut zamanlarda görülen pek dingin bir ruh durumu içinde olduğunu o anda anladım. Matematiği çok iyi bildiği ve anlatımı pek açık olduğu için, konuyu öyle güzel anlattı ki, hâlâ aklımdadır. Anlatmasını bitirir bitirmez St. Jérôme kısık bir sesle, "À vous Nicolas!" (4) dedi; ben bilmediğim öbür soruyu öğrenmeye zaman bulamadan sıradan kalktım, İkonin'in arkasından yürüdüm, iki profesörün oturduğu masaya yaklaştım. Masanın yanında, kara tahtanın önünde bir liseli duruyordu. Liseli tebeşiri gürültüyle tahtada kırarak, serbest bir problemi çözüyordu; profesörlerin ona, "Yeter," bize de, "Soruyu çekin," demesine karşın, yazmayı hâlâ sürdürüyordu. Soruların yazılı olduğu, kesilmiş kâğıtların yumuşak yığınının titreyen parmaklarımla soruyu çekerken, "Ya bilmediğim tek soru çıkarsa?" diye düşünüyordum. İkonin de geçen sınavlarda olduğu gibi yan yan gelerek, en üstten aldığı kâğıda baktı, somurttu:

- Hep böyle olmayacak şeyleri çekiyorum, diye mırıldandı.

Kendiminkine baktım. Aman Tanrım, bilmediğim soruydu.

İkonin:

- Size ne çıktı? diye sordu. Kâğıdı ona gösterdim:

- Bunu ben biliyorum.

- İsterseniz değiştirelim.

- Hayır, hepsi bir, nasıl olsa sinirlerim bozuk, derken, profesör bizi tahtaya çağırdı.
"Her şey bitti; umduğum parlak başarı yerine İkonin'den daha kötü rezil olacağım; bu da ölünceye dek sürecek..." diye düşündüm. Birdenbire İkonin, profesörün gözü önünde bana döndü, elimdeki kâğıdı çekerek kendi kâğıdını bana verdi. Soruya baktım, Newton kuramıydı.
Profesör pek yaşlı değildi, yüzünde alınının altının epey çıkık olmasından ileri gelen anlamlı, hoş bir anlatım vardı.
- Ne o efendiler, sorularınızı mı değiştiriyorsunuz? diye sordu. İkonin enikonu soğukkanlılıkla:
- Hayır, kendi sorumu göstermek için verdim, sayın profesör, dedi. Yine "profesör", sözcüğü İkonin'in burada söylediği en son sözcük olmuştu. Eskisi gibi yanımdan geçerken bir bana, bir profesöre bakarak gülümsedi:
- Ne yapalım birader, zararı yok, der gibi omzunu silkti. (Sonra öğrendim ki, İkonin üçüncü yıldır üniversite sınavına giriyormuş.)
Biraz önce üzerinde uğraştığımız soruyu iyi yanıtladım; profesör istediğinden çok daha iyi olduğunu söyleyerek bana 5 numara verdi.

XII

LATİNCE SINAVI

Latinceye dek, sınavlarım çok iyi geçti. Yanağı bağlı liseli birinci, Semyonov ikinci, ben üçüncüydüm. Böbürlenmeye, genç olmama karşın önemli bir adam olduğumu ciddi olarak düşünmeye bile başlamıştım. Daha sınavların ilk gününden beri, herkes korkuyla Latince profesöründen söz ediyordu. Anlattıklarına göre o, Latince ve Yunancadan başka dille konuşmayan; genç delikanlıların, hele kendi hesabına okuyanların başarısız olmalarından zevk duyan bir tür canavardı. Bana Latince dersi veren hocam St. Jérôme beni avutuyor, ben de Cicero'yu, Horatius'u sözlük kullanmadan çevirdikten, Sumt'u çok iyi bildikten sonra bilgimin başkalarından az olmadığını sanıyordum; ama iş düşündüğüm gibi çıkmadı. Sabahtan beri boyuna, benden önce sınavdan çıkanların kazanamadıkları söyleniyordu. Ortalıkta ,öğrencinin biri "1", öteki "0" almış, birine çıkışmış, bir başkasını dışarı kovmak istemiş gibi sözler dolaşıp duruyordu. Yalnızca Semyonov ve lisenin birincisi olan arkadaş her zamanki gibi, sakın sakın sınava girip 5'er numara alarak çıktılar. Felaketi artık seziyor gibiydim ki, beni İkonin'le birlikte korkunç profesörün yalnız başına oturduğu küçük masanın başına çağırdılar. Korkunç profesör, ufak tefek, zayıf, sarı yüzlü, yağlı uzun saçlı ve çok düşünceli görünen bir adamdı.

Çevirmesini söyleyerek, İkonin'e, Cicero'nun "Söylev" kitabını verdi.

İkonin'in birkaç satır okuması, profesörün yardımıyla çeviri bile yapabilmesi, beni büyük bir şaşkınlığa düşürdü. Bu denli zayıf olan bir rakibin yanında kendi üstünlüğümü duydum, iş dilbilgisi çözümlemesine gelince, İkonin'in de eskisi gibi bir çıkmaza girip sustuğunu görünce gülümsemekten kendimi alamadım. Bu gülümsemem biraz da alaylıydı. Böyle yerinde, alaylı bir gülümsemeyle profesöre yaranmak isterken, iş hiç de umduğum gibi çıkmadı. Profesör bozuk bir Rusçayla, "Gülümsemenize bakılırsa, sanırım siz daha iyi biliyorsunuz; bakalım, şimdi görürüz; soruya siz yanıt verin," dedi. Profesörün, İkonin'i koruduğunu, dahası, İkonin'in onun evinde oturduğunu sonradan öğrendim. İkonin'e sorulan "sözdizimi" sorusuna hemen yanıt verdim; ama profesör yüzünü ekşitti. Başını çevirdi; yüzüme bakmadan:

- Güzel, sizin sıranız gelince neler bildiğinizi anlatırız, dedi ve İkonin'e sorduğu soruya kendisi yanıt vermeye başladı; en sonunda İkonin'e:

- Gidebilirsiniz, dedi. Not defterine dört numara attığını gördüm. Kendi kendime, "Demek ki söyledikleri gibi sert değilmiş," dedim. İkonin gittikten sonra, profesör bana beş saat kadar gelen tam beş dakika için kitapları, soru kâğıtlarını yerleştirdi, sümkürdü, koltukları düzeltip üstüne yayıldı, benden başka salonun her yanına baktı. Bütün bu yapmacık devinimleri yeter görmeyerek ve ben yokmuşum gibi, bir kitap açarak okuyormuş gibi yaptı. Ona biraz daha yaklaşıp öksürdüm.

- Ha, evet; daha siz vardırız, değil mi?

Bana bir kitap uzatarak, "Bir şey çevirin bakalım," dedi. "Hayır bundan çevirin, daha iyi," diyerek Horatius'un bir yapıtını aldı ve onu açıp öyle bir yerini buldu ki, hiç kimsenin, hiçbir zaman oralarını çeviremeyeceğini sanıyordum.

- Ben buraları hazırlayamadım, diye yanıt verdim.

- Ha, demek ezberlediğiniz şeylerden yanıt vermek istiyorsunuz? Çok güzel. Yok, yok, bana bunu çevirin, dedi.

Büyük bir zorlukla, anlam çıkarmak için uğraştım. Ama profesör benim soran bakışlarımı görerek başını sallıyor, derin derin soluk alıyor, "Hayır!" diyordu. Sonunda, kitabı sinirli sinirli öyle hızla kapattı ki, parmakları yaprakların arasında kaldı. Hızla parmağını çekti. Dilbilgisinden bir soru sorarak koltuğunun arkalığına dayandı ve korkunç bir sessizliğe büründü. Yanıt vermeye başladım; ama yüzünün anlatımı dilimi tutuyor,

söylediğim şeylere güvenemiyordum. Birdenbire duruşunu değiştirerek masaya dayandı, sol elinin zayıf parmağı üstünde serbest duran altın yüzüğüyle oynamaya başladı. Sonra, çirkin konuşmasıyla:

- Hayır, o değil, hiç de öyle değil, efendim, üniversiteye böyle hazırlanılmaz, sizler ancak bu lacivert yakalı üniformayı takma hevesindediniz; şöyle böyle bilgiyle üniversiteye girmek istiyorsunuz. Ama böyle şey olmaz; her dersi adamakıllı öğrenmeniz gerekir, gibi bir sürü söz söyledi.

O bozuk bir dille bu sözleri söylerken, ben, bilinçsiz bir dikkatle onun, önüne eğdiği gözlerine bakıyordum. Önce üçüncü olamamanın düşlem kırıklığı, sonra da sınavlarda hiç kazanamama korkusu, en sonra da aşağılama, haksızlık ve onurumun kırılmasından doğan başkaldırı duyguları bunlara katıldı.

Bundan başka, o zamanki anlayışıma göre, profesörün comme il faut (5) olmaması, (bunu kısa, sert, yuvarlak tırnaklarından anladım) bende nefret uyandırdığı gibi, başkaldırı duygularımı daha da güçlendirerek, zehrini artırıyor. Bana baktığı zaman titreyen dudaklarımı, yaşarmış gözlerimi görünce, heyecanımı notu artırmak için bir yalvarış sanarak, bana acıyormuş gibi bir tavır takındı, (o sırada ona yaklaşan başka bir profesörün yanında):

- Peki, size, hakkınız olmadığı halde geçebilecek bir not veriyorum (bu, "2" demektir), bunu sizin gençliğinizi düşünüp, ilerde üniversitede böyle hoppa olmayacağınızı umarak veriyorum, dedi.

Latince profesörüyle aynı düşüncedeymiş gibi, gözlerinde "Görüyor musunuz, delikanlı..." der gibi bir anlatımla yüzüme bakan yabancı bir profesörün yanında söylenen bu sonuncu tümce beni tümüyle şaşırtmıştı. Öyle bir an geldi ki, gözlerimi duman bürüdü, korkunç profesör masasıyla birlikte uzaklaştı ve aklımda korkunç bir düşünce doğdu: "Şimdi ben bir şey... ne olur acaba?" Ama, nedense bunları yapamadım, tersine bilinçsizce iki profesöre de eğilerek selam verdim; İkonin'in yaptığı gibi hafif hafif gülümseyerek masadan uzaklaştım.

Bu haksızlık, o zamanlar üzerimde öyle büyük bir etki yaptı ki, davranışlarımda özgür olsaydım artık sınavlara girmekten vazgeçerdim. Birinci olmak isteğimi tümüyle yitirdiğim gibi, artık üçüncü olmayı da umamazdım. Geri kalan sınavlarımı coşkusuz, çabası geçirdim. Notlarımın ortalaması gene de dört buçuk tutuyordu. Ama bu durum artık beni hiç ilgilendirmiyordu. Kendi kendime birinci olma hevesinin, çabasının aptalca bir davranış, dahası mauvais genre (6) olduğunu kanıtladım. İnsan, Volodya gibi, sınavları ne çok iyi, ne de çok kötü geçirmelidir. Bu noktada arkadaşımın ilk olarak aramızda düşünce ayrılığı olmasına karşın, ileride üniversitede de bu kanıda kalmaya karar verdim.

Artık üniformayı, üç köşeli şapkayı, kendi arabamı, kendi odamı ve en çok özgürlüğümden başka bir şeyi düşünmüyordum.

XIII

BÜYÜKLER SİRASINA GİRDİM

Ama bu düşüncelerimin de kendilerine göre bir güzelliği vardı.

Mayısın sekizinde, son sınavım olan din dersi sınavından dönünce, parlak siyah yünlü kumaştan yapılmakta olan üniformamı ve ceketini teyelli, üzerine tebeşirle işaretler konmuş olarak getiren terzi Razanov'un önceden tanıdığım kalfasını evde buldum. Tümüyle hazır olan giysimi ve kâğıda sarılmış olan altın düğmelerini getirmişti.

Üniformamı giydim ve çok beğendim. Ceketimin arkasında pot olduğunu söyleyen St. Jérôme'a aldirmayarak, yüzümde birden beliren hoşnut gülümsemeye aşağı indim. Koridor ve girişte, merakla üzerime çevrilen bakışları görmezden gelerek, Volodya'nın odasına geçtim. Başkalfamız salonda bana yetişti, üniversiteye girişimi kutlayarak babamın buyruğu üzerine getirdiği dört beyaz banknotu bana uzattı ve bu günden sonra, doru renkli atımız Krasafçık'ın çektiği hafif arabamızla arabacı Kuzma'nın tümüyle benim buyruğumda olduğunu da ekledi. Böyle beklenmedik bir mutluluğa kavuşmanın sevincini Gavrilov'dan bir türlü saklayamadım; biraz şaşırdım, soluğum tıkanarak aklıma ilk geleni söyledim, galiba, "Krasafçık çok iyi koşan bir hayvandır" dedim. Giriş ve koridorun kapılarından uzanan başları görünce artık kendimi tutamadım, var gücümle, üstümde parlak, altın düğmeli ceketim olduğu halde, koşmaya başladım. Volodya'nın odasına girerken, arkamdan beni kutlamaya gelen ve üniversiteye girişim onuruna bir yere gidip yemek yemeyi, şampanya içmeyi önermek üzere gelen Dubkov ve Nehludov'un seslerini duydum. Dimitri, şampanya sevmediği halde, bugün benimle senli benli konuşmaya başlamak için, bizimle birlikte geleceğini söyledi. Dubkov benim nedense bir albaya benzediğimi belirtti; Volodya beni kutlamadı, yalnızca öbür gün artık köye gidebileceğimizi haber verdi. Sanki, benim üniversiteye girişime sevinmekle birlikte, kendileri gibi büyükler sırasına girmem hoşuna gitmiyordu. Yanımıza gelen St. Jérôme da çok süslü bir anlatımla, artık görevinin bittiğini, görevini iyi yapıp yapmadığını bilmediğini, ama elinden geldiği kadar çalıştığını söyleyerek yarın kontun evine taşınacağını ekledi. Bana söylenen her söze karşılık yüzümde, elimde olmadan, tatlı, mutlu,

biraz da anlamsızca hoşnutluk gösteren bir gülümseme belirmediğini, hatta bu gülümsemenin karşındakilere geçtiğini duyumsuyordum.

İşte artık eğitimcim yok, özel arabam var, üniversiteliler arasında benim adım da yazılı, belimde kılıç taşıyorum, polisler ara sıra bana selam bile verecekler... artık büyüdüm, galiba mutluyum da.

Yemeği saat beşe doğru Yar'da yemeye karar verdik; Volodya Dubkov'a gitmişti, Dimitri de yemekten önce bir işi olduğunu söyleyerek huyu gereği ortadan yittiği için, istediğim gibi geçirebileceğim iki saat boş vaktim vardı. Uzun uzadıya odaları dolaştım. Ceketimi, kâh yukarıya doğru düğmeleyerek, kâh büsbütün açık, yahut da yalnızca üst düğmesi ilikli olarak, bütün aynalarda kendimi seyrettim. Hepsi bana çok güzel görünüyordu. Büyük sevincimi insanlara göstermekten çekinsem de, bir türlü kendimi tutamıyordum. Ahır ve arabanın bulunduğu yere kadar giderek, Krasafçık'a, Kuzma'ya ve arabaya baktım. Daha sonra yine eve döndüm. Cebimdeki paraları saymaya, aynalara bakmaya ve eskisi gibi mutlu gülümseyerek yeni baştan odaları dolaşmaya başladım. Ama daha bir saat geçmeden içime bir sıkıntı çöktü. Bu parlak durumumu kimsenin görmediğini düşünerek üzölmeye başladım. Davranmak, bir şeyler yapmak isteğini duydum. Bunun üzerine, Kuznetskiy Köprüsü yakınlarına gidip bir şeyler almanın en uygun davranış olduğunu düşünerek arabayı hazırlamalarını buyurdum.

Volodya'nın, geçen yıl üniversiteye girdiği zaman, Victor Adam'ın atlarının taşbasma resimleriyle tütün ve birçok pipo satın aldığını anımsayarak benim de aynı şeyleri yapmam gerektiğini düşündüm.

Kasketimin üzerinde güneşin ışıkları parlayan arması, düğmelerim ve kılıcımla, çevreden üzerime çevrilen bakışların altında, Kuznetskiy Köprüsü'ne geldim. Datsiaro'nun tablolarının satıldığı mağazanın önünde durdum. Çevreye bakınarak içeri girdim. Volodya'ya öykündüğümü sanmamaları için, Adam'ın at resimlerini almak istemedim. Bununla birlikte, mağazanın tezgâhtarını uğraştırmaktan sıkıldığım için de seçmekte ivedi davranarak, vitrinde duran guvaşla yapılmış bir kadın başı resmini yirmi rubleye satın aldım. Ama mağazanın tertemiz giyinmiş iki adamını yirmi rublelik ufak bir alışverişle oyalamaktan utandım. Aynı zamanda, beni alaylı bakışlarla süzüyorlar gibi geldi. Onlara kim olduğumu göstermek için, camın altında duran gümüş bir nesneye dikkatle baktım. Bunun on sekiz ruble değerinde bir kalemlik olduğunu anlayınca sarmalarını rica ettim, parasını ödedim, iyi tütün ve çubukları bitişik tütün mağazasında bulabileceğimi öğrendikten sonra, ikisini de nazik bir biçimde selamlayıp koltuğumda tabloyla sokağa çıktım. Tabelasında sigara içen bir zenci resmi bulunan yandaki mağazaya girdim. Yine hiç kimseye benzememe isteğiyle, Jukov değil de Sultan tütünü; bir İstanbul piposu ve biri ıhlamur, biri gül ağacından iki çubuk aldım. Mağazadan çıkıp arabaya doğru ilerlerken, kaldırımında üstünde sivil giysisiyle ivedi ivedi yürüyen Semyonov'u gördüm. Beni tanımadığı için kızıştı. Oldukça yüksek sesle: "Arabacı, gel!" diye seslendim. Arabaya kuruldu ve arabayla Semyonov'a yetişerek,

- Günaydın, dedim.

O, yürümesini sürdürerek:

- Saygılarımı sunarım, diye yanıt verdi.

Ben sordum:

- Formanızı niçin giymediniz?

Semyonov durdu, beyaz dişleriyle sırttı, arabama ve üniformama tümüyle kayıtsız kaldığını göstermek için, sanki güneşten kamaşmış gibi gözlerini süzerek bana baktı ve yürüdü.

Kuznetski Köprüsü'nden sonra Tverskoy'daki pastacıya uğradım. Pastanede beni çöreklerden çok gazetelerin ilgilendirdiğini göstermek istedimse de, sonra dayanamadım, pastaları birer birer atıştırmaya başladım. Okuduğu gazetenin arkasından bana merakla bakan beyden utandığım halde, çeşitli pastalardan sekiz tanesini çabucak yedim.

Eve dönünce midemde bir yanma duyumsadımsa da aldırmadım; satın aldığım şeyleri gözden geçirmeye başladım. Bunlar arasında bulunan bir resmi hiç beğenmedim; Volodya gibi çerçeveleyip odama asmak şöyle dursun, kimsenin bulmaması için dikkatle konsolun arkasına sakladım. Kalemligi gözüm tutmadı. Ama, gümüşten yapılmış bu kalemligin değerli, aynı zamanda bir üniversiteli için gerekli olduğunu düşünerek kendimi avuttum, masanın üstüne koydum. Tütün içme gereçlerini de denemek için hemen işe başladım.

Tütün paketini açtım. Pipoyu alarak, içini kırmızıya çalan sarı renkte ince kıyılmış Sultan tütünüyle özene bezene doldurdum. Yanan çakmağın fitilini tuttum. Ortaparmağımla işaretparmağımın arasına yerleştirerek (bu en çok hoşuma giden parmak durumuydu) dumanı içime çekmeye başladım.

Tütünün kokusu çok hoşuma gitmekle birlikte, ağızda bir acılık duyuyordum ve soluğum tıkanıyordu. Buna karşın, ben yine kendimi zorlayarak, uzun zaman dumanı içime çekip halkalar çıkarmaya çalışıyordum. Çok geçmeden oda mavimtırak duman bulutlarıyla doldu. Tütün hoplamaya, pipo da hırıltılar çıkarmaya başladı. Ağızım zehir gibi oldu ve başım hafifçe dönmeye başladı. Artık pipoyu bırakmak istiyordum. Ama bir kez de kendimi pipoyla aynada göreyim, dedim. Ayağa kalkınca sallandığımı şaşırarak gördüm; oda dönüyordu. Yanına zorla varabildiğim aynaya bakınca, yüzümün kireç gibi bembeyaz olduğunu gördüm. Kendimi divana

atar atmaz, öyle bir bitkinlik ve bulantı duydum ki, çubuğun beni öldüreceğini ve artık ölüm derecesine geldiğimi sandım. Adamakıllı korktum. Evdekilere seslenerek doktor çağırma bile düşündüm.

Ama, bu korku çok sürmedi. Neden ileri geldiğini de çabuk anladım. Korkunç bir baş ağrısıyla, bitkin, uzun süre divanda yattım. Bu arada tütün paketindeki Bostancioğlu etiketine, bir de yerde yatan pipoyla tütün artıklarına ve pasta kırıntlarına bakarak, düşlem kırıklığına uğramış bir insan bezginliğiyle kendi kendime, "Başkaları gibi tütün içemediğime bakılırsa henüz tümüyle büyümemişim ve başkaları gibi ortaparmağım ile işaretparmağım arasında pipoyu tutup içime çekerek, kumral bıyıklar altından duman salıvermek kısmet değil demek..." diye düşünüyordum.

Beni almaya saat beşe doğru gelen Dimitri, beni işte bu biçimsiz durumda bulmuştu. Ama gene de bir bardak su içtikten sonra kendime gelir gibi oldum ve artık onunla birlikte dışarı çıkmaya hazırdım.

Dimitri, içtiğim tütünün çevrede kalan izlerine bakarak:

- Tütün içmeye ne gerek var? Bu gibi şeyler gereksiz olduğu gibi, boşuna para harcamaktan başka bir şey değil. Bakın ben kendime tütün içmemeye söz verdim. Haydi biraz çabuk olun, daha Dubkov'a uğrayacağız.

XIV

VOLODYA İLE DUBKOV NASIL VAKİT GEÇİRİYORLARDI?

Dimitri odaya girer girmez yüzünden, yürüyüşünden, sinirli olduğu sıralarda yaptığı göz kırpması ve boyunbağını düzeltir gibi baş devinimlerinden, onun kendisinden hoşnut olmadığı ve kendisine karşı beslediği duyguların üzerinde hep soğuk bir etki yapan, ters ve inatçı ruh durumunda olduğunu anladım. Son zamanlarda arkadaşımın ahlakını gözden geçirerek onu eleştirmeye başladım. Ama bu durum, aramızdaki dostlukta bir değişiklik yapmadı. Arkadaşlığımız henüz o denli yeni ve güçlüydü ki, Dimitri'ye nasıl baksam üstünlüğünü apaçık görüyordum. İçinde iki insan yaşıyordu; ikisi de benim için olağanüstüydü: Birincisi, çok sevdiğim, iyi yürekli, incelikli, uysal, neşeli ve bütün bu artamlarını (meziyetlerini) bilen bir insandı; böyle bir ruh durumu içinde bulunduğu zaman bütün görünüşü, sesi, davranışları sanki, "Ben uysalım, ben iyi yürekliliyim; bu huylarımdan mutluluk duyuyorum ve siz de bunu anlarsınız," der gibiydi. Ancak henüz tanımaya başladığım ve büyüklüğü önünde eğildiğim ikinci insan da, kendisine ve başkalarına karşı pek titiz, soğukkanlı, gururlu, din konularında pek dikkatli, ahlak konularındaysa pek ciddiydi. Şu dakikada karşımda olan, bu ikinci Dimitri'ydi.

Arabaya oturduğumuz sırada, ilişkimizin temeli olan, birbirimizden bir şey saklamama ilkesine dayanarak, benim bu mutlu günümde hiç hoşlanmadığım bu asık yüzü dolayısıyla çok üzülüğümü ve canımı sıkıldığını söyledim:

- Bir şeye mi sinirlendiniz; niçin bana söylemiyorsunuz? diye sordum.

Sinirli bir sallayışla başını yana eğerek göz kırptı; telaşsızca:

- Nikolenka, her şeyi olduğu gibi söylemeye söz verdiğime göre, sizden bir şey sakladığımdan kuşkulananız için bir neden yok. İnsan her zaman bir olmaz ki. Evet, şu anda sinirliyim; ama nedenini kendim de bilmiyorum.

Ben içimden, "Ne görülmemiş derecede açık ve dürüst bir ahlakı var!" diye düşünerek artık onu kendi haline bıraktım.

Hiç konuşmadan Dubkov'un evine vardık. Ev çok güzeldi, belki de bana öyle gelmiştir. Her yerde halılar, tablolar, perdeler, alaca duvar kâğıtları, portreler, rahat ve salıncaklı koltuklar duruyor; duvarlarda silahlar, tabancalar, torbalar ve mukavvadan yapılmış birkaç hayvan başı asılı bulunuyordu. Dubkov'un bu çalışma odasını gördükten sonra Volodya'nın oda döşemede kime öykündüğünü anladım. İkisini iskambil oynarken bulduk. İlk kez gördüğüm bir kişi (takındığı sıkılgan, çekingen tavırdan, onun önemli bir kimse olmadığı anlaşılıyordu) masanın başına oturmuş, oyunu büyük bir dikkatle seyrediyordu. Dubkov'un sırtında ipekli bir ropdöşambr ve ayağında yumuşak terlikler vardı. Volodya karşısındaki divanda ceketsiz oturuyor, kızarmış yüzünden ve bizim girmemizle başını iskambillerden bir saniye kaldırıp üstümüze çevirdiği hızlı ve hoşnut olmayan bakışlarından, oyunla pek ilgilendiği anlaşılıyordu. Beni görünce daha da kızardı. Dubkov'a:

- Haydi, kâğıtları sen vereceksin, dedi.

Belliydi ki iskambil oynadığını görmemiz, hiç hoşuna gitmemişti. Ama, durumunda hiç şaşkınlık görünmüyordu ve sanki, "Oynuyorum işte, sen de çok genç olduğun için şaşıyorsun. Bu kötü bir şey olmadığı gibi, bizim yaşımızda pek de iyi olur," der gibi bakıyordu.

Bunu hemen anladım.

Dubkov kâğıtları vermedi; kalktı, ellerimizi sıktı. Yer gösterdi. Pipoları uzattı, ama biz almadık:

- İşte onuruna eğleneceğimiz diplomat. Vallahi, tıpkı bir yarbay!

Yüzümde kendiliğinden yayılan anlamsız gülümsemeyi sezerek:

- Hımm, dedim.

Dubkov'u, büyüklerin gözünde çok dürüst bir genç olan, güzel dans eden ve iyi Fransızca konuşan, bununla birlikte içinden genç yaşını aşağı gördüğü halde bu duygusunu saklamaya çalışan Dubkov'u; ben, on altı yaşındaki bir çocuk, yirmi yedi yaşındaki bir emir subayını sayabileceği kadar sayardım.

Ona karşı beslediğim bütün saygıya karşın, tanıştığımız günden beri, nedense, gözlerine bakmak bana bir sıkıntı, bir rahatsızlık veriyordu. Daha sonraları üç tür insanın gözlerine bakmadığımı ayırımına vardım. Onlar, ya benden çok daha kötü, ya çok daha iyi ya da aramızda bilip de söylemekten çekindiğimiz özellikleri olan insanlardır. Dubkov benden çok daha iyi ya da çok daha kötü olabilirdi. Ama, bu işte asıl doğru olan ve onda görüp de asla yüzüne vurmaya göze alamadığım ve kendisinin de yadsıdığı özelliği, sık sık söylediği yalanlardı. Volodya, babam gibi omzunu silkerek ve kâğıtları karıştırarak:

- Gel, bir papaz daha oynayalım, dedi.

Dubkov:

- Amma da yapıştı. Oyunu sonra bitiririz... neyse haydi bir oyun daha oynayabiliriz, diye yanıt verdi.

Onlar oynarken, ben ellerine dikkat ettim. Volodya'nın elleri iri ve güzeldi; kâğıtları tuttuğu zaman başparmağın ayrılması, öbür parmaklarının bükülüşü, öylesine babaminkilere benziyordu ki, bana bir an için, Volodya bu davranışı büyüklere benzemek isteğiyle yapıyor gibi geldi. Yüzüne bakınca, onun oyundan başka bir şey düşünmediği hemen anlaşılıyordu. Dubkov'un tersine, el işlerine eğilimi olan insanlarda olduğu gibi, küçük, içe doğru kıvrık parmaklı, etli ve becerikli elleri vardı.

Volodya oyunu yitirmiş olacak ki, kâğıtlarına bakan yabancı kişi, Vladimir Petroviç'in hiç şansı olmadığını söyledi. Dubkov da cüzdanından çıkardığı bir kâğıda bir şeyler yazdı ve Volodya'ya göstererek, "Öyle mi?" diye sordu.

Volodya ilgisiz bir tavır takınarak yazıya bir göz attı.

- Öyle. Şimdi artık gidelim, dedi.

Volodya, Dubkov'u; Dimitri de beni arabasına aldı. Ben Dimitri'ye:

- Ne oynuyorlardı? diye sordum.

- Piket, dedi, saçma bir oyun. Aslına bakarsan, bence bütün oyunlar saçmadır.

- Büyük mü oynuyorlar?

- Hayır, büyük değil, ama ne de olsa güzel bir şey değil.

- Siz oynamıyor musunuz?

- Hayır, oynamamaya söz verdim. Ama Dubkov birisini yenmezse rahat etmez.

- Ona yakışacak bir davranış değil. Sanırım Volodya onun gibi oynayamıyor, dedim.

- Kesinlikle iyi bir şey değil; ama bunda bir kötülük de yok. Dubkov oyunu seviyor ve çok iyi oynuyor; ama gene de çok iyi bir adamdır.

- Aklımdan kötü bir şey geçmedi aslında, dedim.

- Onun için kötü bir şey düşünülemez; çünkü o, çok iyi bir insandır; onu çok seviyorum ve bütün zayıflıklarına karşın, yine seveceğim.

Dimitri, Dubkov'u bu denli coşkulu savunduğu için, bana onu hiç sevmiyor ve saymıyor gibi geldi. Bunu daha çok inadından ve eski düşüncesinden caymış görünmemek için söylediği kesindi. O, arkadaşlarını bütün yaşamı boyunca seven, ama onları her zaman sevimli buldukları için değil, yanılıp sevdikten sonra artık sevmemeyi bir namussuzluk sayan insanlardandı.

XV

BENİ KUTLUYORLAR

Dubkov'la Volodya, Yar'dakilerin hepsini tanıyorlardı. Kapıcısından tutun da sahibine dek herkes onlara saygı gösteriyordu. Bize hemen özel bir oda açtılar, Dubkov'un Fransızca yazılı bir münüden seçip ismarladığı garip bir yemek getirdiler. Elimden geldiğince aldırışsız bakmak istedim; buzdan yeni çıkmış şampanya şişesi hazır duruyordu. Yemek çok hoş ve neşeli geçti. Dubkov'un, olmuş gibi anlattığı (hep böyle yapardı), örneğin büyükannesinin kendisine saldıran üç haydudu tabancayla öldürmesi gibi (bunu dinlerken kızardım ve başımı çevirerek yere baktım) çok tuhaf öykülerine, ben bir şey konuşmaya başladığım zaman her seferinde Volodya'nın korku geçirmesine (bu tümüyle gereksizdi; çünkü, anımsadığıma göre, böyle yüz kızartıcı bir şeyler söylememiştim) karşın yemek çok hoş, çok neşeli geçti. Şampanyayı getirdiklerinde, hepsi beni kutladılar; ben, Dubkov ve Dimitri'yle kadeh tuttuğumuz kollarımızı birbirine geçirerek onlarla "Sen" diye konuşmaya başlamamın onuruna içtik, öpüştük. İçilen şampanyanın kimden olduğunu bilmediğimden (sonradan anlattıklarına göre ortadanmış) arkadaşlarıma, cebimde boyuna yokladığım kendi paramla ikramda bulunmak istedim. Bu amaçla cebimden yavaşça on rublelik kâğıt çıkardım. Garsonu çağırdım, parayı verdim, yavaşça, ama herkes susarak bana baktığı için duyulan bir fısıltıyla, lütfen bir yarım şişe daha

şampanya getirmesini rica ettim. Volodya kızardı, omzu oynamaya başladı; öyle büyük bir korkuyla bana ve hepimize baktı ki, bir yanlış yaptığımı anladım. Ama yarım şişe geldi ve büyük zevkle onu içtik. Çok neşeli görünmeyi sürdürüyorduk: Dubkov durmadan yalanları sıralıyordu, Volodya da ondan hiç beklemediğim çok güzel, çok neşeli şeyler anlatıyordu ve hepimiz çok gülüyorduk.

Onların, yani Volodya ile Dubkov'un uydurdukları gülünç şeyler, birinin "Avrupa'da bulundunuz mu?" sorusuna ötekinin (herkesçe bilinen), "Hayır bulunmadım, ama kardeşim keman çalar..." yanıtını verdiği fıkraya, kendiliklerinden bazı eklemeler yaparak anlatmalarından başka bir şey değildi. Böyle süren anlamsız ve gülünç konuşmalar o dereceye geldi ki fıkrayı, "Kardeşim de hiçbir zaman keman çalmazdı," olarak anlatmaya başladılar. Birbirlerine sordukları soruları böyle saçma şeylerle yanıtlıyor; arada hiç soru sorulmadan, hiç ilgisi olmayan iki şeyi birbirine bağlamaya çalışıyor ve bu anlamsızlıkları öyle ciddi bir yüzle anlatıyorlardı ki, çok gülünç oluyordu. İşin aslını anlamaya başlamıştım; ben de gülünç bir şey anlatmak istedim, ama anlatırken bana öyle çekingen bakıyorlar ya da kendilerini bakmamak için öyle zorluyorlardı ki, istediğim gibi anlatamadım. Bir aralık Dubkov, "Eee diplomat, bir çıkmaza girdin sanırım?" dedi. Ama bu alay, büyüklerin arasında bulunmaktan duyduğum zevk ve içtiğim şampanyanın etkisiyle, beni pek az incitmişti. Aramızda yalnızca Dimitri, bizim kadar içmesine karşın, kendisine özgü bir ciddiyi sürdürüyor ve böylece, daha çok neşelenmemize engel oluyordu.

Dubkov:

- Beni dinleyn çocuklar, yemekten sonra artık diplomata elimize almamız. Teyzeye gidelim mi dersiniz? Orada nasıl olsa diplomata istediğimizi yaptırırız... dedi.

Volodya da:

- Nehludov gitmez ki, diye yanıt verdi.

Dubkov, Nehludov'a dönerek:

- Bu ne ağırbaşlılık. Sen çekilmez bir softadan başka bir şey değilsin, dedi, haydi bizimle gel; teyzenin ne iyi bir kadın olduğunu göreceksin, diye ekledi.

Dimitri birdenbire kızarak:

- Kendim gitmediğim gibi, onu da bırakmayacağım, dedi.

- Kimi, diplomata mı? Diplomat, gitmek istiyorsun değil mi? Bakın teyze sözünü duyar duymaz gözleri nasıl parladi.

Yerinden kalkıp odada dolaşmaya başlayan Dimitri, yüzüme bakmadan:

- Bırakmamak sözü doğru değil. Ben gitmesini salık vermem; gitmesini istemiyorum. Şimdi o artık çocuk değil, isterse yalnız başına, sızsız de gidebilir, dedi. Ayıp değil mi Dubkov, kendin kötü bir şey yapıyorsun, başkalarını da aynı şeyi yapmaya kışkırtıyorsun, diye ekledi.

Dubkov, Volodya'ya göz kırparak:

- Sizi teyzeye gidip birer fincan çay içmeye çağırmakta ne kötülük olabilir ki? Gitmek hoşuna gitmiyorsa, ne yapalım biz Volodya ile gideriz. Volodya geliyor musun?

Volodya razı oldu:

- Peki peki, gidelim. Oradan bize gider, piketi sürdürürüz, dedi.

Dimitri bana yaklaştı.

- Nasıl, onlarla gitmek istiyor musun? diye sordu.

Ben, oturduğum divanda ona da yer açmak niyetiyle yana çekildim. O, yanıma oturduktan sonra:

- Hayır, aslında gitmek istemiyordum; sen de istemedikten sonra, artık gidemem, dedim. Ama biraz sonra:

- Hayır, onlarla gitmek istemediğimi söylerken yalan söylemişim; ama gitmediğime hoşnutum, diye ekledim.

Dimitri:

- Çok iyi, kendi kafana göre davran, kimseye uyma; en doğrusu da budur, diye yanıt verdi.

Bu küçük tartışma, neşemizi azaltmak şöyle dursun, daha da artırdı. Dimitri, birdenbire benim o çok sevdiğim, uysal tavrını aldı. Sonraları birçok kez gördüm, iyi bir davranışta bulunduğu düşüncesi onu hep böyle etkiliyordu; şimdi de beni yakışıksız bir davranıştan alıkoyduğu için kendisi de çok hoşnut, çok neşeliydi. Bir şişe şampanya daha getirtti (oysa bu, onun ilkelerine uymayan bir davranıştı). Odamıza tanımadığımız birini getirerek ona içirdi; Gaudeamus igitur şarkısını söylemeye başlayarak bizim de kendisiyle birlikte söylememizi rica etti. Sonra Sokolnikilere dek arabayla gezinti yapmamızı önerdi. Dubkov bu gezintiyi aşırı romantik buluyordu. Dimitri gülerek:

- Gelin, bugün adamakıllı eğlenelim; onun üniversiteye girişi onuruna, ömrümde ilk kez sarhoş olacağım.

Artık karar verildi... dedi.

Bu neşe, Dimitri'yi çok değiştirmişti. O çocuklarından hoşnut, neşeli davranışlarıyla onları eğlendirmek, aynı zamanda bir eğlencenin çok dürüst, ahlak kurallarına uygun olarak da yapılabileceğini kanıtlamak isteyen iyi yürekli bir baba ya da bir eğitmen benziyordu. Bununla birlikte, sanırım Dimitri'nin bu beklenmeyen neşesi bize de geçmiş, hepimize yarımşar şişe şampanya düşmesi de neşemizi pekiştirmişti.

Bu hoş hava içinde, Dubkov'un bana verdiği sigarayı içmek için büyük odaya çıkmak üzere yerimden kalktım.

Ama başımın biraz döndüğünün, ancak iyice dikkat edersem ayaklarımın yürüyebildiğinin, ellerimin doğal durumunu aldığına ayırma vardı. Dikkat etmezsem ayaklarım birbirine dolaşıyor ve ellerim de şaşırtıcı biçimde deviniyordu. Bütün dikkatimi bu organlarım üzerine topladım ve ellerime, kalkıp giysimin düğmelerini iliklemelerini, saçlarımı düzeltmelerini (bunu yaparken dirseklerim çok yukarı kalkmıştı); ayaklarıma da, kapıya doğru gitmelerini buyurdum. Ayaklarım buyruğumu yerine getirdiler, ama ayaklarım ya çok sert ya çok yavaş yürüyor; hele sol ayağım, boyuna parmak ucuna basıyordu. Bana birinin, "Nereye gidiyorsun? Şimdi mum getirirler!" diye bağırdığını duydum. Bu sesin Volodya'nın sesi olduğunu anlayabilmem bana zevk verdi, ama ona karşılık vermedim, yalnızca hafifçe gülümsedim, odadan çıktım.

XVI

KAVGA

Büyük odada küçük masanın başında orta boylu, tıknaz, kızıl bıyıklı bir sivil oturmuş, bir şey yiyordu. Onun yanında uzun boylu, bıyıksız, esmer biri vardı. Fransızca konuşuyorlardı. Bakışlarının beni şaşırtmasına karşın, gene de sigaramı onların önlerinde duran mumdan yakmaya karar verdim. Onların bakışlarıyla karşılaşmamak için çevreme bakınarak masaya yaklaştım ve sigaramı mumun alevine tuttum. Sigaram tutuşunca sabredemedim ve yemek yiyen adamın yüzüne baktım. Onun kurşunu gözleri dikkatle ve düşmanca bana dikilmişti. Tam dönmek istediğim sırada, kızıl bıyıkları kıvıldadı ve Fransızca olarak:

- Sayın bayım, yemek yerken yanımda sigara içilmesini hiç sevmem, dedi.

Ben anlaşılmasın birkaç sözcük mırıldandım.

Bıyıklı, bıyıksız efendiye, bana haddimi bildirirken seyretmesini söyler gibi baktı; bana dönerek çok sert bir sesle:

- Evet efendim, sevmem... burnumun dibine sokulup sigara içecek denli terbiyesiz olanlardan da hiç hoşlanmam, dedi.

O anda bana çıkıştığını anladım; önce kendimi suçlu saydığım için:

- Bundan rahatsız olacağınızı hiç düşünmemiştim, dedim.

- Ya, öyle mi? Kendinizin de bir terbiyesiz olduğunuzu düşünmüyordunuz, öyle mi? Bense öyle sanıyorum! diye bağırdı.

Beni aşağıladığını anlayarak kızdım:

- Bana ne hakla bağıryorsunuz?

- Kimsenin bana saygısızca davranmasına asla izin vermem; sizin gibi delikanlılara ders vermeyi sürdüreceğim. Adınız nedir? Nerede oturuyorsunuz? dedi.

Çok kızmıştım. Dudaklarım titriyor, soluğum kesiliyordu. Suçum, çok şampanya içmemdi. Adama kötü hiçbir şey söylemedim. Tam tersine dudaklarım en söz dinler bir yolda adımla, adresimi bildirdi.

Bütün bu konuşma Fransızca olduğundan, adam Fransızca olarak:

- Soyadım Kolpikov'dur. Bundan sonra daha nazik olmaya çalışın, dedi; daha sonra görüşürüz, vous auez de mes nouvelles (7) diye ekledi.

Ben elimden geldiğince sesime kesinlik katarak, "Çok sevinirim!" dedim ve bu arada sönmüş olan sigaramla odaya döndüm.

Bu olaydan ne ağabeyime, ne de arkadaşlarıma söz ettim. Aslında onlar da sıcak bir tartışmaya dalmışlardı. Bir köşeye çekildim, çok garip olan bu olayı düşünmeye başladım: "Siz terbiyesizin birisiniz!" (un mal élevé, monsieur) sözcükleri gitgide öfkemi artırarak kulağımda çınlıyordu. Sarhoşluğum tümüyle geçmişti. Bu olayı yeniden düşününce, birdenbire bir korkak gibi davrandığım düşüncesi bana çok korkunç geldi. "Beni aşağılamaya ne hakkı vardı? Neden doğrudan doğruya rahatsız olduğunu söylemedi? Demek ki suç onda. Neden bana 'terbiyesiz' dediğinde, ona, 'Efendi, terbiyesiz terbiyesizlik yapanlara derler,' demedim ya da niçin doğrudan doğruya ona, 'Kes sesini!' diye bağırmadım? Bu çok iyi olacaktı. Niçin onu düelloya çağırmadım? Hayır, bunların hiçbirini yapmadım; bir alçak, bir korkak gibi aşağılanmaya katlandım," diye düşündüm.

Kulaklarımda durmadan kışkırtıcı "Terbiyesizsiniz," sözcüğü çınlıyordu. Kendi kendime, "Hayır, bu böyle bırakılmaz..." diye düşündüm.

Adama gidip ona korkunç bir şey söylemek, dahası, gerek görürsem, başına şamdanı indirmek düşüncesiyle ayağa kalktım. Sonuncu niyetimi büyük bir zevkle gözümün önünde canlandırmakla birlikte, yeniden büyük odaya girerken, korku duymuyor da değildim. Allahtan, Kolpikov yoktu. Odada yalnızca, masayı toplayan bir garson vardı. Bir an garsona olup biteni anlatmak, bu işte suçsuz olduğumu söylemek istedim, ama sonra vazgeçtim ve suratım asık, üzüntü içinde, odamıza döndüm.

Dubkov:

- Birdenbire diplomatımıza ne oldu? Sanırım Avrupa'nın geleceğini düşünüyor... dedi.

Ben öfkeyle başımı çevirdim:

- Beni rahat bırak, dedim. Sonra odada gezinerek, neden bilmem, Dubkov'un hiç de iyi bir adam olmadığını düşünmeye başladım. Onun bu bitmez tükenmez şakaları ve beni "diplomat" diye çağırışı hiç de hoş bir şey değildi. Onun, oyunda Volodya'dan para ütmekten ve bilmem hangi teyzeye gidip gelmekten başka bir düşüncesi yoktu. Hoşa gidecek hiçbir yönü de yok... Konuşmalarında her zaman ya bir yalan, ya bir bayağılık vardır. Durmadan biriyle alay etmek ister. Bence o, hem akılsız, hem de iyi bir adam değil. İşte böyle düşüncelere dalarak, Dubkov'a karşı, neden bilmiyorum, gitgide artan bir düşmanlık duygusuyla beş dakikamı geçirdim. Dubkov'a gelince o, bana hiç aldırış etmiyordu; bu da beni kızdıyordu. Onunla konuşuyor diye Volodya ile Dimitri'ye bile kızmıştım.

Dubkov, bana alaylı ve düşmanca gibi gelen bir gülümsemeyle bakarak:

- Ne dersiniz arkadaşlar? Diplomatı islatalım mı? Sanırım kötüleşti, vallahi kötüleşti, dedi.

Ben onunla senli benli konuştuğumuzu unutarak hırslı bir gülümsemeyle:

- Sizi de islatmalı, kötüleşen asıl sizsiniz, dedim.

Bu yanıt, belki de Dubkov'u şaşırtmıştı, ama bana ilgisizce arkasını dönerek Volodya ve Dimitri ile konuşmasını sürdürdü.

Onların konuşmalarına katılmayı çok istediysem de, ikiyüzlülük edemeyeceğimi anlayarak yine köşeme çekildim ve gidinceye kadar orada kaldım.

Hesabı görüp paltolarımızı giyerken, Dubkov, Dimitri'ye döndü:

- Bakalım Orestis ile Pilad (8) nereye gidecekler? Sanırım aşktan söz etmek için evlerine... Bu iş bize göre değil; biz sevimli teyzenin ziyaretine gideriz. Bu onların kabak tadı veren arkadaşlıklarından çok daha iyidir.

Birdenbire onun ta yanına yaklaştım, ellerimi sallayarak bağırdım:

- Bizimle nasıl da böyle alaylı alaylı konuşuyorsunuz? Size yabancı olan bu duygularla nasıl eğlenebilirsiniz? Buna asla izin veremem, susun! diye bağırdım. Sonra heyecandan ne söyleyeceğimi kestiremeden sustum.

Dubkov önce şaşırdı, sonra bunu şaka kabul ederek gülümsemek istedi; en sonunda bütün şaşkınlığıma karşın korktu ve gözlerini indirerek çekingen bir tavırla:

- Hiçbir zaman sizinle ve duygularınızla alay etmek istemedim. Şöyle bir konuşuyorduk, o kadar...

- Ha şöyle, dedim; aynı zamanda Dubkov'un içten gelen bir acı okunan, utanmış, kızarmış yüzüne bakarak ben de sıkıldım.

Volodya ile Dimitri, ikisi birden:

- Sana ne oldu? Kimse seni incitmek istemedi, dediler.

- Hayır, o beni aşağılamak istedi, dedim.

Dubkov, vereceğim yanıtı işitmek için, tam kapıdan çıkarken Volodya'ya:

- Amma da yaman kardeşin varmış, dedi.

Belki arkasından koşup birçok şey söyleyecektim; ama tam o sırada, Kolpikov'la kavga ederken yanımızda bulunan garson bana paltomu tuttu; hemen kendime geldim ve Dimitri'nin, öfkemin pek çabuk geçmesinden kuşkulananması için kendimi o kadar kızmış gösterdim.

Ertesi günü Volodya'nın odasında Dubkov'la karşılaştık. Aramızda geçen tartışmaya hiç değinmedik; ama "sizli-bizli"li konuşmayı sürdürdük ve birbirimizin yüzüne bakmak daha zor oldu.

Söylediği gibi, ertesi gün de, başka bir zaman da bana de ses nouvelles (9) göndermeyen Kolpikov'la aramızda olan kavga, uzun zaman bende canlı ve üzücü bir anı olarak kaldı.

Bundan sonra, daha beş yıl kadar, bu öcü alınmamış aşağılamayı her anımsayışımda baştan ayağa titrer, bağırdım; ama Dubkov konusunda nasıl gözüpek davrandığımı düşünerek kendimi avutturdum. Çok daha sonraları, bana bambaşka görünmeye başlayan Kolpikov'la olan kavgamızı gülerken anımsıyor ve iyi bir delikanlı olan Dubkov'a haksız yere saldırdığımdan dolayı pişman oluyordum.

Aynı akşam bu kavgayı, Kolpikov'u uzun uzadıya betimleyerek Dimitri'ye anlattığımda, o şaşırdı:

- Tahmin ederim ki, anlattığın adam, bir zamanlar birinden bir tokat yediği halde düellodan kaçtığı için alaydan arkadaşları tarafından kovulan, herkesin tanıdığı alçak, hileci ve en kötüsü, korkak olan Kolpikov'un ta kendisidir. Bu gözüpekliliği de nereden bulmuş? dedi; sonra içten bir gülümsemeyle yüzüme bakarak:

- Sana "terbiyesiz'den başka bir şey söylemedi ya, diye ekledi.

Ben kızarak:

- Hayır, diye yanıtladım.

Dimitri de:

- Pek hoş bir şey değil, ama zararı yok, diye beni avuttu.

Aradan yıllar geçtikten sonra, bu olayı dingin olarak düşününce, akla yatkın bir sonuca vardım. Bu sonuç da şudur: Kolpikov bana saldırbileceğini sezerek, çok önce başkasından yediği tokadın acısını, yanındaki bıyiksiz esmer adamın önünde, benden çıkardı. Benim ondan duyduğum "terbiyesiz" sözcüğünün hincını Dubkov'dan aldığım gibi.

ZİYARETLERİMİ YAPMAYA HAZIRLANIYORUM

Ertesi sabah uyanınca aklıma ilk gelen şey, Kolpikov'la olan kavgamızdı. Yine hırslandım, bağırdım çağırdım; ama başka bir şey de elimden gelmediği için, sonunda sustum. Moskova'da son günüm olduğunu ve babamın kâğıda yazıp yapmamı istediği ziyaretleri yapmak zorunda olduğumu anımsadım.

Babam bizi yetiştirme konusunda, eğitim ve öğrenimimizden çok toplumla kaynaşmamızı önemserdi. Kâğıtta, babamın ivedi ve karışık yazısıyla şunlar yazılıydı: "1) Prens İvan İvanoviç'e kesinlikle; 2) İvinlere kesinlikle; 3) Prens Mihailo'ya; 4) Zaman bulursan Prenses Nehlüdov ve Prenses Valahinlere." Doğallıkla rektör ve profesörlere.

Dimitri, sonuncu ziyaretlerin gereksiz, dahası, yersiz olduğunu söyleyerek beni vazgeçirmişti; ama öbürlerini kesinlikle bugün yapmalıydım. Bunlar arasında başta gelen ve yanlarında "kesinlikle" işaretini taşıyan ikisi beni korkutuyordu. Orgeneral olan Prens İvan İvanoviç çok zengin, yalnız başına yaşayan yaşlı bir adamdı ve on altı yaşında bir üniversite öğrencisi olduğum için, onunla doğrudan doğruya konuşmaya girişmek bana pek hoş olmayacak gibi geliyordu. İvinler de çok zengindiler; babaları büyükannemin sağlığında evimize ancak bir kez gelen ve yüksek bir toplumsal konumu olan sivil bir generaldi. Büyükannemin ölümünden sonra da, küçük İvin'in benden kaçtığını ve gururlanır gibi olduğunu fark ettim. Büyüğü, duyduğuma göre, Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirmiş ve Petersburg'da bir görev almıştı. Bir zamanlar kendisine taptığım ikincisi, Sergey de, yine Petersburg'da "Pajiskiy korpus"taydı (10); çok büyümüş ve şişmanlamıştı.

Gençliğimde, kendilerini benden üstün tutan kimselerle görüşmekten hoşlanmadığım gibi, onlardan her an aşağılama görme korkusu ve kimseye bağlı olmadığımı gösterme isteği hep tetikte ve uyanık durmamı gerektirdiğinden, bu görüşmeler bana çekilmez bir sıkıntı veriyordu. Bununla birlikte, babamın sonuncu buyruğunu yerine getirmeyeceğim için hiç olmazsa öbürlerini yapmakla bu suçumu kapatmalıydım. Odada hem geziniyor, hem de iskemlede duran giysimi, kılıcımı, şapkamı gözden geçiriyordum. Tam gitmeye hazırlanırken, odaya beni kutlamak için, yanında getirdiği İlinka ile birlikte yaşlı Grap girdi. Baba Grap yıllık, ikiyüzlü, çoğu zaman sarhoş olan Ruslaşmış bir Almandır; bize ancak bir şey rica etmek için gelir, babam onu arada sırada çalışma odasına alırdı, ama bizim sofraya asla oturtulmazdı. İçten görünüşü, karşımızda alçalması, dilencililiği ve evimize olan alışkanlığıyla o denli kaynaşmıştı ki, hepimize karşı olan sahte bağlılığı bir artam sayılıyordu. Nedense ben onu hiç sevmiyordum ve o konuşurken, hep onun yerine utanıyordum.

Bu konukların gelmesinden hoşnut olmadım ve bu hoşnutsuzluğumu da saklamaya çalışmadım. İlinka'ya yukardan bakmaya öyle alışkıntım ve ona bunu yapmayı öyle haklı buluyordum ki, onun da benim gibi bir üniversite öğrencisi olması ağırıma gidiyordu. Bana öyle geliyordu ki, bu eşitlikten dolayı o benden utanıyordu. Baba ve oğluna karşı soğuk davrandım, yer göstermedim; çünkü bundan hem sıkılıyor, hem ben söylemeden de oturabileceklerini düşünüyordum. Arabamın hazırlanmasını buyurdum. İlinka namuslu, iyi yürekli, akıllı bir gençti. Ama onun, delişmen diyebileceğimiz bazı davranışları vardı. Davranışlarında hep, nedensiz taşkınlıklar görülürdü; ya ağlar, ya güler ya da küçük bir şeyden alınırdı. Sanırım şimdi de alinganlığı üstündeydi. Hiç konuşmuyor, bana, babasına hırsla bakıyor, ancak kendisine bir şey söylediğimiz zaman, yanımızda babasından ötürü duyduğu utangaçlığını ve başka duygularını gizlemeye çalıştığı, kendisine özgü, uysal ve zorlama tavrıyla gülümsüyordu.

Ben giyinirken arkamda dolaşan Grap, büyükannemin andacı olan gümüş tabakayı kalın parmakları arasında saygıyla, yavaş yavaş çevirerek şunları söylüyordu:

- Demek öyle, Nikolay Petroviç; oğlumdan sizin böyle, sınavlarınızı iyi derecede verdiğinizizi duyunca, zeki olduğunuzu herkes biliyor, hemen sizi kutlamaya koştum. Ben sizi, küçükken omzumda taşıdım; Tanrı bilir ki hepimizi kendi akrabalarım gibi severim. İlinka da birlikte gelmek istedi; o da sizlere çok alışkıntır.

O sırada İlinka, üç köşeli şapkamı gözden geçiriyormuş gibi pencere önünde sessizce oturuyor, kendi kendisine hırsla bir şeyler mırıldanıyordu.

Yaşlı adam sözünü sürdürdü:

- Ben de Nikolay Petroviç, size İlinka'nın sınavlarını iyi verip vermediğini sormak istiyordum. Sizinle aynı fakültede olduğunu söylüyor. Ne olur, onu yalnız bırakmayın, ona göz kulak oluverin, dedi.

Ben İlinka'ya şöyle bir bakarak:

- Sınavları çok iyi verdi, dedim.

İlinka, bakışlarımı üzerinde duyumsayınca kızardı ve söylenmeyi kesti.

Yaşlı adam, sanki benden korkuyormuş gibi, çekingen bir tavırla gülümseyerek, her yanına sinmiş olan şarap ve tütün kokusu bir an bile burnumdan gitmeyecek denli beni yakından izleyerek:

- Bugün akşama dek İlinka sizde kalabilir mi? diye sordu.

İkimizi aynı düzeyde görmekten doğan bu durum, benim için çok önemli bir uğraş olan giyinmemi geciktirmesi ve asıl, beni bir türlü bırakmayan o pis içki ve tütün kokusu yüzünden sinirlerimi bozmuştu. Pek soğuk bir edayla, İlinka ile kalamayacağımı, çünkü bütün gün evde olmayacağımı söyledim.

İlinka bana bakmadan gülümseyerek:

- Babacığım, siz sanırım kız kardeşime gitmek istiyordunuz? Benim de bir işim var, dedi.

Ben daha çok kızdım ve utandım. Bu isteği kabul etmemekte kendimi haklı göstermek için, evde kalmayışımın nedenini anlatmaya giriştim. Bugün Prens İvan İvanoviç'e, Prenses Kornakov'a ve toplumda önemli bir konumu olan İvinlere gitmem gerektiğini ve belki de öğle yemeğini de Prenses Nehludovlarda yiyeceğimi söyledim. Böyle saygıdeğer kimselere gideceğimi anlayınca, beni kendileriyle kalmamakta haklı göreceklarını sanıyordum. Gitmek için kalktıkları zaman, İlinka'ya başka bir gün bana uğramasını söyledim. İlinka bir şeyler mırıldanarak gülümser gibi yaptı. Bizim eve bir daha ayak basmayacağı belliydi.

Onların arkasından ben de ziyaretlere gitmek üzere evden çıktım. Yalnız gezmekten sıkıldığım için, daha sabahtan, Volodya'ya benimle birlikte gelmesini rica etmiştim. Ama o, iki kardeşin küçük bir arabada, bir arada gezmesinin pek dokunaklı bir görünüm oluşturacağını ileri sürerek bunu kabul etmemişti.

XVIII

VALAHİNLER

Böylece ziyaretlere yalnız çıktım. İlk gittiğim yer, bize en yakın semt olan Sivtsotv Vrajok'ta oturan Valahinlerdi. Üç yıl oluyordu ki Sonıçka'yı görmemiştim. Ona olan aşkı, doğallıkla çoktan sönmüştü; ama içimde bu unutulmuş çocuk aşkının üzüncü, canlı bir anısı kalmıştı. Bu son üç yıl içinde, onunla ilgili anılarımın öyle güçlü canlandığı dakikalar olmuştu ki, gözyaşları döker ve yeniden âşık olduğumu duyumsardım; ama bu durum ancak birkaç dakika sürer ve çok sonra yinelenirdi.

Sonıçka'nın annesiyle birlikte, Avrupa'da iki yıl kalmış olduğunu biliyordum. Bir posta arabasıyla yolculuk ederken bir kaza geçirdiklerini, cam parçalarının Sonıçka'nın yüzünü kestiğini, bu yüzden çok çirkinleştiğini duymuştum. Onlara giderken eski Sonıçka'yı gözümde canlandırdım; şimdi nasıl bulacağımı düşünüyordum. Onu Avrupa'da iki yıl kaldığı için, nedense çok uzun boylu, ciddi ve ağırbaşlı, son derece çekici göreceğimi sanıyor; yüzünü yara izleriyle çirkinleşmiş olarak gözümün önüne getiremiyordum. Bir zamanlar, ateşli bir âşığın, sevdiği kadının yüzü çiçek hastalığıyla bozulduğu halde, ona bağlı kaldığını anımsadım; ben de Sonıçka'ya, yüzü yara izleri taşıdığı halde yine de âşık olduğumu düşünmeye kendimi zorluyor ve bunu bir özveri sayıyor, böylece ona bağlı kalmak istiyordum. Gerçekte, Valahinlerin evine yaklaşırken ona âşık değildim, ama içimdeki eski aşk anılarımı kurcalayarak kendimi âşık olma durumuna hazırlıyor; bunu da çok istiyordum. Çünkü bu alanda, âşık olan bütün arkadaşlarımdan geri kaldığım için onlardan çoktan beri utanıyordum.

Valahinler küçük, temiz ve kapısı bahçeye açılan ahşap bir evde oturuyordu. Kapının, o sıralarda Moskova'da binde bir görülen çingırağını çaldığım zaman, bana kapıyı temiz giyinmiş bir oğlan çocuğu açtı. Efendilerinin evde olup olmadığını söylemeyi beceremediği ya da istemediği için, beni loş girişte yalnız bıraktı ve daha loş olan koridorda koşarak kayboldu.

Bitişindeki koridordan ve dış kapıdan başka kilitle bir kapısı daha olan bu loş odada oldukça uzun zaman yalnız kaldım. Bir yandan bu evin sıkıcı havasına şaşırıyor, öte yandan Avrupa'yı gezmiş insanların evlerinin böyle olması gerektiğini düşünüyordum. Beş dakika sonra, aynı çocuk salon kapısını içerden açtı ve beni derli toplu ama zengin olmayan konuk odasına götürdü. Hemen arkamdan, aynı kapıdan Sonıçka girdi.

On yedi yaşındaydı. Çok kısa boylu, çok zayıf, sağlıklı olmayan sarımtırak bir yüzü vardı. Yüzünde hiçbir yara izi görünmüyordu. Hafif patlak, çok güzel gözleri, çocukluğumda tanıdığım ve sevdiğim aydın, içten, neşeli gülümsemesi hiç değişmemişti. Onu böyle bulacağımı hiç sanmıyordum. Onun için, yolda hazırladığım duygularımı gösteremedim. Elini, kapının çingırağı gibi az görülen İngiliz usulü uzattı ve çok içten bir davranışla elimi sıkarak beni divana, yanına oturttu.

Yüzüme dikkatle bakarak:

- Ah... Sevgili Nikola, sizi gördüğüme çok sevindim, dedi.

Bu bakışlarda öyle içten bir hoşnutluk görünüyordu ki, "sevgili Nikola" sözlerinde büyüklük taslamaktan çok bir arkadaşlık duygusu seziliyordu. Şaşırarak gördüm ki, Avrupa gezisinden sonra o, davranışlarında eskisinden daha alçakgönüllü, daha sevimli, daha cana yakındı. Burnunun ve bir kaşının üstünde küçücük iki yara izi gördüm; ama, gülümsemesi, eskisi gibi parlayan olağanüstü gözleri, anılarımda yaşayan aynı gözlerdi.

- Nasıl da değişmişsiniz; tam anlamıyla büyümüşsünüz, dedikten sonra, ya beni nasıl buluyorsunuz? diye sordu.

- Ben sizi asla tanıyamazdım, dedim. Oysa o anda, tam tersine onu hep tanıyabileceğimi düşünüyordum. Kendimi, beş yıl önce büyükannemin balosunda onunla oyun oynarken bulunduğum o gamsız, neşeli ruh durumu içinde duyumsuyordum.

Bir baş sallayışıyla saçını düzelterek:

- Nasıl, çok mu çirkinleşmişim? diye sordu.

Ben hızlı hızlı:

- Hayır asla; biraz büyümüş, olgunlaşmışsınız; ama tam tersine, diye yanıt verirken sözümü kesti:

- Neyse, onu bırakalım, siz danslarımızı, oyunlarımızı, St. Jérôme'u, Madam Dorat'ı anımsıyor musunuz? (Madam Dorat'ı falan anımsamıyordum. Sanırım, çocukluk anılarına dalarak kişileri karıştırıyordu.) "Ah ne iyi günlerdi o günler," diye konuşmasını sürdürürken, ben anılarımda yaşayan o eski çekici gülümsemeyi, daha da güzelini, parlayan aynı gözleri karşımda görüyordum. Sonıçka konuşurken kendi durumumu düşündüm; o anda ona âşık olduğumu kendi kendime açıkça söyledim. O anda hoş, gamsız durumum birden yok oldu ve çevremi; onun gözlerini, gülümsemesini örten bir duman bürüdü; bir şeyden utanır gibi oldum, kızardım ve konuşma yeteneğimi yitirdim.

O, kaşlarını kaldırıp göğüs geçirdikten sonra:

- Şimdi eskisi gibi değil, her şey kötüleşt; biz bile... Öyle değil mi, Nikola? dedi.

Ben yanıt vermeden, susarak ona bakıyordum. O şaşkın, kızarmış yüzümü merakla süzerek:

- O günkü İvinler, Kornakovlar nerede acaba? Ne iyi günlerdi o günler, diye sözünü sürdürdü.

Ben gene bir yanıt veremedim.

Yaşlı bayan Valahin'in odaya girmesi, beni bu güç durumdan bir zaman için kurtardı.

Yerimden kalkarak selam verdim ve yeniden konuşma yeteneğimi elde ettim. Bununla birlikte, annesinin içeri girmesiyle Sonıçka'da tuhaf bir değişiklik oldu. Bütün neşesi, içtenliği bir anda yitip gitti. Öyle ki, gülümsemesi bile değişti; biraz önce, boyu dışında, düşlemediğim, Avrupa'dan dönmüş bir genç kız tavrını takındı. Görünürde böyle bir değişimin nedeni yoktu. Çünkü eskisi gibi gülümsüyordu, davranışlarında eskisi gibi bir uysallık vardı. Bayan Valahin büyük bir koltuğa oturdu ve bana da yanında yer gösterdi. Kızına İngilizce bir şeyler söyledi. Sonıçka hemen dışarı çıktı. Biraz içim açıldı. Bayan Valahin babamın akrabalarını, kardeşini sordu; sonra kocasını yitirdiğinden dolayı duyduğu üzüntüyü anlattı; en sonra benimle artık konuşacak bir şey kalmadığını sezerek, "Şu anda kalkıp selam verir gidersen çok iyi edersen dostum," der gibi bana bakıyordu. Ama birdenbire bana tuhaf bir şey olmuştu. Sonıçka elinde el işiyle salonun bir köşesine oturdu. Öyle ki, onun bakışlarını üstümde duyuyordum. Annesi, kocasını yitirdiğini anlatırken, kızı âşık olduğumu bir kez daha anımsadım ve bunu Bayan Valahin'in de sezdiğini düşünerek, yeniden öyle bir sıkılganlık bunalımına tutuldum ki, doğal davranışımı yeniden yitirdim. Kalkıp gitmek için ayağımı nereye basacağımı, başımı, ellerimi nasıl tutacağımı, bir sözcükle kendimi, dün yarım şişe şampanya içtiğim zamanki gibi düşünmek gerektiğini duyumsuyordum. Bu duygulardan kurtulamayacağımı ve bunun için kalkamayacağımı anlıyor, gerçekten de yerimden kalkamıyordum. Bayan Valahin çuha gibi kırmızı yüzüme, iyice belirginleşen kırıltısızlığıma bakarak, sanırım şaşıyordu; ama ben, tuhaf bir biçimde, kalkıp çıkmaktansa bu aptalca durumda kalmayı daha uygun buluyordum. Birden beklenmedik bir olay beni bu durumdan kurtarır diye bekleyerek daha uzun bir zaman böylece kaldım. Beklediğim kurtarıcı, odaya ev halkından birisiymiş gibi giren ve bana saygıyla selam veren gösterişsiz bir genç oldu. Bayan Valahin kalktı ve homme d'affaires'le (11) konuşmak zorunda olduğunu söyleyip özür dileyerek, şaşkınlık dolu bakışlarla bana, oturmak istiyorsanız, sizi kovmuyorum, der gibi baktı. Bin türlü güçlkle kendimi zorlayarak kalktım, ama selam verecek durumda değildim. Çıkarken, anne ve kızın bana çevrilen acı bakışları altında şaşırarak, hiç de yolumun üstünde olmayan bir sandalyeye çarptım. Çünkü o anda bütün dikkatimi ayağımın altındaki halıya takılmamak için bir noktada toplamıştım. Açık havaya çıkınca sıkıntımdan titreyerek ve kendi kendime bir şeyler söyleyerek (öyle yüksek sesle söylüyordum ki arabacım Kuzma, "Bir buyruğunuz mu var?" diye birkaç kez sordu) kendime geldim ve oldukça dingin durumda Sonıçka'ya olan aşkıma, annesiyle onun arasındaki bana tuhaf gelen durumları düşünmeye başladım. Daha sonraları babama, Bayan Valahin'le kızının arasının iyi olmadığını söylediğim zaman:

- Evet, korkunç cimriliğiyle zavallı kızını çok üzüyor, dedi -bir akrabaya karşı beslenen bir duygudan daha çok bir ilgiyle- oysa, bir zamanlar ne güzel, ne sevimli, ne eşsiz bir kadındı. Neden böyle değiştiğini bir türlü anlayamıyorum. Onun evinde yazman gibi bir adam gördün mü? Bir Rus hanımefendisi için yazman tutmak ne şaşırtıcı... diye ekledi; sonra da öfkeli bir tavırla yanımdan uzaklaştı.

Ben:

- Evet, gördüm, diye yanıt verdim.

- Nasıl, yakışıklı mı bari?

- Hayır, hiç de yakışıklı değil.

Babam:

- Anlaşılmaz bir şey, dedi; sinirli sinirli omzunu silkerek öksürdü.

Arabada yoluma giderken, "İşte ben de âşığım," diye düşünüyordum.

XIX

KORNAKOVLAR

Yol üzerinde ikinci uğrak yerim Kornakovlardı. Onlar Arbat'ta büyük bir evin ön bölümünde oturuyorlardı. Merdivenleri süslü olmamakla birlikte, çok görkemli ve temizdi. Her yerde ovulmuş, parıldayan pirinç çubuklarıyla tutturulmuş yolluklar yayılıyordu. Ama görünürde ne çiçek, ne de bir ayna vardı. Konuk odasına giderken, cilalanmış, parlayan parkesine basarak geçtiğim salon da aynı biçimde, pek temiz ve yalın düzenlenmişti. Hiçbir eşya, çok dayanıklı ve parlak olmakla birlikte, yeniymiş duygusunu vermiyordu. Hiçbir yerde ne bir tablo, ne bir kapı perdesi, ne de başka süs eşyası yoktu. Prenseslerin birkaçı konuk odasında oturuyorlardı. Oturuşları derli toplu ve resmiydi; ama, evde konuk yokken böyle oturmadıkları hemen anlaşılıyordu. En büyükleri yanıma oturarak:

- Maman (12) şimdi gelir, dedi; bu prenses beni konuşmasıyla on beş dakika kadar öyle serbestçe, öyle ustalıklı oyaladı ki, bir dakika bile susmadık. Beni oyalamak isteğini pek belli ettiği için bu hoşuma gitmedi. Söz arasında, iki yıl önce Harp Okulu'na verilen ve Etienne diye çağırıldıkları kardeşi Stepan'ın şimdi artık subay çıktığını anlattı. Annesi istemediği halde kardeşinin bir süvari subayı olduğunu anlatırken yüzünde bir korku belirliyordu; konuşmadan oturan bütün küçük prensesler de aynı korkak tavır içindeydiler. Büyükannesinin ölümünden söz ederken, yüzünde bir üzüntü belirdi; bütün küçük prenseslerin de yüzlerinde aynı üzüntü okundu; St. Jérôme'a nasıl vurduğumu anımsadığı zaman çirkin dişlerini göstererek gülünce, bütün kardeşleri de onunla birlikte çirkin dişlerini göstererek gülmeye başladılar.

Odaya anneleri girdi; eskisi gibi biriyle konuşurken başkalarına bakınan, gözleri fir fir dönen, ufacık tefecik kuru bir kadındı. Öpmem için elini dudaklarıma doğru kaldırdı. Bunu yapmamış olsaydı, el öpmenin pek gerekli bir şey olduğunu anımsamazdım bile. Kızlarına bakarak, her zamanki konuşkanlığıyla:

- Sizi görmekle pek hoşnut oldum, ama ne çok annenize benziyorsunuz. Öyle değil mi Lise? dedi.

Annemle aramızda hiçbir benzerlik olmadığını çok iyi bildiği halde, Lise annesinin düşüncesini onayladı.

- Artık siz de büyümüşsünüz; Etienneim de büyüdü; anımsıyor musunuz? Siz onunla kardeş torunları olursunuz... hayır, kardeş torunları değil de... Lise, nasıl denir söylesene. Benim annem, Dimitriy Nikolayeviç'in kızı Varvara Dimitriyevna idi; sizin büyükanneniz de Dimitriy Nikolayeviç'in kız kardeşi Natalya Nikolayevna idi, dedi.

Büyük kızı:

- Öyleyse maman, bu akrabalık dört göbek aşırıdır, dedi.

Annesi kızararak:

- Sen hepsini karıştırdın; hiç de üç göbek aşırı değil. Siz Etienne'le issue de germains (13) durumundasınız. O subay oldu, haberiniz var mı? Ama, özgür bırakıldığı için pek de iyi değil; siz gençleri özgür bırakmamalı; sıkı tutmalı. Her şeyi olduğu gibi söylediğim için yaşlı teyzenize darılmayın. Ben Etienne'i çok sıkı tutuyordum; bunun böyle olması gerektiği kanısındaydım, dedi ve sonra, görüyorsunuz ki akrabamız; bunun nereden geldiğini biliyor musunuz? Prens İvan İvanoviç benim öz dayım olduğu gibi, annenizin de dayısıdır. Demek ki biz annenizle kardeş çocuklarıyız... Hayır, hayır, öyle değil de bir göbek daha sonra olacak, evet, öyle. Şimdi söyleyin bakalım dostum, Prens İvan'a gittiniz mi? diye ekledi.

Henüz gitmediğimi, ama bugün gideceğimi söyledim. O sesini yükselterek:

- Nasıl olur efendim? Önce oraya gitmeniz gerekirdi. Prens İvan'ın size bir baba gibi olduğunu elbette biliyorsunuz. Çocukları olmadığı için mirasçıları benim çocuklarımla sizsiniz. Sosyetedeki konumu, yaşı ve birçok başka şeyden dolayı onu saymalısınız. Bu yüzyılın gençlerinin akrabalığı saymadığını, yaşlıları da sevmediklerini biliyorum; ama siz yine beni, yaşlı teyzenizi dinleyin; çünkü sizi seviyorum; annenizi ve büyükannenizi de sever ve sayardım; oraya gidin, kesinlikle, kesinlikle gidin.

Kesinlikle gideceğimi söyledim ve orada epey oturduğumu düşünerek kalkıp gitmek istedim; ama o beni bırakmadı.

- Bir dakika durun, Lise, babanız nerede? Onu buraya çağırın, dedi ve bana dönerek, sizi görmekle o kadar hoşnut olacak ki, diye ekledi.

Gerçekten, iki dakika sonra Prens Mihaile içeri girdi. Bu orta boylu, rasgele giyinmiş, tıraşsız yüzünde aptallık derecesinde bir ilgisizlik okunan, tıknaz bir adamdı. Beni görünce hiç de sevinmediği, davranışından anlaşılıyordu; çünkü hoşnutluğunu hiçbir yolla göstermedi. Prenses, kendisinden çok korktuğu belli olan prense dönerek:

- Voldemar (adımı unutmuş olsa gerekti) nasıl da annesine benziyor değil mi? dedi ve prense öyle bir bakışla baktı ki, kocası onun ne demek istediğini anlayarak bana yaklaştı; ilgisiz, daha çok hoşnutsuzluk izleri taşıyan bir yüzle, öpmek zorunda kaldığım tıraşsız yanağını bana uzattı.

Prenses bundan sonra, sanırım evdeki herkese karşı kullanmaya alışmış olduğu sert bir sesle, prensle konuşmaya başladı:

- Sen daha giyinmemişsin; oysa gitmen gerekiyordu; yine herkesi kızdırmak mı istiyorsun? dedi.

Prens Mihaile yanıt olarak:

- Şimdi hanımcığım, diyerek çıktı. Ben de selam verip çıktım.

Prens İvan İvanoviç'in mirasçısı olduğumuzu ilk kez duyuyordum. Hiç de hoşuma gitmeyen bu haber beni şaşırtmıştı.

XX

İVİNLER

Kesin olarak yapmam gereken bu ziyareti düşünmek bana daha ağır gelmeye başlamıştı. Ama prensle gitmeden önce yolumun üstünde olan İvinlere uğramak gerekirdi. Onlar Tverskov Bulvarı'nda kocaman, güzel bir evde oturuyorlardı. Elinde bir asa bulunan kapıcının önünde beklediği resmi kapının merdivenine yaklaşırken, içimde korkuya benzer bir duygu duymuyor da değildim.

Kapıcıya, evde olup olmadıklarını sordum.

- Kimi istiyorsunuz? Aradığınız generalin oğluydu, evdedir dedi.

Ben cesaretle:

- Ya generalin kendisi? diye sordum.

Kapıcı:

- Haber vermek gerek efendim; kimin geldiğini söyleyeyim? diyerek zile bastı.

Merdivenlerde uşağın potinli ayakları görüldü. Neden bilmiyorum, ama birdenbire o denli heyecanlandım ki, uşağa önce generalin oğluna gideceğimden, generale haber vermemesini söyledim. Bu yüksek merdivenden çıkarken kendimi küçücük duyumsadım. (Bunu değişmece anlamıyla değil, sözcüğün asıl anlamıyla söylüyorum.) Arabam büyük kapıya yaklaştığı zaman da aynı şeyi duymuştum; bana arabacı da, araba da, at da çok küçük görünmüştü.

Odasına girdiğimde, generalin oğlu önünde açık bir kitapla divanda uzanmış uyuyordu. Hâlâ onların evinde kalan eğitmeni Mr. Frost arkamdan dinç adımlarla içeri girerek öğrencisini uyandırdı. İvin beni görünce hiç sevinç belirtisi göstermedi; benimle konuşurken de kaşlarına baktığının ayırımına vardım. Bana çok nazik davrandığı halde, onun da prenses gibi beni oyalamak istediğini anladım. Bana karşı fazla bir ilgi duymadığını ve onun kendisine göre bir çevresi olduğunu; benim arkadaşlığıma hiç gereksinmesi olmadığını anlıyordum. Bunların hepsi, daha çok, kaşlarına baktığı için aklıma geliyordu. Kısacası, hoşuma gitmediği halde, açık söyleyeyim ki, onunla aramdaki durum İlinka ile benim aramdaki durumun hemen hemen aynıydı. Ben yavaş yavaş sinirlenmeye başladım. İvin'in her bakışını inceliyor, Frost'la gözleri karşılaştığında bakışlarında, "Acaba bize niçin geldi?" sorusunu okuyordum.

İvin benimle biraz konuştuktan sonra, babasının ve annesinin evde olduğunu ve birlikte aşağı, onların yanına inmeyi isteyip istemediğini sordu.

Sırtında beyaz bir yelekle yeni bir ceket olduğu halde odadan çıkarken:

- Şimdi giyinirim, dedi, birkaç dakika sonra bütün düğmeleri iliklenmiş bir üniformayla geldi, birlikte aşağı indik. Geçtiğimiz odalar çok büyük, çok yüksek ve zengin döşenmişti. Sanırım orada, üstü tülle örtülü birçok kristal, yaldızlı ve mermerden eşyalar vardı. Biz konuk odasına bitişik olan küçük odaya girerken, İvin'in annesi de başka bir kapıdan girdi ve bir akrabaya gösterilen yakınlıkla beni karşıladı. Yanına oturttu ve ilgiyle bütün ailemizi sormaya koyuldu.

Eskiden ancak iki kez, ama pek az süreyle gördüğüm, şimdi de dikkatle incelediğim İvin'in annesi çok hoşuma gitti: Uzun boylu, zayıf, çok renksiz, hep neşesiz ve yorgun görünüyordu. Gülümsemesi üzünçlü olmakla birlikte çok içtendi; yorgun, iri gözlerinin biraz şehla olması onun üzünçlü anlatımını artırıyor, kendisine ayrıca bir çekicilik veriyordu. Dik oturmasına karşın bütün vücudu çökmüş gibi duruyor ve her deviniminde bir yorgunluk duyumsanıyordu. Konuşması cansız, R ve L seslerini bozuk söylemekle birlikte, sesinin ezgisi pek hoştu. Benimle pek ilgilendiği yoktu. Akrabalarımın durumu konusunda verdiğim yanıtlar onda hüzünlü bir ilgi uyandırıyor. Sanki beni dinlerken üzüntüyle eski iyi günleri anımsıyordu. Oğlu odadan çıktıktan sonra bir iki dakika, konuşmadan bana baktı ve birdenbire ağlamaya başladı. Önünde oturuyor, ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bir türlü kestiremiyordum. Bana bakmadan ağlıyordu; önce ona acidım; sonra da, "Belki de onu avutmak gerekir; ama bunu nasıl yapmalı?" diye düşündüm. En sonunda, beni böyle güç duruma soktuğu için kızdım. Kendi kendime, "Acaba o denli acınacak bir görünüşüm mü var? Yoksa bunu özellikle, böyle bir durumda nasıl davranacağımı anlamak için mi yapıyor?" diye düşünüyordum.

Şimdi onun ağlamasından kaçıyor gibi kalkıp gidersem ayıp olur, diye düşünmeyi sürdürüyordum. Orada olduğumu anımsatmak için iskemlede kımıldandım. O bana baktı ve gülümsemeye çalışarak:

- Ne kadar akılsızım. Öyle günler oluyor ki, insan hiçbir neden yokken ağlıyor, dedi. Sonra oturduğu divanın üstünde mendilini aramaya başladı. Biraz sonra birdenbire daha yüksek sesle ağlamaya koyuldu.

- Aman Tanrım, ne kadar gülünç; durmadan ağlıyorum. Annenizi çok severdim, iyi arkadaşlık, dedi ve mendilini bularak gözlerine götürdü; hâlâ ağlıyordu. Deminki güç duruma bir daha düşmüştüm; bu seferki oldukça uzun sürdü. Ona hem kızıyor, hem daha çok acıyordum. Gözyaşları içten gibi görünüyordu; annemin ölümünden çok kendisini şimdi pek iyi duymadığını, bir zamanlar günlerinin çok daha iyi geçtiğini anımsayarak ağlıyor sanıyordum. Odaya genç İvin girip de, yaşlı İvin'in kendisini sorduğunu söylememiş olsaydı, bu durumun nasıl biteceğini bilmiyordum; kalkıp çıkmak üzereyken Bay İvin odaya girdi; küçücük, sağlam yapılı bir beydi bu. Gür kara kaşları, kısa kesilmiş apak saçları vardı; ağzı, çok sert ve ciddi anlatımlıydı.

Kalkıp onu selamladım. Yeşil frakında üç yıldız nişanı olan İvin, selamıma aldırış etmediği gibi, yüzüme bile bakmadı. Öyle ki, kendimi insan değil de değersiz bir kanepeler ya da bir pencere sandım. İnsan konumdaysam, belki de bu eşyalardan hiç ayrımı olmayan bir insandım.

Karısına, ilgisiz ama sert bir yüzle, Fransızca olarak:

- Kuzum, kontese hâlâ yazmamışsınız sanırım, dedi.

Bayan İvin birdenbire başıyla gururluca bir selam vererek, oğlu gibi kaşlarına baktı:

- Hoşça kalın Bay İrtenev, dedi.

Ben bir kez daha ona ve kocasına selam verdim ve yine verdiğim selam yaşlı İvin'de bir pencerenin açılması ya da kapanması gibi bir etki yaptı. Üniversite öğrencisi olan genç İvin beni kapıya dek uğurladı. Yolda babasının Petersburg'da bir görev aldığı için (bunu anlatırken yüksek bir orunun adını söyledi) oradaki üniversiteye geçeceğini söyledi.

Arabaya binerken, içimden, "Babam ne derse desin, ama ben bir daha bu eve ayağımı basmam," diye söyleniyordum. "Biri, ben bir zavallı imişim gibi bana bakarak ağlıyor; terbiyesiz İvin de selamımı almadı; dur ben sana gösteririm," diye ona kızıyordum... Nasıl göstereceğimi kendim de kesin olarak bilmiyordum, ama bir kez ağızdan kaçmış bulundu.

Sonraları babamın, İvin ayarında, yüksek bir konumda bulunan birinin, benim gibi bir çocukla ilgilenmemesini doğal görmek, bu ahbablığı elden geldiğince ilerletmek gerektiğini anlatan öğütlerini sık sık dinlemek zorunda kalmıştım; ama, verdiğim kararı uzun zaman değiştirmedim.

XXI

PRENS İVAN İVANOVIÇ

Arabacı Kuzma'ya:

- Haydi bakalım, şimdi Nikitinskaya'ya; bu son ziyaretimiz, dedim. Prens İvan İvanoviç'in evine doğru yollandık.

Benim için bir deneme olan bu birkaç ziyaretten sonra, kendimde bir güven duymaya başlamıştım. Şimdi prensin evine yaklaşırken hiç heyecanlı değildim. Ama birdenbire Prenses Kornakova'nın benim onun mirasçısı olduğumu söylediğini anımsadım; bundan başka, kapının önünde iki arabanın durduğunu görünce, eski sıkılganlığımı yeniden duymaya başladım.

Bana öyle geliyordu ki, kapıyı açan yaşlı kapıcı, kaputumu çıkaran uşak, konuk odasında bulduğum üç hanımla iki beyefendi, en çok da sivil bir giysiyle divanda oturan Prens İvan İvanoviç bana bir mirasçı gözleriyle bakıyordu; bu bakışlar da dostça olamazdı. Prens beni sevecenlikle karşıladı; öptü, demek istiyorum ki yanağıma bir an için kuru ve soğuk dudaklarını değdirdi. Uğraşlarım, gelecekle ilgili tasarımlarım konusunda sorular sordu; benimle şakalaştı ve büyükannemin yıldönümünde yaptığım gibi şiirler yazıp yazmadığımı sorarak o gün kesinlikle yemeğe gelmemi istedi. Bana karşı sevecenliğini artırdıkça, bu inceliği bana, mirasçısı olduğum düşüncesinin onun hoşuna gitmediğini anlamam için gösterdiğini sanıyordum. Kullandığı takma dişlerinden dolayı, konuşurken üst dudağını burnuna doğru götürüp burun deliğinin içine çekiyormuş gibi bir ses çıkarıyordu. Şimdi de böyle yaparak konuşurken, bana, "Yaramaz oğlan, yaramaz oğlan, söylemesen de mirasçım olduğumu biliyorum," diyor gibi geliyordu.

Çocukken, İvin İvan İvanoviç'i "Büyükbaba" diye çağırırdık. Ama şimdi mirasçı olduğum için onu böyle çağırmaya dilim varmıyordu. Burada bulunanlardan birinin "Zât-ı âlî'niz," demesi de, bana küçümseme gibi geldiği için, onunla konuşurken hiçbir seslenişte bulunmamaya çabaladım. Beni her şeyden çok şaşırtan şey, prensin evinde yaşayıp "benim gibi" mirasçı olan yaşlı bir prensesti. Yemekte yan yana oturduğumuz halde prensesin benimle konuşmamasının nedeninin, kendisi gibi benim de prensin bir mirasçısı olmamdan dolayı bana karşı duyduğu nefret olduğunu sanıyorum. Prens de bizim oturduğumuz yerdekilerle ilgilenmemesi, ikimizden de aynı derecede nefret ettiği, iki mirasçı olduğumuz içindi gibi geliyordu.

Akşam Dimitri ile konuşurken, bir mirasçı olmak düşüncesinden (bu duygunun herkesin hoşuna gideceğini sanıyordum) ne denli nefret ettiğimi göstermek isteğiyle:

- Bugün tam iki saat prensin evinde oturdum ve nasıl sıkıldım bilemezsin. Çok iyi bir adam. Bana çok ince davrandı (bunların hepsini, arkadaşşıma, kendimi prensin yanında hiç de küçük görmediğimi anlatmak için söylemişim). Bununla birlikte, beni onun yanında yaşayıp dalkavukluk eden prensesle aynı düzeyde tutmaları olasılığı bana korkunç geliyordu; o olağanüstü ve yaşlı adam herkese karşı çok iyi ve incelikli davranıyor; ama prensese karşı aldığı tavır insanın yüreğini sızlatıyor. Bu iğrenç paralar bütün ilişkileri bozuyor, biliyor musunuz? Bence, prensle açıkça konuşup onu çok saydığımı, ama mirasını hiç düşünmediğimi duyumsatmalı ve ancak bana mirasından bir şey bırakmazsa ona gidip gelebileceğimi söylemeliydim, dedim.

Bunları söylediğim zaman Dimitri hiç gülmedi, tersine, düşünceye daldı; birkaç dakika sustuktan sonra:

- Sana bir şey söyleyeyim mi? Doğru düşünmüyorsun. Sana bilmem ne prensesi gözüyle bakabileceklerini, asla aklına getirmemelisin. Böyle düşünebileceklerini kabul ediyorsan özgürsün; ama beni dinle, bunu bildiğin halde bu düşüncelerden çok uzak ol, onlardan nefret et, bu düşüncelere dayanarak hiçbir davranışta bulunma. Varsay ki, onların sandıkları, senin sandığın gibi olsun... dedi ve bu konuşmanın içinden çıkamayacağını anlayarak, "En iyisi, hiç varsayımda bulunmamalı," diye ekledi.

Arkadaşım tümüyle haklıydı; daha sonra, çok daha sonraları, bize pek soylu gibi görünen, ama herkesten saklanması gereken kimi düşünceler konusunda akıl yürütmenin nasıl zararlı olduğunu, hele bu düşünceleri başkalarına açmanın büsbütün zararlı olduğunu ve bu gibi düşüncelerin asıl davranışlara binde bir uyduğunu, yaşam deneyimlerimden anlamışım. Eminim ki, iyi bir niyet başkalarına açılırsa çoğu zaman yerine getirilmesi güçleşir; dahası, olanaksızlaşır; ama, gençliğin bencillikle karışan bu temiz duygularını açıklamadan nasıl durmalı? Çok sonra, açıklanan bu düşünceleri anımsar ve yerde yatan, dayanılmayarak açmadan koparılmış, solmuş ve çiğnenmiş bir çiçeğe acır gibi acırdım.

Daha biraz önce arkadaşım Dimitri'ye, paranın insanların ilişkilerini nasıl da bozduğunu söyleyen ben, ertesi sabah köye gitmek için yola çıkmadan, bütün paralarımı resimlere, çubuklara harcayarak bitirdiğimi anlayınca bana önerdiği 25 rubleyi aldım ve uzun zaman ona borçlu kaldım.

XXII

ARKADAŞIMLA CANDAN KONUŞMALARIMIZ

Şimdi anlatacağım konuşmamız, Kuntseva köyü yolunda, faytonda geçmişti: Annesini, sabah ziyaret etmekten beni vazgeçiren Dimitri, yemekten sonra, bütün akşamı, hatta geceyi onlarda geçirmek üzere beni oturdukları yazlığa götürmek için uğramıştı. Ancak kentten çıkıp pis sokakların ve kaldırımların çekilmez, sersemletici gürültüsü yerini alabildiğine uzanan doğa görünümüne, tekerleklerin tozlu yolda çıkardıkları gürültüye bıraktıktan, çevremi ilkyazın kokulu havası, tarlaların enginliği sardıktan sonra; kafamı iki günden beri karmakarışık eden ve benim için yeni olan türlü izlenimlerden, kavuştuğum özgürlüğün etkisiyle kendimi kurtarabildim. Dimitri pek dingin ve konuşkandı; başını sallayarak boyunbağını düzeltmiyor, gözlerini sinirli sinirli kırpıyordu. Kolpikov'la olan sorundaki rolümü tümüyle bağışlayıp onun yüzünden beni aşağı görmez düşüncesiyle, ona anlattığım temiz duygularımdan hoşnuttum. Aynı zamanda her yerde birbirimize anlatamayacağımız birçok şeyi candan bir içtenlikle konuşuyorduk. Dimitri henüz tanımadığım ailesinden; annesi, teyzesi, kız kardeşi ve Volodya ile Dubkov'a göre Dimitri'nin taptığı ve kızıl saçlı diye andıkları o kadından söz ediyordu. Annesinden ağırbaşlılıkla, biraz da soğukça ve aynı zamanda itiraz kabul etmez övmelerle; teyzesinden hayranlık, ama aynı zamanda bir tür hoş görmeyle; kız kardeşindense, benimle onun hakkında konuşmaktan utanıyormuş gibi söz etti. Ama, asıl adı Lübov Sergejevna olan ve kimi ailesel nedenlerden dolayı Nehludovların evinde yaşayan, biraz geçkin, kızıl saçlı kızdan coşkuyla söz ediyordu.

Utancından kızarmakla birlikte gözlerime büyük bir yüreklilikle bakarak:

- Olağanüstü bir kız; genç değil, yaşlı bile denebilir; güzelliği de yok. Ama bence güzelliği sevmek budalalıktır; böyle anlamsız bir şeyi anlayamıyorum (bunları o anda bulduğu yepyeni bir gerçekten söz eder gibi anlatıyordu). Zamanımızda böyle iyi yürekli, temiz ruhlu, dürüst bir kız eminim ki bulamazsınız. (Zamanımızda iyi şeylere seyrek raslanır diyordu; bu sözleri nereden aldığını bilmiyorum ama, bunları yinelemeyi çok seviyor, bu da ona yakışıyordu.)

Bunları söyleyerek güzelliği sevme akılsızlığını gösterenleri yere serdikten sonra, büyük bir dinginlikle:

- Az zamanda onu anlayıp tanıyamayacağından korkuyorum. O pek alçakgönüllü, dahası, biraz başına buyruktur. Olağanüstü, güzel yönlerini göstermeyi sevmez. Annem, ne denli iyi ve akıllı bir kadın olduğunu göreceksin, Lübov Sergejevna'yı yıllardan beri tanıdığı halde anlayamamıştır ve anlamak da istemiyor. Dahası, dün sorduğunda neden sinirli olduğumu şimdi anlatayım. Önceki gün Lübov Sergejevna, kendisiyle birlikte İvan Yakovliviç'e gitmemi istedi. Herkesçe deli diye tanınan İvan Yakovliviç'i duymuşsunuzdur. Oysa,

gerçekte o olağanüstü bir adamdır. Sana söyleyeyim ki Lübov Sergejevna çok dindardır ve İvan Yakovliviç'le çok iyi anlaşır. Sık sık gidip onunla konuşur ve kendi eliyle kazandığı paraları, yoksullar için ona verir. Onun nasıl olağanüstü bir kadın olduğunu göreceksin. İşte ben de onunla birlikte İvan Yakovliviç'e gittim ve beni böyle olağanüstü bir adamla görüştüğü için çok teşekkür borçluyum. Anneme gelince, bu duyguyu anlamak istemiyor; bir boş inanç gözüyle bakıyor. İşte dün yaşamımda ilk kez annemle tartıştım ve bu tartışma oldukça sıcak geçti, dedi ve tartışma sırasındaki duygularını anımsıyormuş gibi başını sinirli sinirli oynattı.

Onu hoş olmayan anımsamalardan uzaklaştırmak için:

- Peki, ne düşünüyorsun? Yani, konuşurken aranızda olan sevgi ve arkadaşlık konusunda ne sonuca varıyorsun? diye sordum.

O, yine kızardı. Sonra birden yüzüme bakarak:

- Onunla evlenip evlenmeyeceğimi mi soruyorsun? dedi.

Ben kendi kendimi, "Bunda bir şey mi var sanki? Biz olgunlaşmış iki arkadaşız, arabada gidiyor ve gelecekteki yaşamımızı konuşuyoruz. Bizi dinlemek ve seyretmek herkesin hoşuna gider," diye avutuyorum.

Benim olumlu yanımdan sonra, o:

- Niçin evlenmeyeyim? Her akli başında insan gibi benim de amacım, elimden geldiğince iyi ve mutlu yaşamaktır; yaşamımı kimseye bağlı olmayarak kendim sağladığım zaman, o isterse kendisiyle evlenir ve dünyanın en güzel kadınının bana vereceği mutluluktan daha çok mutlu olurum, dedi.

Böyle konuşarak Kuntseva'ya nasıl yaklaştığımızın ve göğün bulutlanıp yağmurun yağmak üzere olduğunun farkına bile varmadık. Güneş artık tepemizde değildi, sağda Kuntseva bahçesinin yaşlı ağaçlarının üstünden görünüyordu. Onun parlak kırmızı çevresinin yarısı kurşuni saydam bir bulutla örtülüydü; öbür yarısından, parçalanmış ateşli ışıklar fışkırarak, henüz aydınlık olan göğün maviliğinde yeşil gür tepeleriyle kıpırtısız parlayan bahçenin yaşlı ağaçlarını bol ışığa boğuyordu. Tam önümüzde, genç kayın ağaçlarından oluşmuş korunun üstünde yayılan ağır ve mor bulut, göğün bu yandaki parlaklık ve aydınlığıyla büyük bir karşıtlık oluşturuyordu.

Biraz sağda, ağaçlar ve çalılıklar arasından, kimilerinin üstünde güneşin ışıkları yansıyan, kimilerinde göğün sıkıntılı görünüşüne uyan yazlık evlerin rengârenk damları görünmeye başladı. Aşağıda, solda durgun havuz, koyu mavi bir leke gibi duruyordu. Çevresi açık yeşildi ve onun mat, bombeli gibi görünen yüzeyinde karanlık yansımalar yapan söğüt ağaçları vardı. Havuzun ötesindeki tepecikte, sürülmüş, koyu renkte bir tarla vardı; ortasından ufka dek uzanarak, korkunç kurşuni göğe dayanan yemyeşil bir yol geçiyordu. Arabamızın sallanarak geçtiği yumuşak yolun iki yanında, yer yer başak vermeye başlayan gür çavdarların yeşilliği göze çarpıyordu. Hava çok durgundu. Çevre taze kokularla doluydu; ağaçların, yaprakların ve çavdarların temiz yeşilliği kıpırtısız, çok temiz ve göz alıcıydı. Her yaprak, her ot kendi kendine mutlu bir yaşam sürüyordu. Yolun kıyısında bir karıştan çok yükselmiş koyu yeşil çavdarın içinden zikzaklı bir patika geçiyordu. Bu patika, nedense bana tüm canlılığıyla köyümüzü ve bu köyün anısına tuhaf bir biçimde bağlı olan Sonıçka'yı, ona âşık olduğumu anımsattı.

Dimitri'ye karşı beslediğim bütün arkadaşlık duygularına, her şeyini olduğu gibi anlatmasının bana verdiği hoşnutluğa karşı onun Lübov Sergejevna'ya karşı olan duygularını, niyetlerini daha fazla öğrenmek istemiyordum; ama bana çok daha yüksek bir duygu gibi gelen Sonıçka'ya karşı olan sevgimi, ona kesinlikle anlatmak istiyordum. Nedense Sonıçka ile evlenip köyde yaşamının ve yerde emekleyerek beni baba diye çağırın küçük çocukların çevremi sarmalarının ne hoş olacağını; onun da karısı olan Lübov Sergejevna ile yol giysilerini giyip bize geldiklerinde nasıl da sevineceğimi, nedense doğrudan doğruya söylemeyi göze alamıyordum. Bunların yerine, batmakta olan güneşi gösterdim; "Bak Dimitri, çevre nasıl da güzel!" dedim.

Dimitri hiçbir şey söylemedi; ama büyük bir çaba harcayarak yaptığı açıklamasına karşı, aslında çok kayıtsız olduğu doğaya dikkatini çekerek yanıt vermeme, sanırım kızmıştı. Doğa onun üzerinde, bana yaptığı etkiden bambaşka bir etki yapıyordu; o, doğanın güzelliğiyle değil ilginç yanlarıyla ilgilenerek, onu duygularından çok akıyla seviyordu.

Hemen arkasından, onun düşüncelerine dalıp söylediklerime tümüyle ilgisiz olmasına aldırış etmeden:

- Çok mutluyum... Anımsıyor musun, daha çocukken âşık olduğum bir genç kızdan sana söz etmişim? dedim ve büyük bir yürek çarpıntısıyla ekledim: Onu bugünlerde gördüm ve yeniden, sırlıklam âşık oldum, diye anlatmaya başladım.

Yüzünde hâlâ ilgisizliğin izleri olduğu halde, aşkımla ve gelecekteki evlilikten duyacağımız mutlulukla ilgili tasarılarımı anlatıyordum. Duygumun nasıl güçlü olduğunu anlatır anlatmaz, tuhaf değil mi, o anda bu duygumun azaldığını anladım.

Yağmur, tam eve giden akçakavaklarla çevrilmiş yola saptığımızda bize yetiştirdi; ama ıslatmadı. Yağmurun yağdığını, ancak burnuma ve elime düşen birkaç damladan ve kıvrımlı dallarını devinimsiz yere sarkıtılmış olan akçakavakların, yağmurun temiz ve saydam taneciklerini zevkle içen (bu zevk, yol boyunca yaydıkları kokulardan anlaşılıyordu) körpe, yapışık yapraklarında bir şeyin hışırdamasından anladım. Eve daha çabuk

varabilmek için arabadan inip bahçeyi koşarak geçtik. Ama tam evin kapısında, karşıdan koşar adım gelen dört hanımla karşılaştık; ikisinin ellerinde elişleri, birinin kitap, ötekini de bir köpek vardı. Dimitri hemen orada beni annesine, teyzesine, kız kardeşine ve Lübov Sergejevna'ya tanıttı. Bir an durdular, ama yağmur hızlanınca Dimitri'nin annesi sandığım hanım:

- Galeriye geçelim, arkadaşını orada bir daha tanıştırsın, dedi ve biz, hanımlarla birlikte merdivenden çıktık.

XXIII

NEHLUDOVLAR

Bu kalabalığın içinde dikkatimi en çok çeken, ayağında kalın örgülü potinler, kucağında köpeğiyle hepimizin arkasından merdivenleri çıkan ve ikide bir duraklayarak beni dikkatle süzen, hemen arkasından da köpeğini öpen Lübov Sergejevna oldu. Çok çirkindi; kızıl saçlı, zayıf ve orta boyluydu; vücudu biraz çarpıktı. Yandan ayırdığı saçları (bu türlü saç taramak kel kadınların buluşudur), zaten çirkin olan yüzünü büsbütün çirkinleştirmişti. Arkadaşımı hoşnut etmek için çok çabaladımsa da, onda bir tek güzel yön bulamadım. Dahası, kahverengi gözleri, temiz yürekliliğini göstermekle birlikte, çok küçük ve donuktu, hiç de güzel değildi; insanın özyapısını gösteren elleri bile, büyük ve çirkin olmamakla birlikte kırmızı ve pütürlüydü.

Arkalarından taraçaya girdiğimde; iri, koyu, kurşuni gözleriyle bana yalnızca bakarak geçen Dimitri'nin kız kardeşi Varenka'dan başka bütün hanımlar, işlerini ellerine almadan önce bana birkaç sözcük söylediler; Varenka da, kucağında tuttuğu kitabı, satırları parmağıyla izleyerek yüksek sesle okumaya başladı.

Prences Maria İvanovna uzun boylu, düzgün vücutlu, kırk yaşlarında bir kadındı. Başlığının altından açıkça görülen kır buklelerine bakılırsa ona daha yaşlı da denebilirdi, ama pek ince, genç görünen, hemen hemen çizgisiz yüzünde en çok iri gözlerinin neşeli, canlı parıltısıyla hiç de yaşını göstermiyordu. Gözleri, kahverengi ve çok açıktı; dudakları çok ince ve ciddi anlatımlıydı; düzgünce burnunun biraz sola doğru eğriliği vardı. Elleri, erkeklerinki gibi büyüktü; uzunca ve çok güzel parmaklarında yüzük yoktu. Üstünde, biçimli ve diri vücudunu (ki vücuduyla övündüğü anlaşılıyordu) sınıksız saran koyu lacivert ve kapalı bir giysi vardı. Çok dik oturuyordu; elinde diktiği bir giysi bulunuyordu. Galeriye girdiğimde, elimden tuttu ve sanki beni daha iyi görmek istiyormuş gibi kendisine doğru çekti. O da tıpkı oğlu gibi biraz soğuk ve açık bir bakışla bakarak, Dimitri anlattığı için beni çoktan beri tanıdığını ve kendileriyle iyice tanışmam için yanlarında tam bir gün geçirmek üzere beni kendisinin çağırdığını söyledi; "Biz sizden çekinmediğimiz gibi, siz de hiç çekinmeden rahatınıza bakın; gezin, okuyun, dinlenin ya da daha eğlenceli buluyorsanız, uyuyun!" diye ekledi.

Yaşlı bir kız olan Sofya İvanovna, prensesin küçük kardeşi olduğu halde ondan daha büyük görünüyordu. Çoğu kez orta boylu ve tombul olduklarından korse kullanan yaşlı kızlara benziyordu. Sağlığının bütün gücü, her dakika onu boğacakmış gibi, vücudunun üst kısmına toplanmıştı. Tombul elleri ancak yeleğinin altında kavuşabiliyordu, sınıksız iliklenmiş olan yeleğinin sivrilmiş ucunu görebilmesi olanaksızdı.

Prences Maria İvanovna kara gözlü, kara saçlı; Sofya İvanovna da iri ve canlı olmakla birlikte pek sessiz (ki bu çok az görünür), mavi gözlü bir sarışın olmasına karşın, iki kardeş arasında soydan gelen büyük bir benzerlik vardı: Aynı burun, aynı dudaklar; yalnızca Sofya İvanovna'nın dudakları biraz daha kalıncaydı; burnu da gülümsediği zaman hafifçe sağa, prensesinkiyse sola gidiyordu. Sofya İvanovna'nın giyim ve saç tarama biçiminden, hâlâ gençliğe hevesi olduğu anlaşılıyordu; saçları ağarmış olsaydı herkese göstermekten sakınırdı. Bakışı ve benimle konuşurken takındığı tavır, bana gururlu gibi geldi ve şaşırttı; oysa prensesle konuşurken, tersine, hiç sıkılmıyordum. Belki de bu şişmanlık ve beni şaşırtan büyük Katerina'nın portresiyle hafif benzerliği, onu gururlu görmeme yol açıyordu. Yüzüme dikkatle bakarak, "Dostlarımızın dostları bizim de dostlarımızdır," dediğinde, korkuya benzer bir duyguya kapıldım. Ancak bu sözleri söyledikten, susup derin bir soluk aldıktan sonra, onun hakkında edinmiş olduğum yargımı tümüyle değiştirdim. Onun birkaç söz söyledikten sonra ağzını biraz açıp, iri mavi gözlerini hafifçe yukarı kaldırarak derin bir soluk alması, şişmanlıktan ileri gelen bir alışkanlıktı. Nedense bu alışkanlığında öyle hoş bir içtenlik görünüyordu ki, bu göğüs geçirmeden sonra ona karşı beslediğim korku geçtiği gibi, kendisini çok da beğenmeye başladım. Gözleri çok güzel, sesi ezgili ve hoştu; vücudunun yuvarlaklığını o zamanki gençlik gözümle güzel görüyordum.

Lubov Sergejevna'nın, arkadaşının arkadaşı olduğum için bana candan ve içten bir şeyler söylemesi gerekli olduğunu sanıyordum. O da aklından geçirdiği şeyleri söylemekle arkadaşlıktan daha ileri gideceği korkusuyla uzun zaman karar verememiş gibi sessizce yüzüme baktı ve bu sessizliği, ancak hangi fakülteye girdiğimi sormak için bozdu. Sonra içten gelen arkadaşça sözleri bana söyleyip söylememekte duraksayarak, yine uzun zaman dikkatle yüzüme baktı. Ben bunun ayırımına vardım; yüzümün anlatımıyla bana her şeyi söylemesini yalvardım. Ama o, "Bizim zamanımızda üniversitede bilimle pek az uğraşılırmış," dedi ve köpeği Suzetka'yı yanına çağırdı.

Lübov Sergejevna, bütün gece, çoğu birbirini tutmayan, kimseyi de ilgilendirmeyen şeyler söyledi; ama benim Dimitri'ye bu konuda çok güvenim vardı. O, bütün gece "Nasıl?" der gibi, bir benim bir onun yüzüne, öyle kaygıyla bakıyordu ki, her zaman olduğu gibi, içimden Lübov Sergejevna'nın hiçbir olağanüstülüğü olmadığına emin olduğum halde, bu kanımı kendime bile açıklamaktan uzaktım.

Bu ailenin son kişisi olan Varenka ise, çok şişman, on altı yaşlarında bir kızdı.

Onda güzel olarak, ancak teyzesinininkine çok benzeyen iri, neşeyle birlikte dingin bir dikkati anlatan koyu kurşuni gözleri, çok uzun, kumral, örülmüş saçı, olağanüstü ince ve güzel eli vardı.

Sofya İvanovna, diktiği giysinin parçalarını çevirdikten ve derin bir göğüs geçirdikten sonra:

- Okunan şeyi ortadan dinlemek sizi sıkacak Mösyö Nikolas, dedi.

Dimitri odadan çıktığı için kitabın okunması durduruldu.

- Belki de Rob Roy'u okumuşsunuzdur.

O zamanlar üniversite üniformasını giydiğimden, az tanıdığım kimselerle konuşurken en sıradan sorulara bile, kesinlikle çok akıllı ve özgün bir yanıt vermeyi kendime bir görev bilirdim. "Hayır", "evet", "sıkıntılıyım", "neşeliyim" gibi kısa ve açık yanıtlar vermeyi çok ayıp sayıyordum. Üstümdeki yeni ve modaya uygun pantolonuma, üniformamın parlak düğmelerine baktıktan sonra, Rob Roy'u okumadığımı, ama kitapları baştan değil, daha çok ortadan okumayı sevdiğim için, bu dinlemenin benim için çok meraklı olacağını söyledim. Hoşnut bir biçimde gülümseyerek:

- Başında olanları ve sonradan olacakları düşünerek okumak iki kat zevkli oluyor, diye ekledim.

Prences, yapmacığa benzeyen bir gülüşle güldü. (Başka türlü gülemediğini sonradan anladım.)

- Söyledikleriniz sanırım doğru, dedi ve, burada daha çok kalacak mısınız Nikola? Sizi Mösyö demeden adınızla çağırdığıma gücenmiyorsunuz ya? diyerek, ne zaman gidiyorsunuz? diye ekledi.

Ben, ertesi gün kesinlikle gideceğimizi bildiğim halde, nedense:

- Bilmiyorum, belki yarın, belki de uzun zaman daha burada kalırız, diye yanıt verdim.

Prences uzaklara bakarak:

- Dimitri'nin de, sizin de burada kalmanızı isterdim. Sizin yaşınızda arkadaşlık çok iyi bir şeydir.

Varenka'nın teyzesinin, işine bakıyormuş gibi yaptığı halde herkesin bana bakarak nasıl bir yanıt vereceğimi beklediklerini, aynı zamanda beni sanki sınava çektiklerini, benim de kendimi en iyi yönden göstermemin gerekli olduğunu duyumsadım:

- Dimitri'nin arkadaşlığı benim için yararlıdır; ama benim ona yararlı olacak bir yönüm yok; o benden bin kat iyidir, dedim. (Bunu Dimitri'nin duyamayacağını bildiğim için söyledim; yoksa benim sözlerimin içtenliğinden kuşkulandır diye korkardım.)

Prences doğal olmayan, ama kendisi için pek doğal olan gülüşüyle gülerek:

- Onu dinleyecek olsak, c'est vous qui êtes un petit monstre de perfection (14), dedi.

Kendi kendime, "Monstre de perfection" çok güzel bir söyleyiş. Bunu akılda tutmalı," diye düşündüm.

O sesini alçaltıp (ki bu pek hoşuma gidiyordu) gözleriyle Lübov Sergejevna'yı göstererek:

- Ama sizin için söylemek istiyorum; yalnız bu gibi şeylerde o çok ustadır; yirmi yıldan beri Suzetkasiyla birlikte tanıdığım bu zavallı teyzesinde (Lübov Sergejevna'yı onlar böyle çağırırlardı) aklımıza, hayalimize gelmeyen erdemler bulmuştur... dedi.

"Varya, bana bir bardak su getirmelerini söyle," diye seslendikten sonra, aile durumlarından bana söz etmenin henüz zamanı gelmediğini düşünerek; daha doğrusu, hiç söz etmemeyi daha uygun bularak yine uzaklara baktı ve:

- Hayır, o gitsin; daha iyi olur, o bir şey yapmıyor; oysa siz okuyorsunuz, diye ekledi ve, doğruca bu kapıdan gidin dostum, on beş adım yürüdüktan sonra durun ve duyulacak bir sesle, Piyotr, Maria İvanovna'ya bir bardak buzlu su getir, deyin, dedi; yeniden doğal olmayan gülüşüyle hafifçe gülümsedi.

Odadan çıkarken, kendi kendime, "Sanırım benden söz etmek istiyor," diyordum. Daha on beş adım gitmemiştim ki, şişman Sofya İvanovna soluk soluğa, hızlı hafif adımlarıyla bana yetişerek:

- Merci, mon cher (15), ben o yana gidiyorum, söylerim, dedi.

XXIV

AŞK

Sonradan öğrendiğime göre, Sofya İvanovna iyi bir aile kadını olmak için dünyaya gelen, ama talihsizlik yüzünden bu mutluluktan yoksun kalan, eşi az bulunur kadınlardandı. Bu gibi kadınlar, kendilerine bir yuva kurmak nasip olmayan, kocalarıyla çocukları için yüreklerinde saklayıp besledikleri sevgiyi birdenbire bağlandıkları kimselere açmaya başlarlar. Bu gibi yaşı geçkin kızlarda bu sevgi kaynağı öyle doludur ki, hoşlandıkları insanların sayısı çok olduğu halde, sevgileri yakınlarındakilere, bütün yaşamları boyunca karşılaştıkları bütün iyi ve kötü insanlara yeter.

Sevginin üç türü vardır:

1. Güzel sevgi,
2. Özverili sevgi,
3. Eylemli sevgi.

Bir genç erkeğin bir genç kıza ya da bir genç kızın bir genç erkeğe beslediği aşktan söz etmiyorum; aşkın bu inceliklerinden korkuyorum. Yaşamda o denli talihsiz oldum ki, böyle aşklarda gerçekten tek bir kıvılcımı bulunmayan yalandan başka bir şey göremedim; hem öyle bir yalan ki, içinde tutkunun, karı koca ilişkilerinin, paranın, bir kimseye bağlanmak ya da özgür kalma isteğinin birbirine karışmasından, asıl aşkı seçmek olanaksız olur. İşte böyle bir aşktan değil de kardeş sevgisinden, yani bir insanın anaya babaya, kardeşe, çocuğa, arkadaşına, yurttışa beslediği duygudan söz ediyorum. Yürelerinde böyle bir duygusu olanların, bu duyguyu bir kişiye ya da birçok kimseye beslemeleri, özyapılarının zayıf ya da güçlü olmasına bağlıdır.

Güzel sevgi dediğim de, bu duygunun aslındaki ya da anlatımındaki inceliğine âşık olmak demektir. Bu biçimi sevenler için sevdiği kimsenin rolü, ancak zevk duyduğu bu aşkın anlatımını ve anlayışını etkilediği orandadır. Güzel sevgiyle sevenler, bu duygunun karşılıklı olmasına, aşklarının zevk ve güzelliğine bir etkisi olmadığı için hiç önem vermezler. Onlar sık sık sevgili değiştirirler. Çünkü asıl amaçları kavuşma ve birleşme değil, bu hoş duyguyu sürdürmektir. Zevk duydukları bir duyguyu yaşatmak için, herkese, bu aşkla hiç ilgisi olmayan kimselere bile, durmadan en ince, en zarif sözler kullanarak anlatırlar. Yurdumuzda belli bir çevrede bu güzel aşkla sevenler, herkese duygularından söz ettikleri gibi, bunu kesinlikle Fransızca anlatırlar. Söyledikleri sözler belki gülünç ve tuhaf gelebilir ama, eskiden olduğu gibi bugün de kimi çevrelerde, özellikle kadınlar arasında öylelerini tanım ki, kocalara, çocuklara, arkadaşlarına karşı besledikleri duygunun Fransızca anlatımı yasak edilmiş olsaydı, kendilerinde bu duygulardan iz kalmayacağına eminim.

Sevginin ikinci türü olan özverili sevgiyse, bu özverinin sevilen kişiye bir yarar sağlayıp sağlamayacağı düşüncesidir; bu da onun için kendinden özveride bulunmaktan başka bir şey değildir. "Sevilen kadın ya da erkeğe olan bağlılığını bütün dünyaya kanıtlamak için katlanmayacağı hiçbir şey yoktur." Bu sevginin formülü budur. Böyle sevenler, sevildiklerine asla inanmazlar. Çünkü beni anlamayan bir kimse için kendimden özveride bulunmak bu duygunun değerini artırır. Çoğu zaman ruhça hasta gibidirler; bu durum da özverilerinin derecesini artırır. Çoğu bağlıdır; çünkü sevgilileri uğruna özveride bulunmak erdemini yitirmek onlara çok ağır gelir. Gönül verdikleri kimselere bağlılıklarını göstermek üzere ölüme bile hazır görünen bu âşıklar, her zaman, hiç güçlük çekmeden gösterebilecekleri en ufak sevgi belirtisinden bile kaçınırlar. Onlar için sizin tok ya da aç olmanız, iyi uyuyup uyumadığınız, neşeli ya da neşesiz bulunmanız, sağlıklı ya da hasta olmanızdan farksızdır; dahası, bu doğal gereksinimleri sağlamak için parmaklarını bile kımılatmazlar. Buna karşılık, gerekirse kurşuna karşı göğüs germeye; suya, ateşe atılmaya; aşk ateşiyle sararıp solmaya her zaman hazırdırlar. Bundan başka özverili sevgiye karşı yeteneği olanlar, hep aşklarıyla övünür; hırçın, kıskanç, kuruntulu olup, size biraz tuhaf gelecek ama, sevgililerinin başına bir yıkım gelmesini beklerler; onları kurtarma fırsatını ele geçirmeyi, yine onların durumlarının düzeltilmesine çalışabilmek için, onlarda kimi ahlak düşkünlükleri bulunmasını isterler.

Sizi son derece seven eşinizle birlikte bir köyde yaşamaktasınız; sağlığınız yerindedir, zevk aldığınız bir işle uğraşıyorsunuz. Uşakların eline bırakılmış ev işleriyle, dadıların kucağına bırakılmış çocuklarınızla ilgilenemeyecek denli bitkin olan karınız, sevdiği herhangi bir işle de ilgilenemiyor; çünkü o sizden başka bir şeyi sevemiyor, düşünemiyor. O, belki de hastadır; ama sizi üzmemek için bunu saklıyor; belki de sıkılıyor, ama sizin için yaşamı boyunca sıkıntıya katlanacaktır. Sizin çiftlik işlerinize, asıl işlerinize, kitap okumaya ve ava karşı gösterdiğiniz aşırı ilgi onu çileden çıkarıyor, aynı zamanda bu aşırı çalışmanın sizi yıpratmakta ve ölüme yaklaştırmakta olduğunu gördüğü halde katlanıp susuyor. Ama, işte hastalandınız. Sizi seven karınız kendi hastalığını unutup, yorulmaması ve üzülmemesi yolundaki bütün üstelemelerinize karşın, gece gündüz baş ucunuzdan ayrılmıyor; siz de her an üstünüzde, "Sana söylememiş miydim böyle olacağını; ama benim için hepsi bir. Yine de seni bırakmayacağım," diyen üzüntülü, sevecen bir bakış duyumsuyorsunuz. Ertesi gün kendinizi biraz daha iyi duyup başka bir odaya geçiyorsunuz. Oda karmakarışık, soba yanmıyor; tek içebileceğimiz çorba da aşçıya ısmarlanmamış; ilaçlarınız için kimse gönderilmemiş; ama geceyi başucunuzda uykusuz geçirerek bitkin düşen karınız aynı sevecenlik dolu bakışlarıyla size bakıyor; ayak uçlarına basarak yürüyor ve fısıltıyla uşaklara alışık olmadığı, anlaşılmaz buyruklar veriyor. Okumak istiyorsunuz, sizi seven karınız göğüs geçiriyor; kendisine kızacağınızı ve dinlemeyeceğinizi bildiği halde (ki bunlara çok alışıktır) okumamanızın daha iyi olacağını söylüyor; odada biraz dolaşmak istiyorsunuz, bunu da doğru bulmuyor; sizi görmeye gelen arkadaşınızla konuşmanızı istemiyor. Geceleyin ateşiniz yine yükseliyor, biraz dalmak niyetindeyiz ama sizi seven karınız büsbütün zayıflamış, renksiz, gece lambasının kör ışığı altında, karşınızda bir koltuğa ilişmiş, ara sıra ofluyor; yanı başınızda varlığını duyuran en ufak devinim ve soluk alış bile, sizi çileden çıkarıp sinirlendiriyor. Yirmi yıldan beri yanınızdan ayrılmayan; alışık olduğunuz, hizmetine karşılık dolgun aylık alan bir uşağınız var; gündüz iyice uyuyarak gecenin yorgunluğunu

çıkardığından, seve seve, hoşnutlukla işinizi görür, ama karınız onun size hizmet etmesine de razı değil. O, her şeyi yalnızca kendi başına, beceriksiz ve güçsüz parmaklarıyla yapmaya çalışıyor. İşte yine, boşuna bir çabayla elindeki şeyeyi açmaya uğraşırken mumu söndüren, ilacı döken ve tiksinerken size dokunan beyaz parmaklarının devinimlerini izlerken, ona öfkelenmemek elinizden gelmiyor. Sabırsız ve sinirliseniz, ona dışarı çıkmasını rica eder, biraz sonra kapının arkasından, boyuneğen bir sesle ağlayıp ofladığını, fısıltıyla uşağınıza anlamsız bir şeyler söylediğini, duyarlılığı son sınırını bulan kulağınızla duyar ve sinirlenirsiniz. En sonunda, hastalıktan ölmediyseniz, bu hastalığınız sırasında, yirmi gecedan beri hiç uyuyamayan (bunu durmadan size yineleyen), sizi seven karınız, hastalanıp soluyor, acı çekiyor ve işe tümüyle yaramaz bir duruma geliyor. Tam siz iyileşip sağlığınıza kazandığınızda, o özverili sevgisini, elinde olmayarak size ve bütün çevrede bulunanlara aşılana uysal bir üzüntüyle göstermektedir.

Eylemli sevgi dediğim üçüncüsü de; sevdiği kimsenin bütün gereksinmelerini, isteklerini, nazlarını; dahası, kötü niyetlerini bile yerine getirmektir. Böyle bir aşkla seven kimseler, ölünceye dek bağlı kalırlar; çünkü sevgililerini ne denli çok severlerse onları o denli daha yakından tanırırlar, tanıdıkça da sevgileri artar, bütün isteklerini yerine getirmek daha kolay olur. Aşklarından hemen hemen hiç konuşmazlar, konuşsalar da yeteri derecede sevdiklerine inanmadıkları için beceriksiz ve sıkılgandırlar; bunu anlatma biçimleri de hoş ve güzel olmaz. Böyle âşıklar, sevdiklerinin kötü ahlakını beğenirler; çünkü onların bu kötü huyları, kendilerine daha yeni isteklerini yerine getirme fırsatını verir. Sevilmelerini isterler; bu konuda kendi kendilerini aldatır ve inandırırılar bile; bu isteklerine kavuşmaları onları mutlu kılar. Sevilmeseler de aşkları değişmez. Tapındıkları kimselerin mutlu olmalarını diledikleri gibi, ellerinde olan bütün maddi manevi, küçük büyük araçlarla, her zaman onların mutluluğunu sağlamaya çalışırlar.

İşte, Sofya İvanovna'nın gözlerinde, her davranışında ve söylediği her sözde Lübov Sergeyevna'ya, yeğenleri olan Dimitri ile Varenka'ya; dahası, Dimitri beni sevdiği için, bana karşı da beslediği böyle eylemli bir sevgi seziliyordu.

Epey zaman geçtikten sonra, ben Sofya İvanovna'nın tam değerini anlayabildiğim sırada, aklımı bir soru kurcaladı: Sevgiyi bütün gençliğin anladığı gibi değil de, bambaşka bir yolda anlamaya çalışan Dimitri, niçin birdenbire anlaşılmasız bir kadın olan Lübov Sergeyevna'ya delicesine âşık oluyor da, her zaman gözü önünde bulunan, kendisini seven içten Sofya İvanovna'nın yalnızca bazı erdemleri olduğunu kabul etmekle yetiniyor? Nasıl da doğru söylemişler, "Kimse kendi yurdunda peygamber olamaz," diye... İkisinden biri: Ya insanlar, gerçekten iyi olmaktan çok, kötüdürler; ya da iyilikten çok, kötülüğe eğilimlidirler. Lübov Sergeyevna'yı tanıyalı pek çok olmamıştı; oysa onun, doğduğundan beri teyzesi tarafından sevildiğini biliyordu.

XXV

ÇEVREYİ TANIMAYA BAŞLIYORUM

Galeriye döndüğümde, düşündüğümün tersine, kimse benden söz etmiyordu. Varenka okumuyor, kitabını bir yana bırakmış, boyun bağına düzeltip gözlerini kırparak aşağı yukarı gezinen Dimitri ile büyük bir tartışmaya girmişti. Görünürdeki nedeni İvan Yakovliç ve boş inançlar olan tartışmanın bu denli sıcak oluşunun asıl nedeninin başka olduğu; daha çok bütün aileyi yakından ilgilendirdiği görülüyordu. Kontesin ve Lubov Sergeyevna'nın sessizce oturup her sözcüğü dikkatle dinleyişlerinden, tartışmaya katılmak istedikleri anlaşılıyordu; ama kendilerini tutuyorlar; düşündüklerini dile getirmeyi, biri Varenka'ya, öteki Dimitri'ye bırakıyordu. Odaya girdiğimde, Varenka bana pek ilgisiz bir bakışla baktı; tartışmanın onu çok ilgilendirdiği anlaşılıyordu. Benim de söylediklerini işittiğimi sanıyor ya da işitmeme önem vermiyormuş gibi görünüyordu. Varenka ile aynı düşüncede olduğu görülen kontesin de bakışlarında aynı anlam vardı. Dimitri ise, yanımda tartışmayı daha ateşli sürdürmeye girişti; Lübov Sergeyevna da gelişimden korkmuş gibi oturanların hepsine dönerek:

"Yaşlılar doğru söylüyorlar: si jeunesse savait, si vieillesse pouvait," dedi. (16)

Ama bu atasözü tartışmaya son veremediği gibi, Lübov Sergeyevna ile arkadaşımın haksız oldukları kanısına varmama neden oldu. Bu ailenin ufak tefek tartışmalarında bulunmam beni biraz sıkıysa da, bir yandan da bu tartışmada aile bireylerinin birbirlerine karşı olan duygularını görmek ve yanımda çekinmeyerek açıkça konuşmalarına tanık olmak hoşuma gidiyordu.

Bir ailenin bireylerini yıllarca aynı yapmacık, ama görgü kurallarına uygun perde altında görüyorsunuz; ama onların birbirleriyle gerçek ilişkileri sizin için bir giz olarak kalıyor. Bu gibi şeylere yaşamda çok raslanır. (Dahası, gördüğüme göre bu perde ne denli kalınsa -ki perdenin bu durumu güzelliğini artırıyor- bizden gizlenen gerçeğin kabalığı o oranda çoktur.) Bakarsınız, bir gün böyle bir aile arasında, görünürde hiç önemi olmayan bir ziyaret ya da aile reisinin atlarıyla ilgili bir konuşma açılır ve birdenbire bu tartışma hiç yoktan alevlenir; öyle ki, bu tartışmayı çözümlmek için, perde arkası dar gelir. Tartışanların dehşetine, dinleyenlerin de şaşkınlığına karşın, bütün gerçek ve kaba yönler olduğu gibi sırttır. Artık hiçbir şeyi gizleyemeyen perde,

işe yaramaz bir savaşın içinde olan iki yan arasında sallanarak, yalnızca sizi şimdiye dek uzun zaman aldattıklarını anımsatır. Çoğu kez, insana, başını bütün hızıyla duvara vurmak, çoktan beri kanayıp ağrıyan yaraya hafifçe dokunmaktan daha kolay gelir. Dokunulduğunda insana çok acı veren bu gibi yaralar, hemen hemen her ailede bulunur. Nehlüdovların da bu sızısı, annesiyle kız kardeşinde kıskançlık değilse de, aile duygusunu inciten, Dimitri'nin Lubov Sergejevna'ya şaşkırtıcı sevgisiydi. Bu yüzden olacak ki, İvan Yakovliviç ve boş inançlar konusundaki tartışmanın bütün aile için çok ciddi bir anlamı vardı.

Ezgili sesiyle, her sözcüğü açık açık söyleyen Varenka:

- Herkesi güldüren ve başkalarınca aşağı görülen şeylerde, sen hep olağanüstü bir yan bulmaya çalışırsın, dedi.

Dimitri sinirli bir devinimle başını kız kardeşinden ters yöne çevirdi:

- Önce, İvan Yakovliviç gibi olağanüstü bir insan için ancak çok düşüncesiz bir kimse böyle konuşabilir. Sonra da, sen gözünün önünde duran iyi bir şeyi özellikle görmek istemiyorsun, dedi.

Yanımıza dönen Sofya İvanovna birkaç kez bana ve tartışanlara ayrı ayrı baktı; kendi kendine konuşur gibi iki kez ağızını açtı; derin bir "Ah!" çekti, sonra Varenka'ya kitabını uzatarak elini sevecenlikle okşadı:

- Varya, lütfen daha çabuk okur musun? Acaba onu yeniden buldu mu? Bunu öğrenmeyi çok istiyorum, dedi (sanırım romanda bir buluşma konusu da yoktu). Kanıt olarak hazırladığı düşüncelerini altüst edip sözünü kestiği için ona kızan Dimitri'nin küskün bakışlarına aldırmadan:

- Mitya, hava serinledi, dişlerinin yine ağrıması için yanağını bağlasan çok iyi edersin canım, dedi.

Varenka bırakmış olduğu kitabı yeniden okumaya başladı.

Bu küçük kavga, ailenin rahatını ve oturan kadınların arasındaki içten uyumu hiç de bozmadı.

Aslında, Kontes Maria İvanovna'nın yönettiği bu aile toplantısı, benim için pek çekiciydi; onda bu türden mantıklı bir yalınlık ve güzellik vardı. Bende uyanan bu duyguların kaynağı, çevremdeki şeylerin temizliği, güzelliği, sağlamlığıydı.

Örneğin çingirak, kitabın cildi, koltuklar, masalar; korse giyen kontesin çok dik oturuşu, aklaşmış buklelerini saklamadan herkese göstermesi; daha ilk kez karşılaşmamıza karşın bana Nikolas ya da "O" demesi; ilgileri; okuma, dikiş ve kadınların ellerinin olağanüstü beyaz oluşu gibi. (Bu aileden olanların ellerinde bir özellik vardı; çok kırmızı olan el ayalarıyla apak olan üst kısım, sanki birbirine eklenmiş gibiydi.) Bu aile bireylerinin birbirlerine çok benzeyen bir özelliği de, her sözcüğü ya da tümceyi, bütün inceliklerini gözeterek son sesine dek çok açık söylemeleri; çok temiz Rusça ve Fransızca konuşmalarıdır. Bunların hepsi, özellikle bu ailenin benimle bir büyük insanla konuşur gibi pek ciddi ve yalın konuşmaları, düşüncelerimi söylerken beni dinlemeleri; kendi düşüncelerini de bana söylemeleri; bunlara hiç alışık olmadığım için üstümdeki üniformanın parlak düğmelerine ve mavi kol kapaklarına bakmayarak, bana birdenbire, "Sizinle ciddi konuşabileceğimizi mi sanıyorsunuz? Haydi bakalım dersiniz!" diyeceklerinden korkuyordum. Bütün bunlar üzerimde öyle izler bıraktı ki bunlar sayesinde aralarında artık hiç sıkılganlık duymuyordum. Arada sırada ayağa kalkarak yer değiştirebiliyor ve Varenka'dan başka herkesle özgürce konuşabiliyordum. Varenka ile olan bu ilk tanışmamızda bu kadar çok konuşmayı bir görgüsüzlük, başkalarının da hoş görmeyeceği bir davranış sanıyordum.

Okuma sırasında onun hoş ezgili sesini dinlerken, kimileyin ona, kimileyin bahçedeki, yağmurdan kararmış yuvarlak lekeli çiçekliğin kumlu yoluna; biraz önce bizi ıslatan saydam ve arasından göğün maviliği görünen renksiz buluttan hâlâ dökülmekte olan seyrek yağmur damlalarına; yaprakları ıslak ıhlamur ağaçlarına; sonra yağmurdan ıslanmış yaşlı, gür kayın ağaçlarını aydınlatarak batmakta olan güneşin son kızıl ışıklarına ve yeniden Varenka'ya bakıyor; kendi kendime, "Hayır, ilk kez görüldüğü gibi hiç de çirkin değil," diye düşünüyordum.

Kendi kendime, "Yazık ki ben âşığım ve Varenka da Soniçka değil; yoksa hemencecik bu ailenin arasına katılmak pek hoş olurdu. Birdenbire hem annem, hem teyzem, hem de karım olmuş olurdu," diyordum. Bunu düşünürken okumakta olan Varenka'ya dikkatle baktım. Onu büyülediğimi, onun bana kesinlikle bakması gerektiğini içimden geçirdim. O, başını kitaptan kaldırarak bana baktı, göz göze geldik, başını çevirdi:

- Yağmur hâlâ durmadı, dedi.

Birden tuhaf bir duyguya kapıldım; şimdi içinde bulunduğum durumu daha önce de yaşamış olduğumu, şimdi yaşadığımın bunun yinelenmesi olduğunu düşündüm. O zaman da şimdiki gibi ince ince yağmur yağıyor, kayın ağaçlarının arkasından güneş batıyor, o okuyor, ben onu seyrediyordum. Sonra onu büyülediğimi, onun da bana baktığını, bir kez daha anımsadım.

"Acaba o mu? Acaba başlıyor mu?" diye kendi kendime düşünüyordum. Ama çok geçmeden onun, düşlemimde yaşattığım kadın olmadığı, henüz hiçbir şeyin başlamadığı kanısına vardım.

Her şeyden önce, Varenka güzel değildi; bildiğimiz küçük hanımlardandı. Onunla pek olağan bir biçimde tanışmıştık; oysa öteki, olağanüstü ve bambaşka olacak, onunla hiç umulmadık bir yerde tanışacağız. Bu ailenin hoşuma gitmesi de, belki benim deneyimsizliğimden, toyluğumdan ileri geliyordu. Yaşamımda buna benzer birçok aileyle karşılaşabileceğimi düşündüm.

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Gençlik yıllarım Cilt2

LEV TOLSTOY

GENÇLİK

II

Ruşçadan Çevirenler:

Râna Çakıröz - Cengiz Ekinci

75. yıl coşkusuyla...

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüşüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı

Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

GENÇLİK

II

XXVI

İYİ YANLARIMI GÖSTERİYORUM

Çay içileceği zaman okumadan vazgeçildi; hanımlar aralarında, tanımadığım insanlardan, bilmediğim şeylerden konuşmaya başladılar. Bana sevgi ve içtenlik göstermekle birlikte, bu konuşmayı toplumsal durumumu ve yaş farkımı anımsatmak için yaptıklarını sanıyordum.

Biraz önce susmanın acısını çıkartmak için aramızda geçen ve benim de katılabileceğim bir konuda konuşurken, üzerimdeki üniformanın onurunu düşünerek çok zeki olduğumu ve özgün düşüncelerim bulunduğunu göstermek istiyordum.

Yazlıkla ilgili bir konu açılır açılmaz, ben birdenbire Prens İvan İvanoviç'in Moskova yakınlarında bir köşkü bulunduğunu ve bu köşkü görmek için Londra ve Paris'ten bile gelenler olduğunu; çevresinin üç yüz seksen bin ruble değerinde bir parmaklıkla çevrildiğini; Prens İvan İvanoviç'in çok yakın bir akrabam olduğunu; bugün orada yemek yediğimi; beni de bütün yazı geçirmek üzere oraya çağırdığını sıralayıverdim. Sonra çok gittiğim için köşkü çok iyi tanıdığımı; bütün bu parmaklıkların, köprülerin gösterişinin, lüksün, hele köy gibi bir yerde olunca, hiç hoşlanmadığımı için beni ilgilendirmedini söyledim. Köyde olunca insanın her şeyinin köye yakışır bir biçimde olmasını sevdiğimi ekledim. Bu görkemli ve katmerli yalanı söyledikten sonra, öyle

utanıp kızardım ki sanırım herkes söylediklerimin yalan olduğunu farkına varmıştır. O sırada bana çay fincanını uzatmakta olan Varenka ile yüzüme bakan Sofya İvanovna; ikisi de, benden başlarını çevirerek başka bir konuda konuşmaya başladılar. Yüzlerinde, sonraları sık sık rasladığım iyi yürekli insanların, kendilerine aslı astarı olmayan şeyler anlatan gençlerin söyledikleri karşısında yüzlerinde beliren, "Nasılca yalan söylediğini biliyoruz; bunu niçin yapıyorsun a zavallı çocuk?" gibi bir anlam vardı.

Prens İvan İvanoviç'in bir köşkü olduğunu anlatışım bugün onda yemek yediğimi, onunla akraba olduğumuzu göstermek için daha iyi bir neden bulamadığımdandır. Ancak üç yüz seksen bin ruble değerinde olan parmaklığından ve Prens İvan İvanoviç'e sık sık gittiğimden niçin söz ettim? Bunu kendim de iyi bilmiyordum. Prens ya Moskova'da ya da Napoli'de yaşadığı için ona gitmediğim gibi gidemeyeceğimi de Nehludovlar çok iyi biliyorlardı. Çocukluğumda, yeniyetmeliğimde, sonraları olgun çağımda da yalan söylediğimi asla anımsamıyorum; tersine, aşırı içten ve açık konuşma alışkanlığım vardı, diyebilirim. Ama gençliğimin bu ilk yıllarında, sık sık içimde tuhaf bir duyguyla, hiç nedeni yokken inanılmayacak derecede yalan söylemek isteğini duyardım. "İnanılmayacak derecede" diyorum, çünkü öyle abartılı konuşuyordum ki, bunların yalan olduğu hemen ortaya çıkıyordu. Bu garip eğilimin başlıca nedeni, bence kendimi olduğumdan bambaşka bir insan gösterme isteğiyle yalanlarımı söyleyerek bir türlü gerçekleşmeyen, o erişilmez insan olmak isteğiydi.

Akşama doğru yağmur dinmişti. Çaydan sonra, havanın dingin ve açık olduğunu gören kontes, hepimize çok sevdiği aşağı bahçeye inip gezmeyi önerdi. Her zaman özgün kalmak amacına bağlı olan ben, kendim ve kontes gibi akli başında insanların, sıradan incelik gösterme tavrının üstünde olmamız gerektiğini düşünerek; amaçsız hiçbir gezinti yapmayı sevmediğimi ve ancak yalnız başıma gezmekten hoşlandığımı söyledim. Söylediklerimin doğrudan doğruya bir kabalık olduğunu düşünememiştım; hem o zamanlar sıradan iltifatlar etmek ne kadar ayıpsa, bazı şeyleri de kabalık derecesine varan bir açıklıkla söylemenin öyle özgün ve hoş bir şey olduğunu sanıyordum. Bununla birlikte, verdiğim yanıtlardan hoşnut kalarak herkesle birlikte gezmeye çıktım.

Kontesin sevdiği yer ta aşağıda, bahçenin en ıssız yerinde bulunan oval havuzun üstündeki küçük bir köprüydü. Buradan görünen görünüm, küçük olmakla birlikte hoş ve anlamlıydı. Biz sanatı doğayla karıştırmaya öyle alışmışız ki, sanatta raslamadığımız doğa olguları çoğu zaman bize doğal gelmez; resimlerde gördüğümüz doğa sanki yapay gibidir; bize hep basmakalıp görünür. Kimi gerçekçi doğa resimleri de, çoğu kez bir örnek olup aynı şeyi anlattığından bize çok sıradan gelir. Kontesin sevdiği yerden görünen görünüm de bunlardan biriydi. Çevresini otların bürüdüğü küçük bir havuz vardı, onun hemen arkasında değişik yeşillerin birbirine karıştığı, çalılıklar ve kocaman yaşlı ağaçlarla örülü dik bir tepe yükseliyordu. Bu tepenin eteğinde, havuzun üstüne eğilen ve kalın köklerinin bir bölümüyle havuzun kıyısındaki nemli topraklara tutunan, tepesini uzun akçakavak ağacına dayayıp kıvrıkcık dallarını havuzun durgun suları üzerine sarkıtmış bir kayın ağacı vardı. Havuzun durgun yüzüne sarkan bu dallar ve çevredeki yeşillikler suya yansıyor.

Kontes başını sallayarak, hepimize birden:

- Bakın ne güzel! dedi.

Her şey konusunda kendime özgü bir yargım olduğunu göstermek isteğiyle:

- Evet, olağanüstü; ama fazlasıyla yapma bir dekoru andırıyor, dedim.

Kontes söylediklerimi hiç duymamış gibi görünümü zevkle seyrediyor ve kız kardeşiyle Lubov Sergeevna'ya dönerek, görünümün en çok hoşuna giden bazı yerlerini, sarkan eğri bir dalı ve onun sudaki yansımalarını gösteriyordu. Sofya İvanovna bunların hepsinin çok güzel olduğunu ve kız kardeşinin de burada saatlerce vakit geçirdiğini söylüyordu ama bunu yalnızca kontesi hoşnut etmek için yaptığı belliydi. Çok sevmek özelliği olan insanların, doğa güzelliklerine çoğu kez ilgisiz kaldıklarına tanık olmuşumdur. Lubov Sergeevna da bizim gibi hayran olmakla birlikte, arada sırada, "Bu kayın ağacı nasıl oluyor da devrilmeden duruyor? Bu durumda daha çok durabilir mi?" gibi sorular soruyor ve sürekli, yaşamında sokağa ilk kez çıkmış gibi büyük bir telaşla tüylü kuyruğunu sallayarak eğri bacaklarıyla köprünün üstünde aşağı yukarı koşan Suzetka'ya bakıyordu. Dimitri annesiyle, ufkun dar bir çerçevesi içine giren bir görünümün hiçbir zaman güzel olmayacağını tartışarak onu inandırmaya çalışıyordu. Varenka, hiçbir şey söylemiyordu. Başımı çevirip ona baktığımda, köprünün parmaklığına dayanmış, bana yan durmuş olarak önüne baktığını gördüm; sanırım bir şey dikkatini çekiyor, dahası, onu heyecanlandırıyordu. Çünkü kendisini unuttuğu gibi, çevreden kendisine bakanların da ayırımında değildi. İri gözlerinde öyle bir dikkat, öyle dingin ve açık düşüncelerin yansımaları okunuyordu, duruşunda öyle bir özgürlük vardı ki, ufak tefek olmasına karşın görkemli ve ağırbaşlı görünüyordu. Onun bu görünümü beni birdenbire öyle şaşırtmıştı ki, yine içimden, "Acaba başlıyor mu?" diye sordum ve bu soruya yanıt olarak, kendi kendime, Soniçka'ya âşik olduğumu, Varenka'nın da yalnızca bir küçükhanım ve arkadaşımın kız kardeşi olduğunu düşündüm. Ama Varenka o anda pek hoşuma gitmişti ve bunun için de onu üzecek bir şey söylemek ya da yapmak gibi, içimde ne olduğunu kendim de anlayamadığım bir istek uyandı.

Söylediklerimi Varenka'nın duyabilmesi için ona daha da yaklaşarak arkadaşşıma:

- Biliyor musun Dimitri, bence sivrisineksiz de olsa, burası güzel değil, ama şimdi (elimi alınma vurarak gerçekten bir sivrisineği öldürdükten sonra) burası büsbütün kötü dedim.

Varenka bana bakmadan:

- Sanırım doğayı sevmiyorsunuz, dedi.

Ben:

- Bence bu yararsız ve boş zaman geçirmekten başka bir şey değildir, diye yanıt verdim.

En sonunda onu kızdıracak, aynı zamanda da özgün bir şey söyleyebildiğim için hoşnut oldum. Varenka bana acıyormuş gibi kaşlarını hafifçe kaldırarak, deminki gibi sessizce ileri bakmaya başladı.

Ona biraz gücenmiştim. Bununla birlikte, onun dayanıp durduğu köprünün gri boyalı solmuş parmaklığı, eğilmiş kayın ağacının sarkmış dallarıyla birleşmek istiyormuş gibi duran havuzdaki yansımalar, bataklık kokusu, alınımdaki sivrisineğin ezilmesinin bende bıraktığı duygu, onun dikkatli bakışları, ağırbaşlı duruşu, sonraları hiç ummadığım zamanlarda sık sık düşlemimde canlanırdı.

XXVII

DİMİTRİ

Gezintiden sonra eve döndüğümüz zaman, Varenka bu akşam, her akşamki gibi şarkı söylemek istemedi; ben de kendime öyle güveniyordum ki, bu isteksizliğinin benim yüzümden, köprüde söylediklerime karşılık vermek isteğinden doğduğunu sanıyordum. Nehludovların akşam yemeği yeme alışkanlıkları yoktu; erkenden odalarına dağılırlardı. Bugün de Dimitri'nin dişleri ağrıdığı için (bunu Sofya İvanovna bilmiş gibi önceden söylemişti), Dimitri de, ben de onun odasına her zamankinden daha erken çekildik. Ben üstümdeki üniformaya yakışır biçimde davrandığım ve herkesin hoşuna gittiğim kanısıyla pek hoşnuttum. Dimitri ise tersine, tartışmadan ve diş ağrısından olacak, hiçbir şey söylemiyor, yüzü gülmüyordu. Masanın başına geçip oturdu; yaptığı ve ilerde yapması gereken işleri akşamları yazdığı defteri ve anı defterini çıkardı. Durmadan yüzünü buruşturarak, her dakika elini yanağına götürerek, deftere epeyce bir şeyler yazdı. Sofya İvanovna'nın gönderdiği, dişlerinin ağrıyıp ağrımadığını ve pansuman yapmak isteyip istemediğini sormaya gelen oda hizmetçisine:

- Beni rahat bırakın, diye bağırdı; sonra yatağımın hemen yapılacağını ve kendisinin de hemen döneceğini söyleyerek Lubov Sergejevna'nın yanına gitti.

Odada yalnız kalınca, kendi kendime, "Yazık ki Varenka güzel olmadığı gibi Soniçka da değil. Yoksa üniversiteyi bitirdikten sonra onlara gidip evlenme önerisinde bulunmak hoş olurdu; ona, 'Kontes artık genç değilim ve sizi ateşli bir aşkla sevecem; ama hep bir kardeş gibi seveceğim'; annesine, 'Size karşı şimdiden saygı besliyorum'; Sofya İvanovna'ya da, 'Sizin değerinizi biliyorum,' derdim, diye düşündüm; ondan, benim karım olmak isteyip istemediğini söylemesini doğrudan doğruya, açıkça rica ederim; o, bana elini uzatarak, 'Evet,' der; ben de onun elini sıkarak, 'sevgimi sözlerimle değil davranışımınla kanıtlarım,' diye düşleliyordum. Sonra birdenbire aklıma geldi: Ya Dimitri birdenbire Luboçka'ya âşık oluverirse (Luboçka onu seviyor ya) ve onunla evlenmek isterse? O zaman, ikimizden biri evlenmeyecekti. Bu çok güzel olurdu. Bakın o zaman ne yapardım: Bunun hemen ayrımına varır ve Dimitri'ye gidip, "Arkadaş, duygularımızı boşuna birbirimizden saklıyoruz. Kız kardeşine olan aşkım ancak benimle birlikte ölecek; ama ben hepsini biliyorum. Sen benim en tatlı umutlarımı kırarak mutluluğumu yıktın. Ama Nikolay İrtenev bütün yaşamını alt üst etmene karşılık sana ne diyecek biliyor musun?" Luboçka'nın elinden tutarak yanına götürüp, "Al kardeşimi," diyecek; o, "Hayır, bunu kabul edemem," diye yanıt verecek; ama ben, "Hayır, Kont Nehludov... siz Nikolay İrtenev'den daha yüce gönüllü olamazsınız. Dünyada ondan daha yüce gönüllü bir insan yoktur!" diyecek ve selam verip dışarı çıkacaktım. Dimitri ile Luboçka gözyaşları arasında özverilerini kabul etmemi dileyerek arkamdan bakacaklardı. Varenka'ya âşık olmuş olsaydım, bunu kabul eder ve çok mutlu olabilirdim. Bu düşlemlerim öylesine hoştu ki, onları arkadaşşıma açmayı çok istiyordum; ama birbirimize her şeyi olduğu gibi söylemeye söz verdiğimiz halde, bunu söylemeyi göze alma gücünü kendimde bulamıyordum.

Dimitri, Lubov Sergejevna'nın yanından dişine ilaç konmuş olarak geldi. Acısı daha artmış, bunun için sinirleri büsbütün bozuk dönmüştü. Yatağım henüz yapılmamıştı. Dimitri'nin uşağı, yatağın nereye yapılacağını ona sormak üzere geldi. O ayağını yere vurarak:

- Cehennemin dibine... diye uşağı kovdu; ama çocuk dışarıya çıkar çıkmaz, her defasında biraz daha sesini yükselterek:

- Vaska! Vaska!.. Vaska!.. Benim yattığım yere yap! diye bağırdı.

Ben:

- Hayır... Yerde ben yatsam daha iyi olur, dedim.

Dimitri aynı sinirli sesiyle:

- Hepsi bir, yatağı yap da nereye olursa olsun, dedi.Vaska yatakları sersene! diye ekledi.

Ama Vaska, söylenenleri anlamamış gibi kımıldamadan duruyordu.

Dimitri birdenbire daha da köpürerek:

- Ne duruyorsun Vaska? Yatakları sersene!.. Sersene! diye bağırdı.

Ama Vaska hâlâ bir şey duymamış gibi korkudan hiç kımıldamıyordu.

- Sanırım sen beni çileden çıkarmaya, öldürmeye niyet ettin!

Dimitri bunları söyledikten sonra iskemlesinden fırlayarak çocuğa doğru koştu ve var gücüyle yumruklarını kafasına birkaç kez indirdi. Vaska hemen dışarı fırladı. Onun arkasından kapıya kadar gittikten sonra duran Dimitri, bir an için bana baktı. Bir dakika önce yüzündeki öfkeli ve sert anlatım birdenbire pek dingin, utangaç, acıma dolu, çocukça bir bakışa dönüştü ki, ona acıdım ve bakmamak için kendimi ne kadar zorladıysam da bunu yapmak bir türlü elimden gelmedi. Bana hiçbir şey söylemedi; uzun zaman konuşmadan, yalnızca ara sıra, başışlamamı dileyen gözlerle bana bakarak odada aşağı yukarı dolaştı. Sonra masanın gözünden bir defter çıkardı, içine bir şeyler yazdı. Ceketini çıkararak özenle katladı; sonra kutsal resimlerin asılı olduğu köşeye yaklaşarak büyük beyaz ellerini göğsüne kavuşturdu ve dua etmeye başladı. Bu dua o kadar uzun sürdü ki, Vaska yatağı getirmeye, benim fısıldayarak söylediğim gibi yere sermeye zaman bulabildi. Soyunarak, yere serilen yatağıma uzandım. O hâlâ dua ediyordu. Dimitri'nin biraz kamburumsu sırtına, secdeye vardığında tuhaf bir uysallık anlatan önümdeki tabanlarına bakarken, onu eskisinden daha çok sevmeye başladım; sürekli, "Kız kardeşlerimiz konusundaki düşüncelerimi söylesem mi, söylemesem mi?" diye düşünüyordum. Duayı bitirdikten sonra o da yanıma uzandı, başını eline dayayarak uzun zaman sessizce, sevecenlikle ve çekingen bir bakışla bana baktı. Bu durum ona pek ağır geliyor gibiydi, ama onda kendisini cezalandırmak isteyen bir durum vardı. Bakarken gülümsedim, o da gülümsedi:

- Kötü bir davranışta bulunduğumu niçin söylemiyorsun? Şimdi sen de bunu düşünüyordun değil mi?

Başka bir şey düşündüğüm halde, gerçekten bunu düşünüyormuşum gibi davranarak:

- Evet, yaptığın çok kötüydü. Bunu senden asla beklemiyordum (o dakika ona sen diye seslenmekten büyük bir hoşnutluk duyuyordum). Dişlerin nasıl? diye ekledim.

- Biraz hafifledi, dedi. Sonra birdenbire, ah Nikolinka dostum! Ne kötü bir insan olduğumu biliyorum, Tanrı da bunu görüyor, ama iyi olmayı nasıl istiyorum bir bilsen; Tanrı'ya her dakika bunun için dua ediyorum, dedi. (Bunları söylerken sesi öyle dokunaklıydı ki, neredeyse parlayan gözlerinden yaşlar dökülecekti.) Ama ne yapayım, çok kötü, iğrenç bir huyum var. Ne yapmalı bilmem ki? Kendimi tutmaya, düzeltmeye çalışıyorum; ama birdenbire olamıyor doğallıkla; hem bunu yalnız başıma başarmaya da olanak yok. Birinin bu yönden beni desteklemesi ve yardım etmesi gerek. İşte Lubov Sergejevna beni anlıyor ve bu konuda bana çok yardım ediyor. Bir yıl içinde ahlak bakımından epeyce düzeldiğimi anı defterindeki notlarımdan anlıyorum, diye ekledi; yaptığı bu açıklamadan sonra, daha dingin bir sesle ve o zamana dek görmediğim bir sevecenlikle, böyle bir kadının etkisinin ne büyük bir değeri var, görüyor musun? Aman Tanrım, onun gibi bir arkadaşla yaşamımı kazandığım zaman baş başa yaşamamız ne zevkli olacak; onun yanındayken bambaşka bir insan oluyorum, dedi.

Bundan sonra Dimitri evlenmesi, köyde geçirecekleri yaşam ve kendisini olgunlaştırmak için yapacağı çalışmalar konusundaki tasarılarından söz etmeye başladı ve birdenbire:

- Ben köyde yaşayacağım, sen de bana konuk geleceksin; belki o zamana dek Soniçka'yla evlenmiş olursun; çocuklarımız da birlikte oynayacaklar. Bunların hepsi de çok saçma ve gülünç; ama, olmayacak şeyler de değil, dedi.

Ben gülümsedim. Kız kardeşiyile evli olmamın daha iyi olacağını düşünerek:

- Elbette. Niçin olmasın? dedim.

O biraz sustuktan sonra:

- Biliyor musun; sana bir şey söyleyeyim mi? Sen Soniçka'ya âşık olduğunı sanıyorsun ama, bunların hepsi boş şeyler, asıl aşkın ne olduğunu sen daha bilmiyorsun.

Onunla hemen hemen düşüncesiz olduğum için, hiç karşı çıkmadım. İkimiz de bir an için sustuk; söze o başladı:

- Bugün çok sinirli olduğumu, Varenka ile kötü bir biçimde tartıştığımı sanırım sezmişsindir. Bunların, özellikle senin yanında olması hiç de hoşuma gitmedi. Kimi konularda yanlış düşünceleri olmakla birlikte, o çok iyi, çok sevimli bir kızdır. Yakında sen de onu daha iyi anlarsın.

Konuşurken, benim âşık olmadığım konusunu, kız kardeşini övmeye çevirmesi beni çok sevindirerek yüzümün kızarmasına yol açtı. Ama ben yine de kız kardeşinden hiç söz etmedim ve başka şeylerden konuştuk.

Böylece horozların ikinci kez ötüşüne dek söyleştik; Dimitri mumu söndürüp de yatağına girdiğinde tan atmaya başlamıştı.

- Artık uyuyalım, dedi.

Ben de tek bir sözcükle:

- Uyuyalım, dedim.

- Eh... Demek böyle...

- Evet. Yaşamak çok zevkli, değil mi?

O, neşeli, okşayıcı gözlerini ve çocukça gülümsemesini karanlıkta gözlerimde canlandıran bir sesle:

- Evet. Yaşamak çok zevkli, dedi.

XXVIII

KÖYDE

Ertesi gün, Volodya ile birlikte posta arabasıyla köye doğru yola çıktık. Yolda Moskova'yla ilgili anılarımı yoklarken Sonıçka Valahina'yı ancak beş istasyon geçtikten sonra geç vakit anımsadım. Kendi kendime, "Çok tuhaf değil mi? Âşık olduğumu tümüyle unuttum, sevgilimi düşünmeliyim," diyordum. Onu yolda düşünülebileceği gibi, karmakarışık ama canlı olarak düşünlemeye başladım. Bu düşlemlerimi de o dereceye vardırımdı ki, köye geldikten sonra bir iki gün nedense bütün evdekilere, özellikle yüreğimdeki duyguları kendisine biraz çıtlattığım ve bu gibi işlerde bilgisi olduğuna inandığım Katenka'ya karşı çok düşünceli ve üzgün görünmeyi gerekli gördüm. Bu konuda kendimi ve başkalarını ne denli aldatmaya çalıştımsa da, âşıklarda göre çarpan davranışlara bilerek öykünmeye ne denli yeltendimse de, ancak iki gün kadar, o da ara sıra, en çok akşamları âşık olduğumu anımsadım; sonunda benim için yeni olan köy yaşamına ve uğraşlarına dalınca, Sonıçka'ya olan sevgimi büsbütün unuttuverdim.

Petroskoe'ye gece yarısı gelmişiz. Ben öyle derin bir uykuya dalmıştım ki ne evimizi, ne kayın ağaçlı yolu ve ne de çoktan dağılıp yatmaya giden evdekileri gördüm. Kamburu çıkmış yaşlı Foka, yalınayak, sırtında karısının pamuklu hırkası, elinde mum olduğu halde bize kapıyı açtı. Bizi görünce sevincinden titreyerek omuzlarımızdan öptü, ivedi yatağını topladı ve giyinmeye başladı.

Sofayla merdivenleri geçerken uykum henüz açılmış değildi. Ama, girişte kapının kilidiyle sürmesi, çapraz olarak yayılan yolluk, sandık, eskisi gibi eriyen mum yağlarıyla dolu eski şamdan, henüz yakılmış olan eğri ve soğuk mumdan düşen gölgeler, anımsadığıma göre arkasında üvez ağacı bulunan ve her zaman tozlu olup hiç açılmayan iki katlı pencere; bunların hepsi bana öyle yakın, öyle anı dolu, tek bir anlamı olacak denli birbirine kaynaşmış gibi geldi ki, birdenbire bu eski sevimli evin okşayışını üstümde duyumsadım. Elimde olmayarak, kendi kendime, "Nasıl oldu da böyle uzun zaman biz, yani ben ve evimiz birbirimizden ayrı kalabildik?" diye sordum; öteki odalarda bir değişiklik olup olmadığını anlamak için kapıdan fırladım. Her şeyi eskisi gibi, yalnızca biraz küçülmüş, kendimi de büyümüş, ağırlaşmış, kabalaşmış gibi buldum. Böyle olmakla birlikte, evimiz beni olduğum gibi, sevecen kucağına sevinçle alarak, gördüğüm her yaygı, her pencere, merdivenin her basamağı, evdeki bütün sesleri içimde sonsuza dek yiten mutlu günlerin birçok yüzlerini, duygularını, olaylarını canlandırıyordu. Bizim çocukken yattığımız odaya geçtik. Çocukları korkutan düşlemler, eskisi gibi köşelerde ve kapı arkalarında gizleniyorlardı. Konuk odasına girince, oradaki hâlâ değişmemiş olan bütün o eşyalarda annemizin okşayıcı, sevecen sevgisinin izlerini duyumsadım. Salondayız, burada çocukluğumuzun gürültülü, şakrak neşesi, kendisinin yeniden uyandırılmasını bekliyormuş gibi duruyordu. Foka'nın bizi götürdüğü ve yataklarımızı hazırladığı dinlenme odasında her şey; ayna, paravana, eski kutsal resim, beyaz kâğıtla sıvalı olan duvarın her pürüzü, artık asla geriye dönmeyecek olan şeyleri; acıları ve ölümü anımsatıyor gibiydi.

Biz yataklarımıza uzandık, Foka da iyi geceler dileyerek yanımızdan ayrıldı. Volodya:

- Maman bu odada ölmüştü, dedi.

Ona karşılık vermeyerek kendimi uyur gibi gösterdim. Bir şey söylemiş olsaydım, kesinlikle ağlardım. Ertesi sabah uyandıgımda babam daha giyinmemiş, ayağında yumuşak çizmeler, sırtında sabahlık ve ağzında sigarasıyla Volodya'nın yatağına oturmuş, onunla konuşup gülüşüyordu. Neşeli bir tavırla Volodya'nın yanından kalkarak bana yaklaştı, iri eliyle yanağıma vurduktan sonra yanağını dudaklarıma uzattı.

Kendine özgü neşeli bir okşayışla, parlayan küçük gözleriyle beni dikkatle süzerek:

- Aferin diplomat, teşekkür ederim. Volodya, sınavları iyi verdiğini söyledi. Bravo delikanlı... Görüyorum ki, kendini yaramazlığa kaptırmasan, sen de iyi bir çocuksun, teşekkür ederim dostum. Şimdi burada zamanımızı iyi geçirmeye bakalım; kışa doğru da belki Petersburg'a taşınırız; yazık ki av mevsimi geçti. Yoksa sizleri çok iyi eğlendirirdim. Voldemar, sen tüfekte ava çıkabilir misin? Çevrede istediğinden çok kuş var, belki bir gün ben de seninle gelirim. Kışın da umarım Petersburg'a taşınırız. Sizler birçok insan tanır, ilişkiler kurarsınız. Artık büyüdünüz. Biraz önce Voldemar'a söylediğim gibi, kendinize bir yol seçmiş bulunuyorsunuz; benim size karşı olan görevim bitti. Artık seçtiğiniz yolda yalnız yürüebilirsiniz. Herhangi bir konuda danışacak bir şeyiniz olursa hemen bana sorun. Şimdi artık ben sizin babanız değil, bir dostunuz, bir arkadaşınız, yerine göre de danışmanınızım. İşte bu kadar. Söyle bakalım Koko, bunu nasıl buluyorsun? Felsefene göre bu iyi mi, kötü mü? Ne dersin?

Doğallıkla bunun olağanüstü bir şey olduğunu söyledim. Gerçekten böyle düşünüyordum. Babamın o gün olağanüstü çekici, neşeli ve mutlu bir görünüşü vardı. Bu benim için yeni olan ve aramızda ayırım gözetmeyen arkadaşça davranışı, ona karşı beslediğim sevgiyi büsbütün artırmıştı. Babam:

- Anlat bakalım, dostları, akrabaları dolaştın mı? İvinlere gittin mi? Yaşlı İvin'i gördün mü? Seni görünce ne dedi? Prens İvan İvanoviç'i ziyaret ettin mi? diye soru yağdırıyordu.

Giyinmeden daldığımız bu konuşma öyle uzun sürdü ki, güneş oda penceresinden çekilmeye başladı. Eskiden ne denli yaşlıysa öylece yaşlı kalan; her zamanki gibi ellerini arkasına bağlayarak parmaklarını oynatan ve "yine de" sözcüğünü sık sık kullanarak konuşan Kâhya Yakov odamıza girdi, arabanın hazır olduğunu haber verdi.

Benim:

- Nereye gideceksin? soruma, babam hafifçe öksürerek ve canının sıkıldığını belirten bir tavırla omzunu silkerek:

- Az daha unutuluyordum. Bugün Yepifanovlara gitmeye söz vermişim. Sanırım anımsarsın; şu "La belle Flamande" (1) dediğimiz kadın. O daha annenin sağlığında buraya gelir giderdi. İyi insanlardır, diye yanıt verdikten sonra, bana utanıyormuş gibi gelen bir omuz silkme devinimiyle odadan çıktı.

Biz gevezelik ederken, Luboçka birkaç kez kapıya gelerek, "İçeri girebilir miyim?" diye sordu, ama babam her seferinde ona, "Asla olmaz, çünkü henüz giyinmiş değiliz," diye yanıt veriyordu.

- Ne zararı var, seni sabahlıkla görmemiş değil ya?

Babam:

- Hayır, olamaz. Üstlerinde don gömlek olan kardeşlerinle nasıl konuşursun? diye bağırdı. İstersen konuşma yerine her biri sana kapıyı vursun, yetmez mi?

Sonra bize dönerek:

- Haydi çocuklar kapıya vurun, ama sakın konuşmayın; böyle giyinmemiş bir durumda konuşmanız bile uygun değildir, dedi.

Kapının arkasından hâlâ ayrılmayan Luboçka:

- Aman, ne çekilmez şeylersiniz... Hiç olmazsa biraz çabuk olun da konuk odasına gelin. Mimi sizleri görmek için sabırsızlanıyor, diye bağırdı.

Babam odadan çıkar çıkmaz ben çabucak resmi öğrenci ceketimi giydim ve konuk odasına indim. Volodya ise tersine, yavaşta alarak, Yakov'a çulluk ve başka av kuşlarının buldukları yerleri sorarak, uzun zaman daha yukarda kaldı. Önceden de söylediğim gibi onun dünyada, kendi deyişle babacığına, kardeşçesine ve kız kardeşçesine karşı aşırı içtenlik ve sevecenlik göstermekten daha çok çekindiği bir şey yoktu. Bunu yapmaktan kaçınırken, karşıtlık oluşturan soğuk bir ilgisizlik göstermiş oluyordu ki, bu durum, nedenini bilmeyen birçok kimseyi incitiyordu. Koridorda babamla karşılaştım, küçük ve hızlı adımlarla arabaya doğru ilerliyordu. Sırtında yeni moda uygun, Moskova'da yaptırdığı ceketini vardı. Lavanta kokuyordu. Beni görünce, "Görüyorsun ya, ne hoş!" der gibi neşeli neşeli başını salladı, gözlerinde daha sabahleyin ayırımına vardığım o mutlu anlatımı yeniden görmek beni şaşırtmıştı.

Konuk odası eskisi gibi bol ışıklı, sarı İngiliz piyanosuyla, açık duran büyük pencerelerden bahçenin yeşil ağaçlarını ve sarı, kızılımtırak bahçe yollarının içerisinde neşeyle seyrettikleri yüksek tavanlı bir odaydı. Mimi ve Luboçka ile öpüştükten sonra Katenka'ya yaklaşırken, birdenbire onunla öpüşmenin ayıp olduğunu düşünerek hiçbir şey söylemeden, yüzüm kıpkırmızı olmuş duruyordum. Katenka, hiç sıklımadan bana apak, küçücük elini uzatarak üniversiteye girişimi kutladı. Konuk odasına girip Katenka ile görüşürken, Volodya da aynı durumda kaldı. Gerçekten düşüncecek olursanız, bir evde büyüüp her gün bir arada yaşarken, ilk ayrılıştan sonra karşılaşmamızın nasıl olacağını kestirmenin güçlüğünü anlarsınız. Katenka hepimizden daha çok kızarmıştı; Volodya hiç renk vermeden, onu belli belirsiz selamladıktan sonra Luboçka'ya yaklaştı, onunla biraz öteden beriden konuştu ve yalnız başına gezmek üzere dışarı çıktı.

XXIX

KIZLARLA ARAMIZDAKİ İLİŞKİLER

Volodya kızlarla karınlarının tokluğu, iyi uyumaları, giyimlerinin yerinde oluşu konusunda Fransızca konuşurken, onların yabancıların yanında kendisini utandıracak derecede yanlış yapmalarına ilgi gösteren; ama kızların da başka insanlar gibi düşünmesini, duymasını, en önemlisi de kendisiyle konuşurken bir konuda düşüncelerini söylemelerini olanak dışı gören tuhaf düşünceleri vardı. Kazara onlar ciddi bir konuyla ilgili bir şey (ki böyle şeyler yapmaktan çekinmeye başlamışlardı), örneğin bir roman konusunda düşüncesini ya da üniversitedeki dersleriyle ilgili bir şey sorduklarında, o, yüzünü tuhaf bir biçimde buruşturur; susar ve uzaklaşır ya da altını üstüne getirdiği bir Fransızcayla, "Kom siotri joli" gibi bir takım tümceler söyleyerek yüzüne ciddi ama aptalca bir anlatım verir, hiçbir anlamı olmayan ve sorularla da ilgisi bulunmayan bir

sözcük fırlatır; daha olmazsa gözlerini şaşılştırarak "francala, gittiler, lahana" gibi sözcükleri sıralardı. Kimi zaman Lubočka'nın ya da Katenka'nın bana söyledikleri sözleri ona söylediğimde, o:

- Himm, demek ki onlarla ciddi şeyler üzerine konuşuyorsun, öyle mi? Hayır arkadaş, görüyorum ki sen daha olgunlaşmamışsın, derdi.

Volodya'nın ağzından dökülen bu tümcelerdeki derin ve sonsuz nefretin derecesini anlamak için, ancak onu dinleyip görmek gerekti. Volodya iki yıldan beri artık büyümüş sayılıyor ve karşılaştığı bütün güzel kadınlara durmadan gönül veriyordu. Ama iki yıldan beri uzun giysiler giyip günden güne güzelleşen Katenka'yı her gün gördüğü halde, ona âşık olmayı aklından bile geçirmiyordu. Bu durumun cetvel, yatak çarşafı yaramazlıkları gibi basit çocukluk anılarının daha pek taze olduklarından mı, yoksa gençlerin evdeki her şeye karşı duydukları nefretten mi; yoksa bütün insanlara özgü, ilk karşılaştıkları çok güzel ve iyi şeylere aldırış etmeden, "Adaam sen de! Böyle şeyleri daha çok görürüz," düşüncesiyle mi, yapıyordu bilmiyorum. Ama, Volodya o güne dek Katenka'ya kadın gözüyle bakmamıştır.

Bütün bu yaz boyunca Volodya'nın çok sıkıldığını sanıyorum; bu can sıkıntısı, bize karşı beslediği ve saklamaya hiç gerek görmediği nefretten ileri geliyordu. Her dakika yüzünde, "Aman, nasıl da sıkılıyorum! Çevremde konuşacak tek bir insan bile yok!" anlamı okunuyordu. Çoğu kez, erkenden tüfeğini alıp ava gider ya da giyinmeden, öğle yemeğine dek odasına çekilip kitap okurdu. Babamın evde olmadığı günler yemeğe kitapla iner ve hiçbirimizle konuşmadan (bunda hepimiz, ona karşı kendimizi suçlu duyuyorduk) kitap okumayı sürdürürdü. Akşamları konuk odasında, olduğu gibi ayakkabılarıyla divana uzanır, başını koluna dayayıp uyur ya da ciddi bir yüzle öyle şeyler, kimi zaman insanı utandıracak öyle saçmalar söylerdi ki, Mimi öfkesinden kıpkırmızı kesilir, biz de gülmekten katılırdık; bütün ailede, babamdan ve ara sıra da benden başka kimseyle ciddi konuşmaya gönül indirmezdi. Ben, elimde olmayarak onun kızlar konusundaki düşüncelerini örnek alıyordum; ama onun tersine sevecenlik göstermekten çekinmiyordum; kızlara karşı nefretim de onunki gibi kesin ve derin değildi. Dahası, bu yaz can sıkıntısından birkaç kez Lubočka ve Katenka ile konuşarak yakınlığımızı artırmak istedim, ama her seferinde para, üniversitede neler öğretildiği, savaşın anlamı gibi en sıradan şeyleri bilmediklerini, mantıklı düşüncelerden çok uzak olduklarını ve bunları kendilerine anlatmaya çalışırken enikonu ilgisiz kaldıklarını gördükçe, onlar için beslediğim olumsuz kanı giderek güçleniyordu.

Aklımda kaldığına göre, bir akşam Lubočka piyanoda bıkkınlık veren bir parçayı belki yüzüncü kez çalıyordu. Volodya konuk odasındaki divanda uzanmış, uyukluyor ve ara sıra sanki kendi kendine, "Amma da çalıyor... müzisyen diye işte buna derler... Beethooven!.. (bu adı özellikle alayla, böyle söylüyordu) Çok güzel... Bir kez daha... Ha... Böyle işte!" ve buna benzer bir şeyler mırıldanıyordu. Katenka ile ben çay masasının başında oturuyorduk, nasıl olduğunu anımsayamıyorum, konuşmamızı çok sevdiği aşk konusuna çevirivermişti. O anda felsefe konularının bile beni sıkımayacağı bir ruh durumundaydım. Aşkın kendimizde olmayan şeyleri başkalarında görüp elde etmek isteğinden ileri geldiğinden dem vurarak anlatmaya başladım. Ama Katenka, bir kızın zengin biriyle evlenmek istemesinde aşkın rolünün ve kendi kanısınca servetin hiçbir öneminin olmadığını ve gerçek aşkın, özleme dayanabilen güçlü bir sevgi olduğunu söyledi (bunu söylerken Dubkov'a karşı olan aşkını kastediyordu). Konuşmamızı belki de duymuş olan Volodya, başını kaldırarak, küçümsemeye, "Katenka! Rusları mı?" diye bağırırdı.

Katenka:

- Her zaman saçmalar... dedi.

Volodya, bütün sesli harfleri vurgulayarak konuştu:

- Biberliğin içine mi?

Ben de Volodya'nın bu konuda tümüyle haklı olduğunu düşünmekten kendimi alamadım.

Herkeste olup her bireyde ayrı ayrı bulunan ve kiminde az kiminde çok gelişmiş bulunan düşünce, duyarlık, güzelduyuya karşı yetenekten başka, belli toplumsal sınıflarda, en çok da aileler arasında kendilerine özgü bir düşünüş biçimi var ki, ben ona anlayış yeteneği diyeceğim. Bu yeteneğin aslı, her konuda belirlenmiş bir sınırı aşmamaktan ve her şeye karşı dar ve tek yanlı görüşten başka bir şey değildi. Böyle düşünen aynı sınıfın ya da aynı ailenin üyesi olan iki kişi, bir duygunun her zaman ancak belli bir noktaya dek vardığına inanır; ondan ötesi, ikisi için de hiçbir anlam taşımaz; aynı anda, ikisi de övgünün nerede bitip alayın nerede başladığını ve aşkın nerede bitip yalanın nerede başladığını görürler ki, bunlar aynı düşüncede olmayanlar için bambaşka görünebilir. Aynı düşüncedekiler için, her şey çoğu kez gülünç, güzel ya da kirli yönleriyle, her ikisine aynı biçimde görünür. Bu aynı anlayışı kolaylaştırmak için aynı toplumsal sınıfın ya da aynı ailenin üyesi olan insanlar arasında kendilerine özgü bir dil, anlatış biçimi ve dahası, başkaları için var olmayan kimi düşüncelerin inceliklerini gösteren sözcükler vardır.

Ailede babamız ve biz kardeşler arasında bu türlü bir anlayış biçimi çok gelişmişti. Çevremizle kaynaşmış olan Dubkov da bizim bu düşüncelerimize alışmıştı; ama Dimitri ondan çok daha eski olduğu halde, bunu bir türlü kavrayamıyordu. Aynı aile çevresinde ve aynı koşullarda büyüyen Volodya ile konuşurken aramızdaki bu anlayış yeteneğini kimseyle bu aşamaya çıkarmamıştık. Dahası, babamız bile bu konuda bizden çok geri

kalmıştı ve bizim için apaçık olan şeyleri, kim zaman babam da anlayamıyordu. Örneğin Volodya ile aramızda nasıl oldu da şu sözcükleri kendimize özgü bir anlam vererek kullanmaya başladık bilmiyorum. Ama, "üzüm" sözcüğü, paralı olduğunu övünerek gösterme isteğini; "kozalak" (bunu söylerken beş parmağını bir araya getirerek Z sesine basmak gerekti) taze, sağlıklı, incelikli ama şık olmayan bir şeyi anlatmak için kullanılıyordu; bir tür adının çoğul olarak kullanılması, bu şeye karşı istekli olduğunu gösteriyordu, vb. vb. Bununla birlikte, sözcüklerin anlamı daha çok yüz anlatımına ve konuşulan konuya bağlıydı; öyle ki, bizim bir şeyle ilgili yeni bir söyleyiş biçimi kullanır kullanmaz öteki ufak bir çıtlatmayla onu hemen asıl anlamıyla anlardı. Kızlarda bu duyarlılık yoktu. Bu durum ruhsal anlaşmamıza en önemli engeli oluşturduğu gibi, onlara karşı küçümseme duygusunu beslememizin başlıca nedeniydi.

Belki aralarında kendilerine özgü bir anlayış biçimi vardı, ama bu anlayış bizimkiyle o denli farklıydı ki, bizim için anlamsız olan şeyleri onlar bir duygu belirtisi olarak kabul ediyor; alay ederek söylediğimizi de ciddiye alıyorlardı. Ama o zamanlar onların böyle düşüncelerinde hiç de suçlu olmadıklarını ve bu yeteneğin eksikliğinin, onların akıllı, iyi kızlar olmalarına engel oluşturmayacağını düşünemiyor, onları aşağı görüyordum. Aynı zamanda, ben her şeyi olduğu gibi açık söyleme düşüncesine kapılıp bunu uygulamayı çok ileri vardırıdığım zaman, kendi kendime, ruhsal eğilimlerini karıştırıp incelemeye hiç gerek görmeyen dingin ve içten ahlaklı Luboçka'yı bir şeyler gizlemek ve yapmacık tavırlar takınmakla suçluyordum. Her gece babamdan ayrılırken, Luboçka'nın onu kutsayarak bir haç çıkartması, annemizin mezarına gidip ayın yaptığımız zamanlar Katenka ile birlikte ağlamaları, Katenka'nın piyano çalarken gözlerini yukarıya kaldırıp bakması, bunların hepsi bana yapmacık gibi geliyor ve kendi kendime, "Böyle büyükler gibi övünmeyi ne zaman öğrendiler; bunu yapmaya utanmıyorlar mı?" diye söyleniyordum.

XXX

İLGİLENDİĞİM ŞEYLER

Böyle düşünmekle birlikte, bu yaz içimde müziğe uyanan ilgiden dolayı, geçen yıllara oranla, kızlarla eskisinden daha senli benli oldum.

İlkyazda köyümüze kendisini tanıştırmak için genç bir komşumuz gelmişti. Konuk odasına girer girmez piyanoya bakmaya başlamıştı, Mimi ve Katenka ile konuşurken, belli etmeden iskemlesini piyanoya doğru itiyordu. Havadan, köy yaşamının hoş yönlerinden söz ederken, konuşmayı ustalıklı piyano akordu ve müziğe çevirdi; sonra, piyano da çaldığını ekleyerek, bize çabucak üç vals çaliverdi. O çalarken Luboçka, Mimi ve Katenka piyano başında durmuş ona bakıyorlardı. Bundan sonra bu genç evimize bir daha gelmedi; ama onun çalış yöntemi, piyano başında oturuşu, dağılan saçlarını başını arkaya sallayarak düzeltmesi, hele sol elinin başparmağıyla serçeparmağını hızla gererek oktav alması, sonra yavaş yavaş parmaklarını toplayarak yeniden hızla açması, hoşuma gitmişti. Bu ince davranışları, gelişigüzel oturuşu, saçlarını düzeltmesi, hanımlarımızın onun müzik yeteneğine gösterdikleri ilgi, bende piyano çalma hevesi uyandırdı. Bu hevesle müziğe karşı yeteneğim ve merakım olduğunu düşünerek, müzik öğrenmeye başladım. Bu alanda iyi bir öğretmenden ders almadan, bir sanattan en geniş ölçüde yararlanmak için onu nasıl öğrenmek gerektiğini bilmeyen ve gerçek yeteneği olmayan binlerce erkek ve kız öğrenci gibi yaptım. Benim için müzik, daha doğrusu piyano çalmak, kızları duygularıyla ilgilendirip kendime çekmek için bir araçtı. Katenka'nın yardımıyla notaları öğrenip kalın parmaklarımı biraz alıştırdım. Bunun için iki ay süren büyük bir çaba gösterdim; yemek yerken dizlerimde, yatağımda yastık üzerinde, beni bir türlü dinlemeyen dördüncü parmağımı alıştırma çalışıyordum. Çok geçmeden ufak parçalar çalmaya başladım. Kuşkusuz duyarak, avec âme (2) çalışıyordum, bunu Katenka da kabul ediyordu, ama tempoyu bir türlü tutturamıyordum.

Seçtiğimiz parçalar vals, galop, romans ve türlü düzenlemeler gibi bilinen yapıtlardı; bunlar öyle iyi bestecilerin elinden çıkmıştı ki, müzikte birazcık anlayışı ve zevki olan kimseler, nota satan mağazalara girince güzel yapıtlar arasından bunları seçerek, "Bugüne dek nota kâğıtlarında, bunlardan daha zevksiz, anlamsız ve kötü bir şey yazılmamıştır, bunları asla çalmamalısınız," derler. Sanırım bundan dolayı, her Rus kızının piyanosunun üzerinde bunları kesinlikle bulabilirsiniz. Bunlar arasında, doğrusunu söylemek gerekirse yurdumuzda kızlarımızın çalma yöntemiyle tümüyle berbat edilmiş zavallı "Sonate pathétique" (3) ve annemin anısını canlandırmak için Luboçka'nın çaldığı Beethoven'ın si bemol sonatı, Moskova'daki öğretmenin salık verdiği birkaç başka iyi parça olmakla birlikte, o öğretmenin kendi bestesi olan anlamsız marşlar ve galoplar vardı ki, Luboçka onları da çalardı.

Biz Katenka ile ciddi şeylerden hoşlanmaz, onların hepsine "Le fou"yu ve Katenka'nın parmak devinimleri zor seçilir bir biçimde çaldığı "Bülbul"ü yeğledik. Bu parçayı ben de oldukça iyi çalmaya başladım. Sözünü ettiğim gencin piyano çalma yöntemini tümüyle kapmış bulunuyor ve çevrede bunu gösterecek yabancıların bulunmamasına da üzülüyordum. Ama çok geçmeden Liszt ve Kalkbrener bana zor gelmeye başladı; aynı zamanda Katenka'ya yetişmenin de benim için olanaksız olduğunu anladım. Bunun etkisiyle ve klasik müziğin

daha kolay bir şey olduğu kanısına kapılarak, biraz da özgün olmak isteğiyle, birdenbire Alman klasik müziğini sevdiğime inanmaya başladım. Lubočka "Sonate pathétique"i çalarken, bu yapıt bana son derece bıkkınlık verdiği halde, büyük bir zevk duyuyor gibi görünüyordum. Kendim de Beethoven'dan parçalar çalmaya, bu adı da özgün söylenişle söylemeye başladım. Bu birbirine karışmış birçok duygu ve yapmacıklık arasında, kendimde yetenek gibi bir şey olduğunu şimdi anlıyorum. Çünkü, kimi zaman müziği dinlerken, onun etkisiyle ağlayacak duruma geliyordum ve hoşuma giden parçaları, piyanoda kendi kendime notasız çıkarıyordum. O zamanlar, biri bana müziğin, yalnızca genç kızları hızlı ve duygulu çalışmalarla kandırmaya yarar bir araç değil de, insanlar için bir amaç, zevk verebilecek başlı başına bir dünya olduğunu öğretmiş olsaydı, sanırım gerçekten iyi bir müzikçi olabilirdim.

Bu yaz boyunca bir başka uğraşım da, Volodya'nın yanında getirdiği Fransız romanlarını okumaktı. O zamanlar "Monte Cristo" (4) ve "Les Mystères de Paris" (5) gibi romanlar yeni çıkmaya başlamıştı. Ben de Sue, Dumas ve Paul de Kock'un romanlarını okumaktan baş kaldıramıyordum. En akla gelmeyen bütün olaylar, kişiler yüzde yüz gerçek ve canlı görünüyordular. Yalanlarından kuşkulananmak şöyle dursun, yazarın kendisi bile benim için yoktu. Kitabın sayfalarında, olaylar olduğu gibi, kahramanlar da canlı olarak gözümün önünde sıralanıyorlardı. Kitaptaki kahramanlara benzer tiplere hiçbir yerde raslamadımsa da, onlarla ilerde kesinlikle karşılaşacağıma inancım vardı.

Okuduğum romanlarda anlatılan tutkulu kişileri kendimde buluyor; bütün kahramanları, canileri kendime benzetiyordum. Kuruntulu olduğum için, okuduğum bu tür kitaplardaki türlü türlü hastalığın belirtilerini yine kendimde duyumsuyordum. Bu romanlarda geçen kurnazca düşünceler, ateşli duygular, güzel olaylar ve iyi yürekliyse tümüyle iyi; kötü yürekliyse tümüyle kötü olan bir insanı gösteren eksiksiz kişilikler hoşuma gidiyordu. Ben, işte ilk gençliğimde, bütün insanları böyle sanıyordum; ondan başka bu romanlarda beğendiğim birçok şey daha vardı. Bunların hepsinin Fransızca yazılmış olması hoşuma gidiyordu ve kahramanların söyledikleri yüksek düşünceleri aklımda tutarak, gerektiğinde kullanabiliyordum. Bu kitapların yardımıyla, bir gün karşılaşırsam Kolpikov'a ve raslarsam düşlemimde yaşattığım genç kıza aşktan söz ederken söyleyecek birçok Fransızca tümce hazırlamıştım; onlara öyle şeyler söyleyecektim ki, beni dinlerken çileden çıkacaklardı. Okuduğum kitapların etkisiyle erişmek istediğim yepyeni ahlaksal erdemler bile uydurmuştum. Önce bütün davranışlarımda, işlerimde noble olmak istiyordum ("soylu" değil de "noble" diyorum; çünkü bu Fransızca sözcük, Almanların "ehrlich" dediklerinden bambaşka bir anlamdadır); sonra tutkulu, en sonra da elimden geldiğince comme il faut (6) olmak istiyordum; buna eskiden beri yeteneğim vardı. Bu artamlardan biri olsun kendisinde bulunan kahramanlara görünüş ve davranışlarımla benzemek istiyordum. Bu yaz boyunca okuduğum yüze yakın romandan birinde, çok tutkulu, gür kaşlı bir kahramana benzemek hevesine kapılarak (ruhsal olarak kendimi onun bir eşi gibi görüyordum) kaşlarımı aynada uzun uzadıya inceledikten sonra, daha gür olmaları için onları biraz kırpmak aklıma esti. Bunu yapmaya başlayınca, bir yerini öyle çok kırptım ki, çevresini düzeltmek gerekti; aynaya baktığımda kaşlarımın tümüyle kesildiğini dehşet içinde gördüm, çok çirkinleşmişim. Ama, kendimi, kaşlarım yakında bu tutkulu kahramaninki gibi gürleşecek diye avutuyor; yalnızca beni kaşsız görecektir bizimize ne diyeceğimi düşünüyordum. Bunun için Volodya'nın odasından aldığım barutu kaşlarıma sürüp tutuşturdum. Barut parlamadığı halde az çok yanmışa benziyordum. Kimse bu yaptığım kurnazlığın ayırımına varmamıştı. Tutkulu kahramanı tümüyle unuttuğum bir sırada da, kaşlarım gerçekten çok gürleşmişti.

XXXI

COMME IL FAUT

Bu Fransızca başlığın anlamına uygun açıklamalara bu öykü boyunca birkaç kez değinmişim. Şimdi de, toplumun etkisi ve aldığım eğitim sonucu olarak bana aşılınmış bulunan düşüncelerin bu en yanlışı ve en tehlikelisine başlı başına bir bölüm ayırmak gereğini duyuyorum.

İnsanları, zengin-yoksul, iyi-kötü, asker-sivil, akıllı-akılsız gibi birçok türe ayırabiliriz. Ama her insanın hoşlandığı ve elinde olmayarak her yeni tanıdığı kimseye yakıştırdığı kendine özgü bir ayırma ölçüsü vardır. Benim o zamanlar en çok değer verdiğim ölçü de, insanları comme il faut ve comme il ne faut pas olarak ayırmaktı. Bu ikinci sınıfa doğrudan doğruya comme il faut olmayanlarla halk giriyordu. Comme il faut olan kimseleri sayar, onları kendime arkadaş olmaya uygun görürdüm; ikinci kesimden olanları küçümser, daha doğrusu onlara nefretle bakardım; onların insan olarak var oluşunu insanlığın bir aşağılanması sayardım. Halksa benim için yoktu; onu tümüyle aşağı görürdüm. Benim görüşüme göre comme il faut olmanın ilk koşulu, Fransızca'yı çok iyi bilmek, özellikle pürüzsüz konuşmaktır. Fransızca konuşması bozuk olanlar, bende hemen bir nefret duygusu uyandırır ve alaylı bir gülüşle, kendi kendime, "Bilmediğin halde, niçin bizim gibi konuşmaya yelteniyorsun?" diye mırıldanırdım. İkinci koşul, titizlikle düzeltilmiş, uzun temiz tırnaklara sahip olmak; üçüncüsü kibarca selamlamayı, iyi dans etmeyi ve konuşma kurallarını bilmek; dördüncüsü ve en

önemlisi, hiçbir şeye karşı çok ilgi göstermemekle birlikte, her zaman alayla karışık sıkıntılı bir tavır takılmaktı. Bunlardan başka daha birçok belirti vardı ki, bir insanın hangi kesimden olduğunu, hiç konuşmadan, hemen anlayabiliyordum. Bunlardan; araba, ev döşemesi, eldiven ve el yazılarından başka en göze çarpan ayaklardır. Pantolon ve çizme biçiminden, giyinme göreneğinden, insanların düzeylerini belirliyordum. Burnu köşeli, ökçesiz bir çizme, subyesiz pantolon giyen kimselerin halktan; ökçeli, dar, yuvarlak burunlu çizme ve paçası dar olup ayağı saran subyeli ya da gene subyeli olup ayakkabının üstünde çadır gibi duran bol paçalı pantolon giyen kimsenin, mauvais genre'dan (7) olduğu anlaşılıyordu vb.

Comme il faut olmaya hiç yeteneğim olmadığı halde, bu anlayışın bende böyle kökleşmesi tuhaf görünür. Belki de bunun bende bu denli kökleşmesi, comme il faut olmak için pek çok zorluk çektiğimdendir. Böyle bir gösterişim olabilmesi için, yaşamımın en değerli, en güzel çağı olan on altı yaşımdayken, boşuna geçirdiğim günleri anımsayarak çok üzülüyorum. Öykündüğüm herkese, Volodya, Dubkov ve tanıdıklarımın çoğuna, bu nitelikleri elde etmek çok daha kolay gibi geliyordu. Kiskançlıkla onlara bakıyor, Fransızcamı güzelleştirmek, yolu yordamıyla karşımdakine bakmaksızın selam vermek, konuşmak, dans etmek, her şeye karşı ilgisiz kalıp can sıkıcı bir tavır takılmak ve çevresindeki derileri makasla kestiğim tırnaklarımı düzeltmek için gizliden gizliye çalışıyor ve bu çalışmalarına karşın amacıma erişmek için daha çok çabalamam gerektiğini anlıyordum. Odamı, yazı masamı, arabamı comme il faut'ya uygun bir duruma sokmaya (bu gibi işlere karşı nefret duyduğum halde) uğraşılıyor ve bir türlü beceremiyordum. Başkalarındaysa, görünürde hiçbir güçlkle karşılaşmaksızın, bu işlerin başka türlü yokmuş gibi, kolaylıkla çözümlenip gittiğini görüyordum. Bir gün, anımsadığıma göre, tırnaklarımla uzun uzadıya uğraştıktan sonra, olağanüstü güzel tırnakları olan Dubkov'a, tırnaklarının ne zamandan beri böyle olduğunu ve bu biçime nasıl soktuğunu sordum. Dubkov, "Kendimi bildim bileli tırnaklarımı bu biçime sokmak için uğraştığımı hiç bilmiyorum ve kibar kimselerde başka türlü olacağını düşünemiyorum," dedi. Bu yanıt beni çok gücendirmişti. O zamanlar comme il faut olmak için katlanılan güçlükleri saklamanın, comme il faut'nun ilk koşullarından biri olduğunu henüz bilmiyordum. Benim için comme il faut olmak büyük bir artam, olağanüstü bir nitelik, erişmek istediğim bir yetkinlikten başka, dünyadaki gönenç, ün ve mutluluğun bağlı olduğu yaşamın zorunlu koşullarından biriydi. Comme il faut olmayan ne bir bilgin, ne tanınmış bir sanatçı, ne de insanlığa büyük yararlıklarda bulunmuş bir kimse, bende saygı uyandıramazdı. Comme il faut olan bir kimseyi, bunların hiçbirleriyle karşılaştırılmayacak bir derecede, çok üstün tutuyordum.

Comme il faut olan kimse resim yapmak, beste yazmak, yapıtlar yaratmak, iyilik yapmak gibi birçok şeyi comme il faut olmayanlara bırakır ve bu yaptıkları iyi şeylerden dolayı onları beğenir bile; ilgisiz oldukları için bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Ama kendisi comme il faut olduğu için bu kesimden olmayanları kendisiyle bir tutmayı aklından bile geçirmez. Bana öyle geliyor ki, comme il faut olmayan kimse kardeşim, annem ya da babam olsaydı, bunu bir yıkım sayar, onlara da artık aramızda hiçbir ilginin kalmadığını söylerdim. Bu anlayışın bana ettiği kötülük, her zaman comme il faut koşullarına uymak için gösterdiğim ve bütün ciddi eğilimlerimi ortadan kaldıran çabam, değerli günlerimin boşu boşuna geçmesi ve insanlığın büyük bir çoğunluğuna karşı beslediğim kin ve nefret, comme il faut çevresinin dışındaki bütün güzel şeylere ilgisiz kalmam değildi; asıl kötülük comme il faut'nun toplumda başlı başına bir konum olduğuna ve onlardan olan bir insan için, bir memur, bir arabacı, bir asker ya da bir bilgin olmaya gerek kalmadığı; böyle bir konuma erişenlerin dünyadaki görevlerini yapmış; dahası, birçok kimseden daha yüksek bir aşamaya çıkmış olduklarına inanmamdan doğuyordu.

Gençliğin belirli bir çağında yapılmış birçok yanlış, geçirilmiş birçok coşkulu hevesten sonra, her insan, insanlığın toplumsal yaşamına eylemli olarak katılma gereğini duyar; kendisine belirli bir iş seçer ve bütün yaşamını ona verir. Ama comme il faut olan insanlar arasında bu gibilere pek az raslanır. Eskiden bildiğim, şimdi de tanıdığım pek çok yaşlı, gururlu ve yargılarında sert olan kimse var ki, öbür dünyaya göçtüğünde "Sen kimsin? Neyle uğraştın?" sorusuna, "Je fus un homme très comme il faut"dan (8) başka verecek bir yanıt bulamazlar.

İşte beni de böyle bir gelecek bekliyordu.

XXXII

GENÇLİK

Karmakarışık düşüncelerime karşın, bu yaz tam anlamıyla genç, saf ve özgürdüm; bundan dolayı da mutlu sayılabiliyordum.

Çoğu kez erken kalkardım. (Taraçada, açık havada yatıyor, sabahleyin güneşin yan düşen ışıklarıyla uyanıyordum.) Çabucak kalkıyor, koltuğumun altına havluyla bir Fransız romanı sıkıştırıyor ve yıkanmak için evden yarım verst uzakta olan çayın, kayın ağaçlı gölgeli kıyısına yollanıyordum. Orada, otlar içinde gölgeli bir yer seçerek uzanıyor, kitabımı okuyordum. Çayın gölge düşen yerlerinde sabah yeliyle canlanan eflatun

renkli dalgacıklara, çayın öbür kıyısında sararmaya başlayan çavdar tarlasına, birbiri ardında saklanarak, ufuktaki sık ormana doğru uzaklaşan kayın ağaçlarının beyaz gövdelerinin diplerini gittikçe aydınlatan güneşin açık, kırmızımtrak renkli ışıklarına bakmak için gözlerimi ara sıra kitaptan ayırıyordum. Çevremdeki doğanın taze, genç, güçlü yaşamını kendimde duyumsayarak büyük bir zevk duyuyordum. Göğün kurşuni renkli bulutlarla örtüldüğü sabahlar banyodan sonra biraz üşür, ormanda, tarlalarda, yola ize bakmadan, çizmelerimin çiğlerle ıslanmasından zevk alarak dolaşırdım. O dakikalarda, son okuduğum romanın kahramanlarını düşlemimde canlandırır; kendimi ya bir komutan, ya bir bakan, güçlü bir güreşçi ya da tutkulu bir insan olarak görür ve düşlemimdeki kadının bir ağaç arkasından ya da ormanın başka bir köşesinden çıkacağını sanır; coşkuyla titreyerek durmadan çevreme bakınırdım. Bu gezintiler sırasında tarlada çalışan erkek ve kadın köylüleri görünce (bu düzeydeki insanların, benim gözümde hiçbir değerleri olmadığı halde elimde olmayarak şaşırır) ve onlara görünmemeye çalışırdım. Sabahın sıcaklığı arttığı halde, hanımlarımızın çaya inmedikleri günlerde, ben çoğu zaman bostana ya da bahçeye iner, orada olgunlaşmış olan meyveleri kopararak yerdim. Bu benim için zevklerin en büyüğüydü. Elma bahçesinde, ahududu ağaçlarının en gür ve sık büyüdüğü yere giderdim. Üstümde kızışmış duru gök; çevremde ahududu ağaçlarının yabancı otların yeşillikleriyle karışmış olan dikenli dalları ve açık yeşil yaprakları; yanı başımda, tepesinde çiçekleriyle koyu yeşil ısırganlar yukarıya doğru uzanıyor; doğal olmayan mor dikenli çiçekleri ve yayvan yapraklarıyla kelotları, ahududu ağaçlarını da, insan boyunu da geçerek, alabildiğine yükseliyordu. Kimi yerlerde de ısırgan otuyla karışarak, tepedeki kızgın güneşin altında parlamaya her gün biraz daha olgunlaşmakta olan yuvarlak ve henüz ham olan elmaların sallandığı yaşlı ağacın gölgesi, açık yeşil dallarına değişiyordu. Ayağımın altında yapraksız, kuru gibi duran ahududu fidanı bükülerek güneşe doğru uzanıyor; sabah çiğleriyle ıslanarak, geçen yıldan kalmış yapraklar arasından fıskıran yeşil, sivri ve geniş yapraklı otlar hep gölgede, üstlerindeki elma ağacının yapraklarında güneşin bol ışıklarının parladığından haberleri yokmuş gibi, büyüyorlardı.

Ağaçların sık olduğu bu yerde her zaman nem, kendine özgü bir gölge, örümcek, ağaçtan nemli toprağa düşerek çürüyen ahududu ve elmaların kokusu vardı; kimi zaman da ahududuyla birlikte insanın ağızına gelen ve kokusunu bastırmak için hemen arkasından başka bir ahududu yemenize karşın, orman tahtakurusunun kokusu duyulurdu. İlerlerken bu ıssız yerde yaşayan küçük serçeleri korkutur, onların hiç arasız civıltılarını, dallara çarpan küçük kanatlarının seslerini, bir yerde dönerek uçan balarılarının vızıltısını, yakındaki patikaların birinden geçen bahçıvanın ya da aptal Akim'in, ayak sesleriyle karışan sürekli mırıltısını işitirdiniz ve kendi kendinize, "Burada artık kimse beni bulamaz," diyerek yakınınızdaki ahududunun sarkan dallarından iri, olgun yemişlerini koparır, büyük bir zevkle birbiri arkasından ağızınıza atardınız. Ben de ayaklarım dizlerimin üstüne dek ıslanmış, başımda karmakarışık bir şeyler (binlerce kez içimden ve-ve-ve yirmi se-kiz-den) diyor, sırlıslık olmuş pantolonumun içinde bacaklarım ve ellerim ısırgandan yanıyor; ağaçlar arasından dik düşmeye başlayan güneşin kızgın ışıkları başımı yakmaya başlıyor; iştahım çoktan kapanmış; yine de orada oturup ara sıra da çevreye bakınarak dinliyor ve bir şeyler düşünerek ne yaptığımı bilmeksizin ahududuların en iyilerini koparıp ağızıma atıyordum.

Çoğu çaydan sonra, saat on bire doğru, hanımlar ev işleriyle ilgilendiği sırada konuk odasına girerdim. Güneşe karşı keten perdesi inik ve bu perdenin aralıklarından kızgın güneşin rasgele göz kamaştırıcı yuvarlaklar çizerek girdiği birinci pencerenin önünde, gerili beyaz keten üzerinde sineklerin sessizce gezindiği gergef duruyordu. Gergefin başında, yüzüne, kollarına düşen kızgın ışık parçalarından kaçınmak için durmadan deprenerek, öfkeyle başını sallayan Mimi oturuyordu. Güneşin öteki pencereden süzülen ışıklarıyla döşeme tahtalarının üzerine parlak kareler halinde pencerenin yansıması düşüyordu. Konuk odasının boyanmamış döşeme tahtalarındaki bu karelerin birinde, eski alışkanlıkla Milka yatıyor, kulaklarını dikerek parlak karenin içinde dolaşan sinekleri süzüyordu. Katenka ya bir şey örüyor ya divanda oturarak güneşin ışıkları altında saydam gibi görünen beyaz eliyle sinekleri kovarak kitap okuyordu; arada bir, altını andıran gür saçlarının içine girip vızıldayan sineği kovmak için yüzünü buruştura buruştura başını sallıyordu. Lubočka da, ya ellerini arkasına bağlamış, odada bir aşağı bir yukarı gezinerek bahçeye çıkmamızı bekliyor ya da piyanoda son notasına dek ezbere bildiğim bir parçayı çalıyordu. Ben de bir köşeye çekilmiş, Lubočka'nın çalışını ya da Katenka'nın okumasını dinliyor ve piyano başına geçmek için fırsat kolluyordum. Kimi zaman, yemekten sonra bir incelik göstermiş olmak için, kızlarla at gezintisine çıkardım (yaya olarak gezmeyi, yaşama ve toplumsal durumuma yakıştıramazdım); onlara, dereler ve olağanüstü güzel yerler gösterdiğim bu geziler çok hoş geçirdi. Bu sırada yiğitliğimi gösterebileceğim kimi olaylarla da karşılaşılırdık; hanımlar biniciliğini, gözüpekliğini övüyorlar ve bana kendilerinin bir koruyucusu gözüyle bakıyorlardı. Konuk gelmediği akşamlar, bol gölgeli galeride içtiğimiz çaydan ve çiftlik işlerini incelemek için babamla yaptığımız gezintiden sonra, eski yerim olan "Voltaire koltuğu"na yerleşerek Katenka ve Lubočka'nın piyanoda çaldıkları parçaları dinliyor; hem okuyor, hem de eskisi gibi düşlemler kuruyordum. Kimi zaman konuk odasında yalnız oturup Lubočka'nın çaldığı eski müziğin etkisiyle; elimde olmadan kitabı bırakıyor, balkonun açık duran kapısına akşam gölgeleri çöktüğü sırada, yüksek kayın ağaçlarının sarkan kıvrıkcık dallarına; ancak dikkat edilince üstü tozlu gibi

görünen sarımtırak pusun görünüp birdenbire yeniden yittiği lekesiz göğe bakıyordum. Salondan duyulan müziği, bahçe kapısının gıcirtısını, kadınların ve köye dönmekte olan sürünün gürültüsünü dinlerken, birdenbire düşlemimde Natalya Savişna, Maman ve Karl İvanoviç canlanır; bir an için üstüme bir üzünc çökerdi. Ama, o zaman içim yaşama duygusu ve umutlarla öyle dolup taşıyordu ki, bu anılar bana ancak kanat ucuyla dokunurcasına bir iz bırakarak uçup giderdi.

Akşam yemeğinden ve kimi zaman da gece herhangi bir kimseyle yaptığımız gezintiden sonra (karanlık bahçede yalnız dolaşmaya korkuyordum) yerde yatmak için galeriye gidiyordum. Binlerce sivrisineğin beni ısırmasına karşın, orada yatmaktan çok hoşlanırdım. Mehtaplı gecelerde yatağıma oturup bahçedeki ışıklarla gölgelere dalar, çevredeki sessizliği ve ara sıra duyulan sesleri dinler, aklıma bin türlü şey gelir (daha çok şairce şeyler), bana en büyük mutluluk gibi gelen tutku dolu yaşamı düşler ve böyle bir yaşamı, bugüne dek ancak düşlemimde yaşattığım için üzüldüm. Herkesin daldığı, konuk odasından açılıp kapanan pencerelerin ve kadın seslerinin gelmeye başladığı, yukarıki odalara ışıkların geçtiği sırada galeriye gider; orada gezinerek, uykuya dalmak üzere olan evin seslerini dikkatle dinlerdim. Düşlemimde yaşattığım mutluluğun bir bölümüne karşı zayıf da olsa bir umudum olmakla birlikte, nedense bu mutluluğu içimde bir türlü yaşatamıyordum.

Öksürük, derin bir soluk, pencere tıkırdaması, entari hışırtısı, birinin yalınayak gezerek çıkardığı ses gibi sesleri duyar duymaz yatağımdan fırlıyor, bir hırsız gibi kulak kabartarak çevreye bakıyor ve durup dururken heyecana kapılıyordum. Ama, işte evin üst pencerelerindeki ışıklar sönüyor, konuşma ve ayak seslerinin yerine horultular duyuluyor, gece bekçisi tahtasına vurarak gezinmeye başlıyor, pencereden görülen kızıl ışıkların sönmesiyle bahçe daha korkunç, aynı zamanda daha aydınlık görünüyor; son ışık geniş bir yol biçiminde, büfenin durduğu odadan çiğle ıslanan bahçeye, oradan da girişe geçiyor ve pencereden, sırtında geceliği, elinde mumuyla yatmaya giden Foka'nın iki kat olmuş vücudunu görüyordum. Gece evin karanlık gölgesindeki ıslak otlara bir hırsız sakınışıyla basarak girişin penceresine yaklaşıyor, soluğumu tutarak küçük uşağın horlamasını, Foka'nın kimsenin duymadığını sandığı oflamalarını ve uzun dualar okurken duyulan titrek sesini işitmek bana coşku dolu bir haz veriyordu. En sonunda, onun son mumu da sönüyor, pencere kapanıyor ve ben yapayalnız kalıyordum. O zaman bahçedeki çiçeklikte ya da ayağımın yanında beyazlı kadın görünür diye korkuyla çevreye bakınarak, hızlı adımlarla galeriye doğru koşardım. Yüzüm bahçeye dönük, yatağımda uzanır; yarasalardan, sivrisineklerden elden geldiğince korunmak için örtünerek bahçeye bakar; gecenin sesini dinler; mutluluk ve aşkı düşünerek yine daldım.

O zaman, her şey bana bambaşka bir anlamda görünürdü: Bir yandan kıvırcık dallarıyla ay ışığında parlayan ağaçlar, öte yandan çalılıklar ve yolu iç kapayıcı gölgelere boğan yaşlı kayın ağaçlarının görünümü; dingin, görkemli bir ses gibi durmadan yükselen havuzun parıltısı, galerinin önünde büyüyen ve başka şeyler gibi çevreye ince gölgeler düşüren çiçeklerdeki ay ışığıyla parlayan şebnem tanecikleri, havuzun ötesinden gelen bıldırcın ötüşü, büyük yoldan gelen insan sesleri, iki kayın ağacının birbirine sürtünmesiyle çıkan ve ancak duyulabilen gıcirtısı, yorganın altına giren sivrisineğin vızılıtsı, bir elmanın dallara takılarak yerdeki kuru yaprakların üzerine düşmesiyle çıkardığı gürültülü hışırtı, yeşilimtırak sırtları ay ışığında gizemli biçimde parlayarak taraçanın basamaklarına dek gelen kurbağaların sıçramaları; bunların hepsi, hepsi, olağanüstü bir güzelliğin ve tamamlanmamış bir mutluluğun anlamını öğretirdi. İşte örülmüş uzun kara saçlarıyla, kabarık göğsüyle hep üzünçlü ve olağanüstü güzel, çıplak kolları ve kösnül kucaklamalarıyla, düşlemlediğim kadın gözümde canlandı. O beni seviyor, ben de onun sevgisinin bir anı için bütün yaşamımı veriyorum. Ay gökte yükselerek ışıklarını artırıyor, havuzun, düzenli bir ses gibi güçlenen görkemli parıltısı gitgide daha iyi beliriyor; gölgeler gitgide kararıyor, ışıklar daha durulaşılıyor... bunların hepsini dikkatle seyreder ve dinlerken, biri senin bana, ey kolları çıplak ve kucaklamaları tutkulu kadın, tam bir mutluluktan daha çok uzak olduğunu, sana karşı beslenen aşkın tam bir nimet olmadığını söylüyordu. Yüksekteki dolunaya baktıkça, gerçek güzelliğin ve nimetlerin, daha yüksek, daha temiz ve dünyadaki bütün iyiliklerin kaynağı olan Tanrı'ya daha yakın olduğunu görüyordum. Doyurulmamış, coşkulu bir sevinçle gözlerim yaşarıyordu.

Hep yalnızım; gizem dolu ağırbaşlı doğa, açık mavi göğün belirsiz bir noktasında nedense duraklayıp ondan hiç ayrılmayan ve ışığıyla sonsuz boşluğu dolduran ayın çekici ve parlak yuvarlağı; türlü ufak tefek tutkularla kirlenen, buna karşın sevginin sınırsız gücünü içinde taşıyan değersiz bir varlık olan ben... o anda, doğanın, ayın ve benim aynı şey olduğumuzu sanıyordum.

XXXIII

KOMŞULARIMIZ

Geldiğimin daha ilk günü, babamın Yepifanov adındaki komşularımızın iyi insanlar olduklarını söylemesi beni şaşırtmıştı; hele onlara gidip gelmesi şaşkınlığımı büsbütün artırmıştı. Yepifanovlarla aramızda çok eskiden beri süregelen bir toprak davamız vardı. Daha çocukken, babamın bu davaya kızarak Yepifanovlara atıp tuttuğunu, (anladığıma göre) onlardan korunmak için birçok insanı çağırıp görüştüğünü; Yakov'un da onların

düşmanlarımız ve kara ruhlu insanlar olduklarını söylediğini; rahmetli annemin de evimizde, onun yanında bunlardan söz edilmemesini rica ettiğini birkaç kez duymuştum. Yepifanovların, fırsat düşünce babamızın, dahası, oğlunun bile kafasını kesmeye ya da hepimizi boğmaya hazır bir düşman ve tümüyle katı yürekli birer insan oldukları konusunda, ta çocukluğumdan beri duyduğum şeylerden çok açık ve sarsılmaz bir kanım vardı. Onun için, annemin öldüğü yıl, anneme bakan Avdotiya Vasilyevna Yepifanov'u, yani la belle Flamande'i görünce, onun bu kötü aileden olduğuna güç inanabilmişim; gene de bu aile için pek de iyi olmayan duygularım vardı. Bütün yaz boyunca onlarla sık sık görüştüğümüz halde, bu ailenin bütün üyelerine karşı tuhaf bir soğukluk duyardım. Aslında Yepifanovların kimler olduklarını şimdi size anlatabilirim. Bu aile, elli yaşlarında, daha pek taze görünen, neşeli, dul bir yaşlı anneden, çok güzel kızı Avdotya Vasilyevna'dan ve oldukça ciddi bir kişiliği olan, kekeme, bekâr, emekli bir teğmen olan oğlu Piyotr Vasilyeviç'ten oluşuyordu.

Anna Dimitriyevna Yepifanov, daha kocası ölmeden önce ondan ayrı, aşağı yukarı yirmi yıl, kimi zaman akrabalarının bulunduğu Petersburg'da, daha çok çiftliğimizden üç verst uzakta olan Mitişçi adındaki köyde yaşardı. Çevrede onun için öyle tüyler ürpertici şeyler anlatıyorlardı ki, Messalina (9) onun yanında erden bir kız gibi kalırdı. İşte bundan olacak, annem evimizde onun adının bile anılmasını istemiyordu. Çok ciddi olarak söylüyorum, dedikoduların en insafsızı olan köy komşularının dedikodularının onda birine bile inanmak doğru değildir. Ama Anna Dimitriyevna'yı tanıdığım sırada, yemekte her zaman iskemlesinin arkasında duran ve Anna Dimitriyevna'nın konuklarını Fransızca olarak, onun güzel ağzıyla gözlerini seyre çağıran, saçları her zaman kıvrılmış ve briyantınlanmış, sırtında Çerkez biçimi bir ceket olan Mityuşa adında bir yazmanı bulunuyordu; ama çevreye yayılan dedikoduları doğrular bir durum yoktu. Gerçekten, on yıldan beri Anna Dimitriyevna, kendisine olağanüstü saygı gösteren oğlu Petruşa'yı istifa ettirip yanına çağırdığından beri, yaşam biçimini tümüyle değiştirmişti. Pek büyük olmayan çiftliğinde ancak yüz kadar "can"ı (10) vardı; ama, bunların, kadının o güne dek sürdürdüğü gösterişli yaşamın giderlerini karşılamak için on yıl önce birkaç kez üst üste rehine konulup faizleri zamanında ödenmediği için açılan mahkemede artırımla satılmaları kararı verilmişti. Bu tehlikeli duruma düşen Anna Dimitriyevna, çiftliğin haczi, haciz uygulama kurulunun buraya dek gelmesi gibi sinir bozucu işlerin, faizini zamanında ödememesinden değil de çiftliği bir kadının işletmesinden dolayı başına geldiğini düşünerek, kendisini bu durumdan kurtarmak için teğmen oğluna bir mektup yazıp gelmesini istemişti. Piyotr Vasilyeviç, askerlik hizmetinde öylesine başarı kazanmıştı ki, kısa bir zamanda rahata kavuşacaktı; ama başlıca görevinin yaşlılığında annesini avutmak olduğuna inanan (bunlardan, annesine yazdığı mektuplarda büyük bir içtenlikle söz etmişti) bu saygılı çocuk, her şeyi olduğu gibi bırakarak askerlikten ayrıldı ve köye koştı.

Piyotr Vasilyeviç, çirkin yüzüne, hantallığına ve kekeme olmasına karşın ilkeleri olan, çok zeki ve becerikli bir adamdı. Ufak tefek borçlar alarak, sözler vererek ve ricalarda bulunarak çiftliği hacizden kurtardı. Çiftliğin yönetimini eline alır almaz, babasının sandık odasında saklı olan eski giysisini çıkarıp sırtına giydi, faytonları ve atları ortadan kaldırdı; Mitişçi'ye gelen konuklara yüz vermedi; kuyular açtırdı; köylülerin topraklarından kırarak tarlalarını genişletti; elindeki gereçlerle koruluğu kestirerek elverişli bir fiyata sattı ve işlerini yoluna koydu. Piyotr Vasilyeviç, son borcunu ödeyinceye dek, babasından kalan giysisinden ve keten bezinden yaptırdığı yazlık ceketinden başka bir şey giymemeye, köy atlarını koştığı sıradan arabasından başka bir araç kullanmamaya kesin kararlıydı. Bu yaşam biçimini bütün aile üyelerine, annesine karşı bir borç sayarak gösterdiği derin saygıyı incitmek koşuluyla, olanaklar oranında uygulamaya çalışıyordu. Konuk odasında, annesinin karşısında kekeleyerek kölelere yakışan bir tavır takınır, annesinin isteklerini harfi harfine yapmaya çalışır, onun buyruklarını yerine getirmeyen hizmetlilere çıkışırdı. Çalışma odasında, onun haberi olmadan bir ördeğin kesilmesine, annesinin buyruğuyla komşunun sağlığını öğrenmek için bir köylünün habersiz gönderilmesine ya da köy kızlarının bahçedeki otları yolacak yerde ahududu toplamak için ormana gönderilmesine pek kızardı.

Hemen hemen dört yıl içinde bütün borçlar ödenmişti ve Moskova'ya giden Piyotr Vasilyeviç oradan yeni bir giysi ve yeni bir arabayla dönmüştü. İşlerinin çok iyi gitmesine karşın, yabancılar ve akrabaları arasında övündüğü o eski kararlılığını koruyor; sık sık kekeleyerek, "Beni gerçekten görmek isteyen kimse, karşısına böyle de çıksam hoşnut olmalı ve yediğim peynir ekmeği benimle birlikte o da yemelidir," diyordu. Her sözcük ve davranışından annesine karşı gösterdiği özveri, çiftliğinin kurtarılmasından doğan gurur, başkalarına karşı da buna benzer bir şey yapamadıkları için duyduğu nefret seziliyordu.

Anne ve kızın davranışları birbirine benzemediği gibi, birçok benzemeyen yanları daha vardı. Anneleri, toplumun en hoş, hep aynı içtenliği ve neşeyi sürdüren kadınlarındandı. Hoş, şen, sevinçli, her şeyden, en iyi yürekli yaşlı kimselerde bile görülen gençlik eğlenmesinden bile zevk duyardı. Kızı Avdotya Vasilyevna'nın tersine çok ciddi, daha çok evlenmemiş güzel kadınlarda görülen nedensiz gururlu ve ilgisiz, dalgın bir görünüşü vardı. Neşeli görünmek istediği zamanlar, konuştuğu kimseyle, ya kendisiyle ya da bütün dünyayla alay ediyormuş gibi (ki bunu yapmak niyetinde değildi) tuhaf bir tavır alırdı. Ağzından dökülen, "Evet çok güzelim, doğallıkla herkes bana âşiktir," gibi sözleri dinlerken, çoğu kez şaşırır, kendi kendime "Acaba bu

sözleriyle ne demek istiyor?" diye sorardım. Anna Dimitriyevna yerinde duramazdı; küçük evleri döşemeyi, bahçe ve çiçeklerle uğraşmayı, kanaryayı ve bütün güzel şeyleri severdi. Eviyle bahçesi büyük ve zengin olmamakla birlikte, her şey öyle temiz, düzenli, yerli yerindeydi ki, insanda güzel bir vals, bir polkanın bıraktığı hafif neşenin etkisini uyandıyordu. Konukların duygularını okşamak amacıyla kullandığı "cicim" sözcüğü, Anna Dimitriyevna'nın küçük bahçesine ve odalarına çok yakışıyordu. Ufak tefek, zayıf, henüz solmamış yüzü, mini mini güzel elleriyle her zaman neşeli, her zaman kendisine yakışır bir biçimde giyinmesini bilen Anna Dimitriyevna'nın kendisi de "cici"ydi. Yalnızca küçük ellerindeki koyu, mor damarların açıkça görünmesi bu uyumu bozuyordu. Avdotya Vasilyevna, tersine, hemen hemen hiçbirleriyle uğraşamazdı. Ev işleri ve çiçeklerle uğraşmasını sevmediği gibi, kendi üstü başıyla da pek ilgilenmezdi. Ancak konuklar geldiğinde, her zaman giyinmek için odasına koşardı. Ama giyinmiş olarak döndüğü zaman da (bütün güzellerde görülen soğuk, tekdüze bakışları ve gülümsemeleri hesaba katmayacak olursak) olağanüstü güzel görünürdü. Onun güzel, klasik yüzü, düzgün vücudu, her an sanki, "Buyurun, güzelliğimi seyredin," der gibiydi.

Annesinin canlı bir kişiliği, kızının dalgın ve kayıtsız bir görünüşü olmakla birlikte, gerçekte birincisinin ne eskiden, ne de şimdi hoş ve eğlendirici şeylerden başka bir şey sevmediği; kızının da bir kez sevip bütün yaşamını sevdiği insanın uğruna feda eden tiplerden olduğu anlaşılabilirdi.

XXXIV

BABAMIN EVLENMESİ

Babam ikinci kez evlenerek Avdotya Vasilyevna Yepifanov'u aldığında 48 yaşındaydı.

Babam, ilkyazda kızlarla birlikte köye döndüğü zaman, belki de büyük bir kazançtan sonra bir daha oynamama kararını veren kumarbazlarda görülen çok coşkulu, mutlu ve uysal ruh durumundaydı. Oyun masasında kullanmak istemediğinde, şansın yaşamındaki başka alanlarda harcanabilecek daha büyük bir kısmının kendisinde kaldığını duyumsuyordu. Aynı zamanda, birdenbire çok paraya kavuşmuştu; mevsim ilkyazdı, yalnızdı, canı sıkılıyordu. Bir gün Yakov'la işleri görüşürken, Yepifanovlarla aralarındaki bitmek tükenmek bilmeyen davayı, çoktan beri görmediği dilber Avdotya Vasilyevna'yı anımsayarak, "Biliyor musun Yakov Harlanpıç, bu davayla uğraşmaktansa, bu olmaz olasıca toprağı onlara bırakmayı düşünüyorum, ne dersin?" dediğini tahmin ediyor; bu soru karşısında Yakov'un arkasına bağladığı parmaklarının nasıl sinirli sinirli oynadığını ve "Piyotr Aleksandroviç, yine de bu davada biz haklıyız," dediğini düşünüyordum.

Ama babam arabanın koşulmasını buyurarak, o zaman moda olan zeytin renkli giysisini giydi, seyrekleşmiş saçlarını taradı, mendiline lavantalar serpti ve efendice bir davranışta bulunduğu kanısından çok, güzel bir kadın görme umudundan doğan büyük bir neşeyle komşularına yollandı.

Haber aldığıma göre, babam ilk ziyaretinde, tarlaya gitmiş olan Piyotr Vasilyeviç'i bulamamış, hanımlarla bir saate yakın oturmuş. Kim bilir, o nasıl coşkun bir neşeyle gözlerini kırıyor, yumuşak çizmeli ayaklarını yere vurarak "ş"li söyleyişle iltifatlar yağdırıyor, onları büyülüyordu. Neşeli yaşlı kadının birdenbire onu nasıl beğeniverdiğini, gururlu dilber kızının nasıl neşelendiğini görür gibi oluyorum.

Hizmetçi kız soluk soluğa koşarak, Piyotr Vasilyeviç'e yaşlı İrteniyevin onlara geldiğini haber verdiğinde, o kim bilir, nasıl bir öfkeyle, "Ne yapalım yani, geldiyse geldi!" demiştir sanırım. Bunun için evine olabildiğince yavaş gitmiş, belki de yazı odasına uğrayıp en kirli giysisini giymiş ve hanımefendi sofraya ek olarak bir şeyler konulmasını söylerse asla yapılmaması için aşçısını uyarmıştır.

Sonraları Yepifanov'u babamla sık sık bir arada gördüğüm için, bu ilk buluşmalarını çok canlı olarak gözümün önüne getiriyorum. Babamın, aralarındaki davayı güzellikle çözümlenmeyi önermesine karşın, Piyotr Vasilyeviç annesi için bütün geleceğinden vazgeçtiği halde, babam buna benzer bir şey yapmadığı için kızıyor, surat asıyordu. Babam bu somurtkanlığın ayırımına hiç varmamış gibi şakacı bir neşeyle, onunla şakadan hoşlanan bir insanla konuşuyormuş gibi konuşuyordu. Piyotr Vasilyeviç buna hem kızıyor, hem de elinde olmayarak ara sıra onun etkisine kapılıyordu. Her şeyi şakaya alan babam, nedense Piyotr Vasilyeviç'e "yarbay" diye sesleniyor ve Yepifanov'un da gücenerek ve yanımda her zamankinden daha çok kekeleyip kızarak, kendisinin "Ya-ya-yarbay değil, te-te-eğ-men" olduğunu söylemesine karşın, babam beş dakika sonra onu yine yarbay diye çağırıyordu.

Biz köye gelmeden önce, onların her gün Yepifanov'la görüştiklerini, çok eğlenceli vakit geçirdiklerini, her şeyi yorulmadan, özgün bir biçimde, aynı zamanda kolayca ve incelikle yapmasını bilen babamın, Yepifanovların da katıldığı kuş ve balık avları, şenlik fişekleri atılan eğlenceler düzenlediğini; şu somurtkan ve kekeleyerek her şeye burnunu sokan çekilmez Piyotr Vasilyeviç olmasaydı bu eğlentilerin daha neşeli geçeceğini Luboçka bana anlatmıştı.

Biz geleli Yepifanovlar evimize ancak iki kez ayak bastılar; biz de hep birlikte onlara bir kez gitmiştik. Babamın doğum günü olan St. Piyotr gününde, birçok konukla birlikte Yepifanovlar da vardı; ama o günden sonra nedense onlarla olan ilişkilerimizi tümüyle kestik; yalnızca babam eskisi gibi onlara gidip geliyordu. Annesinin "Dunička" diye çağırdığı o kadınla babamı bir arada gördüğüm o kısa dakikalar içinde gözüme çarpan şunlar olmuştu: Babamda ilk geldiğim gün beni şaşırtan o mutlu durum sürüyordu; öyle şen, gençleşmiş, canlı ve mutlu görünüyordu ki, bu taşan mutluluk, ister istemez çevresindekileri de sarıyor, bu neşe onlara da geçiyordu. Avdotya Vasilyevna odadayken babam onun yanından ayrılmıyor, durmadan öyle iltifatlar yapıyordu ki onun yerine ben utanıyordum; ya da susarak, tutkulu bir bakışla onu süzüyor, hoşnutlukla omzunu silkerek hafifçe öksürüyordu. Kimi zaman, onunla gülümseyip fısıldayarak konuştukları bile olurdu; ama bunların hepsini, en ciddi durumlarda bile takındığı o şakacı tavıyla yapıyordu. Avdotya Vasilyevna'nın iri mavi gözlerinde, çok sıkılgan görüldüğü zamanlar bir yana (bu utangaçlığı yakından bildiğim için, ona acıyarak ve yüreğim sızlayarak bakardım), her zaman babamdan kendisine geçmiş gibi görünen sonsuz bir mutluluk ışığı parlardı. Anlattığım sıkılgan anlarında, o sanırım her bakıştan, her davranıştan çekiniyor, herkesin ona baktığını, yalnızca onu düşündüğünü, ondaki her şeyi göreneğe aykırı gördüklerini sanıyordu. Korkuyla çevresindekilere bakıyor, yüzü hep renkten renge giriyor, şaşkın ve yüksek bir sesle, aldırışsız konuşmaya başlıyordu. Söylediklerinin çoğu, öyle anlamsızdı ki kendisi bile bunu anlıyor; herkes gibi babamın da söylediklerini duyduğunu anlayınca daha çok kızarıyordu. Oysa babam bu saçmaların ayırımında bile değildi; ona eskisi gibi hafif öksürerek, aynı tutku ve neşe dolu hayran gözlerle bakıyordu. Anna Vasilyevna'nın çoğu zaman hiç nedensiz takındığı o sıkılgan tavırların, kimi zaman da babamın güzel ve genç kadınlardan söz etmesinden hemen sonra görüldüğünü fark ettim. Hiç de doğal olmayan dalgınlığından, demin anlattığım o tuhaf ve neşeli durumuna sık sık geçişi; babamın sevdiği sözcükleri kullanması; onun konuşma biçimine öykünmesi; babamla başladığı konuşmayı başkalarıyla da sürdürmesi; bunların hepsinden, ben biraz daha büyük olsaydım ve bu olayın kahramanı da babam olmasaydı, Avdotya Vasilyevna'nın babamla arasındaki ilişkileri açıkça anlayabilirdim. Ama ben o zamanlar, benim yanımda, babamın Piyotr Vasilyevic'ten gelen bir mektuba çok kızdığını ve ağustosun sonuna dek Yepifanovlardan ayağını kestiğini bildiğim halde, bu işin ayırımında değildim. Ağustosun sonlarında, babam yeniden onlara gidip gelmeye başladı ve bizim (Volodya ile benim) Moskova'ya yola çıkmamızdan bir gün önce Avdotya Vasilyevna Yepifanov'la evleneceğini bize söyledi.

XXXV

BU HABERİ NASIL KARŞILADIK?

Bu resmi haberin öngününde, evimizde bu konuyu herkes duymuştu; türlü türlü düşünceler yürütüyordu. Mimi bütün gün odasına kapanarak ağladı. Katenka da onun yanından ayrılmadı ve odadan ancak yemek zamanı çıktı; yüzünde tıpkı annesininki gibi onurunun kırılmasından doğan bir anlatım vardı. Lubočka'ysa, tersine, çok neşeliydi; yemekte de güzel bir giz bildiğini, ama bunu kimseye anlatamayacağını söyledi.

Onun neşesine hiç de katılmayan Volodya:

- Bildiğin gizin hiç de güzel olacak bir yanı yok. Ciddi olarak düşünmesini bilseydin, bunun, tersine çok kötü olduğunu anlardın.

Lubočka şaşalayıp gözlerini ona dikti ve sustu.

Yemekten sonra, Volodya beni kolumdan tutmak istediye de, sanırım, bu davranışını bir okşayışa benzetererek, yalnızca dirseğime dokundu ve başıyla salonu gösterdi. Yalnız olduğumuza emin olduktan sonra:

- Lubočka'nın söz ettiği gizin ne olduğunu biliyor musun? diye sordu.

Volodya ile kırk yılda bir önemli şeyleri baş başa konuştuğumuz olurdu. Öyle ki, böyle bir konuşma sırasında karşılıklı bir utangaçlık duyuyor (Volodya'nın dediği gibi) gözlerimizde bir şeyler uçuşmaya başlıyordu; ama şimdi yüzümde beliren şaşkınlığa karşılık, o, dikkat ve ciddilikle gözlerini bana dikerek, "Bunda şaşılacak bir şey yok; kardeş değil miyiz; ailemizi ilgilendiren böyle önemli bir olay karşısında birbirimize danışmalıyız," der gibi yüzüme bakmayı sürdürdü. Ne demek istediğini anlamadım. O sözünü kesmeden:

- Haberin var, değil mi? Babam Bayan Yepifanov'la evleniyor.

Bunu daha önce duyduğum için başımı salladım.

- Bu hiç de iyi bir şey değil, diye sürdürdü konuşmasını.

- Niçin?

Volodya kızarak:

- Niçin olacak? Böyle kekeme yarıbay bir dayının ve ondan gelecek akrabalığın aramıza katılması hiç de hoş değil. Kızcağız şimdi iyi yürekli, kendi halinde görünüyor; sonraları ne olacağı belli olmaz. Bununla birlikte, bizim için hepsi bir; ama Lubočka'nın yakında "sosyete" yaşamına gireceğini unutmayalım. Böyle bir belle-mère (11) ile bu pek hoş olmayacak; Fransızca'yı doğru dürüst konuşmıyor bile; böyle olunca kardeşime ne

gösterebilecek ki... Poissarde (12). İşte bu kadar. Bu bulduğu addan dolayı çok hoşnut görünen Volodya, "Diyelim ki iyi yürekli; ama yine de poissarde'dan başka bir şey değil..." diyerek sözünü bitirdi. Volodya'nın, babamın böyle bir kadını yeğlemesi konusunda bu denli serbest konuşması tuhafıma gitmekle birlikte, onu haklı gibi görüyordum.

- Acaba babam neden evleniyor? diye sordum.

- Tanrı bilir; bu karmakarışık bir konu; bildiğim bir şey varsa, o da Piyotr Vasilyeviç'in, kız kardeşini alması için babamı kandırmaya çalıştığı, hatta üstelediği; ama babamın bunu geri çevirdiği; sonraları da aklına esip nedense bir beyefendilik göstermek istediğidir. Dedim ya, akıl ermez bir şey, dedi; ancak şimdi babamı anlamaya başladım (babamıza, 'babamız' değil de 'babam' demesi beni incitti). Evet, o yetkin, zeki ve iyi yürekli bir insandır; ama böyle düşüncesiz, havai oluşuna şaşıyorum! Her gördüğü kadın onda bir ilgi uyandırır: Tanıdıkları içinde âşık olmadığı kadın yoktur. Sanırım bu durumu sen de biliyorsun. Mimi'ye de âşık, haberin var mı?

- Ne diyorsun?

- Doğru söylüyorum. Babamın, Mimi'nin gençliğinde ona vurulup şiirler yazdığını, aralarında bir şeyler geçtiğini bir süre önce öğrendim; bundan dolayı Mimi hâlâ üzgün, dedi ve gülmeye başladı. Ben şaşkınlık içinde:

- Yo, işte bu olamaz, dedim.

Volodya konuşmayı birdenbire Fransızcaya çevirerek, konuşmasını eski ciddiliğiyle:

- İşin en önemli yanı da, bu evlilik hiçbir akrabamızın hoşuna gitmeyecek. Kim bilir belki çocukları da olacak, diyerek sürdürdü.

Volodya'nın böylesine ileriye görüşü, mantıklı düşünüşü beni öyle şaşırttı ki, yanıt olarak söyleyecek bir şey bulamadım.

O sırada Luboçka bize yaklaştı, yüzünde bir sevinç vardı:

- Demek ki biliyorsunuz, dedi.

Volodya:

- Evet, biliyoruz. Ama sana şaşıyorum Luboçka, sen artık bebek değilsin. Babamın böyle bir süprüntüyle evlenmesinde sevinecek ne var?

Luboçka'nın yüzü birdenbire değişti ve düşünceye daldı:

- Volodya, niçin süprüntü olsun? Avdotya Vasilyevna konusunda neye güvenerek böyle düşünüyorsun? Babam onunla evleniyorsa, demek ki süprüntü değil.

- Evet, bunu söz gelişi söyledim... Süprüntü olmasa bile, yine de...

Kızmış olan Luboçka Volodya'nın sözünü keserek:

- Yine desi falan yok. Âşık olduğun kıza ben süprüntü diyor muyum? Babamız ve iyi bir kadın hakkında böyle şeyleri nasıl söylersin? Evet büyüğümün, ama bana bu türlü şeyleri söyleme... böyle konuşmamalısın, dedi.

- Demek ki böyle şeylerden söz etmeyeceğiz, öyle mi?

Luboçka yine onun sözünü kesti:

- Evet, doğru olmaz. Babamız gibi bir baba için böyle söylenemez. Bunu Mimi yapabilir; ama sen, asla. Sen bir ağabeyisin.

Volodya küçümseyerek:

- Hayır, dedi; senin daha dünyadan haberin yok, düşünsene, bilmem kimin nesi olan Yepifanov Duniçka, rahmetli annemizin yerini alacak, bu iyi bir şey mi sanki?

Luboçka bir daha sustu, birdenbire gözleri yaşararak:

- Çok gururlu olduğumu biliyordum, ama bu denli kötü yürekli olduğumu aklıma getiremezdim, dedi ve uzaklaştı.

Volodya yüzüne hem ciddi, hem gülünç bir anlatım vererek gözlerini şaşı gibi yaptı:

- Francalanın içine dedi, (sonra Luboçka ile ciddi konuşacak denli kendinden geçtiğine kızarak) haydi şimdi gel de bunlarla konuş bakalım, dedi.

Ertesi gün hava bozuktu. Konuk odasına geldiğimde babam da, hanımlar da kahvaltıya henüz inmemişlerdi. Bütün gece soğuk bir güz yağmuru yağmıştı. Gökteki bütün yağmurlarını boşaltan bulut parçaları arasında oldukça yükselmiş olan güneşin ışıklı, yuvarlak yüzü görünüyordu. Hava açık, rüzgârlı, nemliydi. Bahçe kapısı açıktı. Nemden kararmış olan taraçanın döşemelerinde, gece yağmış olan yağmurdan kalan su birikintileri kuruyordu. Açık olan kapı, demir çengelleri üstünde rüzgârla sallanıyordu. Bahçenin yolları ıslak ve çamurluydu; beyaz çıplak dallarıyla yaşlı kayın ağaçları, çalılıklar, otlar, ısırğan, frenküzümü fidanları, bir yanda da rüzgârdan dolayı köklerinden kopacakmış gibi sallanan yapraklarının renksiz yanları tersine dönmüş bir mürver ağacı duruyordu; kayın ağaçlı yoldan dönerek ve birbirini kovalayarak uçuşan sarı, yuvarlak yapraklar tümüyle ıslanmış olan yola ve koyu yeşil renkli çayıra dökülüyordu. Aklım fikrim, Volodya'nın anlattığı bakımlardan hep babamın evlenmesi konusundaydı. Kız kardeşimizin, bizim geleceğimiz, dahası, babamızın geleceği hiç de iyi görünmüyordu. Tanımadığımız yabancı, en kötüsü de deneyimsiz bir kadın,

hiçbir hakkı olmadan, birçok bakımdan buraya yerleşecek; yani sıradan genç bir kız, bizim rahmetli annemizin yerini alacak... nasıl olur? Bu düşünce beni çileden çıkarıyordu. Çok üzülüyor ve gittikçe babamı daha suçlu görmeye başlıyordum. Bu sırada garsonların odasında konuşan babamla Volodya'nın seslerini duydum. O dakikada babamla karşılaşmak istemediğim için kapıdan uzaklaştım; ama Luboçka hemen arkamdan gelerek babamın beni çağırdığını söyledi.

Babam konuk odasında, kolunu piyanoya dayamış, ağırbaşlılıkla, sabırsızlıkla benim olduğum yöne bakıyordu. Yüzünde şimdiye dek gördüğüm o gençlik ve mutluluk anlatımından iz yoktu; üzgündü. Volodya, elinde piposuyla odada geziniyordu. Babama yaklaşarak selam verdim. O dingin bir tavırla başını kaldırdı ve insanın hoşuna gitmediği halde olmuş bitmiş, üzerinde de artık konuşmanın hiç yararı olmayan işlerden söz edildiği zaman görülen aceleci bir sesle:

- Dinleyin arkadaşlar, Avdotya Vasilyevna ile evlenmeye niyetim olduğunu sanırım biliyorsunuz. (Biraz sustuktan sonra...) Annenizin üstüne asla evlenmek istemiyordum, ama... (bir dakika durdu) ama... yazgı işte... Duniçka iyi yürekli, sevimli bir kız, hem artık pek genç de değil; onu seveceğinizi umuyorum; o şimdiden hepinizi yürekte sevmekte... göreceksiniz ki çok iyidir... dedi ve sözünü keseceğimizden korkuyormuş gibi ivedilikle ikimize birden, şimdi artık Moskova'ya yola çıkma zamanı geldi. Ben de oraya yılbaşından sonra (bunu söylerken biraz durdu) artık ailem ve Luboçka ile birlikte gelirim.

Babamızı, yanımızda böyle sıkılgan ve suçluymuş gibi görmek bana çok dokundu, ona daha yaklaştım; ama Volodya başını önüne eğmiş, piposunu içerek odada aşağı yukarı dolaşıyordu.

Sonunda, babam hafifçe öksürüp kızarak Volodya ile bana ellerini uzattı:

- İşte böyle çocuklar. Gördünüz ya, babanız bu yaştan sonra ne işlere kalkıştı, dedi.

Bunları söylerken gözlerinde yaşlar parlıyordu. O sırada odanın öbür ucunda bulunan Volodya'ya uzattığı elin titrediğini gördüm. Babamın böyle titreyen elini görmek içimi parçaladı ve o dakika yüreğimi daha da sızlatan bir şey aklıma geldi: Babamın 1812 savaşına katıldığını, çok yiğit bir subay olduğunu anımsadım. Onun iri damarlı büyük elini öptüm, o da güçlü biçimde elimi sıktı ve gözyaşları arasında içini çekerek, Luboçka'nın esmer başını iki eliyle tutarak gözlerinden öpmeye başladı. Volodya piposunu düşürmüş gibi yapıp yere eğildi ve elleriyle gözlerini sildikten sonra, kimseye görünmeden usulcacık odadan çıktı.

XXXVI

ÜNİVERSİTE

Düğün iki hafta sonra yapılacaktı; ama derslerimizin başlaması yaklaştığından Volodya ile ben eylülün başında Moskova'ya yola çıktık. Nehludovlar da köyden dönmüşlerdi. Ayrılırken Dimitri'yle birbirimize mektup yazacağımıza söz verdiğimiz halde, doğaldır ki hiç mektup yazmadık. Hemen beni ziyarete geldi. Ertesi gün üniversitede başlayacak olan derslere beni ilk olarak onun götürmesini kararlaştırdık.

Hava çok güzel ve güneşliydi.

Ders salonuna girer girmez, büyük pencerelerden giren güneşin ışığında bütün geçenek ve kapılarda dalga halinde kıvıldaarak dolaşan genç ve neşeli insanlar arasında, yittiğimi duyumsadım. Bu büyük bütünün bir üyesi olduğumu bilmek, çok hoş bir şeydi. Ama bu kalabalığın içinde tanıdıklarım çok azdı; onlarla bütün dostluğumuz, yalnızca başımla selam verip, "Günaydın İrteniyeve," demekten ileri gitmiyordu. Oysa her yanda el sıkılmalar, itişmeler, kakışmalar, arkadaşça sözler, gülüşmeler, şakalar gırla gidiyordu. Bütün bu gençliğin birleşmesini sağlayan bağları seziyor; onlardan ayrı kaldığımı duyumsayarak üzülüyordum. Ama bu bir anlık bir izlenimdi. Bu izlenimin etkisinin tersine, bu kitleden olmadığımı çok sevindim. Bana, kendime yakışır kimselerden bir çevrenin gerekli olduğunu düşünerek Kont M., Baron Z., Prens P. İvin'in ve benzeri efendilerin oturduğu yerin üçüncü sırasına geçtim. Bunlar arasında ancak İvin ve Kont B. ile tanışıyoruz. Bana öyle bakıyorlardı ki, kendim o çevreden olduğum halde, yine de tam anlamıyla onlardan olmadığımı anlıyordum. Çevremde olup bitenleri incelemeye başladım. Semyonov, her zamanki beyaz dişleri ve karmakarışık kırmızı saçlarıyla üniformasının önü açık, kolunu masaya dayamış, kalemını kemirerek, bana oldukça yakın bir yerde oturuyordu. Sınavlarını birincilikle veren liseli, eskisi gibi siyah bir kırıvatla yanağı bağlı olduğu halde birinci sırada oturarak, atlas yeleğinde asılı duran saatinin gümüş anahtarıyla oynuyordu. Binbir güçlülük de olsa üniversiteye giren İkonin, üstünde, hemen hemen çizmelerini tümüyle örten, mavi renkli zihli pantolonuyla üst sırada oturmuş, kahkahayla gülüyor, sesi çıktığında bağırıp Parnasse'ta olduğunu söylüyordu. Önümde oturan İlinka, burada herkesin eşit olduğunu bana anımsatmak ister gibi, içimde şaşkınlık uyandıran bir soğukluk ve de alayla selam verdi. Zayıf bacaklarını sıraya rasgele dayayarak (bu bana bir nispet gibi geldi) yanındaki bir öğrenciyle konuşuyor, arada sırada da bana bakıyordu. Yakınımda oturan İvin ve yanındakiler Fransızca konuşuyordu. Bu efendilerin hepsi bana çok ahmak görünüyorlardı. Konuşmalarında duyduğum sözcükler baştan aşağı anlamsız olmakla birlikte, yanlış ve Fransızca değil gibi geliyordu (kendi kendime "Ce n'est pas Français" (13) diyordum.). Semyonov'un, İlinka'nın ve ötekilerin

duruşları, konuşmaları, davranışları bana çok sıradan, efendilere yakışmaz gibi geliyordu. Yani onlar comme il faut değildi.

Hiçbir topluluğa katılmadım; kendimi yalnız duyumsuyor, girişken olmadığım için de kendime kızılıyordum. Ön sırada oturan bir öğrenci, şeytantağından kızarmış parmaklarının kirli tırnaklarını dişleriyle koparıyordu. Bu, bana öyle iğrenç geldi ki, kalkıp daha uzak bir yere oturdum. Üniversitede geçirdiğim o ilk gün çok hüzünlü olduğumu anımsıyorum.

Profesör salona girince herkeste bir kıpırdama görüldü, sonra salona bir sessizlik çöktü. Aklımda kaldığına göre o gün profesörle bile alay ettim. Profesörün derse, bence hiçbir anlamı olmayan bir açış konuşmasıyla başlaması tuhafıma gitti. Dersin, baştan sona dek çok güzel, öyle ki içinden ne tek bir sözcüğün atılmasına, ne de eklenmesine olanak olmayan, olağanüstü bir şey olmasını istiyordum. Bu konuda düş kırıklığına uğrayarak yanımda getirdiğim güzel kaplı ve üstünde "İlk Ders" yazılı defterimin içine on sekiz profil çizdim; onları çiçek biçiminde bir daire içine aldım ve profesör beni dersi not ediyor sansın diye, arada sırada kalemimi kağıdın üstünden geçiriyordum. (Profesörün benimle ilgilendiğine emindim.) Hemen bu ilk derste, her profesörün söylediklerini yazmanın gereksiz ve aptalca bir şey olduğu kanısına vararak, bu kararımın yıl sonuna dek caymadım.

Bundan sonraki derslerde artık kendimi eskisi gibi yalnız duyumsamıyordum; birçoklarıyla tanıştım ve ellerini sıkarak konuşuyordum; ama nedense benimle arkadaşlarım arasında gerçek bir kaynaşma olmadı ve daha çok zaman sahte tavırlar takındığım, sıkıldığım dakikalar oluyordu. İvin'in grubuyla, ki onlara herkes aristokrat diyordu, kaynaşamadım. Çünkü şimdi anımsadığıma göre, onlara karşı bir yabancı gibi davranıyor ve ancak onlar bana selam verdikten sonra ben de karşılık veriyordum. Onların da benim arkadaşlığıma hiç gereksinmeleri olmadığını görüyordum. Başkalarıyla da arkadaşlık edemeyişimin, bir nedeni daha vardı. Bir arkadaşım bana yakınlık göstermeye başlar başlamaz, hemen benim özel bir arabam olduğunu, Prens İvan İvanoviç'te yemek yiyeceğimi söylüyordum. Bunu, kendimi daha iyi göstermek, beni daha fazla sevmesini sağlamak için yapıyordum; ama her seferinde tersi oluyordu. Arabamdan ve Prens İvan İvanoviç'le akraba olduğumuzdan söz eder etmez, arkadaşımın bana karşı çok gururlu ve soğuk davrandığını görür, şaşırırdım.

Devlet bursuyla okuyan Operov adında, alçakgönüllü, çok yetenekli ve çalışkan bir arkadaşımız vardı. Arkadaşlarının ellerini sıkacağı zaman, elini, parmaklarını hiç bükmeden ve hiç kıpırdatmadan, bir tahta gibi uzatırdı; bazı şakacı arkadaşlar ona ellerini aynı biçimde uzatır ve bu el uzatışa "tahta gibi el uzatma" derlerdi. Çoğu zaman yanına oturuyor, onunla sık sık konuşuyordum. Operov'un profesörler için özgürce söylediği düşünceler benim çok hoşuma gidiyordu. Her profesörün ders verme yöntemindeki bütün olumlu ve olumsuz yanları çok açık olarak görebiliyordu. Kimi zaman da alay ederdi; onun küçük ağzından dökülen ve dingin bir sesle söylenen bu alayların benim üzerimde çok tuhaf etkisi vardı. Bununla birlikte, yine de o, bütün dersleri küçük küçük el yazısıyla ve özenle defterine not ederdi. Aramızdaki yakınlık günden güne artıyordu. Sınavlara birlikte hazırlanmaya karar vermiştik; onun yanındaki yerime geçerken, bana çevirdiği kursuni, küçük, miyop gözlerinde bir hoşnutluk görünmeye başlamıştı ki, ben nedense bir gün konuşurken, ölmek üzere olan annemin bizi asla yatılı devlet okullarında okutmamasını babamdan rica ettiğini söylemeyi gerekli gördüm; sonra bütün devlet bursuyla okuyanların çok akıllı olmaları olasılığı bulunmakla birlikte, benim için bunun önemsiz olduğunu eklerken kekeleydim ve kızardığımı duyumsayarak, "Ce ne sont pas des gens comme il faut," (14) diye sözümü bitirdim. Operov bana hiç yanıt vermedi; yalnızca ertesi sabah derste karşılaştığımızda, selamımı bekleyerek tahtasını uzatmadı; benimle konuşmadı, yerine geçerken başını yana çevirerek deftere bakıyormuş gibi kafasını defterin bir parmak yakınında tuttu. Operov'un hiç neden yokken bana soğuk davranması tuhafıma gitti, ama ben pour un jeune homme de bonne maison (15) için devlet bursuyla okuyan öğrenci Operov'un yüzüne gülmeyi kendime yakıştıramadım ve onu kendi haline bıraktım. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun bana karşı takındığı soğuk tavır beni üzmüştü. Bir gün, üniversiteye ondan daha erken gelmişim ve o gün çok sevilen bir profesörün dersi olduğu için, sürekli gelmeyen öğrenciler bile sıraları doldurdular. Operov'un yerine geçtim, sıraya defterimi bırakıp dışarı çıktım. Salona dönünce, defterimin arka sıraya konulduğunu, Operov'un da benim ayırdığım yere oturmuş olduğunu gördüm. Defterlerimi biraz önce oraya koyduğumu söyledim; o, birdenbire kızardı ve yüzüme bakmadan:

- Bilmiyorum, dedi.

Atılganlığımla onu korkuturum diye, özellikle köpürmeye başladım:

- Defterlerimi buraya koyduğumu, size demin söyledim ya, dedim ve çevredekilere bakarak, herkes gördü, diye ekledim. Ama yanımda oturan öğrencilerin hepsinin merakla bana bakmalarına karşın hiç kimse bir şey söylemiyordu.

Operov kızarak yerinde kıvıldanıyordu; öfkeyle bir an bana baktıktan sonra:

- Burada yerler satın alınmıyor, kim daha önce gelirse o oturur, dedi.

- Bu, sizin terbiyesiz olduğunuzu gösterir, diye yanıt verdim.

Operov, bir şeyler söylendi; sanırım mırıldandığı şey, "Sen de akılsızın birisin"di, ama ben bu sözleri hiç duymamıştım. Duymuş da olsam, bundan ne çıkardı? Manants (16) gibi kavga mı edecektik? Manants

sözcüğünü çok seviyordum ve içinden çıkamadığım karışık sorunları bununla çözümlerdim. Belki ben daha başka şeyler de söyledim; ama kapı açıldı, lacivert fraklı profesör sınıftakilere selam vererek, ivedi adımlarla kürsüsüne geçti.

Böyle olduğu halde, sınavlardan önce ders notları gerekince, Operov bana verdiği sözü anımsadı; hem notlarını verdi, hem de birlikte çalışmamızı önerdi.

XXXVII

GÖNÜL İŞLERİ

O kış boyunca, gönül işleri beni oldukça uğraştırdı; üç kez âşık oldum. İlkinde Fraytag maneje (17) gidip gelen tombul bir hanıma çılgıncasına vuruldum. Bunun için, maneje geldiği salı ve cuma günleri, onu görmek için oraya gidiyordum. Ancak her seferinde beni göreceğinden korkarak kendisinden öyle uzak duruyor, geçeceği yerlerden kaçıyor ve bulunduğum yere baktığı zaman öyle büyük bir ilgisizlikle başımı çeviriyordum ki, yüzünü bile iyice görememiştim; gerçekten güzel miydi, çirkin miydi, hâlâ bilmiyorum.

Bu hanımı tanıyan ve bir gün manejde, ellerinde hanımların kürkleri bulunan uşakların arasına saklandığımı gören Dubkov, âşık olduğumu Dimitri'den öğrenince, beni onunla tanıştırmak önerisiyle o denli korkuttu ki, ok gibi manejden fırladım ve benden söz etmişlerdir kaygısıyla, onunla karşılaşmaktan çekindiğimden, maneje, uşakların durduğu yere dek bile gidemiyordum artık.

Tanışmadığımız ve özellikle evli kadınlara âşık olduğum zamanlar, Sonıçka'ya duyduğum utangaçlığın bin kat kötüsünü duyumsuyordum. Dünyada en korktuğum şey, âşık olduğum kimsenin benim aşkımdan, varlığımdan haberli olmasıydı. Bana öyle geliyordu ki, bir kadın kendisine karşı beslediğim duyguları bilmiş olsaydı, belki de bunu kendisine karşı asla bağışlanmayacak bir davranış sayardı. Gerçekten, bu birinci hanım, uşakların arkasından saklanıp ona bakarken aklımdan geçenleri; onu kaçırmaya köye götürüleceğimi, orada onunla oturup neler yapacağımı ayrıntısıyla bilmiş olsaydı, haklı olarak çok gücenirdi. Ama beni tanısa da, onun için beslediğim düşünceleri bilmesine olanak olmadığını, böyle olunca da bu tanışmada benim için utanacak bir yön bulunmayacağını o zaman henüz düşünmüyordum.

Âşık olduğum ikinci hanım, kız kardeşimde gördüğüm Sonıçka'ydı. Ona karşı ikinci kez beslediğim aşkımdan çoktan geçmişti; üçüncü kez âşık oluşumun nedeni, Luboçka'nın, Sonıçka'dan aldığı ve bana okumak için verdiği şiir defteri olmuştur. Bu defterde Lermontov'un "İblis" adındaki şiir biçimindeki yapıtıdan alınan kimi parçalar vardı; bunlar, Sonıçka'nın eliyle yazılarak, aşkın üzüncünü anlatan birçok yeri kırmızı kalemle çizilmiş ve defterin yaprakları arasına kurumuş çiçekler konulmuştu. Geçen yıl Volodya'nın âşık olduğu kızın çantasını nasıl öptüğünü anımsayarak aynı şeyi yapmayı denedim. Gerçekten akşam odamda yalnız kaldığım zaman, düşlemlere dalmış ve kurumuş çiçekleri dudaklarıma götürürken, içimde uyanan tatlı ve üzünçlü bir eğilimle, yeniden ona âşık olduğumu duyumsadım. Belki de bu, benim için, birkaç gün süren bir aldanma oldu.

Bu kış âşık olduğum üçüncü kız, bize gelip giden ve Volodya'nın sevdiği bir kızdı. Anımsadığıma göre, bu küçükhanımın güzel denebilecek bir yanı yoktu. Demek istiyorum ki, benim zevklerimi okşayacak yönleri yoktu; Moskova'da tanınmış, çok akıllı ve bilgili bir hanımın kızıydı. Ufak tefek, zayıf, İngiliz modasına uygun uzun kumral bukleli ve ince profilliydi. Herkes bu küçükhanım için annesinden daha çok okumuş, daha akıllı diyordu; ama ben bu konuda hiçbir şey söyleyemiyordum. Çünkü onun zekâsını, okumuşluğunu düşünürken, içimde bir tür korku ve saygıyla karışık bir duygu uyanıyordu. Onunla, ancak bir kez, o da, anlatılamaz bir heyecanla konuştum. Ama, Volodya'nın ona karşı beslediği hayranlığın (Volodya bunu herkese göstermekten çekinmiyordu) etkisiyle ben de bu küçükhanıma delice âşık oldum. İki kardeşin aynı kıza âşık olduğunu haber alırsa hiç hoşuna gitmeyeceğini bildiğimden bu aşkımdan Volodya'ya hiç söz açmadım. Bu aşkın en hoşuma giden yanı, ikimiz de aynı güzel yaratığı sevmemize karşın, kardeşimle aramızdaki dostluğun hiç bozulmadan eskisi gibi kalması ve gerektiği zaman birbirimiz için aşkımdan el çekecek denli temiz bir sevgi olmasıdır. Bununla birlikte, işin özveri yönüne gelince Volodya sanırım benim gibi düşünmüyordu; çünkü onun aşkı, öylesine tutkuluydu ki, söylediklerine göre, bu kızla evlenmeyi düşünen kimseye bir tokat atmak ve onu düelloya çağırarak niyetindeydi. Oysa ben, aşkımdan vazgeçmek düşüncesinden çok zevk duyuyordum; belki bunu, bana güç gelmediği için yapıyordum; çünkü bu kızla, yalnızca bir kez, en sıradan sözlerle klasik müziğin öneminden konuşmuştuk ve ona karşı beslediğim sevgiyi uzatmaya çalıştıysam da, aşkımdan bir haftada söndü gitti

XXXVIII

SOSYETE

Üniversiteye girerken, ağabeyime özenerek atılmak istediğim sosyete yaşamının eğlenceleri, bu kış hiç de umduğum gibi çıkmadı. Volodya durmadan dans ediyordu, babamın da genç karısıyla birlikte baloya gittikleri olurdu; ama balo verilen evlere ya çok genç gördükleri ya da böyle eğlencelere pek alışık olmadığım için mi, bilmiyorum, beni kimse götürüp tanıştırmıyordu. Dimitri ile aramızda her şeyi açık olarak konuşmaya sözleştiğimiz halde, kimseye, ona bile balolara gitmeyi nasıl istediğimi, beni hep unutmalarının ve bana, bir tür filozofa bakar gibi bakmalarının (bu yüzden kendimi böyle gösteriyordum) pek gücüme gittiğini söylemiyordum.

O kış, Kontes Kornakovlarda bir gece toplantısı düzenlenmişti. Kontes, ben de içlerinde olmak üzere, hepimizi çağırmıştı. İlk kez bir baloya gidecektim. Daha evden çıkmadan, Volodya odama geldi; baloya gitmek için nasıl giyineceğimi görmek istiyordu. Onun bu davranışı beni şaşırtmakla birlikte tuhafıma da gitti. Bence, iyi giyinmek isteği utanılacak olduğu gibi, saklanması da gereken bir duyguydu. Oysa o, tersine, bu isteği öyle doğal ve zorunlu buluyordu ki, benim rezil olacağımdan korktuğunu açıkça söyledi. Bana kesinlikle rujan çizmelerimi giymemi söyledi; güderi eldivenlerimi giymek istediğimi görünce, az daha bayılacaktı; saatimi, yeleğimin üstüne tuhaf bir biçimde taktıktan sonra beni Kuzniyetski Köprüsü yakınındaki berbere götürdü. Saçımı kıverdiler, Volodya biraz gerileyerek uzaktan bana baktı; sonra berbere:

- Çok güzel, ama bu perçemleri yatırmanın bir yolu yok mu acaba? diye sordu. Ama Mösyö Charles, perçemlerime hangi yapıştırıcı esansı sürerse sürsün, şapkamı giyer giymez perçemlerim yeniden dimdik oldu ve kıvrılmış saçlarımla kendimi eskisinden daha çirkin görüyordum. Beni kurtaracak olan tek bir şey vardı; o da işi boşvercilğe vurmaktı. Ancak o durumda kendimi bir şeye benzetebiliyordum.

Sanırım Volodya da öyle düşünüyordu; çünkü saçlarımla ıslatarak açmamı istedi benden; bunu yaptığım halde, yine de çirkin görünüyordum. Volodya artık hiç yüzüme bakmadı, Kornakovlara giderken yolda benimle hiç konuşmadı; canı sıkıyordu. Kornakovlara Volodya ile girerken hiç yadırgamadım; ama prenses beni dansa kaldırdığında, buraya özellikle dans etmek isteğiyle geldiğim halde, nedense dans bilmediğimi söyledim; birdenbire bütün cesaretim kırıldı; yabancı kimseler arasında kalınca, o üstesinden gelemediğim ve gitgide artan utangaçlığımı yeniden duydum. Bütün geceyi sessizce, olduğum yerde durarak geçirdim.

Vals çalarken küçük prenseslerden biri yanıma yaklaşmış, ailesine özgü resmi bir incelikle neden dans etmediğimi sordu. Bunu sorarken ne kadar sıkıldığımı, sonra da hiç haberim olmadan yüzümde hoşnut bir gülümsemenin yayıldığını ve Fransızcanın en tumturaklı sözcükleriyle, en cafcaflı tümceleri kullanarak saçmalamaya başladığımı, yıllar geçtiği halde anımsadıkça utaniyorum. Belki de bu, sinirlerimi kamçılayan, söylediklerimin pek anlaşılmayan yanlarını gürültüsüyle bastıran müziğin etkisiydi. Yüksek sosyetedeki insanların ve kadınların havailiğinden konuşurken, en sonunda öyle bir daldım ki, söylemekte olduğum tümcenin sonunu getiremeyeceğimi anlayarak bir sözcüğün yarısında durmak zorunda kaldım.

Sosyetenin bir üyesi olarak o yaşama alışık olan küçük prenses bile, şaşırmış görünerek yüzüme baktı. Ben gülümsedim; coşkuyla konuştuğumu gören Volodya, bu önemli dakikada, belki de dans etmemekle gösterdiğim yanılığımı, konuşurken ne dereceye dek kapattığımı anlamak için, Dubkov ile birlikte bize yaklaştı. Benim yüzümdeki neşeli gülümseyişle, küçük prensesin yüzündeki korku anlatımını görüp söylediğim korkunç saçmaları duyunca, kızarak arkasını döndü. Küçük prenses de kalkarak, yanımdan uzaklaştı. Gülümseyip duruyordum, ama aptallığının ayırımına vararak o denli üzüldüm ki, o anda yerin dibine girmeyi yeğledim. Bulduğum durumdan kurtulmak için bir şeyler söylemek, eyleme geçmek gereğini duyuyordum. Dubkov'a yaklaşarak, tanıdığı hanımla kaç vals ettiğini sordum. Böylelikle kendimi çok neşeli ve şuh göstermek istiyordum; oysa aslında, Yar lokantasında yemek yerken, "Sus!" diye bağırdığım Dubkov'dan medet umuyordum. Dubkov sözlerimi duymamış gibi davranarak, başka yana döndü. Volodya'ya yaklaştım ve bin bir güçlkle sesimi neşeli göstererek:

- Eee Volodya, bittin, yoruldu sanırım, dedim.

Ama Volodya yüzüme, "Biz yalnızken hiç de böyle konuşmuyorsun," der gibi baktıktan sonra, belki de yanına takılırim korkusuyla, karşılık vermeden uzaklaştı.

Kendi kendime, "Aman Tanrım. Kardeşim bile benden kaçıyor!" diye düşündüm.

Bununla birlikte, salonu bırakıp gitme gücünü de kendimde bulamıyordum. Toplantı bitinceye dek, somurtarak bir köşede kaldım. Ancak, herkes dağılmak için girişte toplandığı sırada, uşağın sırtıma giydirdiği paltomun yakası siperinin ucuna dokununca şapkamın önü havaya kalktı; işte o zaman, gözyaşları arasında gülümseyerek, kimseye dönmeden, ortaya, "Comme c'est gracioux" (18) diyebildim.

XXXIX

İÇKİ ÂLEMLERİ

Öğrencilerin "içki âlemleri" denen her zamanki eğlencelerine Dimitri'nin etkisiyle kendimi pek kaptırmadımsa da, bu kış böyle bir eğlenceye katılmam için bir fırsat düştü; ama bu eğlenceler bende pek iyi izlenimler bırakmadı. Bakın bu nasıl olmuştu:

Üniversite yeni açılmıştı; bir gün derste uzun boylu, düzgün hatlı, çok ciddi yüzlü, sarışın bir genç olan Baron Z., hepimizi evindeki arkadaş toplantısına çağırmıştı. Hepimiz derken Grap, Semyonov, Operov ve bunlara benzer sıradan kimseleri değil, az çok comme il faut olanları anlatmak istiyorum. Birinci sınıfın içki âlemine gideceğimi duyan Volodya, alaylı alaylı gülümsedi. Ama ben, şimdiye dek görmediğim ve pek eğleneceğimi sandığım bu toplantı için kararlaştırılan zamanda, tam tamına saat sekizde, Baron Z.'nin evine gittim.

Beyaz bir yeleğin üstüne önü açık bir ceket giymiş olan Baron Z., gelenleri, aslında babasının oturduğu, bugünkü eğlence için kendisine bırakılan küçük evin konuklara ayrılan bölümündeki iyice aydınlanmış salon ve konuk odasında karşılıyordu. Geçenekte, meraklı oda hizmetçilerinin giysileri ve başları görünüyordu; büfe odasında, baronun annesinin olduğunu sandığım bir kadın robu bir an için gözüme ilişti. İvin'le birlikte gelen Bay Frost'tan ve şöleni yönetip herkese "ev sahibinin akrabası ve Derpt Üniversitesi eski öğrencilerinden" diye tanıştırılan uzun boylu, al yanaklı bir sivilden başka, sayıları yirmiye varan konukların tümü öğrenciydi. Odaların çok aydınlatılmış ve sıradan döşenmiş olması, bütün bu gençlerin üzerinde öyle soğuk bir etki yapmıştı ki, birkaç gözüpekten ve ceketini açarak aynı dakikada her odada ve her odanın her köşesindeymiş gibi görünen ve bütün odaları susmak bilmeyen hoş ezgili tenor sesiyle dolduruyormuş gibi olan Derptli üniversiteliden başka herkes elinde olmayarak duvar diplerine çekilmişti. Arkadaşlarının çoğu ya susuyor ya da sessiz sessiz profesör, bilim ve sınavlar gibi ciddi ve çok ilgi çekici şeyler konuşuyorlardı. Ayrımsız herkes, büfenin bulunduğu odanın kapısına bakıyordu: Bu bakışlarını saklamak istemelerine karşın, yüzlerinde, "Eh, başlamanın sırası gelmedi mi?" sorusu okunuyordu. Ben de başlama sırasının gelmiş olduğunu düşünerek, bu başlangıcı, büyük bir sabırsızlıkla bekliyordum.

Uşakların getirip konuklara sundukları çaydan sonra, Derpt Üniversitesi, Frost'a Rusça olarak:

- Frost, "jonka" oynamayı biliyor musun? diye sordu.

Frost, bacaklarını oynatarak Almanca:

- O, ja! diye yanıtladı. Ama öteki, yine Rusça:

- Öyleyse, işin başına geç bakalım! dedi. İkisi de aynı üniversiteden oldukları için birbirleriyle senli benli konuşuyorlardı.

Frost, kaslı, eğri bacaklarının geniş adımlarıyla konuk odasından büfeye, büfeden konuk odasına gidip gelmeye başladı; çok geçmeden, masaya büyük bir çorba kâsesi konmuş, üstüne üç öğrenci kılıcı çaprazlama uzatılmış, onun üzerine de on funtluk bir Rus kelle şekeri yerleştirilmişti. Bu sırada Baron Z., durmadan konuk odasında toplanmış olanları dolaşarak, hem çorba kâsesine bakıyor, hem hiç değişmeyen ciddi yüzüyle hemen hemen hepimize aynı şeyi söylüyordu: "Gelin çocuklar, arkadaşça hepimiz bruder shaft içelim; şu resmiliği kaldıralım; yoksa sınıfımızda dostluğa benzer bir şey yok; hem de ceketlerinizi açın ya da bu arkadaş gibi büsbütün çıkarın," diyordu. Gerçekten Derpt Üniversitesi ceketini çıkarmış, beyaz gömleğinin kollarını dirseğinden yukarıya sıvayarak bacaklarını geniş geniş açmış duruyordu; kâsedeki romu kibritle tutuşturdu ve birdenbire çıkardığımız gürültüyü bastıran bir sesle:

- Çocuklar, mumları söndürün, diye bağırdı.

Hiçbirimiz ses çıkarmadan çorba kâsesine ve onun beyaz gömleğine bakıyor, törenin başlama zamanının geldiğini anlıyorduk.

Derptli yeniden, bu sefer pek coşmuş olacak ki, Almanca olarak:

- Löschen Sie die Lichter aus, Frost! (19) diye bağırdı.

Frost'la birlikte hepimiz mumları söndürmeye koyulduk. Karanlık odada, ateşin mavi ışığı, ancak şeker kellesinin durduğu kılıçları tutan elleri ve gömleklerin beyaz kollarını aydınlatıyordu.

Derptlinin gür tenor sesine, odanın her yanından gelen gülüşmeler, konuşmalar katıldığından, artık çevreyi yalnız başına çınlatmıyordu. Birçokları (özellikle ince ve temiz gömlekli olanlar) ceketlerini çıkardılar, ben de aynı şeyi yaptım. Artık eğlencenin başlamış olduğunu anlamıştım. Henüz ortada neşeye benzer bir şey olmadığı halde, hazırlanmakta olan içkiden hepimiz birer bardak içtikten sonra, söyleşimizin daha eğlenceli olacağına tam bir inancım vardı.

İçki hazırlandı. Derptli masaya damlata damlata "jonka"yı bardaklara doldurdu ve "Haydi çocuklar, başlayalım!" diye bağırdı. Hepimiz ellerimize içkiden yapış yapış olan birer dolu bardağı aldıktan sonra Derptliyle Frost, "Yühe!" nakaratının sık sık geçtiği bir Alman şarkısını tutturdular. Hepimiz karmakarışık, onlara yardım ederek, sallanmaya, bir şeyler bağırmaya, "jonka"yı övmeye, sonra bu sert ve tatlı içkiyi, kollarımızı birbirimize geçirerek, kimimiz de geçirmeden doğrudan doğruya içmeye başladık. Bundan sonra bekleyecek bir şey yoktu; eğlence adamakıllı kızışmıştı. "Jonka"dan dolu bir bardak içmiştim ki, bir tane daha doldurdular; şakaklarını zonklatıyor, kâsedeki alev kıpırmızı görünüyordu. Çevremdekilerin hepsi bağırışıp gülüşükleri halde, hiçbirimizin (bu arada kendimin de) eğlenmediğimize emindim; ama nedense, çok neşeli görünmeyi gerekli sayıyorduk.

İçimizde gerçekten neşeli olan, yüzü gitgide daha çok kızaran, her yerde aynı zamanda görünen, boşalan bardakları dolduran Derptliydi. Bardağı doldururken dökülen içkiden tümüyle ıslanan masanın üstü yapış yapış olmuştu. Olayların birbiri ardından nasıl sıralandığını bilmiyorum; aklımda kalan bir şey varsa o da Derptli'yi de Frost'u da birdenbire sevmeye başladığım, Alman şarkısını ezberlediğim ve ikisinin de tatlılaşmış dudaklarından öptüğümü. Aynı zamanda, yine o akşam Derptli'den nefret ettiğimi ve kafasına bir sandalye vurmam istediğimi ve kendimi zor tuttuğumu anımsıyorum. Yine, Yar lokantasında yemek yediğimiz sırada ellerim, ayaklarım nasıl bana boyuneğmedilirse, burada da aynı şeyi duyduğumdan başka, bu akşam başımın son derece ağrması ve dönmesinden, hemen orada öleceğimden korktuğumu; sonra hepimizin nedense yere oturup kürek çeker gibi devinimler yaparak, "Volga Irmağının Üstünde" şarkısını söylediğimizi ve o sırada bunu yapmanın hiç de gerekli olmadığını düşündüğümü; yerde yatarak ayaklarımızı birbirimize takıp Çingene güreşi yaptığımızı; birinin boynunu büküğümü; bunu yaparken de karşımdaki ayık olsaydı bunu yapamayacağımı düşündüğümü; yemek yiyip başka bir içki içtiğimizi; hava almak için dışarı çıktığım için başımın üşüdüğünü; oradan ayrılırken çok karanlık olduğunu; arabanın basamağının aşağı eğilip kayganlaştığını ve arabacımız Kuzma'nın, yerinde tutunamayacak denli iğreti oturduğundan paçavra gibi sallandığını anımsıyorum. Bunların en önemlisi de, çok eğleniyormuş, içmeyi çok seviyormuş ama hiç sarhoş olmamış gibi görünmekle çok hoppaca davrandığımı... bütün gece işte bunları düşünüyor, başkalarının da aynı şeyi yapmakla aptalca davranmış olduklarını anlıyordum. Bana öyle geliyor ki, herkes tek tek benim gibi hoşnut değildi; ama bu hoşnutsuzluğu yalnızca kendisinin duyduğunu sanarak genel eğlenceyi bozmamak için eğleniyormuş gibi görünmeye kendini zorluyordu. Böyle olmakla birlikte, tuhafınıza gidecek ama, çorba kâsesine dokuzar rubleden üç şişe şampanya, her biri dörder ruble olan on şişe rom, ki akşam yemeği dışında hepsi yetmiş ruble tuttuğundan, böyle bir tavır takınmayı gerekli buluyordum. Bundan o kadar emindim ki, Baron Z.'nin toplantısında olan arkadaşlar, ertesi gün derste, akşam yaptıklarından söz etmeye utanmadıkları gibi, bunları herkesin duyabileceği gibi yüksek sesle de konuşuyorlardı. Olağanüstü iyi bir içki âlemi olduğunu; Derpt Üniversitelilerin bu işin ustası olduklarını ve yirmi kişilik şölende kırk şişe rom içildiğini; birçoklarının ölü gibi, masaların altında sızdıklarını anlatıyorlardı. Bunları neden anlattıklarını, kendileri için bile neden birçok yalan uydurduklarını bir türlü anlayamıyordum.

XL

NEHLUDOVLARLA DOSTLUĞUM

O kış, yalnızca bize oldukça sık gelen Dimitri ile değil, kendileriyle anlaşmaya başladığım bütün ailesiyle de çok sık görüşüyordum.

Nehludovlar (anne, teyze ve kızları) geceleri evlerinden çıkmazlardı. Bunun için prenses, kendi deyişince, gecelerini kâğıt oynamadan ve dans etmeden geçirebilen gençlerin evlerine gelmelerinden hoşlanırdı. Ama böyle erkeklerin pek az olduğu anlaşılıyordu; çünkü ben hemen her akşam onlara gittiğim halde, konuklarla binde bir karşılaşırdım. Bu ailenin her üyesine alıştım, hepsinin değişik özellikleri ve aralarındaki ilişkiler konusunda açık bir bilgi edindim. Odalarına, mobilyalarına alıştım. Konuk olmadığı günler, Varenka ile odada baş başa kaldığımız dakikalar dışında kendimi çok rahat duyumsardım. Öyle sanıyordum ki, güzel bir kız olmayan Varenka, kendisine âşık olmamı çok istiyordu. Ama bundan doğan sıklılganlık da yavaş yavaş geçmeye başladı. Konuşurken, karşıdakinin kardeşi mi, ben mi, yoksa Lubov Sergejevna mı olduğuna hiç dikkat etmediğini öyle doğallıkla gösteriyordu ki, ona arkadaşlığından hoşlandığımı ve bunun utanacak, ayıplanacak bir şey olmadığını kendisine anlatmaktan çekinmeyeceğim bir kimseye bakar gibi bakmaya alışmıştım. Tanıştığımdan beri, onu kimi günler çok çirkin, kimi günler de oldukça güzel görüyordum. Ama bir kez olsun, kendisine âşık olup olmadığım aklıma gelmedi. Onunla doğrudan doğruya konuştuğum da olurdu, ama en çok kendisine değil de Lubov Sergejevna'ya ya da Dimitri'ye sesleniyormuşum gibi davranırdım; bu yöntem çok hoşuma giderdi. Onun yanında konuşmaktan, o şarkı söylerken dinlemekten, kısacası bulunduğum odada onun da varlığını duymaktan pek hoşlanırdım. Bununla birlikte, Varenka ile aramızdaki ilişkinin ilerde nasıl olacağını ve arkadaşım kız kardeşime âşık olursa kendimi ona nasıl vereceğimi artık pek az düşünüyordum. Ara sıra bu gibi düşünce ve tasarılar aklıma gelse de, durumumdan hoşnut olduğumu duyumsayarak, bu tür düşünceleri bilinçsizce kafamdan uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Bütün bu yakınlığa karşın Nehludovlardan ve hele Varenka'dan gerçek duygularımı ve eğilimlerimi gizlemeyi asıl görevim sayarak, kendimi bambaşka bir genç gibi, gerçekte asla olamayacağım biçimde göstermeye çalışıyordum. Kendimi tutkulu göstermek istiyor, herhangi bir şey hoşuma gittiğinde ona hayran oluyor ve şaşkınlık ünlemleri çıkarıyor, canlı el kol devinimleri yapıyordum. Bununla birlikte, gördüğüm ya da işittiğim olağanüstü durumlar karşısında çok soğukkanlı davranıyordum; kendimi kutsal bir şey tanımayan katı yürekli bir alaycı ve gözünden bir şey kaçırmayan duygulu bir insan; bütün davranışlarında tümüyle mantıklı; her şeyde kılı kırk yarar; düzenli, aynı zamanda maddi şeylerden nefret eden bir kimse gibi göstermek

istiyordum. Açıkça söyleyebilirim ki, ben gerçekte benzemek isteğim o garip yaratıktan çok daha iyiydim. Ama benzemek istediğime de benziyordum. Nehludovlar beni çok seviyorlar ve talihten olacak sanırım, yapmacıklarına inanmıyorlardı. Bütün ailede beni sevmiyor gibi görünen ve bana alaycı, son derece bencil ve dinsiz gözüyle bakan, benimle sık sık tartışıp hırslanan, kesik kesik cümlelerle bana saldıran Lubov Sergejevna idi. Dimitri de onun kendisine birçok iyilik yaptığını ve onu kimsenin anlamadığını söyleyerek, eskisi gibi arkadaşlık sınırını aşan ilişkisini sürdürüyordu. Bu arkadaşlık, eskiden de olduğu gibi, bütün aileyi üzüyordu.

Bir gün Varenka, hiçbirimizin anlamadığı bu yakınlık konusunda konuşurken:

- Dimitri çok onurlu, çok gururludur, dedi. Akıllı olmasına karşın, her yerde önde gelmeyi, kendisine hayran olunmasını ve iltifatı sever. Çok saf olan teyzemiz de ona hayrandır ve bu hayranlığı kendisinden saklamayı başaramadığı için, Dimitri'ye karşı ikiyüzlülük, ama içtenlikten doğan bir ikiyüzlülük göstermiş oluyor.

Bu düşünce iyici aklıma yerleşmişti. Sonraları bunu incelerken Varenka'nın çok akıllı olduğunu düşünmekten kendimi alamadım; bundan dolayı da onun için düşüncelerimde kendisine gerekli değeri verdim. Varenka'da gördüğüm akıl ve ahlak erdemlerinden ötürü kendisine saygı duymaya başlıyor, ama bu değerlendirmeyi büyük bir zevkle yaptığım halde çok titiz davranıyor ve hiçbir zaman hayranlık derecesine vardırıyordum. Öyle ki, yeğeninden durmaksızın söz etmekten bıkmayan Sofya İvanovna, dört yıl önce köyde oturduğu bir sırada, o zaman henüz çocuk olan Varenka'nın bir gün bütün entari ve pabuçlarını kimseye sormadan köy çocuklarına dağıttığını ve onları sonradan toplamak gerektiğini bana anlatmıştı. Bu davranışını bile, benim gözümde yükselmesine uygun bir neden olarak hemen kabul etmedim; hatta içimden ona gülüyordum bile.

Nehludovlarda, Volodya ve Dubkov'la konuk olduğum günler, kendimden hoşnut, ev halkından biriymiş gibi duyduğum rahat bir özgürlük içinde konuşmaz, yalnızca başkalarını dinleyerek arka plana çekilirdim. Başkalarının konuştuğu her şey, bana öyle anlamsız geliyordu ki, çok akıllı ve mantıklı olan prensesin ve bu yönden kendisine benzeyen bütün ailesinin, böyle saçmaları dinleyip yanıt vermelerine şaşıyordum. O sıralarda yalnız kaldığımda, kendi sözlerimle başkalarının söylediklerini karşılaştırmak aklıma gelmiş olsaydı, öyle tahmin ediyordum ki, hiç de şaşırıyordum. Bunun gibi, evimizdekilerin yani Avdotya Vasilyevna, Luboçka ve Katenka'nın, bütün başka kadınlar gibi olduklarına ve onlardan aşağı bulunmadıklarına inanıyordum; her akşam Dubkov, Katenka ve Avdotya Vasilyevna'nın neşeyle gülümseyerek neler konuştuklarını; her seferinde Dubkov'un bir şeye kanca takıp, nasıl "Au banquet de la vie, infortuné convive..." (20) dizesini ya da "İblis" şiirinden kimi parçaları duyarak okuduğunu, büyük bir haz içinde hepsinin saatlerce saçmaladıklarını anımsamış olsaydım, daha az şaşardım.

Doğaldır ki konuk olduğu zamanlar, Varenka benimle, yalnız kaldığımız zamanlardan daha az ilgilendiği gibi, çok sevdiğim okumaya ve müziğe de sıra gelmezdi. Konuklarla konuşurken, akılcılığını ve yalınlığını yitirdi ki, bunlar bence kendisinin başlıca güzelliğiydi. Onun, ağabeyim Volodya ile tiyatro ve hava konusundaki konuşmalarının ne denli garibime gittiğini anımsıyorum. Volodya'nın dünyada en çok çekindiği ve nefret ettiği şeyin senli-benlilik olduğunu ve Varenka'nın da oyalayıcı bir özelliği olan havadan sudan konuşmaları ne kadar gülünç bulduğunu biliyordum. Bu böyleyse, o halde niçin bunlar karşılaşınca ikisi de dayanılmaz ve bayağı şeyleri, her biri karşısındakinin hesabına utarıyor gibi, durmaksızın konuşuyorlar? Bu konuşmalardan sonra, her seferinde içimden Varenka'ya kızıyor, ertesi gün konuklarla alay ediyordum. Nehludovların aile çevresinde yalnız başıma bulunmak, bana daha büyük bir zevk veriyordu artık. Kısacası, Dimitri ile annesinin konuk odasında bulunmamız, kendisiyle baş başa kalmaktan daha çok hoşuma gitmeye başladı.

XLI

NEVLUDOV'LA DOSTLUĞUM

Tam bu sıralarda Nehludov'la olan dostluğumuz kopacakmış gibiydi. Kendisini çoktan beri incelemeye başladığım için, kötü yanlarını görmemem olanaksızdı. Oysa ilk gençliğimizde dostlarımızı bütün yüreğimizle sevdiğimiz için, o oranda yetkin ve olgun olmalarını isteriz. Tutku dumanı yavaş yavaş dağılmaya ya da bu duman arasından mantığın aydınlık ışıkları süzölmeye başlayınca, idealimizin gerçek biçimini, bütün iyi ve kötü yanlarıyla görmeye başlarız. Bizim için beklenmedik bir şey olan özellikler, açık ve abartılı olarak gözümüze çarpar. Yeniliğe karşı olan eğilimimiz ve başka birinin de yetkin olabileceği umudu, bizi eski hayranımızdan soğutmakla kalmaz, ona karşı nefretimizi de uyandırmaya yeter; biz de hiç acımadan onu bırakır, yenisini aramak için ileri atılırız. Anlattıklarım, Dimitri ile benim aramda konuşma konusu olmadıysa da, bunu ancak onun, ihanet etmekten utandığım, kararlı, titiz ve duygusal olmaktan çok mantıksal bağlılığına borçluyum. Ondan başka, her şeyi olduğu gibi birbirimize söyleme alışkanlığımız da aramızda bir

bağ oluyordu. Daha önce karşılıklı olarak birbirimize söylediğimiz ve bize utanç verebilecek ahlaksal gizlerimizden dolayı, aramızın açılmasından korkuyorduk. Aslında, çoktan beri uygulamadığımız bu alışkanlık, sürekli olarak bizi sıkıyor ve ilişkilerimizi tuhaflaştırıyordu.

O kış Dimitri'ye hemen her gidişimde, birlikte çalıştığı üniversite arkadaşı Bezobedov'la karşılaşıyordum. Bezobedov çiçek bozuğu yüzlü, zayıf, küçücük elleri çil içinde, taranmamış gür ve kızıl saçlı, giysisi her zaman yırtık, kirli, kültürsüz ve tembel, ufak tefek bir adamdı. Dimitri ile arasındaki ilişki, Lubov Sergejevna ile olduğu gibi anlayamadığım bir nitelikteydi. Bütün arkadaşları arasından bunu seçmesinin bir tek nedeni olabiliirdi: Bütün üniversitede Bezobedov kadar çirkin görünüşlü bir kimse yoktu. Ama sanırım Dimitri'nin, belki de bu nedenle herkese inat olsun diye onunla arkadaşlık etmek hoşuna gidiyordu. Bu üniversiteliyle olan arkadaşlığında, "Görüyorsunuz ya, benim için herkes birdir. Ben onu seviyorum; öyleyse Bezobedov iyi bir insandır," der gibi gururlu bir tavır takınıyordu.

Onun durmadan kendisini zorlaması ağır gelmiyor mu? Zavallı Bezobedov bu rahatsız duruma nasıl katlanıyor? Bunlara şaşıyor ve bu arkadaşlık hiç de hoşuma gitmiyordu.

Bir gün annesinin konuk odasında birlikte oturup konuşmak, Varenka'nın şarkı söylemesini ya da okumasını dinlemek ve geceyi geçirmek üzere Dimitri'ye gelmişim. Bezobedov da yukarıda, Dimitri'nin odasında oturuyordu. Dimitri, sert bir tonla benim de gördüğüm gibi konuğu olduğunu ve aşağı inemeyeceğini söyledi:

- Aslında aşağıda eğlenecek bir şey de yok. Burada oturup gevezelik etsek daha iyi olur, diye ekledi.

Bezobedov'la iki saat konuşmak hiç de çekici olmadığı halde, aşağı yalnız inmeyi göze alamadığım için arkadaşımın garip davranışına içerleyerek salıncaklı koltuğa oturdum ve konuşmadan sallanmaya başladım. Beni aşağıda oturmaktan zevkinden yoksun bıraktıkları için Dimitri ile Bezobedov'a kızılıyordum. Ses çıkarmadan kendilerini dinliyor, öfke içinde Bezobedov'un gitmesini bekliyordum. Uşağın getirdiği çayı içerken, sıkılgan konuğun birinci ve ikinci bardaktan sonra çayı kabul etmemeyi görev bilmesi ve "Buyurun, siz için," demesi üzerine, Dimitri bir çay daha içmesi için beş kez Bezobedov'a rica etti. Ben kendi kendime, "Çok hoş bir konuk... Gel de bununla otur," diyordum. Dimitri sanırım zorlama bir istekle konuşarak konuğunu eğlendirmeye çalışıyor; benim de söze karışmam için boşuna uğraşıyordu; ben somurtarak susuyordum. Koltukta durmadan sallanıp, içimden Dimitri'ye, "Ne yapalım, öyle davranmalıyım ki, canımın sıkıldığını anlatsın," diyordum. Arkadaşıma karşı içimde duyduğum hafif kini, zaman ilerledikçe tuhaf bir hazla kızıştırıyor, Dimitri için, "Budalayı gördün mü? Geceyi hoş bir biçimde, sevimli akrabalarıyla geçirmek varken, bu hayvanla oturuyor. Vakit de geçti, artık konuk odasına da inemeyiz," diyor ve koltuğun kıyısından sessizce kendisine bakıyordum. Eli, oturuşu, boynu ve özellikle ensesiyle dizleri bana öyle tiksindirici ve incitici geliyordu ki, ben o dakikada onun canını sıkan bir şeyi büyük bir zevkle yapabilirdim.

Sonunda Bezobedov kalktı; ama Dimitri bu hoş konuğunu salıvermeye bir türlü razı olmuyordu. Ona geceyi evlerinde geçirmesini önerdiyse de, çok şükür Bezobedov bunu kabul etmeyerek çıkıp gitti.

Dimitri konuğunu geçirip döndüğünde, ellerini ovuşturarak hoşnut hoşnut gülümsüyordu. Sanırım gülümsemesinin nedeni, kendisini tutabildiği ve sonunda sıkıntıdan kurtulduğu içindi. Arada sırada yüzüme bakarak odada dolaşmaya başladı. Onu daha sevimsiz buluyor, "Gülümseyerek gezinmesi ne cesaret?" diye düşünüyordum.

Birdenbire karşıma dikildi:

- Niçin kızılıyorsun? dedi.

Bu gibi durumlarda herkesin yaptığı gibi ben de:

- Hiç de kızılmıyorum. Yalnızca benimle Bezobedov'un karşısında yapmacık tavırlar takınıp kendini de aldatman gücüne gidiyor, dedim.

- Ne saçma sözler. Hiçbir zaman, hiçbir kimsenin yanında gösteriş yapmadım.

- Her şeyi olduğu gibi söylemek göreneğimize uyarak sana doğrusunu söylüyorum. Bezobedov'un benim olduğu gibi senin de hoşuna gitmediğine eminim. Çünkü o aptal mıdır nedir? Ama, karşısında böbürlenmekten zevk duyuyorsun.

- Hayır. Hemen söyleyeyim ki, Bezobedov çok iyi bir insandır.

- Doğru, ama sana bir şey daha söyleyeyim mi? Lubov Sergejevna ile olan arkadaşlığın da, bunun gibi, onların seni bir Tanrı gördükleri içindir.

- Hayır, yanılıyorsun!

Tutmaya çalıştığım öfkemin etkisi ve her şeyi olduğu gibi söyleyerek silahını elinden almak isteğiyle:

- Yanılmıyorum, dedim; çünkü aynı şeyleri ben de yaşadım. Sana birçok kez söylemişim. Şimdi de yineleyeyim, bana hoş giden şeyler söyleyen insanları sevdiğimi sanıyorum; ama, bunu iyice inceledikten sonra, bu insanlarla aramda gerçek bir bağ olmadığını anlıyorum.

Dimitri öfkeli bir boyun devinimiyle kravatını düzelterek:

- Hayır, dedi. Birini seversem duygularımı ne övgüler, ne de yergiler etkileyebilir.

- Doğru konuşmuyorsun; bir gün babam bana süprüntü dediği için bir zaman ona kin besleyerek ölmesini istediğimi, daha önce sana açıklamıştım. Sen de aynısın...

- Kendi adına konuş. Söylediğin gibiyse, çok yazık...

Birdenbire oturduğum koltuktan fırladım ve büyük bir yüreklilikle gözlerinin içine bakarak:

- Tam tersine, asıl sen kötü konuşuyorsun. Kendi kardeşin hakkında bana anlattıklarını unuttun mu? Bunları sana anımsatmayı bayağı bulduğum için susuyorum; söylememiş miydin ha? Şimdi senin için neler düşündüğümü açıklayacağım...

Elimden geldiğince onun beni iğnelediğinden daha çok onu iğneleyerek, kendisinin kimseyi sevmediğini kanıtlamaya ve onu utandırmak için kendimi haklı gördüğüm konuları teker teker saymaya başladım. İçimi boşalttığım için çok hoşnuttum. Sözlerimin asıl amacı, yüzüne vurduklarımı kendisinin de itiraf etmesiydi. Ama böyle öfkeli bir dakikada bu amacıma erişemeyeceğimi unutmuşum. Oysa bunu açıklaması olasılığının bulunduğu sakın zamanlarındaysa, hiç böyle konuşmamıştım.

Tartışmamızın kavgaya döneceği bir sırada, Dimitri birden susarak beni bırakıp başka odaya geçti. Sözlerimi kesmeden kendisini izlemek istedimse de yanıt vermedi. Kötü huylar listesinde birdenbire parlama özelliği de yer almıştı ki, şimdi de kendisini tutmaya çalışıyordu. Çıkardığı bütün kusur listesine ilenç yağıdırıyordum. İşte aramızdaki duyduğumuz şeyleri olduğu gibi birbirimize anlatmak ve üçüncü kişilere birbirimiz konusunda hiçbir şey söylememe kuralı bizi bu duruma getirdi. Bu açık konuşma göreneğimize kapılarak o denli ileri gitmiştik ki, en utandırıcı yanlarımızı bile ortaya koyuyorduk. Öyle ki, şimdi kendisine de söyledığım gibi, bir tahmin ya da düşlemi, ne yazık ki bir duygu ve istek olarak gösteriyorduk. Bu açıklamalar, aramızdaki bağı güçlendirecek yerde, tersine, duygularımızı kurutup bizi ayırıyordu. Şimdi de, nedense, en sıradan bir açıklamada bulunmaya onuru engel oldu ve biz, tartışmamız kızıştığı sırada, önceden birbirimize verdiğimiz ve çok derin yaralar açan silahlarımızı kullandık.

XLII

ÜVEY ANA

Babam, Moskova'ya ancak yılbaşından sonra gelmeye niyetlendiği halde, köpek sürüleriyle yapılan avların sürdüğü bir sırada, yani güzün ekim ayında geldi. Bize, Senato'da görülecek bir davası olduğu için önceki kararından vazgeçtiğini söylemişti; ama, Mimi'nin anlattığına göre, Avdotya Vasilyevna köyde o denli sıkılmış, kendisini o denli hasta göstermiş ve Moskova'dan o denli sık söz etmiş ki, babam da onun isteğini yerine getirmeye karar vermiş. Mimi sözünü sürdürerek:

- Çünkü o, hiçbir zaman babanızı sevmedi ve böyle zengin bir adamla evlenmek için aşkıdan söz ede ede, babanızın kulaklarını şişirdi, dedi; "Değerini bilmiş olsaydı, başkaları ona neler yaparlardı!" der gibi, anlamlı anlamlı göğüs geçirdi.

Bu başkaları, Avdotya Vasilyevna'ya haksızlık ediyorlardı. Babamıza karşı beslediği tutkulu ve özverili aşk her sözünde, her davranışında ve bakışlarında duyumsanıyordu. Ama onun bu aşkı, tapındığı kocasından ayrı kalmama isteğiyle birlikte, Madam Annet'ten olağanüstü bir başlık, maviye boyalı devekuşu tüyleriyle süslenmiş bir şapka, şimdiye dek kocası ve oda hizmetçisinden başka kimsenin görmediği beyaz göğsüyle ellerini pek çekici gösterecek Venedik kadifesinden dekolte bir rop istemesine de engel olmuyordu. Şüphesiz ki Katenka annesinin yanını tutuyordu. Oysa üvey anamızla aramızda, ilk geldiği günden beri ciddi olmayan tuhaf bir ilişki oluşmuştu.

Avdotya Vasilyevna kupa arabasına biner binmez Volodya'nın yüzü ciddileşti, gözlerini süzdü ve iki yana sallanıp selam vererek, başka birini tanıştırmış gibi elini öpmek için yaklaştı:

- Sevgili annemizin gelişlerini kutlar, ellerini öperiz, dedi.

Avdotya Vasilyevna güzel ve tekdüze gülümsemesiyle:

- Oh, sevgili, oğlum! dedi.

Elimde olmadan Volodya'nın sesine ve yüzünün anlatımına öykünerek elini öpmek üzere yaklaştım:

- İkinci oğlunuzu da unutmayın, dedim.

Biz ve üvey annemiz, karşılıklı içtenliğimizden emin olsaydık, bu karşılaşma sevgimizin belirtisi bakımından kusurlu sayılırdı. Aramız açık olsaydı, bu davranışa, bir alay ya da yalana karşı bir nefret ya da babamızdan, asıl ilişkimizle birlikte, başka duygu ve düşüncelerimizi gizlemek isteği denebilirdi; oysa şu dakikada Avdotya Vasilyevna'nın pek hoşuna giden bu davranışımız hiçbir anlam taşıyor ve ancak aramızda hiçbir ilişki olmadığı gerçeğinin üstünü örtüyordu. Aralarındaki asıl ilişkilerin pek hoş olamayacağını sezen bazı aile üyelerinin birbirlerine karşı böyle şakacı tavırlar takındıklarına sonraları pek sık rasladım. İşte Avdotya Vasilyevna ile aramızda haberimiz olmadan böyle bir ilişki ortaya çıkmıştı. Bu şakacı tavırları hemen hiçbir zaman bırakmayarak, ona çok saygı gösteriyor, Fransızca konuşuyor, reveranslar yapıyor ve onu, "Chère maman" (21) diye çağırıyorduk. O da her zaman aynı türden şakalarla ve tekdüze gülümseyişiyle karşılık veriyordu. Yalnızca, her şeyden alınarak ağlamayı huy edinen çarpık bacaklı ve saf saf konuşan Luboçka, üvey annemize ısındı; safça, kimi zaman da beceriksizce, onu bütün aileyle kaynaştırmaya çalışıyordu.

Avdoty Vasilyevna'nın da buna karşılık babama beslediği büyük ve tutkulu aşktan başka bütün dünyada en küçük bir bağlılık duyduğu biri varsa, o da Luboçka idi. Avdotya Vasilyevna, tuhaf değil mi, Luboçka'ya karşı bir tür hayranlık ve sıklıganca bir saygı gösteriyordu.

Avdoty Vasilyevna, ilk günlerinde kendisini "üvey ana" diye niteler, çocukların ve ev halkının üvey anayı her zaman yanlış anladıklarını ve bundan dolayı üvey anaların zor bir duruma düştüğünü anırtarak bunu sık sık söylemeyi severdi. Böyle bir durumun ne can sıkıcı olduğunu bildiği halde, bunu gidermek için kimimizi okşamak, kimimizle başka türlü ilgilenmek, söylenmemek gibi davranışların (iyi yürekli ve sessiz yaratılışlı olduğundan bunları çok kolay yapabiliirdi) hiçbirini yapmadı. Hiçbirini yapmadığı gibi, durumunun pek hoş olmayacağını anlayınca, kimse saldırmadan o savunmaya hazırlandı ve bütün evdekilerin şöyle ya da böyle kendisini kızdırmak ve incitmek istediklerini sanarak, her şeyde bir kasıt aramaya başladı. En uygun davranışın, ses çıkarmadan her şeye katlanmak olduğunu düşündü ve bu düşünceyle kendisini bize sevdirmek için hiçbir şey yapmadı; böylece de, bizi kendisinden uzaklaştırdı. Evimizde birbirimizi anlama yeteneğinin son derece gelişmiş olduğunu daha önce de söylemiştim. İşte bu anlayış yeteneğinin üvey annemizde olmaması, onun, evimizde yerleşmiş alışkanlıkların tam tersi alışkanlıklarının olması (yalnızca bu bile) hepimizde ters etki yapmaya yetiyordu. Bizim düzenli evimizde o hep yeni gelmiş gibiydi; kimi zaman erken, kimi zaman da geç yatıp kalkar; öğle yemeğine kimi zaman iner, kimi zaman inmezdi; akşam yemeklerini isterse yer, istemezse yemezdi. Yarı çıplak olarak dolaşır, sırtında kombinezon, omuzlarında atkı ve çıplak kollarıyla bize de, uşaklara da görünmekten çekinmezdi. İlk zamanlarda bu teklifsizliği hoşuma gitmişti, ama bu durum çok geçmeden ona karşı beslediğim saygının son kırıntılarının da silinmesine yol açtı. Bizi daha çok şaşırtan bir şey de; konukların yanında olduğu zaman başka, konuk olmadığı zaman bambaşka iki kadın gibi görünmesiydi. Biri konukların yanında genç, sağlıklı, güzel giyinmiş, çok akıllı değilse de aptal da görünmeyen, neşeli ve gururlu bir güzeldi; öteki, konuk yokken genç görünmeyen, yorgun, üzüntülü, rasgele giyinmiş ve canı sıkıntılı olmakla birlikte seven bir kadındı. Ziyaretlerden döndüğü zamanlarda, çoğu kez kışın ayazından yüzü kızarmış, güzelliğinin verdiği gururla neşeli bir tavırla şapkasını çıkarıp kendisini seyretmek için gülümseyerek aynaya yaklaşırken ya da görkemli dekolte balo tuvaletiyle, utanmakla birlikte uşakların yanından kurumla arabaya doğru geçerken ya da evimizde küçük gece toplantıları düzenlendiği akşamlar ince boynunu kuşatan dantelli, kapalı bir ipekli giysi içinde çevresine tekdüze ama güzel gülümsemeler saçarken ona baktıkça; kendisine şimdi hayran olanlar, onu benim gördüğüm gibi, akşamları evde kalıp gece yarısından sonra kocasının kulüpten dönmesini beklerken, başı taranmamış olarak, sırtında gelişigüzel bir sabahlıkla, yarı karanlık odalarda bir hayalet gibi dolaşırken görmüş olsalardı, acaba ne derlerdi diye düşünüyordum. Kimi zaman piyanoya yaklaşır ve bildiği tek vals, sıkıntılı bir çabayla yüzünü buruşturarak çalar, kimi zaman bir roman alıp ortasından birkaç satır okuduktan sonra bir yana bırakır, kimi zaman da uşakları uyandırmamak için büfeye kendisi giderek soğuk dana eti ve salatalık çıkarıp büfe odasının penceresi önünde ayakta yer ve yeniden yorgun, üzgün, amaçsız olarak odadan odaya dolaşır. Bizi birbirimizden en çok uzaklaştıran şey, onda anlama yeteneğinin olmayışydı; bu özelliği, çoğu zaman kendisiyle anlayamayacağı şeylerden konuşulurken anlamlı bir dikkat göstermesinden anlaşılıyordu. Onu ilgilendirmeyen şeyler anlatılırken (kendisinden ve kocasından başka hiçbir şeyle ilgilenmezdi) elinde olmadan, yalnızca dudaklarıyla hafifçe gülümseyerek başını bir yana eğme alışkanlığına kapılması kendisi için kabahat olamazdı. Ama sık sık yinelediği bu gülümseme ve başeğme insanı iyice sinirlendirirdi. Kendisiyle, sizinle ve bütün dünyayla alay ediyormuş gibi görünen neşesi de, beceriksiz olmakla birlikte kimseye de bulaşmazdı. Duyarlılığı da çekilmez derecede aşırıydı. En önemlisi de, babama olan aşkı herkese ve durmadan, utanmadan anlatmasıydı. Bununla birlikte, bütün yaşamının babamı sevmek olduğunu söylerken, asla yalan söylemiyordu. Aslında bu sözlerinin doğruluğunu her davranışıyla kanıtladı; ama bizim anlayışımıza göre, böyle çekinmeden ve durmaksızın aşktan söz etmesi çirkindi ve yabancıların yanında bunları anlatırken Fransızcada yanlış yaptıkça onun adına utanır, kızarırdık.

Kocasını, dünyada her şeyden çok severdi; kocası da onu, en çok ilk zamanlarda ve başkalarınca beğenildiğini gördükçe, daha çok seviyordu. Yaşamındaki tek amacın, kocasının sevgisini kazanmak olmasına karşın, kasıtlıymış gibi kocasının hoşuna gitmeyen her şeyi yapıyordu ve sanki bunların hepsi, kocasına karşı beslediği büyük sevgiyi ve kendini feda etmeğe hazır olduğunu göstermek içindi.

Giyinmeye bayılırdı. Babam da onu, sosyete de beğenilen ve hayranlıklar uyandıran güzel bir kadın olarak görmeyi severdi; babam için giyinmeye karşı olan isteğinden vazgeçiyor ve evde gündelik giysiyle dolaşmaya giderek alışıyordu. Aile yaşamında eşitliği, özgürlüğü zorunlu bir koşul bilen babam, çok sevdiği Luboçka'yla iyi yürekli genç karısının birbirleriyle içten ve candan arkadaş olmalarını çok istiyordu; ancak Avdotya Vasilyevna, evin asıl hanımı saydığı Luboçka'ya karşı yersiz bir saygı göstermek zorunda olduğunu sanırdı ki bu durum, babamı son derece üzzerdi. Babam bütün kış kumar oynadı ve sonuna doğru çok ütüldü. Aile yaşamıyla kumarı birbirine karıştırmamayı, her zaman göz önünde bulundurduğu için kumarla ilgili şeyleri bütün evdekilerden gizlerdi. Avdotya Vasilyevna kendisini feda etme konusunda kimi zaman rahatsızdı ve kış sonuna doğru, sabahın saat dördü beşi de olsa, gebe olduğu halde başını taramadan, ev giysisiyle, babam

yorgun, ütölmüş ve aldığı sekizinci cezadan sonra sıkılmış bir durumda kulüpten döndüğü zaman, kendisini sallanarak karşılamayı görev biliyordu. İlgisiz bir tavırla, oyunda şanslı olup olmadığını soruyor ve hoş gören bir dikkatle gülümsedikçe başını da sallayarak babamın kulüpte nasıl vakit geçirdiğini anlatmasını, kendisini beklememesi ve yatması için yüzüncü kez ettiği ricaları dinliyordu. Babamın kazanması, ütölmesi ve oyuna bağlı olan ruhsal durumu onu hiç ilgilendirmediyi halde, kulüpten döndüğünde onu her gece ilk olarak yine o karşılıyordu. Bu karşılamaları, kendisini feda etme zavıflığından başka, ona çok büyük üzüntüler veren gizli kıskançlık duygularından ileri geliyordu. Babamın bu geç vakitlerde başka bir kadından değil de kulüpten döndüğüne, dünyada onu kimse inandıramazdı. O, babamın yüzünden hovardalığını okumaya ve hiçbir şey anlayamadan, üzüntüsünün verdiği bir hazla oflayarak, talihsizliğine katlanmaya çalışıyordu. Bunlardan ve birbiri ardınca yapılan diğer özverilerden dolayı, babamın çok ütöldüğü için çoğu zaman sinirli olduğı bu kışın son aylarında karısına karşı takındığı tavırlarda, arada sırada sessiz bir nefret göze çarpmaya başladı. Bu, öyle açığa vurmak istemediyi bir nefretti ki, bilinçaltında bağlandığı insana her türlü, ufak tefek manevi üzüntü verme isteğini uyandırıyordu.

XLIII

YENİ ARKADAŞLARIM

Kışın nasıl geçtiğinin ayırımına bile varmadım; karlar yine erimeye başladı ve üniversitede sınav günleri çizelgesi asıldığında, girdiyim halde hiç ilgilenmediğim, not tutmadığım, birini bile hazırlamadığım on sekiz dersten sınava gireceğimi anımsadım. Çok tuhaf ama, sınavları nasıl verecektim? Bu çok açık soruyu bir kez bile düşünmemiştim. Artık büyüklere karıştığımdan ve comme il faut olduğum düşüncesinden öyle zevk duyuyordum ki, bütün kış boyunca kendimden geçmiştim; acaba sınavlarda ne yapacağım sorusu aklıma geldikçe, kendimi arkadaşlarımla karşılaştırarak, "Nasıl olsa onlar sınavlara girip verecekler, oysa onların çoğı comme il faut bile değil; bu bakımdan onlara üstünüm; böyle olunca sınavları da verebilirim," diye düşünüyordum. Üniversitedeki derslere, ancak alışmış olduğum için ve babam da evde kalmamı istemeyip beni gönderdiği için gidiyordum. Aynı zamanda bir sürü tanıdığım vardı ve üniversitede çok eğleniyordum. Ders salonlarındaki kahkahaları, konuşmaları, gürültüleri, profesör tekdüze sesiyle ders verirken arka sırada oturup düşümlere dalmayı, arkadaşları seyretmek ya da kimi zaman biriyle bir kadeh içki içerek bir şeyler yemek için bir ara Matern'e gidip gelmeyi ve bundan dolayı profesörün çıkışacağını bildiğimiz halde, usulcacık kapıyı gıcırdatarak sınıfa girmeyi ve sınıfların birbirlerine karıştığı koridorda, yaramazlıklara katılmayı seviyordum; bunların hepsi çok eğlenceliydi.

Herkesin derslere düzenli olarak gelmeye başladığı, fizik profesörünün ders programını bitirip sınavlara dek esenleştiyi, öğrencilerin de defterlerini toplayıp kümeleşerek hazırlıklara giriştikleri bir sırada, ben de sınavlar için hazırlanmam gerektiğini anladım. Selamı kesmemekle birlikte aramız oldukça soğuk olan Operov, önceden de söylediğim gibi yalnızca notları vermekle kalmadı, kendisiyle, başka arkadaşlarla birlikte çalışmamı önerdi; teşekkür ederek kabul ettim. Birlikte çalışmayı kabul etmekle ona bir iyilik yapıyorum düşüncesiyle aramızdaki eski kırgınlıkları kaldırmayı umuyordum. Evim elverişli olduğı için, bütün arkadaşların her seferinde kesinlikle bizim evde toplanmalarını rica ettim. Yanıt olarak, toplantıların en yakın olan evlerde sırayla olacağını söylediler. İlk olarak Zuhin'de toplanmıştık. Bu Trubnoy Bulvarı'ndaki büyük bir evde, paravanayla bölünmüş küçücük bir odaydı. Kararlaştırılmış olan bu ilk toplantıya gecikerek, okumaya başladıkları zaman varabildim. Küçücük oda duman içindeydi; hem de iyi cins sigara değil, Zuhin'in içtiğı en kötü sigaranın dumanıyla... Masanın üstünde bir şişe votka, bir kadeh, ekmek, tuz, bir de koyun kemiğı vardı.

Zuhin oturduğı yerden, ceketimi çıkarmamı, bir kadeh de votka içmemi söyleyerek:

- Sanırım siz böyle ikramlara alışık değilsiniz, diye ekledi.

Herkesin sırtında kirli basma gömlekler, yelekler vardı. Onları aşağı gördüğümü göstermemek için ceketimi çıkarıp teklifsizce divanın üzerine uzandım. Zuhin, ara sıra defterlere göz atarak okuyordu; ötekiler ara sıra bir şey sormak için onu durduruyor; o da bu soruları akıllıca, kesin ve kısa yanıtlarla açıklıyordu. Dinlemeye başladım, ama okunan şeylerin öncesini bilmediğimden birçok yerini anlamadığım için sorular sordum.

Zuhin:

- Hey arkadaş, bunları bilmiyorsan, bizi dinlemekle bir şey kazanamazsın; defterleri vereyim de yarına okuyup hazırlan bari; yoksa anlatılması uzun sürer, dedi.

Bilmediğim için çok utandım ama, Zuhin'in sözlerini haklı bularak dinlemekten vazgeçtim ve yeni arkadaşlarımı incelemeye koyuldum. Comme il faut olanlar ve olmayanlarla ilgili ölçütüme göre, sanırım bunların ikinci kümeden olmaları gerekiyordu. Comme il faut olmadıkları halde, kendilerini benimle aynı düzeyde tutup bana karşı bir tür yakın koruma göstermelerinden, içimde onlara karşı yalnızca bir tikslenme değil, aynı zamanda tanımlayamadığım kişisel bir hınç da uyanıyordu. Bununla birlikte, onların ayakları,

tırnakları kemirilmiş kirli elleri, Operov'un küçük parmağında uzattığı tek uzun tırnağı, pembe gömlekleriyle yelekleri, birbirlerine şakaya getirip sövmeleri, özellikle kimi sözcükleri bambaşka bir biçimde söyleyerek kullanma alışkanlıkları, içimdeki bu duyguları kamçıliyordu. Örneğin, "budala" sözcüğü yerine "ebleh"; "tam" yerine "tamamen"; "güzel" yerine "fevkalade" gibi sözcükler kullanmaları, bana kitabı, bayağı ve yakışsız gibi geliyordu. Comme il faut'luktan doğan nefreti en çok uyandıran da, onların konuşurken Rusça, daha çok da yabancı sözcükleri kullanırken yaptıkları vurgulardır. Nitekim "makine" sözcüğü yerine "makkine", "faaliyet" yerine "feâliyet", "mahsus" yerine "maasus", "ocak" yerine "ocek", "Şekspir" yerine "Şeykspiyır" diyorlardı.

O zamanlarda onların dış görünüşlerinden duyduğum ve bir türlü yenemediğim bir tiksine karşı, bu insanların iyi yönleri de olduğunu seziyor ve onları birbirlerine bağlayan neşeli arkadaşlıklarını kıskanarak, onlara karşı bir duygudaşlık duyuyor ve kendim için çok zor olduğunu bilmekle birlikte, onlarla kaynaşmak istiyordum. Çok uysal ve dürüst bir insan olan Operov'u önceden tanıyordum; şimdi de bu grubun başı sandığım, çok akıllı ve ateşli bir genç olan Zuhin pek hoşuma gidiyordu. Bu, ufak tefek, sağlam yapılı, biraz şiş ve yağlı görünmekle birlikte çok akıllı, canlı yüzlü bir esmerdi. Bu görünüşü, özellikle pek yüksek olmayan, çukur kara gözlerinin üstünde çıkık gibi duran alnı; fırça gibi dik kısa saçları ve her zaman hiç tıraş olmamış gibi görünen sık kara sakalı tamamliyordu. Sanki kendisiyle hiç ilgili değilmiş gibiydi (ki insanların bu yönü, hep pek hoşuma gitmiştir) ama kafasının durmadan işlediği belliydi. Onun yüzü öyle anlamlı yüzlerdendir ki, ilk gördüğünüzden birkaç saat sonra, onu bambaşka biri olarak görmeye başlarsınız. İşte o akşamın sonuna doğru, Zuhin'in yüzünde, böyle bir anlatım değişikliğinin ayrımına vardım. Birdenbire yüzünde yeni çizgiler belirdi, gözleri daha da çukura kaçtı, gülmesi değişti ve yüzü öyle başkalaştı ki, onu çok zor tanıyabiliyordum.

Okuma bitince, Zuhin, öteki arkadaşları ve ben de onlara uymak için birer kadeh votka içtik; şişenin dibinde az bir şey kalmıştı. Zuhin, kendisine hizmet eden yaşlı kadını votka almaya göndermek için gereken 25 kapiki kimin verebileceğini sordu. Tam ben para vermeyi önerirken, Zuhin söylediğimi işitmemiş gibi Operov'a döndü; o da boncuk işlemeli kesesini çıkararak parayı verdi.

Hiç içki içmeyen Operov parayı verirken:

- Bana bak, sakın ha ipin ucunu kaçırmayasın, dedi.

Zuhin o sırada koyun kemiğinin iliğini emmeye uğraşıyordu. (O dakika, Zuhin'in böyle çok ilik ve beyin yediği için, bu denli akıllı olduğunu aklımdan geçirdiğimi anımsıyorum.) Zuhin başını ona çevirdi ve hafifçe gülümseyerek (bu gülümsemesi öyle hoştu ki, siz elinizde olmadan onun ayrımına varıyor ve böyle gülümsemesinden dolayı da ona minnet duyuyordunuz):

- Korkma, dedi, korkma, kaçırısam da zararı yok; bundan sonra bakalım kim kimi yere serecek: O mu beni, ben mi onu?

Sonra da övünüyormuş gibi, eliyle alnına bir fiske vurarak:

- Arkadaş, burası artık tümüyle hazır; yalnızca Semyonov'un çakmasından korkuyorum; sanırım kendisini pek içkiye verdi, diye ekledi.

Gerçekten de giriş sınavlarını ikincilikle veren, ilk sınav günlerinde benden daha kötü görünüşüyle beni sevindiren, birinci ay derslere düzenli giren işte bu ak saçlı Semyonov, öğrencilerin daha çalışmalara başlamasından önce kendisini içkiye vermiş ve yıl sonuna doğru da üniversitede hiç görünmez olmuştu.

İçimizden biri:

- O nerelerde acaba? dedi.

Zuhin sözünü sürdürerek:

- Çoktandır görmüyorum, dedi, son kez Lisabon Lokantası'nın altını üstüne getirirken birlikteydik. Çok eğlenceli oldu. Sonra duyduğuma göre, onun bir sorunu daha ortaya çıkmış... İşte, kafa dediğin böyle olmalı. O ne ateşli ruh, o ne akıl. Mahvolursa yazık olacak. Ama mahvolması da kesindir. Öyle, üniversitede uslu uslu oturacak gençlerden değil o.

Biraz daha konuştuktan sonra, gelecek günlerde yine Zuhin'de toplanmayı kararlaştırarak (çünkü onun evi hepimize aynı uzaklıktaydı) dağılmaya başladık. Sokağa çıktık; herkes yaya dönecekti; bense arabayla gidecektim ve bundan bir tür utanç duyuyordum. Çekinerek Operov'u evine dek götürmeyi önerdim. Zuhin de bizimle birlikte çıktı. Operov'dan bir ruble ödünç aldı ve geceyi konuk olarak başka bir yerde geçirmek üzere ayrıldı. Operov, yolda Zuhin'in yaşamı ve özellikleri konusunda birçok şey anlattı. Eve gelince, yeni tanıdığım bu insanları düşünerek uzun zaman uyuyamadım. Uykum kaçmıştı; saatlerce, içimden onlara karşı sevgi uyandıran bilgileriyle, yalınlıklarıyla, dürüstlükleriyle, yiğitlikleriyle, gençliğin şairce yönleriyle, beni eğlendiren dış görünüşlerindeki bayağılık arasında bocalayıp duruyordum. Bütün isteğime karşı, onlarla kaynaşmama olanak yoktu. Aramızda çok büyük görüş ayrılıkları vardı. Benim için yaşamın bütün amacını, güzelliklerini oluşturan bir sürü incelik vardı ki, onlar bunu bir türlü anlayamazlardı; nitekim ben de onları anlayamıyordum. Ama anlaşmazlığımızın başlıca nedeni, ceketimin 25 rublelik kumaştan olması, arabam ve Hollanda keteninden frenkgömleklerimdi. Bence bunların büyük bir önemi vardı; elimde olmayarak zengin

görünüşümle onları incitiyorum gibi geliyordu. Günahım olmadığı halde karşılarında kendimi bir suçlu gibi görmek, kimi zaman beni isyan ettiriyor, kimi zaman boyun eğdiriyor; sonuçta kendime güvenme duygusuna kapılarak, bir türlü onlarla yakın ve dürüst ilişkiler kuramıyordum. Zuhin'in kaba ve kötü yanları, o zamanlar onda sezmeye başladığım yiğitliğin güçlü ve şairane yanlarıyla öyle örtülüyordu ki, bende hiçbir tepki uyandırmıyordu. İki hafta boyunca, hemen her akşam Zuhin'e çalışmaya gittim. Önce de söylediğim gibi, arkadaşlarımdan geri kaldığımdan ve onlara yetişmek için kendimde bir güç bulamadığımdan, hemen hemen hiç çalışmıyor, ancak onların okuduklarını anlıyor ve dinliyor gibi davranıyordum. Sanırım arkadaşlar da bu yapmacığımı anlamıştı; çünkü, çoğu zaman bildikleri yerleri atlayarak ve bana bir şey sormadan geçiyorlardı.

Gün geçtikçe onların yaşam biçimlerine alışıyor ve bu yaşayışta çok şairane yönler bularak kabalıklarını hoş görmeye başlıyordum. Ancak, Dimitri'ye onlarla birlikte hiçbir yere gidip içki içmeyeceğime verdiğim söz, beni eğlencelerine katılmaktan alıkoyuyordu.

Bir gün, onlar arasında, yazındaki, hele Fransız yazınındaki bilgilerimi göstermek isteğiyle, bu konudan söz açarak konuşmaya başladım. Yabancı yapıtların adlarını Rusça söylemelerine karşın, onların benden daha çok okuduklarını; İngiliz, hatta İspanyol yazarlarını ve o zamana dek adını bile duymadığım Lesage'ı okuyarak, değerini de bildiklerini şaşırarak gördüm. Benim için, çocukluğumda okuyup ezberlediğim, yalnızca birer sarı kaplı kitap olan Puşkin ve Jukovskiy, onlar için birer yazın örneği idi. Dumas, Sue ve Feval'dense aynı ölçüde nefret ediyorlar ve (açık söylemeliyim ki) yazın konusunda, hele Zuhin, benden bin kat daha iyi, daha doğru düşünceler söyleyebiliyorlardı. Müzik bilgisinde de, onlara hiçbir üstünlüğüm yoktu. Operov'un keman çaldığını ve birlikte çalıştığımız başka bir arkadaşın da viyolenselle piyanoya çalıştığını; ikisinin de üniversite orkestrasında çaldıklarını, müzikten oldukça anladıklarını, klasik müziğin değerini de bildiklerini, yine şaşkınlıkla öğrendim. Bir sözcükle, onlardan üstün olduğumu sandığım her şeyde, Fransızca ve Almanca konuşma biçimim bir yana, benden daha iyidiler ve bu üstünlükleriyle hiç övünmüyorlardı. Yüksek tabakadan oluşumdan gelen tavırlarımla övünebilirdim; ama bu yönden de Volodya derecesinde değildim. Öyleyse onlara neden böyle yüksekte bakıyordum? Prens İvan İvanoviç'le olan tanışıklığımdan mı? Fransızca'yı iyi konuşmamdan mı? Arabamdan mı? Hollanda keteninden gömleklerimden mi? Yoksa tırnaklarım yüzünden mi? Acaba bunların hepsi birer saçma mıdır? İşte, onların saf ve taşkın neşelerini, içten arkadaşlıklarını gördükçe duyduğum kıskançlığın etkisiyle kafamda böyle bir kuşku uyandı ve belli belirsiz kafamı kurcalamaya başladı. Onlar aralarında senli benliydi. İlişkilerindeki yalınlık kabalık derecesine varıyordu, ama yine de bu kaba görünüş altında, birbirlerini en ufak bir biçimde incitmekten sakındıkları seziliyordu. Şakalarında kullandıkları "alçak", "kalleş" gibi sözcükler kulağımı tırmalıyor ve içimden onlarla alay etmeye de birer neden oluyordu. Ama bu sözcükler onları kırmadığı gibi, içten arkadaşlıklarına engel de olmuyordu. İlişkilerinde birbirlerine karşı, ancak çok yoksul, toy ve genç delikanlılar arasında görülen bir dikkat ve incelik vardı. Zuhin'in kişiliğindeyse Lisabon Lokantası'ndaki serüvenlerinde kendini gösteren büyük bir taşkınlık ve ele avuca sığmazlık seziliyordu. Bu arkadaşların içki âlemlerinin, katıldığım Baron Z.'nin evindeki yapmacıklı, yanmış rom şampanyalı içki âlemlerinden bambaşka bir şey olduğunu anlıyordum.

XLIV

ZUHİN İLE SEMYONOV

Zuhin'in hangi tabakadan olduğunu bilmiyordum; bütün bildiğim, yalnızca, S. Lisesi'ni bitirdiği, zengin de olmadığıydı. Sanırım soylu da değildi. O sıralarda on sekiz yaşında olduğu halde, daha yaşlı görünüyordu. Çok akıllı ve özellikle anlayışlıydı. Karışık bir problemi bütün ayrıntılarıyla ve sonuçlarıyla birdenbire kavramak, ona bu sonuçlara varabilmek için gerekli olan kuralları bilinçle düşünmekten çok daha kolay geliyordu. Akıllı olduğunu biliyor, bununla övünüyordu. Gururlu olduğu için de herkese aynı derecede içten ve yalın davranıyordu. Yaşamında başından birçok şey geçtiği belliydi. Onun canlı, duygulu yaratılışında aşkın, dostluğun, paranın; hatta uğraşlı bir yaşamın izleri vardı. Yetenekli olduğu için, bir şey konusunda bir yargıya varmak ona kolay geldiğinden, küçük ölçüde de olsa, toplumun aşağı tabakasında da olsa, deneyip ya nefret ya da bir tür kayıtsızlık duymadığı bir şey yoktu. İnsana öyle geliyordu ki, yeni bir şeyi anlamak için büyük bir hevesle atılıyor; ancak amacına erdikten sonra, o şeyden nefret etmeye de hak kazandığını düşünüyordu. Bilgi bakımından da durumu aynıydı. Hiç not tutmuyor, az çalışıyor, ama matematiği öyle iyi biliyordu ki, profesöre bile taş çıkartırım dediği zaman bile, bunu doğallıkla söylüyordu. Profesörlerin derslerinde birçok şey ona saçma geliyor, ama doğuştan pratik zekâsıyla onların neler istediğini hemen sezerek öyle davranıyordu ki, bütün profesörler onu seviyordu. Üniversite yöneticileri karşısında çok açık davrandığı, bir şeyden çekinmediği halde, yine de yönetimce sayılıyordu. Bilime karşı ne bir sevgisi, ne de saygısı vardı. Bunların hepsini çok kolay elde ettiği için, kendisini ciddi olarak bilime verenleri küçümserdi. Onun görüşüne göre, bilim, yeteneğinin onda birini bile doyurmuyordu; öğrencilik yaşamında bütün

benliğine yetecek bir yön de bulamıyordu. Kendi söylediği gibi, ateşli ve canlı olan yaratılışı her zaman yaşama isteğiyle tutuşuyordu. İçten gelen büyük ve ateşli bir tutkuyla, bütün bedensel gücünü harcama isteğiyle, maddi olanakların elverişliliği oranında sefahat âlemlerine dalıyordu.

Şimdi de tam sınavların başlayacağı bir sırada, Operov'un öngörüsü doğru çıktı. İki hafta kadar ortalıkta hiç görünmediği için, son zamanlarda başka bir arkadaşın evinde toplanmaya başladık. Bununla birlikte, sınavların ilk günü soluk bir yüzle, zayıflamış, yorgun, titrek elleriyle salona çıkageldi ve parlak bir sınav vererek ikinci sınıfa geçti.

Ders yılı başında Zuhin'in başında bulunduğu ayyaş grubu sekiz kişiydi. Önceleri aralarında İkonin ile Semyonov da vardı. İkonin, onların daha yılbaşından beri kendilerini iyice verdikleri bu bataklık sefahat âlemlerine dayanamayarak topluluktan ayrıldı. Semyonov da bu âlemi kendisine yeter bulmadığı için çekildi. İlk zamanlarda sınıfta bunlara herkes dehşetle bakıyor, yaptıkları kabadayılıkları birbirlerine anlatıyorlardı.

Bu serüvenlerin başlıca kahramanı önce Zuhin, yıl sonunda da Semyonov'du. Son zamanlarda herkes Semyonov'a korku ve dehşetle bakıyor ve binde bir geldiği ders günlerinde, sınıfı bir coşku sarıyordu.

Tam sınavlar başlarken, Semyonov'un bu sefil yaşamını, nasıl enerjik ve özgün bir biçimde bıraktığını; Zuhin'le tanışık olduğum için, gördüm. Bakın bu nasıl olmuştu. Bir akşam hepimiz Zuhin'in evinde toplanmıştık. Operov, başını, defteri üzerine eğip şamdanda duran içyağı mumundan başka, önündeki şişeye de bir mum oturtarak, fizik defterindeki ufak el yazısıyla yazılmış notları, incecik sesiyle okumaya başladığı sırada odaya ev sahibi kadın girdi ve birinin Zuhin'e bir pusula getirdiğini söyledi.

Zuhin dışarı çıktı ve hemen başı eğik, düşünceli bir tavırla, elinde paket kâğıdı üzerine yazılmış bir pusula ve iki tane on rublelik banknotla döndü.

Başını kaldırdı ve sanki ağırbaşlı bir ciddilikle yüzümüze bakarak:

- Efendiler, olağanüstü bir olay! dedi.

Defter sayfalarını çevirmekte olan Operov, "Belki de anlaşma gereğince bir yerden para aldın," dedi; bir başkası da, "Haydi okumayı sürdürürelim," dediyse de, Zuhin sesinin tonunu değiştirmeden, "Hayır çocuklar, artık ben okumayacağım, size demin söyledim ya, görülmemiş bir olay. Semyonov daha önce benden almış olduğu 20 rubleyi bir erle göndermiş ve kendisini görmek istiyorsam kışlaya gitmemi yazmış," dedi ve hepimize birden bakarak, "Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?" diye ekledi. Hepimiz susuyorduk. Zuhin konuşmasını sürdürerek, "Ben şimdi ona gidiyorum, isteyen benimle gelebilir," dedi. Biz de hemen ceketlerimizi giyerek Semyonov'a gitmek üzere hazırlanıyorduk ki, Operov incecik sesiyle, "Görülmemiş bir şeyi seyre gidiyormuş gibi, böyle hep birden gitmek tuhaf olmaz mı?" diye uyarıda bulundu. Özellikle ben, Semyonov'u pek tanımadığım için, tümüyle Operov gibi düşünüyordum; ama bütün arkadaşların katıldığı bu işe ben de katılmaya can atıyor ve Semyonov'u görmeyi öylesine istiyordum ki, Operov'un bu sözlerine hiç ses çıkarmadım. Zuhin:

- Saçma! Nerede olursa olsun, bir arkadaşına hepimizin gidip esenleşmesini hiç de tuhaf bulmuyorum. Sanki bu da bir şey mi? Haydi isteyen gelsin, dedi.

Arabaları tuttuk, eri de alarak yola koyulduk. Nöbetçi başçavuş, bizi önce kışlaya sokmak istemediyse de, Zuhin, nasılsa onu kandırdı ve pusulayı getiren er hepimizi, kandille hafifçe aydınlatılmış, iki taraflı ranzalarda tıraşlı başları, sırtlarında boz kaputlarıyla kimi oturmuş, kimi de yatmış bir durumda, yeni askere alınmış kimselerin bulunduğu büyük yatakhaneye getirdi. Kışlaya girer girmez karşılaştığım çok ağır koku ve yüzlerce insanın horlaması tuhafıma gitti; kılavuzumuz ve ranzaların arasından sert adımlarıyla hepimizin önünde giden Zuhin'in arkasından ilerlerken, ranzalarda yatan her erin durumuna heyecanla bakıyor ve Semyonov'un hatırımda kalan, hemen hemen kırılmış saçları, renksiz dudakları, tutkuyla parlayan gözleriyle yüzünü, kaslı vücudunu onlara benzeterek arıyordum. Koğuşun bir ucunda, koyu renkte yağ dolu toprak bir kap içinde oturtulmuş dumanlar çıkararak çoktan beri yanmakta olan sarkık fitilli son kandilin durduğu köşede, Zuhin adımlarını yavaşlatarak birdenbire durdu.

Ötekiler gibi alınının üstü kazınmış; sırtında kalın er çamaşırı, omzuna atılmış boz kaputuyla ayaklarını toplayıp ranzada oturmuş bir şeyler yiyip yanındakiyle konuşan bir ere:

- Nasılsın Semyonov? dedi.

Bu Semyonov'du, kır saçları makineyle iyice kazındığından, alınının üst tarafı gömgök gözüküyordu; yüzünde de her zamanki somurtkan, canlı anlatım vardı. Bakışlarım onu incitir korkusuyla başka yerlere bakıyordum. Sanırım benim gibi düşünen Operov da herkesin arkasında duruyordu. Semyonov, her zamanki gibi kendisine has kesik tümcelerle Zuhin'in ve bizim hatırımızı sormaya başlayınca, sesinin ezgisi hepimizi ferahlattı. Öne çıkıp ben elimi, Operov da tahtasını uzatmakta acele ederken, Semyonov bizden daha çabuk davranarak kocaman esmer elini uzattı. Böylelikle ona onur veriyormuş gibi bir konuma düşmekten bizi kurtardı. Her zaman konuştuğu, o isteksiz ve dingin bir sesle, "Nasılsın Zuhin, geldiğin için teşekkür ederim. Siz de hoş geldiniz çocuklar, oturun bakalım," dedi. Sonra da biraz önce konuşup yemek yediği ere dönerek, "Kudriyaşka, biraz bu yana çekil, seninle daha sonra konuşuruz," dedikten sonra, "Otursanıza," diye ekledi ve "Eee Zuhin, durumuma şaşkın, değil mi?" diye sordu. Ama Zuhin, doktorun bir hasta yatağına oturmasına

benzer bir tavırla yanına oturarak, "Yaptıklarının hiçbirine şaşmam, belki sınavlara gelmiş olsaydın o zaman şaşardım; ya, öyle işte," diye yanıtladı; sonra, "Anlat bakalım şimdi, nerelerdeydin, bunlar nasıl oldu?" diye sordu. Semyonov, gür sesiyle, "Nerelerde miydim? Lokantalarda, meyhanelerde ve bunlara benzer yerlerde," dedikten sonra bize döndü: "Çocuklar otursanıza, burası geniş; hepimiz sığarız." Solundaki ranzanın üzerine uzanmış ve tembel bir merakla bizi seyreden bir eri, bir an için beyaz dişlerini göstererek, buyruk verir gibi, "Hey, ayaklarını toptasana!" diye uyardı ve "İşte, hovardalık ediyordum; hem iyi hem kötü," diye sürdürdü konuşmasını. Bu kesik cümleleri söylerken yüzündeki canlı anlatım her an değişiyordu: "Tüccarla olan sorunumu biliyorsun: Öldü kerata. Üniversiteden kovulacaktım. Elde avuçta olan bütün paraları har vurup harman savurdum. Bunlar bir şey değil; işin kötüsü, gırtlığıma dek borçlandım; hem de nasıl kimselere... Ödeyecek param yoktu. Sözün kısası, işte böyle..." "Peki, asker olmak da aklına nereden esti?" diye soran Zuhin'e, "Bir gün, Stojenka'daki Yaroslavi Meyhanesi'ni biliyorsun ya, işte orada, tüccarlardan biriyle içip eğleniyorduk. Bu tüccarın işi gücü para karşılığında er toplamakmış; ben de ona, 'Bin ruble verersen asker olurum,' dedim, oldum da," diye yanıt verdi. Zuhin ona, "Peki senin soyluluğun da var, bunu nasıl yaptın?" dediyse de, o, "Bunların hepsi boş, Kiril İvanoviç hepsini kitabına uydurdu," diye yanıtladı. "Bu Kiril İvanoviç dediğin de kim?" "Kim olacak, beni satın alan adam işte!" (Bunları söylerken, gözleri sanki gülüyormuş gibi tuhaf ve alaylı alaylı parladı.) "Senato'dan izin bile çıkardılar. Biraz daha eğlendim, borçları ödedim, ondan sonra da haydi askerliğe. Hepsi bu kadar. Nasıl olsa dayak atamazlar... beş rublem var. İlerde belki bir savaş..." diye sözü bitirdi.

Sonra yüzünün anlatımını durmadan değiştirerek, kıvılcımlı gözleriyle bakıp Zuhin'e tuhaf ve akıl almaz serüvenlerini anlatmaya başladı.

Artık kışlada daha çok kalamayacağımızdan, esenleşmeye başladık. O, elini uzatarak ayrı ayrı ellerimizi sıktı ve bizi geçirmek için ayağa kalkmaksızın, oturduğu yerden, "Yine uğrayın çocuklar, söylediklerine bakılırsa, bizi ancak gelecek ay gönderecekler," dedi ve yine yüzü gülümser gibi oldu. Ama Zuhin, birkaç adım yürüdüktan sonra, geri döndü. Onların esenleşmesini görmek istiyordum. Onun için biraz durakladım. Zuhin'in cebinden para çıkarıp ona uzattığını, Semyonov'un da kabul etmeyerek eliyle ittiğini ve sonra da öpüştüklerini gördüm. Zuhin'in, bize yaklaşırken, oldukça gür bir sesle, "Hoşça kal aslanım, sanırım ben daha üniversiteyi bitirmeden sen subay olursun!" diye bağırdığını duydum. Hiçbir zaman gülmeyen Semyonov, yanıt olarak, alışık olmadığımız çınlayan bir kahkaha atıverdi. Bu kahkaha içimi parçaladı. Ayrıldık.

Eve giderken yolda, Zuhin hiç konuşmadı; parmağıyla burnunun ya bir yanını, ya da öbür yanını tutarak durmadan hafifçe sümkürdü. Eve döner dönmez, bizi bırakıp çıktı ve o günden ta sınavların başlamasına dek durmadan içti.

XLV

ÇAKIYORUM

Sonunda "diferansiyel integral" dersiyle başlayan ilk sınav günü geldi. Oysa ben, hâlâ sisler içinde geziyormuş gibi, beni bekleyen şeylerin önemini kavrayamıyordum. Akşamları Zuhin'in ve öteki arkadaşların toplantısından döndükten sonra, ilkelerimde kimi iyi olmayan yönler bulunduğunu ve bazı kanılarımı da değiştirmem gerektiğini düşünüyordum. Ama, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, yeniden comme il faut oluyor ve bundan çok hoşnut olarak, hiçbir değişiklik gereksinmesi duymuyordum.

İşte ilk sınava geldiğimimde, böyle bir ruh durumundaydım. Prenslerin, kontların, baronların bulunduğu bölümde bir sıraya oturup kendileriyle Fransızca konuşmaya başladım. (Söylemesi biraz garip olacak ama, biraz sonra hiç bilmediğim bir dersten sınava gireceğimi aklıma bile getirmiyordum.) Sınav sırası gelenlere soğukkanlılıkla bakıyor ve kimileriyle alay edecek denli ileri bile gidiyordum.

Sınavını verip dönen İlinka'ya:

- Eee Grap, dedim, epeyce heyecan geçirmiş olmalısınız...

Üniversiteye girdi gireli, üzerinde kurduğum egemenliğe artık başkaldırarak benimle konuşurken gülümsemeyen ve bana düşman gibi bakan İlinka:

- Biraz sonra sizi de göreceğiz, dedi.

Durumuma karşı belirttiği kuşku, bir an için beni korkuttu ama yanıt olarak yalnızca gülümsedim. Biraz sonra, içinde bulunduğum dumanlı hava, bu duygumu dağıttı ve ben eskisi gibi dikkatsiz, ilgisiz olarak oturmaya başladım; (sanki çok önemsiz bir şeymiş gibi) sınavdan çıktıktan sonra Matern'e gidip bir şeyler yemek için Baron Z.'ye söz bile verdim. İkonin'le birlikte çağırıldığımız zaman, üniformamın eteklerini düzelterek, büyük bir soğukkanlılıkla sınav masasına yaklaştım ve ancak giriş sınavlarında bana soru sormuş olan genç profesör yüzüme baktığı ve elim soru kâğıtlarına değdiği anda, korkudan doğan soğuk bir ürperme duydum. İkonin, önceki sınavlarda yaptığı gibi, bütün vücuduyla sallanarak soru kâğıdını çektiyse de, kötü olmasına karşın yine de bir şeyler söyleyebildi; bana gelince, onun ilk sınavlarda yaptığını, daha da kötüsünü

yaptım. Çünkü, ikinci bir soru kâğıdı çektiğim halde, yine tek bir sözcük söyleyemedim. Profesör acınarak yüzüme baktı ve hafif ama kesin bir sesle:

- Mösyö İrtenev, ikinci sınıfa geçemeyeceksiniz; sınavlara girmekten vazgeçerseniz daha iyi edersiniz. Fakülteyi ayıklamalı, dedi ve, siz de Mösyö İkonin, diye ekledi.

İkonin sadaka dilenir gibi, bir kez daha sınava girmek için yalvardıysa da, profesör bir yılda yapamadığı dersi iki gün içinde yetiştiremeyeceğini ve sınıfı geçemeyeceğini söyledi. İkonin yeniden küçülerek acıklı bir tavırla yalvardı; profesör yine geri çevirdi ve aynı hafif ama kesin sesiyle:

- Gidebilirsiniz efendim! dedi.

Ancak bu sözlerden sonra masadan ayrılabilirdim; İkonin'in küçülerek yalvardığı sırada benim de yanında bulunuşumdan, onun yalvarmalarına katılmışım gibi utanıyordum. Öğrencilerin arasından geçip salona nasıl geldiğimi, sorulara nasıl yanıtlar verdiğimi, girişi nasıl geçtiğimi ve eve nasıl vardığımı anımsamıyorum. Aşağılanmış, küçülmüş ve tam anlamıyla mutsuz olmuştum.

Üç gün odamdan çıkmadım, kimselerle görüşmedim ve çocukluğumda olduğu gibi avuntuyu gözyaşlarımda bularak ağladım, ağladım. İlerde kendimi vurmak için içimde bir istek uyanırsa, bunu yapmak için şimdiden bir tabanca aramaya başladım. İlinka Grap'la karşılaştığımızda yüzüme tüküreceğini, bunu yapmaya hakkı olduğunu; Operov'un benim yıkımdan sevinç duyduğunu ve bunu herkese anlattığını; Kolpikov'un Yar Lokantası'nda beni rezil etmekte çok haklı olduğunu; Prenses Kornakov'la konuşurken söylediğim saçmalardan başka bir sonuç çıkamayacağını... düşünüyordum. Yaşamımın en ağır ve onurumun en çok kırıldığı dakikaları birbiri ardınca başımda sıralanıyordu. Yıkımımın nedenini birine yüklemek istiyordum. Bunu, birinin bile bile yaptığını, bana karşı hazırlanmış büyük bir dolap olduğunu kuruyordum. Profesörlerle arkadaşlarıma, Volodya'ya, Dimitri'ye ve beni üniversiteye veren babama bile kızıp söyleniyordum. Bana böyle yüzkarası günler gösteren talihe ilençler yağırdırıyordum. Beni tanıyanların gözünde tümüyle hiçleştirdiğimi duyumsayarak süvari alayına yazılmak ya da Kafkasya'ya gitmek için babamdan izin istedim. Babam benden hiç hoşnut değildi, ama büyük üzüntümü görüp durumumun (çok kötü olmasına karşın) başka bir fakülteye geçmekle düzelebileceğini söyledi. Yıkımında bir olağandışılık görmeyen Volodya da, fakülte değiştirmekle hiç olmazsa yeni arkadaşlar arasında utanmayacağımı söylüyordu.

Evdeki hanımlar, sınavların ne demek olduğunu ve sınıfta çakmanın anlamını ya anlamak istemiyorlardı ya da anlayamıyorlardı. Yalnızca benim üzüntümü görerek durumuma acıyorlardı.

Dimitri her gün bana geliyor, yanımda kaldığı sürece çok sevecen, çok uysal görünüyordu; benden soğumuş gibi geliyordu bana. Yukarı çıkıp, bir doktor ağır hastasının yanına nasıl gelirse, bana öylece yaklaşarak sessizce oturmasıyla beni incitiyor, kırıyordu. Sofya İvanovna ile Varenka, kendilerine daha önce okumak istediğimi söylediğim kitapları göndererek beni evlerine çağırdılar; ama ben, çok düşmüş bir insana karşı gösterilen bu ilgide, onurumu kıran ve beni inciten bir hoşgörülük seziyordum. İki üç gün sonra biraz kendime geldiysem de, köye doğru yola koyulduğumuz güne dek evden çıkmadım ve durmadan yıkımımı düşünerek hiçbir şeyle uğraşmadan, evdekilerle karşılaşmamak çabasıyla odadan odaya dolaştım.

Düşündüm, taşındım; sonunda bir gün, akşamın geç saatinde Avdotya Vasilyevna'nın çaldığı valse dinleyerek aşağıda otururken birdenbire ayağa kalktım, yukarı çıktım ve üstünde "Yaşamımın Kuralları" yazılı olan defteri çıkardım, açtım ve birden, içimde bir pişmanlıkla ruhsal bir uyanış duyumsadım. Ağlamaya başladım; ama bu kez bunlar umutsuzluğun gözyaşları değildi. Kendime geldikten sonra, yeniden yaşam kurallarımı yazmaya karar verdim; bundan sonra artık kötü davranışlarda bulunmayacağıma, bir dakikayı bile boş geçirmeyeceğime; kurallarına hiç ihanet etmeyeceğime inanıyordum.

Bu manevi atılımın ne kadar sürdüğünü, ne olacağını ve benim manevi gelişmemin hangi yeni temellere dayandığını, bundan sonra daha mutlu geçen gençliğimin ikinci yarısında anlatacağım.

LEV NİKOLAYEVIÇ TOLSTOY
Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2006-2011 (2 baskı)
© 2006 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Детство. Отрочество. Юность.

- © Önsöz: Edward Wasiolek, “*Childhood and Three Deaths*”,
Tolstoy’s Major Fiction, University of Chicago Press, 1978.
© Sonsöz: Vasilli Shchukin, “Where Does Lev Tolstoy Begin:
Thoughts on the First Pages of Childhood”,
Russian Studies in Literature, cilt 48, sayı 3, yaz 2012.

İletişim Yayınları 1152 • İletişim Klasikleri 27

ISBN-13: 978-975-05-1634-4

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Aleksey Korzukhin, “Ayrılık Günü”, 1872

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ashhan Hatunoğlu

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV NİKOLAYEVIÇ TOLSTOY

Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik

Детство. Отрочество. Юность.

RUSÇADAN ÇEVİREN *Mazlum Beyhan*

EDWARD WASIOLEK'İN ÖNSÖZÜ VE
VASILLI SHCHUKIN'İN SONSÖZÜYLE

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Moskova yakınlarında bulunan Tula'daki Yasnaya Polyana Malikanesi'nde zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetti ve akrabaları tarafından yetiştirildi. 1844'te Kazan Üniversitesi'ne girdi fakat resmî eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya geri dönerek kendi kendisini yetiştirmeye karar verdi. 1852'de orduya katıldı ve burada boş zamanlarında yazmaya başladı. 1857'ye kadar *Çocukluk*, *İlk Gençlik* ve *Gençlik* adlarında üç ciltlik otobiyografik romanını tamamladı. 1854'te Kırım Savaşı'na katılan Tolstoy, buradaki tecrübelerinden yola çıkarak *Sivastopol'*ü kaleme aldı. 1857'de Fransa, İtalya ve İsviçre'yi kapsayan ilk Avrupa seyahatine çıktı ve eğitim kurumlarıyla ilgili bilgi topladı. Rusya'ya dönüşünde köylü çocuklar için bir okul açtı. 1859'da *Aile Mutluluğu* adlı romanını yazdı. 1860'ta tekrar Avrupa gezisine çıktı ve Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'da eğitim kurumlarıyla ilgili araştırmasını derinleştirdi. Bu dönemde kendine ait ahlâk felsefesi de biçimlenmeye başlamıştı. 1862'de Sofya Andreyevna Behrs'le evlendi. 1863'te yazmaya başladığı ve başyapıtı olarak kabul edilen *Savaş ve Barış'ı* 1869'da tamamladı. Romanın başarısından cesaretle, 1873 ila 1877 arasında ikinci büyük romanı *Anna Karenina'yı* yazdı. 1880'den itibaren devlete ve kiliseye ağır eleştiriler yönelteceği kitaplar yazmaya başladı ve Tolstoyculuk düşüncesinin yapıtaşlarını oluşturdu. 1886'da *İvan İlyiç'in Ölümü'nü*, 1889'da *Kroyçer Sonat'ı* yayımladı. 1895'te *Efendi ile Uşağı'nı* yazdı. Aynı yıl Kilise'ye ağır eleştiriler yönelttiği son büyük romanı *Diriliş'i* yazmaya başladı; 1899'da yayımlanan roman, Rus Ortodoks Kilisesi'nden afaret edilmesine sebep oldu. Son romanı *Hacı Murat'ı* 1896'da yazmaya başladı; 1904'te tamamlayacağı eser, ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı. Tolstoy 1900'den sonra zamanının çoğunu din, toplum, ahlâk, sanat konularındaki görüşlerini anlatan yazılar yazmaya ayırdı. Bu dönemde, yazar kimliğinin yanı sıra ruhani ve ahlâki bir lider olarak da ün saldı. Hayatı ile fikirleri arasında tutarlılık sağlamak amacıyla, giderek daha sade bir yaşam sürmeye başladı. Önce içkiyi ve tütünü bırakıp köylüler gibi giyinmeye başladı, ardından ölümünden sonra mal varlığını köylülere bırakmaya karar verdi. Mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle, özellikle de karısıyla arası açıldı. Bu anlaşmazlık, son yıllarını gitgide artan bir psikolojik sıkıntı içinde geçirmesine sebep oldu. 1910 sonbaharında içinde bulunduğu şartlara daha fazla dayanamayarak küçük kızını ve doktorunu yanına alıp evi terk etti ve bir süre sonra, 20 Kasım'da Astapovo'da zatürreden öldü. Cenazesi iki gün sonra, binlerce kişinin katıldığı bir törenle Yasnaya Polyana'da defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER	6
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
ÇOCUKLUK / EDWARD WASIOLEK	31

Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik

<i>Çocukluk</i>	49
<i>İlkgençlik</i>	163
<i>Gençlik</i>	249

SONSÖZ	
LEV TOLSTOY NERDE BAŞLAR? ÇOCUKLUK'UN İLK SAYFALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER / VASILLI SHCHUKIN	423

ДѢТСТВО
И
ОТРОЧЕСТВО.

СОЧИНЕНІЕ
ГРАФА Л. Н. ТОЛСТОГО.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ВЪ ТИПОГРАФІИ ЭДУАРДА ПРАНА.
1856.

Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik'in ilk baskısının kapağı (1856).

A. Apnist'in
Çocukluk, İlkgençlik,
Gençlik için yaptığı
karakalem çizimler.

A. Apnisi'n *Çocukluk*,
İlkgençlik, *Gençlik*
için yaptığı karakalem
çizimler.

A. Apnist'in
Çocukluk, İlkgençlik,
Gençlik için yaptığı
karakalem çizim.

Vladimir Lebedev'in
Çocukluk, İlkgençlik,
Gençlik için yaptığı
karakalem çizim.

D.N. Kardovski'nin *Çocukluk*, *İlkgençlik*, *Gençlik* için yaptığı karakalem çizimler.

Çocukluk

I ÖĞRETMEN KARL İVANIÇ

Göz kamaştırıcı armağanlar aldığım onuncu yaş günümünden tam üç gün sonra, 18... yılının 12 Ağustos günü, sabah saat yedide, başıma bir sinek şaplağının dokunmasıyla uyandım. Başımın üzerinde vızıldayan bir sineği öldürmek isteyen Karl İvaniç, ince bir sopanın ucuna iliştirilmiş şeker kâğıdından yapılmış sinek şaplağını öyle beceriksizce savurmuştu ki, şaplak, meşe karyolamın arkalığı üzerinde asılı duran melek heykelciğini sıyırarak, ölen sinek de doğruca başıma düşmüştü. Burnumu yorganın altından çıkarıp hâlâ sallanan meleği durdurmuş, ölü sineği yere silkelerken de uykulu ama kızgın gözlerle Karl İvaniç'e bakmıştım. Sirtında, kuşağı da aynı kumaştan alacalı bir ropdöşambr, başında el örgüsü, püsküllü bir kırmızı takke, ayaklarında keçi derisinden yumuşacık çizmeler, duvar boyunca nişan ala ala gidiyor ve sinek şaplağını şap! şap! indiriyordu.

“Diyelim ben küçüğüm,” diye düşündüm, “ama niçin rahatsız ediyor beni? Neden Volodya'nın yatağının orada sinek öldürmüyor da, gelmiş burada yapıyor bu işi? İşte, bir sürüsü de orada uçuşup duruyor! Hayır, Volodya benden büyük çün-

kü, bense herkesten küçüğüm; bunun için rahatsız ediyor beni. Ömrü boyunca düşünüp durduğu tek şey, ne yapıp edip beni rahatsız etmek. Beni uyandırdığını, üstelik de korkuttuğunu çok iyi gördü, ama oralı değil, hiç fark etmemiş gibi yapıyor.. Tiksinç adam! Robdöşambri da, şapkası da, püskülü de... Hepsi tiksinç!”

Ben Karl İvaniç'e içimden böylece kızıp dururken, o bu arada kendi yatağının yanına gitti, başucunda asılı duran saatini boncuk işlemeli kılıfından çıkarıp baktı, sinek şaplağını oradaki bir çiviye astı, sonra olanca sevimliliğiyle bize dönüp neşeli bir sesle bağırdı:

“Auf, Kinder, auf!... s'ist Zeit. Die Mutter ist schon im Saal!”¹

O “Alman” sesi iyilik doluydu. Sonra benim yanıma geldi, yatağının yaka ucuna oturup cebinden tabakasını çıkardı. Ben uyuyormuş gibi yapıyordum. Karl İvaniç önce enfiyesini çekti, sonra burnunu sildi, parmaklarını şaklattı, ancak bundan sonra bana yöneldi, gülümseyerek ayaklarımı gıdıklamaya başladı.

“Nu, nun, Faulenzer!”² diyordu bir yandan da.

Gıdıklanmaktan çok korkardım. Ama yine de, ne yatağımdan fırladım, ne de ona bir cevap verdim; yalnızca başımı yastığın altına iyice gömüp güçlü bir tekme savurdum; gülmemek için olanca gücümü harcıyordum.

“Ne iyi bir insan ve bizi ne çok seviyor! Bense onun hakkında nasıl da kötü şeyler düşünebildim!”

Hem kendime hem Karl İvaniç'e kıziyordum; hem gülmek hem ağlamak istiyordum; sinirlerim öyle bozulmuştu.

Başımı yastığın altundan çıkarıp gözümde yaşlarla:

“Ah, lassen sie,³ Karl İvaniç!” diye bağırdım.

Karl İvaniç şaşırды, ayaklarımı gıdıklamayı bıraktı ve kaygıyla sormaya başladı: Neyim vardı? Kötü bir rüya mı görmüştüm yoksa?..

İyilik dolu Alman yüzü, ağlamamın nedenini öğrenmek için

1 (Alm.) Kalkın, çocuklar, kalkın!... Kalkma zamanı. Anneniz salona indi bile.

2 (Alm.) Hadi bakalım, tembel!

3 (Alm.) Ah, bırakın!

gösterdiği ilgi, gözyaşlarımı daha da artırmıştı: Utanıyordum ve bir dakika önce Karl İvaniç'i, onun robdöşambrını, takkesini, takkesinin püskülünü nasıl tiksine, sevimsiz bulabildiğimi anlayamıyordum; şu anda, tam tersine bütün bunlar bana son derece sevimli görünüyor, özellikle de takkesinin püskülü, Karl İvaniç'in iyiliğinin en açık kanıtı olarak görünüyordu. Gece kötü bir düş gördüğümü söyledim; sözde *Maman* ölmüştü ve kendisini gömmeye götürüyorlardı. Bunu uydurmuştum, çünkü gece ne düşü gördüğümü kesinlikle hatırlamıyordum. Ama hikâyemden çok duygulanan Karl İvaniç beni avutmaya, yatıştırmaya başlayınca, gerçekten de gece bu korkunç düşü gördüğüme, gözyaşlarımın da bu nedenle aktığına kendim de inandım.

Karl İvaniç beni yalnız bıraktıktan sonra, yatağımda doğrulup küçücük ayaklarıma çoraplarımı geçirirken gözyaşlarım bir parça dinmişti, ama uydurduğum düşün kötü etkisinden hâlâ kurtulamamıştım. Bu arada Nikolay amca girdi içeri: Küçümen, tertemiz, her zaman ciddi, düzenli ve saygılı bir adamdı bu; Karl İvaniç'in yakın dostuydu. Giysilerimizi ve pabuçlarımızı getirmişti: Volodya'nın çizmeleri, benimse, artık katlanamadığım fiyonglu potinlerim vardı elinde. Nikolay amcanın yanında ağlamaya utandım; üstelik cıvıl cıvıl bir sabah güneşi pencereden gülümsüyor, Volodya ise, lavabonun önünde Mariya İvanovna'nın (kız kardeşimin mürebbiyesi) taklidini yaparak öylesine çingiraklı kahkahalar atıyordu ki, bir elinde sabun, öbür elinde lavaboyu tutan ciddi Nikolay amca bile gülümseyerek:

“Yeter, Vladimir Petroviç, lütfen yıkanır mısınız?” diyordu.

Birden bütün neşem yerine gelivermişti.

Bu sırada sınıftan Karl İvaniç'in sesi duyuldu:

“*Sind Sie bald fertig?*”⁴

Demin beni ağlatacak denli duygulandıran sesle ilgisi olmayan, sert bir sestir bu. Sınıfta bambaşka bir insan olurdu Karl İvaniç. Çarçabuk giyinip yıkandım ve elimde bir fırça, ıslak saçlarımı tarayarak çağrıya uydum.

4 (Alm.) Hemen hazır oluyormusunuz?

Karl İvaniç gözlüğü burnunun üzerinde, elinde bir kitap, kapıyla pencere arasına düşen her zamanki yerinde oturuyordu. Kapının solunda iki küçük kitap rafı vardı: Birinde bizim, çocukların, ötekinde Karl İvaniç'in *kendi kitapları* dururdu. Bizim rafta her tür kitap bulunurdu: Ders kitapları, ders dışı kitaplar, kimi yatık, kimi dik, rafımızı gelişigüzel doldururdu. Yalnız kapakları kırmızı iki büyük *Histoire des voyages*⁵ cildi, büyük bir ağırbaşlılıkla duvara dayalı dururdu. Bunun dışında uzun, kısa, kalın, ince her tür kitap, kitapsız kaplar, kapsız kitaplar, ders bitmezden hemen önce Karl İvaniç'in kitaplığı düzeltme buyruğuyla, onun pek önem vererek kitaplık dediği rafa gelişigüzel sıralanırdı. *Kendi* rafındaki kitaplar bizimki kadar çok değilse de, bizimkinden daha çeşitliydi. Bunlardan üçünü hatırlıyorum: lahana bahçelerinin gübrenmesiyle ilgili Almanca bir broşür, *Yedi Yıl Savaşları Tarihi*'nin parşömen kâğıda basılı bir cildi (bir köşesi yanıkta bu kitabın) ve hidrostatik ders kitabı. Karl İvaniç, zamanının çoğunu okumakla geçirirdi, hatta bu yüzden gözlerini bile bozmuştu; ama bu kitaplarla *Severnaya Pçela*'dan⁶ başka bir şey okumazdı. Karl İvaniç'in rafında bulunanlardan bana onu en çok hatırlatan şey, tutturulduğu tahta bir ayak üzerinde, içinden geçen mil aracılığıyla sağa sola dönebilen kartondan yapılmış bir tür siperlikti. Siperliğin üzerine, bir hanımefendiyle berberini gösteren bir resim yapıştırılmıştı. Karl İvaniç resmi siperliğin üzerine çok güzel yapıştırmıştı. Siperlik de kendi buluşuydu: Zayıf gözlerini parlak ışıktan korumak için yapmıştı bunu.

Uzun boylu, pamuklu gecelik entarisi ve altında seyrelmiş, ak saçlarının görüldüğü kırmızı takkesiyle şu andaki gibi gözümün önünde Karl İvaniç. Masanın başında oturuyor. Masada, yüzüne gölge yapan berber resimli siperlik var. Bir elinde kitap tutuyor, öteki elini koltuğun koluğu üzerine rahatça bırakıvermiş. Hemen, yanında masanın üzerinde, kadranında avcı resmi bulunan saati, kareli mendili, siyah, yuvarlak tabaka-

5 (Fr.) Geziler Tarihi.

6 1825 yılında muhafazakâr gazeteci F.V. Bulgarin'in yayımladığı yarı resmî gazete – ç.n.

sı, yeşil gözlük kılıfı ve tablasının üzerinde bir pens var. Bunlar öylesine değişmez bir düzenlilik içinde dururlar ki, salt bu duruma bakarak bile, Karl İvaniç'in vicdanının rahat, ruhunun dingin olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bazen aşağıda, salonda kan ter içinde kalasıya koşup oynadıktan sonra, parmaklarımın ucuna basarak yukarıya, sınıfa çıkıp bir göz attığım olurdu. Karl İvaniç, koltuğuna kurulmuş, dingin, görkemli bir tavırla sevgili kitaplarından birini okumaktadır. Onu hiçbir şey okumazken de gördüğüm olurdu: Gözlükleri, kartal burnunun üzerinde iyice aşağıya kaymıştır, yarı kapalı mavi gözlerinde değişik bir bakış, dudaklarında buruk bir gülümseme vardır; sessiz odada yalnızca onun düzenli solukları ve avcılı saatin tiktakları duyulmaktadır.

Bazen, hemen oracıkta, duvarın dibinde durmuş kendisine bakmakta olduğumu fark etmezdi bile. Bense düşünürdüm: "Zavallı, zavallı ihtiyarcık! Biz kalabalığız, neşeyle gülp oynuyoruz. O ise bir başına, yapayalnız. Gönlünü alacak, seven bir çift söz söyleyecek kimsesi yok. Öksüz olduğunu söylüyor ya, doğru!

Ne korkunç bir hayat hikâyesi var! Nikolay'a anlatırken duymuştum... Korkunç bir şey olurdu onun yerinde olmak! Öylesine duygulanırdım ki bazen, yanına gidip ellerini tutar ve "Lieber⁷ Karl İvaniç!" derdim. Böyle söylemem hoşuna gider, beni okşardı, sözümün ona dokunduğunu anlardım.

Öbür duvarda manzara resimleri asılıydı; hemen hepsi yırtılmış ama Karl İvaniç'in hünerli elleriyle ustaca yapıştırılmıştı. Salona inen merdivenlere açılan kapının bulunduğu orta duvarda, kapının bir yanında iki cetvel asılıydı: Bunlardan biri –kenarları yenmiş olanı– bizim, öteki –yeni olanı– kendisininindi. Bu cetvel çizgi çizmekten çok, bizi heveslendirmek, özendirme için kullanılırdı. Kapının öbür yanında, bizim büyük suçlarımızın dairelerle, küçük suçlarımızınsa artıyla gösterildiği bir karatahta vardı. Tahtanın solunda bize diz üstü durma cezası çektirdikleri köşe bulunuyordu.

7 (Alm.) Sevgili.

Hiç unutmamışımdır bu köşeyi! Hemen burada bulunan sobanın kapağını, kapaktaki deliği ve kapağı çevirince çıkan gürültüyü hatırlıyorum. Bazen diz üstü durmaktan, sırtıma, dizlerime sızılar girer ve “Karl İvaniç unuttu gitti beni,” diye düşünürdüm. “Ona göre ne var!” Yumuşacık koltuğuna yayılmış, hidrostatığıni okuyor! Benim durumum umurunda mı? Ve başlardım beni fark etmesini sağlamak için sobanın kapağıyla oynamaya ya da duvarın sıvalarını kaldırmaya... Ama duvardan koca bir sıva parçası gürültüyle yere düştü mü, daha ağır bir cezanın korkusunu duyardım. Bu arada dönüp Karl İvaniç’e baktığımdaysa, sözde hiçbir şey duymamış gibi, aldırılmaz bir biçimde elinde kitabıyla oturmakta olduğunu görürdüm.

Odanın ortasında kara renkli muşambayla örtülü bir masa dururdu. Muşamba çakıyla delik deşik edilmiş durumdaydı ve altından masanın kenarları görünüyordu. Masanın çevresinde boyasız, ama uzun süre kullanılmaktan cilalı gibi duran birkaç tabure vardı. Odanın son duvarında üç tane pencere vardı. İşte bu pencereden görünenler: Hemen aşağıda, pencerenin tam altında, üzerindeki her çukuru, her taşı, her tekerlek izini nicedir ezbere bildiğim ve hepsi de bana pek sevimli görünen bir yol uzanırdı; yolun gerisinde, iki yanını budanmış ihlamur ağaçları süsleyen ağaçlıklı bir başka yol, bunun ötesinde dağmık durumda birtakım çitler; daha ötelerde, bir yanında harman yeri, öte yanında orman bulunan çayırılık ve en gerilerde, ormanın da ötelerinde bir bekçi kulübesi görülürdü. Sağdaki pencereden, büyüklerin genellikle öğle yemeğinden önce oturdukları terasın bir bölümü görünürdü. Bazen, daha çok da Karl İvaniç yazı ödevlerimizi düzeltirken, pencereden bakar, annemin kara saçlarını, bir başkasının sırtını görür, belli belirsiz konuşmalar, gülüşmeler kulağıma çalınırdı. Orada bulunamayışıma öyle canım sıkılırdı ki, “Ne zaman büyüyeceğim?” diye düşünürdüm. “Ne zaman büyüyeceğim de böyle derslikte, öğretmenle değil de sevdiğim biriyle oturup konuşacağım?” Can sıkıntısı üzüntüye döner, kim bilir hangi nedenlerle derin birtakım düşüncelere dalar ve yazı yanlışlarından dolayı çıkışmakta olan Karl İvaniç’in sesini bile duymazdım.

Karl İvaniç gecelik entarisini çıkardı, vatkası kalkık ve büzgünlü lacivert frakını giydi, aynanın önünde boyunbağını düzeltti, annemize günaydın dememiz için bizi aşağıya götürdü.

II MAMAN

Annem misafir odasında çay hazırlamakla uğraşıyordu; bir eliyle demliğı, öbürüyle semaverin musluğunu tutuyordu; su, dolan demlikten semaverin tepsisine taşıyordu. Gözleri demliğe dikili olmasına karşın durumun farkında değildi; bizim gelişimizi de fark etmemiştir.

Geçmişe ilişkin anılarım öylesine çoktur ki, hafızamda sevdiğim bir yüzü canlandırmaya çalıştığımda, yığınla anının arasından, tıpkı gözyaşları arasından bakıyormuş gibi bulanık, belirsiz bir yüz görebilirdim ancak. Düş gücünün gözyaşlarıdır bunlar. Annemi ne zaman bugünlerdeki durumuyla hatırlamaya çalışsam, gözümün önüne bir tek onun iyilik ve sevgi dolu kahverengi gözleri, boynunda, kısıcık saçlarının kıvrıldığı yerin hemen altındaki beni, işlemeli, küçük, beyaz yakalığı ve beni sık sık okşayan, benim de sık sık öptüğüm sevecen, zayıf elleri canlanır; anneme ilişkin öteki özellikler kayar gider gözümün önünden, yakalayamam.

Divanın solunda eski bir İngiliz piyanosu dururdu; kız kardeşim Lyuboçka piyanonun başına oturmuş, az önce soğuk suyla yıkadığı anlaşılan pembe parmakçıklarını güçlükle oynatarak Clementi'nin⁸ etüdlerini çalıyordu. On bir yaşındaydı Lyuboçka, esmerdi; üzerinde kısıcık bir keten gömlek ve dantelli bir pantolon vardı. Etüdde hep aynı arpeggio'nun⁹ notaları üzerinde dolaşıyordu parmakları. Hemen yanında, ona hafif yan dönük bir biçimde Mariya İvanovna oturuyordu. Başında pembe kurdeleli başlığı, üzerinde mavi karakosu¹⁰ vardı. Karl İvaniç'in içeri girmesiyle yüzündeki kızgın, öfkeli ifade daha

8 Clementi (1752-1832): Ünlü İtalyan besteci, piyanist, eğitimci.

9 Arpeggio (Arpej): Birbiri ardınca çalınan ve akor oluşturan sesler.

10 Ruslarda, bluzaya benzer, iki parçalı, kısa bir kadın üst giysisi.

da artmıştı. Karl İvaniç'e sertçe bakmış ve selamına karşılık bile vermeyerek, ayağıyla tempo tutmayı ve saymayı sürdürmüştü: “*Un, deux, trois, un, deux, trois*”.¹¹ Sesindeki buyurganlık az öncesine göre daha bir artmıştı.

Karl İvaniç, onun bu tavrına aldırış etmeden, hep yaptığı gibi, Alman selamıyla annemin eline uzandı. Annem birden kendine geldi, başını salladı: Sanki böylece içine daldığı hüzünlü birtakım düşüncelerden sıyrılmak ister gibiydi. Elini, öpmesi için Karl İvaniç'e uzatırken, kendisi de onu kırışık yanağından öptü. Sonra Almanca olarak:

“Ich danke, lieber,¹² Karl İvaniç,” dedi ve yine Almanca konuşmayı sürdürerek: “Çocuklar iyi uyudular mı?” diye ekledi.

Karl İvaniç'in kulağı duymazdı, ama bu kez piyanonun gü-rültüsünden hiçbir şey duymamıştı. Divana doğru hafifçe eğilip bir elini masaya dayadı ve tek ayağı üzerinde durarak benim o sıralar inceliğin doruğu saydığım gülümsemesiyle şapkasını başının üzerinde hafifçe kaldırıp:

“Beni bağışlıyorsunuz, değil mi Natalya Nikolayevna?” dedi.

Karl İvaniç, çıplak başını üşütmemek için kırmızı şapkasını hiç çıkarmaz, ama salona her girişinde de, bu sözlerle annemden şapkasını çıkarmamasına izin vermesini dilerdi.

Maman, Karl İvaniç'e yaklaşarak oldukça yüksek sesle:

“Giyin şapkanızı Karl İvaniç...” dedi. “Ben size çocukların iyi uyuyup uyumadıklarını soruyorum.”

Ama Karl İvaniç yine hiçbir şey duymadı, dazlak kafasını kırmızı şapkasıyla örterek daha sevimli gülümsedi.

Maman, Mariya İvanovna'ya gülümseyerek:

“Durun bir dakika, Mimi,” dedi, “hiçbir şey duyulmuyor.”

Annemin güzel yüzü, güldü mü daha da benzersiz güzelleşir, çevresine de sanki neşe saçardı. Hayatımın güç dönemlerinde bu gülümseyişi bir an için bile görebilmiş olsaydım, sanki acı nedir bilmezdim. Yüz güzelliği denilen şeyi oluşturan tek şey, bence, gülümsemedir: Eğer gülümseme yüze bir hoşluk katıyorsa, bu güzel bir yüzdür; yüzü değiştirmese, sıra-

11 (Fr.) Bir, iki, üç, bir, iki, üç.

12 (Alm.) Teşekkür ederim, sevgili...

dan bir yüz; çirkinleştirirse, karşımızdaki güzel olmayan bir yüzdür.

Maman, bana günaydın dedikten sonra iki eliyle başımı tutup hafifçe geriye yıktı ve yüzüme dikkatle bakarak:

“Sen bugün ağladın mı?” diye sordu.

Karşılık vermedim. Gözlerimi öptü ve Almanca olarak:

“Niçin ağladın?” dedi.

Bizimle dostça konuşmak istediğinde hep bu dili kullanırdı; kusursuz bilirdi Almanca’yı.

Uydurduğum düşün ayrıntılarını hatırlayıp elimde olmadan ürpererek:

“Düşümde ağladım, Maman,” dedim.

Karl İvaniç de sözlerimi onayladı, ama düş konusunda bir şey söylemedi. Sonra havalardan söz edildi –konuşmaya Mimi de katılmıştı– daha sonra Maman evin saygın uşakları için tepsiye altı parça şeker koydu, yerinden kalktı ve pencerenin önünde duran gergefine doğru yürüdü.

“Hadi bakalım, şimdi babanıza gidin çocuklar... Yalnız, söyleyin, harmana gitmeden önce bana bir uğrasın.”

Müzik, ölçü saymaları, sert bakışlar yeniden başladı ve biz babama gittik. Dedemin zamanından beri *hizmetçi odası* diye anılan odadan geçerek çalışma odasına girdik.

III BABAM

Babam, yazı masasının başında duruyor ve birtakım zarfları, kâğıtları, para destelerini göstererek, kâhya Yakov Mihaylov’a kızıyor, ateşli ateşli birşeyler anlatıyordu. Yakov her zamanki yerinde, kapıyla barometre arasında duruyordu; ellerini arkasında kavuşturmuş, parmaklarını hızla bir o yöne, bir bu yöne çevirip duruyordu.

Babamın kızgınlığı arttıkça, onun parmaklarının hızı da artardı ya da tersine, babam yatıştı mı, onun parmakları da dururdu. Ama ya Yakov’un kendisi konuşmaya başlayınca..? Parmakları tedirginliğin doruğuna tırmanır, sanki her yönde zıp-

layıp hoplamaya başladılar. Bence, parmaklarını oynatışına bakılarak Yakov'un tüm gizli düşünceleri anlaşılabilir. Yüzü her zaman dingindi: Hem kendi değerinin, üstünlüğünün, hem de buyruk kulu olduğunun bilincini yansıttı. Yani, ben haklıyım, ama yine de siz ne dersiniz, o olur, der gibiydi.

Babam bizi görünce, yalnız:

“Biraz bekleyin, şimdi bitiyor,” dedi.

Ve içimizden birinin kapaması için başıyla açık duran kapıyı gösterdi.

Babam omuzlarını çekerek (tikiydi bu onun) kâhyayla konuşmasını sürdürdü:

“Hey, Tanrım, ne oldu bugün sana Yakov? İçinde sekiz yüz ruble bulunan şu zarf...”

Yakov abaküsü önüne çekip sekiz yüz saydı, sonra gözlerini belirsiz bir noktaya dikip, babamın söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandı.

“... benim yokluğumdaki harcamalar için, tamam mı? Değirmenden bin ruble alacaksın... Maliyeye yatırdığımız sekiz bin ruble inanca akçesini geri alacaksın... Kuru ota gelince, senin hesabına göre yedi bin pud¹³ satabilecektik, pudunu kırkbeş kopekten hesaplıyorum, üç bin ruble de bu tutar... Böylece sende toplam... On iki bin ruble oluyor, öyle değil mi?”

Yakov:

“Evet efendim,” dedi.

Ama parmaklarını hızla oynatmasından ben babamın yaptığı hesaba pek de katılmadığını sezmiştim. Ancak babam onun karşı koymasına fırsat vermedi:

“İşte Petrovskoye belediyesine on bin rubleyi bu paradan göndereceksin. Şimdi yazıhanede bulunan paraları... (Yakov önceki on iki bini abaküse yanlışlıkla yirmi bir bin olarak yazmıştı), bana getirecek ve bugünün tarihiyle harcama olarak göstereceksin (Yakov abaküsün boncuklarını iyice karıştırarak hepsini bir yana akıttı, bununla sanırım yirmi bir binin de elden gittiğini göstermek istiyordu). Şu zarfı, içindeki parayla, sana vereceğim adrese benim adıma teslim edeceksin.”

13 Ruslarda eski bir ağırlık ölçüsü (16 kg.) – ç.n.